MUZEUL
JUDEȚEAN
ARGEŞ

ARGESIS
XXVII

STUDII ŞI COMUNICĂRI

SERIA
ISTORIE

PITEŞTI - 2018

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ

ARGESIS

Studii și comunicări
Seria Istorie
XXVII

EDITURA ORDESSOS
PITEŞTI
2018

ARGESIS
Seria Istorie
Analele Muzeului Județean Argeș
Pitești

ARGESIS
History Series
Annals of the Argeş County Museum
Piteşti

EDITORI:
CONSILIUL JUDEŢEAN ARGEŞ
MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
Adresa redacției: Str. Armand Călinescu, nr. 44, 110047 Pitești
tel./fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro

---

EDITORS:
THE ARGEŞ COUNTY COUNCIL
THE ARGEŞ COUNTY MUSEUM
Editorial Office Address: Armand Călinescu Street, 44, 110047, Pitești
Phone/Fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro
PITEŞTI - ROMÂNIA

Tehnoredactare: **Ionel DOBRE**
Traduceri în limba engleză: **Autorii**

I. S. S. N. 1453 - 2182

S U M A R

ISTORIE VECHE

ISTORIE MEDIEVALĂ

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

CONSERVARE-RESTAURARE

CONTENTS • SOMMAIRE

ISTORIE VECHE

ISTORIE MEDIEVALĂ

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

CONSERVARE-RESTAURARE

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

ISTORIE VECHE

UN TOPOR DIN PRIMA EPOCĂ A FIERULUI DESCOPERIT LA MICEȘTI (JUD. ARGEȘ)

DRAGOŞ MĂNDESCU *

Un topor bipen din fier găsit întâmplător, în primăvara anului 2014, în pădurea din vestul comunei Micești, jud. Argeș, a ajuns prin donație, la scurtă vreme de la descoperire, în patrimoniul Muzeului Județean Argeş[1]. Piesa (fig. 1) se prezintă într-o stare foarte bună de conservare, este întreagă, fără urme de deteriorare și cântărește 760 g. Este lucrată dintr-un fier de bună calitate, prin forjare și batere la cald. Are brațele egale, ușor curbate în jos, cu gaura pentru coadă (elipsoidală în partea de jos, cu diametrele de 3,5 x 2,2 cm, și rotundă în partea superioară cu diametrul de 2,7 cm) plasată transversal în zona mediană. Are o lungime de 18,7 cm, înălțimea este de 4,6 cm (ceva mai mare, de 4,8 cm, la capetele celor două tăişuri), iar grosimea maximă în zona găurii pentru coadă este de 3,2 cm. În momentul donării, toporul purta încă pe suprafață sol de pădure, gălbui nisipos.

Locul descoperirii (fig. 2) se află pe culmea împădurită a Dealului Miceasca (cunoscut și cu denumirea de Dealul Văcăreasca), la o altitudine de 450 m, la circa 500 m nord de punctul „La Cetate". Pădurea se află pe teritoriul comunei Micești, în vestul localității, aproape de limita cu comuna Budeasa. Satele cele mai apropiate de punctul descoperirii sunt, la 1 km către est – Micești (com. Micești), la 1,5 km către nord-vest – Brânzari (com. Budeasa) și, la numai 0,7 km către vest, chiar la baza versantului apusean al pădurii – Budeasa Mică (com. Budeasa). La finalizarea procedurilor obligatorii de conservare primară și apoi de restaurare, toporul a intrat în colecția arheologică a Muzeului Județean Argeș, sub nr. inv. I. V. 3983.

Disputa asupra originilor acestui tip de topor nu este încheiată, cu toate că sorgintea sud-egeică a formei pare asigurată, exemplare din bronz fiind prezente în Creta la începutul mileniului II a.Chr., de unde se vor răspândi către

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] Mulțumim domnului Mihail Carpo (Priboieni, jud. Argeș), autorul descoperirii, pentru donație și pentru detaliile oferite pe teren, relative la locul exact în care piesa a fost găsită.

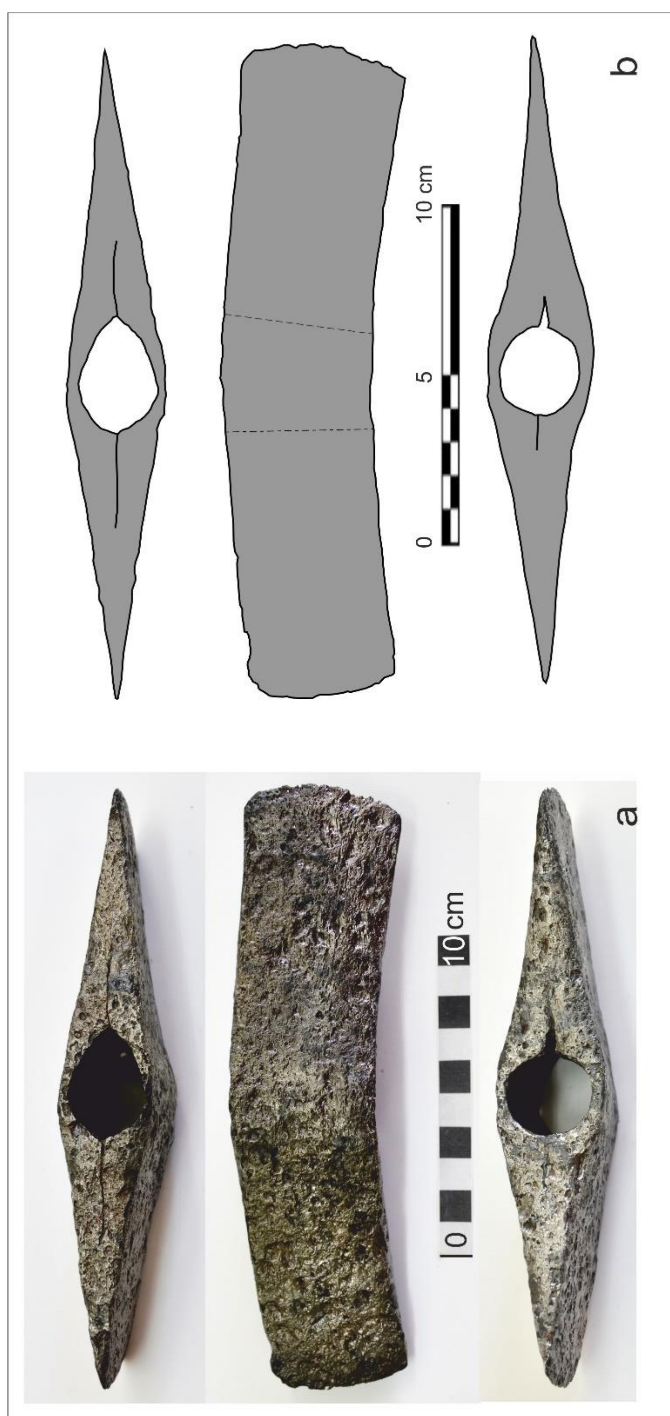

Fig. 1. Topor bipen din fier descoperit întâmplător în pădurea Miceasca, com. Micești, jud. Argeș. a) foto (de Dabiel Răcășanu); b) desen (de autor) / *Double edged axe in iron (stray find) from Miceasca forest, Micești commune, Argeș County. a) photo (by Daniel Răcășanu); b) drawing (by the author)*.

nord, spre Peninsula Balcanică și Anatolia, și către est, în Levant[2]. Direcția nordică a răspândirii tipului la un orizont cronologic corespunzător finalului epocii bronzului și începutului primei epoci a fierului este atestată numeroase exemplare în Albania (Mokër e Poshtme-Pogradec, Qeparo-Vlorë, Villë-Kukës, Quaf Marinzë-Fier, Sarande, Përparim, Navarice etc.)[3] și de alte câteva piese, de asemenea din bronz, descoperite mai departe către nord, în Bulgaria, la Kus Tepe, Smerdjevo și Kalugerovo[4]. O a doua concepție creditează drept zonă de origine a toporului bipen Anatolia centrală și Cilicia, unde, în prima jumătate a mileniului II a.Chr, topoarele bipene din bronz se circumscriu tipul Emirdağ, cu descoperiri în localitatea eponimă, Tarsos și Kültepe[5].

Nu este nici locul aici și nici rolul materialului de față în a se implica în aceste discuții și cu atât mai puțin în a da verdicte, însă în stadiul actual al problemei, ținând seama de ponderea și de densitatea descoperirilor dar și de soliditatea argumentațiilor, originea cretană a acestui tip de armă (dublată într-o oarecare măsură și de unele certe implicații cultice[6], valențe sesizabile, de asemenea, și în lumea tracică până târziu, în cea de-a doua epocă a fierului[7]) ni se pare cea mai plauzibilă.

La nord de Dunăre, topoarele bipene (din fier, întrucât cele din bronz lipsesc cu excepția piesei de la Chirpăr[8] și, poate, a celei fragmentare de la

---

[2] H.-G. Buchholz, *Doppelaxte und die Frage der Balkanbeziehungen des agaischen Kulturkreises*, în: A. G. Poulter (ed.), *Ancient Bulgaria. Papers presented to the Internatinal Symposium on the Ancient History and Archaeology of Bulgaria (University of Nottingham, 1981)*, Nottingham, 1983, p. 43-134; C. Pare, *Normative change at the start of the Iron Age: the case of Transylvania*, în: A. Esposito (ed.), *Autour du «banquet». Modèles de consommation et usages sociaux*, Éditions Universitaires de Dijon, Dijon, 2015, p. 282-283.

[3] F. Prendi, *Die Bronzezeit und der Beginn der Eisenzeit in Albanien*, în: B. Hänsel (ed.), *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v.Chr.*, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 1, Moreland Editions – Bad Bramstedt, Berlin, 1982, p. 220, fig. 10/4-8; M. Korkuti, *Die Siedlungen der Späten Bronze-und der Frühen Eisenzeit in Südwest-Albanien*, în aceeași publicație, p. 250, fig. 14/1-3.

[4] V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României.*
Contribuții arheologice, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 53

[5] T. Stoyanov, *Sinope as a Trading and Cultural Agent in Thrace during the Classical and Early Hellenistic Periods*, în „Ancient Civilizations from Scythia to Siberia”, 16, 2010, p. 407-410, fig. 1/18; 2.

[6] M. Haysom, *The double-axe: a contextual approach to the understanding of a Cretan symbol in the Neopalatial Period*, în „Oxford Journal of Archaeology”, 29, 2010, 1, p. 35–55.

[7] Un exemplu relevant îl poate constitui celebra frescă cu scena vânătorii, din camera funerară a mormântului tracic de la Aleksandrovo (regiunea Haškovo, Bulgaria de sud-est), din sec. IV a.Chr.: G. Kitov, *New Thracian Frescoes from Bulgaria*, în „Minerva”, XIII, 2002, 3, p. 42- 44. Vezi și B. Kull, *Tod und Apotheose*, în „Bericht der Römisch-Germanischen Kommision”, 78, 1997, p. 340-341.

[8] A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien II*, Prähistorische Bronzefunde, IX, 5, C. H. Beck, München, 1975, p. 52-53, nr. catalog 237, pl. 31/237.

Izvoarele[9], atribuite însă unor perioade mai vechi, chalcolitic, respectiv epoca bronzului) sunt elemente caracteristice pentru Hallstattul C și D. Cronologia primelor exemplare de la noi încă suscită discuții. Tipologic, topoarele de la Teleac și Bâlvănești, masive, late, cu gaură pentru coadă subdimensionată (cu un diametru surprinzător de redus), par a fi cele mai vechi, situate la un orizont cronologic corespunzător Hallastatului C[10]. Dacă acordăm credit interpretării propuse de Kurt Horedt piesei fragmentare din fier din depozitul de bronzuri de la Șomartin, în care vedea vestigiile unui topor bipen[11] (alte opinii înclină mai degrabă către forma toporului-ciocan[12]), atunci apariția acestui tip în zona noastră de interes poate fi ridicată și mai mult, până în Hallastatt B3. Apartenența la un complex arheologic din orizontul cronologic Hallstatt B atribuită unui topor bipen din fier descoperit în săpăturile din 1963 de la Cernatu[13], deschidea posibilitatea ca acest exemplar să fie chiar mai vechi decât toporul de la Șomartin („încă în a doua jumătate a Hallstattului timpuriu”[14]), și anume din a doua jumătate a sec. X a.Chr.[15]. Descoperirea de la Cernatu a fost însă supusă unor mai vechi critici și primită cu rezerve în privința cronologiei[16], astfel încât această datare extrem de timpurie a toporului bipen de acolo rămâne problematică. Nici chiar apariția unui al doilea exemplar în același sit (o descoperire întâmplătoare din 1980, urmată de sondaje arheologice)[17] nu a fost în măsură să aducă clarificări suplimentare.

Din punct de vedere cultural-cronologic, toporul de la Micești aparține unei etape mai târzii a primei epoci a fierului (sec. VII-VI a.Chr.), etape căreia,

---

[9] A. Vulpe, *Toporul de bronz cu două tăişuri de la Izvoarele (jud. Ilfov)*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 22, 1971, 3, p. 485-489, fig. 1.
[10] V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 53-54.
[11] K. Horedt, *Die Verwendung des Eisens in Rumänien bis in das 6. Jahrhundert v. u.* Z, în „Dacia” N. S., VIII, 1964, p. 125, nr. catalog 17.
[12] A. László, *Începuturile metalurgiei fierului pe teritoriul României*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, 26, 1975, 1, p. 22, 29-30, nr. catalog 16, tabelul 1.
[13] Z. Székely, *Beiträge zur Kenntnis der Frühhallstattzeit und zum Gebrauch des Eisens in Rumänien,* în „Dacia”, N. S., X, 1966, p. 210-211, fig. 3/4; 4/1.
[14] A. László, *op. cit.*, 20, 29, nr. catalog 6, tabelul 1.
[15] C. Pare, *op. cit.*, p. 281-282, fig. 11/6; Idem, *Frühes Eisen in Südeuropa: Die Ausbreitung einer technologischen Innovation am Übergang vom 2. zum 1. Jahrtausend v. Chr.*, în: E. Miroššayová, C. Pare, S. Stegmann-Rajtár (eds.), *Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit. Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzeitlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien*, Archaeolingua Alapítvány, Budapesta, 2017, p. 67-69, fig. 18/6.
[16] V. Vasiliev, *Probleme ale Hallstattului în Transilvania*, în „Acta Musei Napocensis”, 20, 1983, p. 46 și urm., unde consideră (vezi în special p. 50) că așezarea nu e mai veche de Hallstatt B3, plasându-se probabil la finalul Hallstattului B3 și la începutul Hallstattului C, cumva contemporană cu nivelul III de la Teleac; V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 47, 54, nota 133.
[17] Z. Székely, *Rezultatul ultimelor cercetări din județul Covasna, în așezări din epoca bronzului și prima vârstă a fierului*, în: M. D. Matei (red. resp.), *Materiale și cercetări arheologice – A XV-a Sesiune anuală de rapoarte (Muzeul Județean Brașov, 1981)*, București, 1983, p. 147, fig. 2/5.

în zona Subcarpaților Getici, îi corespunde evoluția grupului cultural Ferigile. Această variantă de armă este des întâlnită în Hallstatul mijlociu și târziu, îndeosebi în complexe funerare. Conform tipologiei topoarelor întocmită de Alexandru Vulpe pentru exemplarele din cimitirul de la Ferigile, piesa de la Micești se încadrează în forma A2, cu profilul ușor curbat, trăsătură caracteristică pieselor din Hallstattul târziu[18].

Toporul bipen este prin excelență arma preferată de războinicii grupului Ferigile, fiind atestat, uneori în număr mare, în majoritatea cimitirelor: numai din necropola eponimă provin 21 de exemplare[19]. Chiar dacă apar doar sporadic, astfel de topoare nu lipsesc nici din mediile culturale învecinate: un exemplar în mormântul principal din tumulul 7 din necropola de la Bârsești[20], o altă piesă fiind descoperită la Gogoșu[21]. Ele apar nu numai în morminte, ci sunt descoperite și în așezări (două topoare găsite la Teleac)[22] sau în alte tipuri de complexe, precum depozitele de bronzuri (două piese în depozitul de la Bâlvănești)[23].

O primă listă cu descoperirile de topoare bipene a fost furnizată de Alexandru Vulpe acum aproape șase decenii[24], conform căreia arealul predilect de răspândire al acestui tip de topor în prima epocă a fierului coincidea cu nordul Peninsulei Balcanice: Albania (Mati și un loc necunoscut), Serbia (Troianovic), Bosnia (Glasinac) și România (Bărboi, Bâlvănești, Ferigile, Bârsești și Aiud). Semnalarea unui topor bipen la Cristești, în mediul Ciumbrud s-a dovedit inexactă, informația primită de la Ioan-Horațiu Crișan și folosită de Vulpe fiind eronată. La scurtă vreme, chiar Ioan-Horațiu Crișan a clarificat situația din mormântul 9 de la Cristești, arătând că nu e vorba de un topor bipen, ci de un topor-ciocan[25]. Această falsă semnalare a unui topor bipen în cadrul grupului Ciumbrud nu avea să rămână una izolată, ci se va repeta curând, chiar cu prilejul publicării necropolei eponime, sit în cadrul căruia Ștefan Ferenczi menționa descoperirea întâmplătoare a unui topor bipen din fier[26]. Alexandru Vulpe

[18] V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 54, nota 169.
[19] A. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 62-63, pl. 19/12-15; 27.
[20] S, Morintz, *Săpăturile de la Bârsești-Vrancea (r. Vrancea, reg. Galați)*, în „Materiale și cercetări arheologice”, V, 1959, p. 358, fig. 5.
[21] D. Berciu, E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu* (1949 și 1950), în „Materiale și cercetări arheologice”, II, 1956, p. 419, fig. 147/1; 181/8.
[22] V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 53, fig. 16/8-9.
[23] M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1977, p. 164, pl. 398/12.
[24] A, Vulpe, *Traci și iliri la sfârșitul primei epoci a fierului în Oltenia*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 13, 1962, 2, p. 310, nota 1.
[25] I. H. Crișan, *Săpături și sondaje în valea mijlocie a Mureșului*, în „Acta Musei Napocensis”, II, 1965, p. 61, neilustrat.
[26] Șt. Ferenczi, *Cimitirul scitic de la Ciumbrud – Partea I*, în „Acta Musei Napocensis”, II, 1965, p. 87, nr. catalog 10, neilustrat.

încearcă să dea de urma acestui topor în depozitul muzeului din Cluj, însă fără rezultat[27], pentru ca situația să fie, într-un final, clarificată de Valentin Vasiliev, care arată că, în realitate, piesa respectivă era un topor-ciocan și nicidecum unul bipen, așa cum îl semnalase Ferenczi[28]. De altfel, în monografia grupului Ciumbrud, Vasiliev menționa numai un singur loc de descoperire a toporului bipen în respectivul mediu cultural transilvan, și anume în cimitirul de la Aiud (mormintele 1 și 8, fiecare cu câte un astfel de topor)[29]. Această reticență în acceptarea toporului bipen se manifestă nu numai în grupul transilvan, ci și mai departe către nord-vest, în grupul Szentes-Vekerzug, unde, ca și în Ciumbrud sau în alte grupuri contemporane, precum cel vest-podolian[30], este preferat toporul-ciocan[31]. Putem cita numai o singură apariție a toporului bipen în mediul cultural Szentes-Vekerzug, și aceea atipică, sub forma unei piese miniaturale, foarte probabil cu rosturi cultice, găsită în cimitirul de la Vámosmikola-„Istvánmajor", într-un mormânt de femeie[32].

Reluată cinci ani mai târziu de același Alexandru Vulpe, cu ocazia publicării necropolei de la Ferigile, repertorierea descoperirilor de topoare bipene aducea puncte noi în România (Gogoșu, Teleac, Cernatu și Curtea de Argeș), dar și primele descoperiri din Bulgaria (Dobrina) și Macedonia (Trebenište)[33].

De atunci și până acum, situația nu s-a schimbat prea mult în ceea ce privește arealul de răspândire în nordul Peninsulei Balcanice, crescând însă simțitor cantitatea descoperirilor. Surprinde numărul mare de piese găsite în Bulgaria, de la descoperi mai vechi și rămase în mare parte inedite (patru exemplare timpurii la Obrocište, o altă piesă timpurie la Markovo și un topor mai îngust, asemeni celor din grupul Ferigile, la Pet Mogili)[34], până la cele mai recente, precum cele două *labrys* scoase la lumină în 2005 și 2011 din reședința

---

[27] A. Vulpe, *Varia archaeologica (I)*, în „Thraco-Dacica", VIII, 1987, p. 189, nota 48.

[28] V. Vasiliev, *Sciții agatârși pe teritoriul României*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 90, nota 459.

[29] *Ibidem*, p. 90, pl. 15/1-2.

[30] A. Kozubová, *Hroby so železnými sekerkami na pohrebiskách zo staršej doby železnej v karpatsko–dunajskom priestore*, în „Zborník Slovenského Národného Múzea", CIV (Archeológia, 20), 2010, p. 45-65.

[31] T. Kemenczei, *Studien zu den Denkmälern skythisch geprägter Alföld Gruppe*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta, 2009, p. 39-43, 179-280, lista 2, pl. 4/6; 11/7; 13/12; 18/10; 20/1-4; 22/2-7 etc.

[32] G. Laczus, M. Párducz, *The Scythian Age cemetery at Vámosmikola*, în „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae", XXI, 1969, 1-2, p. 221, fig. 3; M. Párducz, *The chronological and cultural position of the Scythian Age cemetery at Vámosmikola*, în aceeași publicație, p. 227.

[33] A. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile…*, p. 63, nota 125.

[34] Hr. Bujokliev, M. Domaradzki, G. Atanasov, *Văorăženie ot drevna Trakija*, Șumen, 1995, p. 53, nr. catalog 51-52.

odriză de la la Kozi Gramadi, Starosel (lângă Hisar)[35]. În România, așezarea de la Teleac a livrat un al doilea exemplar (descoperit în locuința 18, din nivelul III de locuire), alături de cel descoperit întâmplător, în 1954[36], la fel și situl de la Cernatu (v. supra), iar în Muntenia nordică, în mormintele grupului Ferigile, au fost descoperite alte patru piese (una în tumulul 5 de la Cepari și trei în necropola de la Valea Stânii)[37]. Totodată, în arealul estic de răspândire (Dobrogea meridională), o nouă piesă a apărut în inventarul tumulului 1 de la Profesor Zlatarski[38]. Exemplarul miniatural depus în afara urnei mormântului 71 de la Bugeac II-„Ghețărie" trebuie exclus din repertoriere, întrucât nu aparține tipului[39].

Cercetarea noastră de suprafață în punctul în care a fost găsit toporul de la Micești, loc indicat cu siguranță de autorul descoperirii, a fost fără rezultat în privința asocierii cu alte eventuale vestigii. Toporul nu aparținuse vreunui complex arheologic situat pe culmea pădurii, ci era o piesă izolată, foarte probabil pierdută de posesorul său. De asemenea, nu i se poate stabili vreo relaționare cu cel mai apropiat punct de interes arheologic, și anume mica întăritură cunoscută drept „Cetate" sau „Cula lui Mircea", aflată la circa 500 m sud, tot pe coama dealului. Atribuită inițial celei de-a doua epoci a fierului și epocii romane[40], această fortificație este una, foarte probabil, medievală, așa cum o arată și numele[41]. Cele mai apropiate situri arheologice din prima epocă a fierului, cu care poate fi eventual pus în legătură acest topor, sunt cimitirele de incinerație aparținând grupului Ferigile (fig. 2), de la Bunești-„Guia", com. Mălureni[42] (aflat la 8,5 km distanță către nord-vest, pe valea Argeșului) și Valea

---

[35] I. Hristov, *Kozi Gramadi - Odrysian royal residence and sanctuary*, în: R. Ivanov (ed.), *Thracian, Greek, Roman and Medieval cities, residences and fortresses in Bulgaria*, Sofia, 2015, p. 51, fig. 55-56.
[36] V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *op. cit.*, p. 53, fig. 16/8-9.
[37] E. Popescu, A. Vulpe, *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, în „Dacia" N. S., 26, 1982, p. 89, fig. 11/c; D. Măndescu, *New field researches on the Ferigile archaeological group from the Early Iron Age: Valea Stânii (Argeș county) necropolis*, în: M. Trefný (ed.), *The Early Iron Age in Central Europe. Proceedings of the conference held on the 2nd-4th of July 2015 in Hradec Králové, Czech Republic*, Hradec Králové – Karlovy Vary, 2018, p. 289, fig. 3/7; celelalte două exemplare recent descoperite la Valea Stânii sunt inedite.
[38] M. Mirčev, *Trakijski mogilen nekropol pri s. Prof. Zlatarski*, în „Izvestija Varnensko Arheologičesko Družestvo", XIV, 1963, 27-28, fig. 3.
[39] M. Irimia, *Cercetări în necropola getică de la Bugeac, com. Ostrov, jud. Constanța*, în „Materiale și cercetări arheologice", XVI, Tulcea, 1980, p. 219 („topor bipen"), neilustrat. Piesa este expusă în expoziția permanentă a Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, unde se poate observa că aparține grupei „cu tăișuri în cruce".
[40] P. Dicu, *Așezarea geto-dacică fortificată și vestigiile romane de la Budeasa Mică*, în „Argesis", IX, 2000, p. 37-40, pl. 1.
[41] D. Măndescu, *Arheologia văii Râului Doamnei. Vestigii din preistorie până în epoca romană*, în „Argesis", XIII, 2004, p. 118-120, fig. 13.
[42] D. Măndescu, M. Păduraru, I. Dumitrescu, *Repertoriul arheologic al județului Argeș*, Editura

Stânii-„Vărzărie", com. Țițești[43] (la 9,5 km către nord-est, pe valea Râului Târgului). Oricum, toporul nu a aparținut vreunui mormânt, dat fiind nu numai punctul în care a fost găsit, cu totul atipic pentru amplasamentul unor astfel de complexe funerare (știut fiind că necropolele grupului Ferigile sunt amplasate de regulă în locuri joase, aproape de cursurile de ape[44]), dar și totala absență a urmelor de ardere de pe suprafața sa.

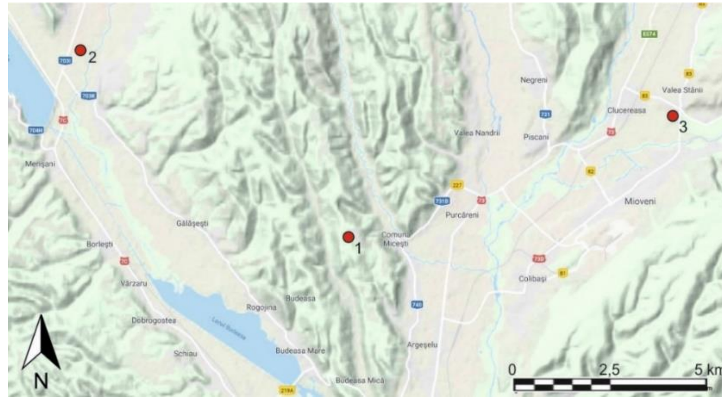

Fig. 2. Locul descoperirii toporului bipen de la Micești (1) și cele mai apropiate situri arheologice din prima epocă a fierului: necropolele de la Bunești-„Guia" (2) și Valea Stânii-„Vărzărie" (3) / *The double edged axe from Micești finding spot (1) and the nearest archaeological sites dating back from the Early Iron Age: the necropolises from Bunești-„Guia" (2) and Valea Stânii-„Vărzărie" (3).*

Cu toată această aparentă inexpresivitate, cel mai relevant detaliu oferit de piesa arheologică izolată prezentată aici ține tocmai de locul descoperirii. Către nord de punctul respectiv, Dealul Miceasca continuă pe direcția nord-nord-vest – sud-sud-est cu o altă denumire, și anume Dealul Oii, cu al său Drum al Oii, un drum de plai, pe culme, îndelung utilizat de ciobanii din Transilvania ce-și mânau turmele în transhumanță[45]. Mai departe către nord-vest, acest deal face joncțiunea cu Dealul Albeasca, cunoscut și cu denumirea de Plaiul Boi, un plai prelung, împânzit cu numeroși tumuli, datând probabil de la începuturile epocii

---

Istros, Brăila, p. 190, nr. catalog 570, *s. v.* „Vâlcelele".

[43] D. Măndescu, *The necropolis from Valea Stânii (Argeş County) and a comparative approach to the Late Hallstatt Ferigile features*, în: V. Sîrbu (ed.), *Interdisciplinary Methods of Research for Prehistoric and Protohistoric Funerary Monuments. Proceedings of the 15th International Colloquium of Funerary Archaeology, Brăila, 20-22 May 2016* = „Istros", XXII, 2016, p. 163-180; Idem, *New field researches …*, p. 282-292.

[44] D. Măndescu, *The necropolis from Valea Stânii…*, p. 166, fig. 4.

[45] I. Cruceană, *Drumul Oii și alte drumuri moarte pe meleagurile argeșene*, în „Argesis", VIII, 1999, p. 181-182.

bronzului. Grupurile de tumuli dispuși de asemenea liniar, mărginind probabil un străvechi drum de culme, continuă pe direcția vest și nord-vest, pe vârful Dealului Crucii sau Dealul Piperii[46].

Considerăm, prin urmare, că toate aceste culmi ale pădurilor din actualele comune argeșene Budeasa și Micești, ce urmează paralel cursul Râului Argeș aflat la circa 1,5 km către vest, au reprezentat încă din preistorie și până în pragul epocii moderne drumuri de plai intens circulate dinspre munte către câmpie și invers, inclusiv pentru turmele de animale aflate în permanență căutare de pășuni sau alte resurse vitale (sarea, de exemplu). Prezența toporului hallstattian pe muchea Dealului Miceasca, poate fi plauzibil explicată prin faptul că a fost pierdut pe un astfel de drum de plai, utilizat și în epoca fierului la fel ca și anterior, în epoca bronzului, de comunitățile foarte probabil pastorale de la care au rămas zecile de tumuli înșirați pe culme, și la fel ca și mai târziu, în evul mediu și în epoca modernă, de ciobanii ce-și purtau turmele pe Drumul Oii. În condițiile în care cunoaștem atât de puțin despre căile de comunicație – și de interacțiune totodată – utilizate de comunitățile pre- și protoistorice (cu atât mai puțin în cazul grupului Ferigile ale cărui așezări ne rămân, practic, necunoscute), această descoperire izolată își păstrează însemnătatea sa evidentă.

Mulțumiri. Această lucrare a fost realizată cu sprijinul unui grant al Ministerului Cercetării și Inovării, CNCS-UEFISCDI, număr proiect 90/2016, PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090, în cadrul programului PNCDI III.

AN EARLY IRON AGE AXE FOUND AT MICEȘTI (ARGEȘ COUNTY)

Abstract

The paper focuses on a stray find namely a double edged axe in iron dating back from the Early Iron Age (the 7th-6th centuries BC). The shape is peculiarly common for the Ferigile group from the northern part of Muntenia and Oltenia (21 exemplars were found only in the eponymous necropolis at Ferigile). The axe was found isolated on the top of an afforested hill and could not be linked to a certain archaeological complex. The closest incineration necropolis belonging to the Ferigile group (Bunești and Valea Stânii) is about 9 km to the northwest and northeast respectively, but anyway the axe does not belong to a funeral assemblage. The presence of the axe on the top of the hill is to put in connexion with an ancient route used especially by the pastoral communities from prehistory (Early Bronze Age) until the dawn of modern times. This work was supported by a grant of Ministry of Research and Innovation, CNCS - UEFISCDI, project number 90/2016, PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090, within PNCDI III.

[46] Vezi studiul D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, I. A. Pițigoi, M. Miroiu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Argeș. Comuna Budeasa*, în acest volum.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

CONTRIBUȚII LA REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL JUDEȚULUI ARGEȘ. COMUNA BUDEASA

DRAGOȘ MĂNDESCU, ION DUMITRESCU,
MARIUS PĂDURARU, IOAN ANDI PIȚIGOI[*],
MARIUS MIROIU[**]

La finalul anului 2018 și începutul celui următor, colectivul de arheologi din Muzeul Județean Argeș a efectuat o evaluare arheologică de teren a comunei Budeasa, județul Argeș, în contextul elaborării studiului istoric și arheologic de fundamentare a Planului urbanistic general pentru UAT Budeasa. Întrucât la finalul acestei evaluări de teren au fost acumulate numeroase și relevante date noi privind situația arheologică reală a acestei comune, considerăm util a prezenta în cele ce urmează acest demers și rezultatele obținute.

Date geografice și administrative. Comuna Budeasa se află în partea central-vestică a județului Argeș și se învecinează la nord cu comuna Mălureni, la nord-est cu comuna Micești, la sud-est cu comuna Mărăcineni, la sud cu orașul Pitești, la sud-vest cu comuna Bascov și la nord-vest cu comuna Merișani (Fig. 1-2).

Din punct de vedere geografic, comuna se situează la contactul dintre Lunca Argeșului și Platforma Argeșului, subunitate de relief a Podișului Getic. Altitudinile variază între 290 m, în Lunca Argeșului, și 497 m, cotă atinsă de Dealul Bisericeaua[1].

Teritoriul comunei este străbătut de trei cursuri principale de ape: Vâlsanul, care traversează comuna pe limita ei nord-vestică, Argeșul, ce constituie hotarul vestic al comunei, precum și pârâul Budeasa, afluent al Râului Doamnei. Dintre aceste cursuri, Argeșul adună apele mai multor pârâiașe care străbat comuna de la est la vest, mai importante fiind: Valea Mărului, Valea Satului, Valea Albeasca și Valea Ridioasa.

---

[*] Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[**] Școala Gimnazială Gălețești, com. Budeasa, jud. Argeș.

[1] O parte din datele privind geografia comunei au fost preluate din Statutul comunei Budeasa, disponibil pe: http://www.e-primarii.ro/primaria-budeasa/informatii_de_interes_public.php?id=91, consultat la 17.12.2018.

Fig. 1. Amplasarea și delimitarea comunei Budeasa în cadrul județului Argeș.

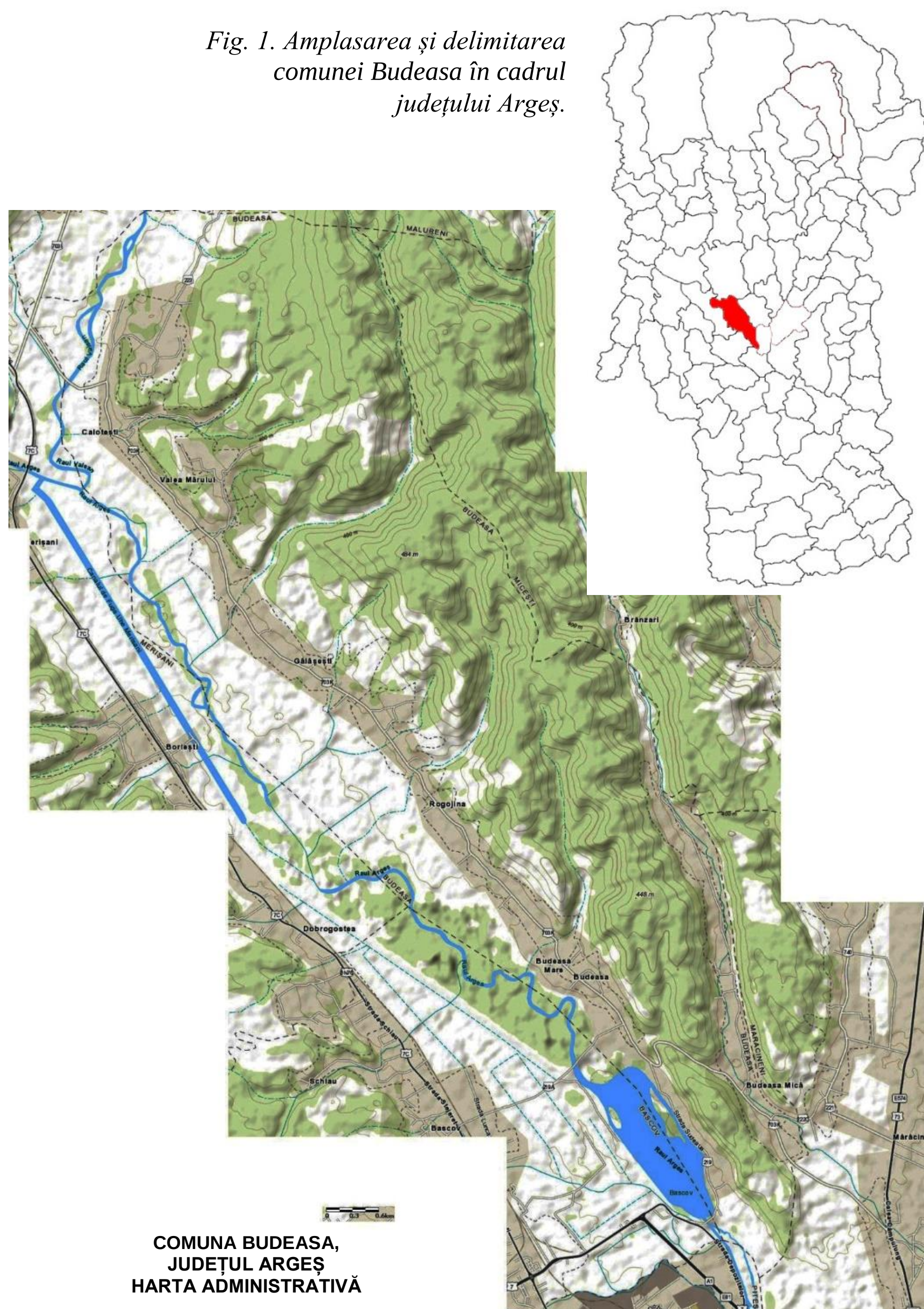

Fig. 2. Comuna Budeasa – limitele administrativ-teritoriale.

Satele componente sunt: Budeasa Mare, Budeasa Mică, Calotești, Gălășești, Rogojina și Valea Mărului.

Suprafața teritorial-administrativă a comunei Budeasa măsoară 43 km^2, ceea ce o situează printre unitățile teritorial-administrative cu întindere medie ale județului Argeș.

Din cele 4.300 ha, terenurile agricole dețin ponderea cea mai importantă, și anume 2951 ha (68%). Ele sunt urmate de fondul forestier, care reprezintă circa 40% din suprafața totală a comunei, respectiv 1.760 ha. Între loturile agricole, o pondere de circa 28% este deținută de pășuni și livezi (Fig. 3)[2].

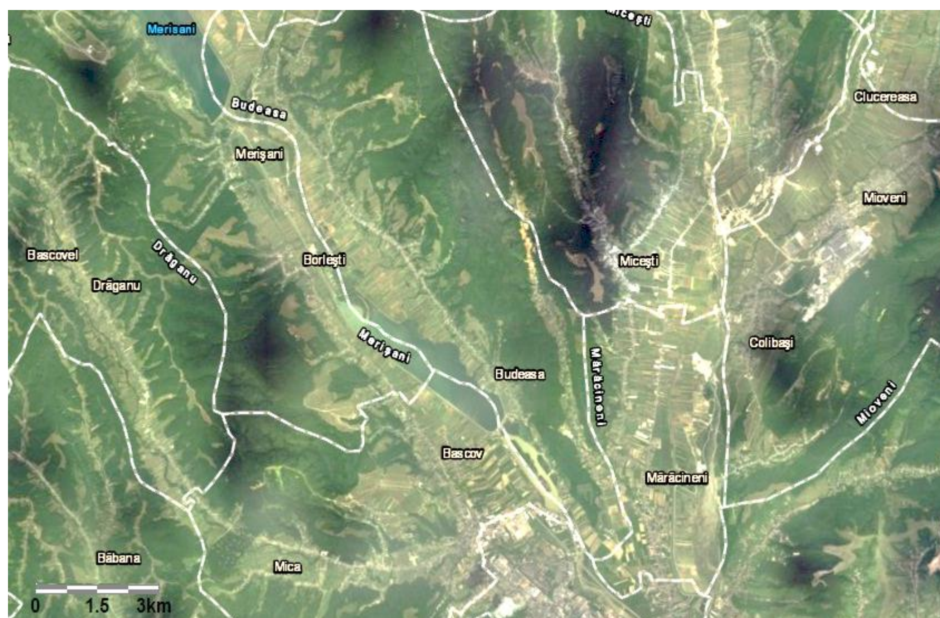

Fig. 3. Teritoriul comunei Budeasa (pe ortofotoplan, zonele de verde intens reprezintă suprafețele acoperite de pădure, iar cu verde deschis sunt redate loturile agricole).

Potențialul arheologic reflectat de Lista monumentelor istorice (LMI) și Repertoriul arheologic național (RAN). În Lista monumentelor istorice (2015), UAT Budeasa figurează cu nouă monumente, iar în Repertoriul Arheologic Național (RAN) cu trei situri arheologice (tabelul ilustrează situația anterioară cercetării de teren)[3]:

[2] Datele statistice au fost preluate din Statutul comunei Budeasa, disponibil pe: http://www.e-primarii.ro/primaria-budeasa/informatii_de_interes_public.php?id=91, consultat la 17.12.2018.

[3] http://ran.cimec.ro/sel.asp, consultat la 27 decembrie 2018.

Nr. crt.	Denumire obiectiv și datare	Localizare	Înscris LMI (cod)	Nr. poziții înscrise	Înscris în RAN (cod)
1	Ansamblul Casei Hagi Tudorache - sec. XVIII-XX	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13497	2	-
2.	Curtea boierilor Budișteanu - sec. XVII-XX	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13498	4	-
3	Ansamblul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” - sec. XVIII	Budeasa Mare	AG-II-a-A-13496	3	-
4	Mormintele Budiștenilor (sec. XVII – XX)	Budeasa Mare	AG-IV-m-A-13496.04	1	14860.04
5	Cruce de piatră (în cimitir) – sec. XVII (1647, oct. 13)	Budeasa Mare	AG-IV-m-13893	1	14860.05
6	Cruce de piatră (în incinta bisericii „Adormirea Maicii Domnului”) – sec. XVII (1675/1676)	Budeasa Mare	AG-IV-m-13894	1	
7	Biserica „Adormirea Maicii Domnului” - sec. XIX (1819)	Calotești	AG-II-m-B-13502	1	-
8	Biserica „Sf. Nicolae” - sec. XVIII (1751)	Gălășești	AG-II-m-A-13689	1	-
9	Conacul Tabacovici – sec. XX	Valea Mărului	AG-II-m-B-13840	1	Nu este cazul
10	Necropola tumulară din prima epocă a fierului de la Bunești-„Guia” (extremitatea sudică a sitului și zona de protecție aferentă)	La limita dintre localitățile Bunești și Valea Mărului	-	-	14913.01
Total			**9**	**15**	**3**

După cum se poate observa, comuna Budeasa figurează în LMI și RAN cu numai trei situri arheologice, situație care nu reflectă o imagine reală. Afirmăm acest lucru plecând de la o serie de date: atestarea documentară a localităților (1526, satul Budeasa[4]), poziția geografică a unității administrativ-teritoriale și prezența unui număr important de monumente medievale (cruci, structuri de habitat – conace, biserici), de aceea, pentru a avea o imagine mai clară cu privire la prezența unor situri arheologice pe teritoriul comunei, am făcut o analiză temeinică a tuturor informațiilor de natură documentară legate de potențialul arheologic al zonei.

[4] *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. III (1526-1535), întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Române, București, doc. 18, p. 32.

Cercetarea documentară. În cadrul cercetării de arhivă, au fost parcurse sursele inedite și edite din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Am acordat o atenție deosebită documentelor cartografice, acestea reprezentând surse de primă importanță pentru reconstituirea peisajului zonei în perioada pre-industrială. Au fost utilizate: *Militärische Karte der Kleinen (oder Österreichische) und Grossen Walachei* (așa-numita Hartă Specht, 1790-1791)[5]; A doua ridicare militară topografică austriacă (Harta Finley - 1855), care a stat la baza hărții denumite *Charta României Meridionale* sau Harta Szathmáry (1864)[6], Harta topografică militară a României la scara 1:100000 (1878-1926)[7], Planul Director de Tragere (proiecțiile Lambert realizate în perioada 1952-1955, după ridicări topografice din perioada interbelică) și Harta militară topografică a României la scara 1:25000, realizată în 1975-1977[8].

În fine, au fost luate în discuție datele publicate cu privire la descoperirile arheologice făcute pe teritoriul UAT Budeasa. Am urmărit ca prin coroborarea acestor date să evaluăm cât mai obiectiv potențialul arheologic al zonei.

Relatări din secolul al XIX-lea despre prezența unor vestigii arheologice în zona Budeasa. Anterior anului 1900, informații despre existența unor situri arheologice în comunele din România găsim în răspunsurile învățătorilor la „Chestionarul arheologic” lansat de Alexandru Odobescu. El a fost trimis dascălilor în două rânduri, în vara anului 1871 și în primăvara anului 1873.

Din satele care alcătuiesc astăzi comuna Budeasa au răspuns învățătorii de la Budeasa Mare, Valea Mărului și Gălășești. Cu excepția învățătorului de la școala Valea Mărului, care a răspuns în ambele rânduri, ceilalți au răspuns fie numai în 1871, fie numai în 1873. În total au fost formulate patru răspunsuri.

De la școala Budeasa Mare, la chestionar a răspuns învățătorul Marin Rădulescu, în data de 2 august 1871. El menționa cinci puncte cu urme vechi: un „grind de pământ” în satul Rogojina, o movilă care purta denumirea de „Piscul Înalt”, ruinele unui conac vechi pe proprietatea lui Iancu Pascalu, o cruce care marca locul unei biserici și o locuire la „Valea Rogojinei”.

---

[5] Biblioteca Academiei Române, Colecția Stampe și hărți, H1003, pl. 48; cf. Prima ridicare austriacă disponibilă pe: https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=osm%2C163%2C165&bbox=422543.8923604542%2C5831687.241049814%2C2055238.816531819C63 20884.222074942, site consultat la 15.11.2018.

[6] Disponibilă pe: https://mapire.eu/en/map/europe-19century-thirdsurvey/?layers=osm%2C160%2C166&bbox=985120.4205393507%2C5649461.365617959%2C2634937.239046595%2C6138658.3466430865, site consultat la 15.11.2018.

[7] Disponibilă pe: http://igrek.amzp.pl/maplist.php?cat=ROMBONNE100K&listsort=sortoption14&listtype=standard, vezi: Seria X, coloanele E-F și Seria XI, coloanele E-F, site consultat la 15.12.2018.

[8] Disponibilă pe: https://portal.geomil.ro/arcgis/home/item.html?id=cce134f4a9694d9faa353983fbc15635, site consultat la 15.11.2018.

Despre primul punct preciza: „se află în cătunu Rogojina un grindu de pământ cu începere dinspre miazănoapte, valea Rogojina, și merge despre răsăritu Valea Râdioasa, înălțimea lui este ca de cincizeci de stânjeni (sic!), lungimea lui de optu sute de stânjeni”[9].

Al doilea punct menționat, movila denumită „Piscul Înalt”, potrivit descrierii făcută de învățător, avea înălțimea de 60 de stânjeni și nu era considerată o creație a omului, ci „din vremurile vechi”[10].

Ruinele de pe proprietate lui Ioan Pascalu, al treilea punct, sunt descrise astfel: „despre răsăritu, pe proprietatea d. Ioan Pascalu se află niște ziduri pustii care ne propuse oamenii bătrâni că au fost case de boieri din vremurile vechi. Încăperea loru este ca de zece stânjeni în toate părțile (circa 20 m – n.n.) și adâncimea de patru stânjeni (circa 8 m – n.n.), iaru înălțimea loru este ruinată din față”[11].

Despre al patrulea punct (crucea), se menționa că „se află spre apusu pe malu râului Argeșu una cruce de piatră scrisă cu slovă grecească veche, care ne propuse oamenii bătrâni că s-au ridicat acea cruce în locu unei biserici cam pe la anul 1800”[12]. În fine, despre al cincilea punct, Valea Rogojina, învățătorul arăta că „se află spre răsăritu una vale ce-i zice Rogojina în care au locuit oameni den vremurile vechi, adâncimea de patrusprezeci de stânjeni, proprietatea D. Dumitru Budișteanu”[13].

Înainte de a încerca să plasăm pe harta comunei Budeasa, punctele enumerate anterior, vom urmări să identificăm, pe cât posibil, care sunt monumentele/structurile arheologice la care face referire dascălul.

Grindul de pământ ar putea reprezenta restul unui val de pământ, numai că pentru o atare identificare dimensiunile apar neobișnuite: lungimea de 800 de stânjeni, adică în jur de 1560 m și înălțimea de 50 de stânjeni, prin urmare, circa 98 m.

Dacă luăm în calcul faptul că structura (grindul) avea capătul în partea de nord și mergea către est, rezultă că avea o direcție NV-SE. Localizarea în teren nu este totuși posibilă, indicațiile fiind foarte sumare, iar pe hărțile militare structura nu este figurată. Din text înțelegem că ea se întindea între Valea Rogojina și Valea Ridioasa.

Nu este exclus ca descrierea să facă referire la o formațiune naturală, poate culmea alungită a unui deal. O astfel de formațiune, cu orientare NV-SE și cu lungimea de circa 1 km, poate fi observată pe harta topografică militară a României din 1975-1977, la est de satul Rogojina (Fig. 4). De altfel, din

[9] Biblioteca Academiei Române, ms. 223, f. 138 r.
[10] *Ibidem.*
[11] *Ibidem,* f. 138 v.
[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*

descrierea învățătorului se înțelege că „Piscul Înalt” reprezenta o formațiune naturală, fapt ce nu l-a împiedicat pe acesta să îl includă între obiectivele demne de menționat în răspunsul la chestionar.

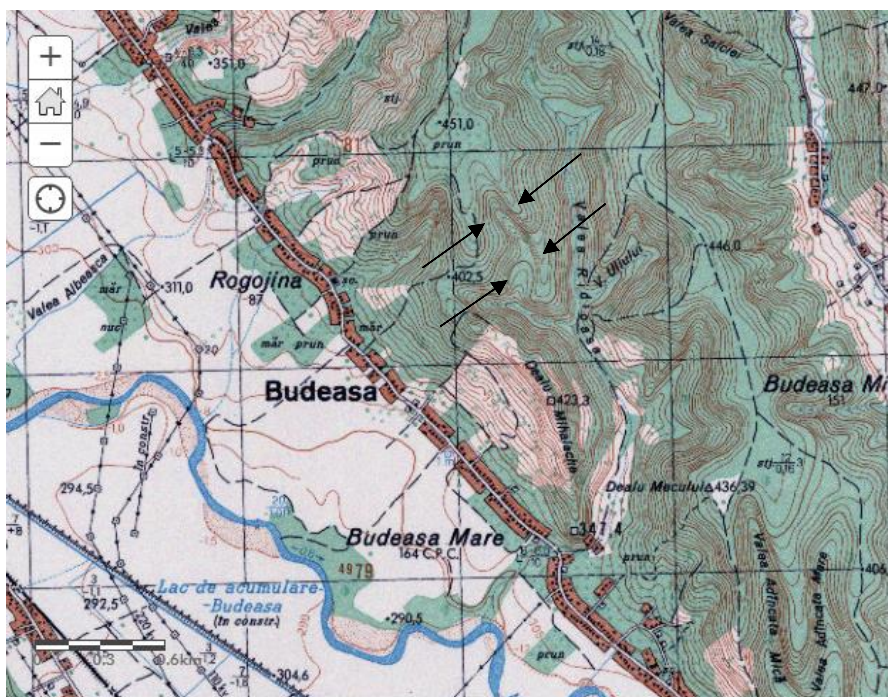

Fig. 4. Zona de la est de satul Rogojina, com. Budeasa. Săgețile indică o formațiune naturală care poate fi identificată cu un val de pământ (Harta topografică militară a României din 1975-1977, la scară 1:25000).

Dacă în cazul primelor două puncte poate fi luată în discuție și posibilitatea ca ele să descrie formațiuni naturale, în schimb, celelalte trei reprezintă clar vestigii de natură arheologică. Ruinele de pe proprietatea lui Ioan Pascal au dimensiuni ce corespund cu ale unui conac, circa 20 × 8 m. Apoi, despre cruce precizează că era scrisă cu slove grecești, apreciere, probabil, eronată, dar care oferă un indiciu despre vechimea monumentului, iar la Valea Rogojina, plecând de la o legendă, afirma că a existat un sat.

Din păcate, reperele oferite de învățător cu privire la localizarea punctelor sunt foarte sumare: ruinele „despre răsăritu, pe proprietatea d Ioan Pascalu”; „crucea” spre apus, pe malul râului Argeș și urmele de locuire pe „Valea Rogojina”, ceea ce face ca identificarea lor în teren să fie aproape imposibilă.

Din descrierea învățătorului, înțelegem că ruinele de pe proprietatea lui I. Pascalu erau diferite de cele ale conacului ridicat la 1598 de familia Budișteanu, încă vizibile în teren până în jurul anului 1980 (vezi *infra*).

Referitor la cruce, învățătorul face unele confuzii. Din descriere, putem deduce clar că informațiile sale se bazau pe spusele celor bătrâni și este evident că nu-i înțelegea textul, de aceea spune că era scris în grecește. Anul pe care îl precizează ca moment al înălțării crucii (1800) ar trebui, de asemenea, privit cu multe rezerve.

Un răspuns complex despre locurile cu vestigii arheologice din actuala unitate administrativă Budeasa, dublat apoi de un al doilea, în 1873, oferă învățătorul Șerban Florescu din comuna Valea Mărului, la 16 august 1871. În răspunsul la întrebarea a II-a a chestionarului arheologic, cadrul didactic preciza că în comuna Valea Mărului se afla „o măgură de piatră și cărămidă, ce este spre răsăritu pe proprietatea dlui Al. T. Zisu, ce poartă numirea de Piscul Bisericeli‹i›". La a IV-a întrebare a arătat că în satul Ciobăția se afla „o măgură veche și caldarâmu de piatră împrejurul iei", iar la întrebare a VI-a, fără a indica locul exact, menționa că dintre cele enumerate în conținutul întrebării, „este numai un caldarâmu, care se zice că ar fi fost satu tătărăscu"[14].

Cu excepția ultimului punct, unde indicațiile de localizare lipsesc, celelalte două pot fi identificate pe baza hărților topografice. Astfel, Piscul Bisericii (sau „Bisericeaua") apare figurat la extremitatea nordică a comunei și la est de satul Valea Mărului, fiind delimitat la vest de Valea Satului. Cătunul Ciobăția (Ciobotea) se afla în partea de nord a satului Valea Mărului, dar punctul la care se referă nu poate fi clar localizat folosind numai hărțile militare.

După cum am subliniat anterior, răspunsul la chestionarul arheologic al dascălului Șerban Florescu este dublat de un al doilea, formulat de Călin Dumitrescu, la 24 octombrie 1873[15].

Călin Dumitrescu amintește un loc unde se afla o „biserică tătărască": „în cuprinsul acestei comune alte urme vechi nu sunt, decât un pomostu vechi, care după spușile bătrânilor, se zice că după vremurile vechi, precum și ei au auzit de la moșii loru, au fost biserică tătărască, care acum este o movilă ca un pomostu cu piatră măruntă pe dânsu; întinderea și forma nu se poate cunoaște fiindu derepănată din pământu. De această comună se mărginește spre miazănoapte, pe proprietatea D-lui Zisu". La răspunsul la întrebarea a III-a, dascălul completează: „…pomostu este pe loc sețu (neted)…"[16]. După descriere, deducem că învățătorul face referire la același punct pe care îl indica și Șerban Florescu drept loc unde se afla un „sat tătărăsc".

---

[14] *Ibidem,* f. 130.
[15] *Ibidem,* f. 332.
[16] *Ibidem.*

În răspunsul său, Călin Dumitrescu vorbește și el despre locul numit „Biserică”. Spre deosebire de Ș. Florescu, consemnează o legendă legată de acest loc și dă mai multe detalii cu privire la amplasarea punctului. Legenda este succint prezentată: „… au fostu biserică creștină, care mergeau oamenii la dânsa fiindu fugiți de alte limbi păgâne; de comună se mărginește spre răsăritu, proprietatea D-lui Zisu, Coada Văii și Gura Văii, proprietatea d-lui P. Rătescu; urma ei nu se mai poate cunoaște, fiindu surpituri din ploaie”[17].

Învățătorul Petre Ionescu, de la școala Gălășești, a formulat un răspuns negativ la chestionarul arheologic.

Alte informații despre urme arheologice oferă dicționarele geografice alcătuite la sfârșitul secolului al XIX-lea pentru fiecare județ al țării. Astfel, din *Dicționarul geografic al județului Muscel* (publicat în 1893) aflăm că în partea de sud-vest a comunei Micești se afla o cetate.

Despre ea, autorul dicționarului, C. Alecsandrescu, precizează: „Deasupra dealurilor de la Micești, în partea de sud-vest a comunei se văd ruine dintr-o veche cetate a lui Mircea-Basarab. De aici e o privire frumoasă pe valea Argeșului”[18]. Textul face referire la fortificația cu val de pământ din punctul cunoscut cu denumirea de „Cula lui Mircea”, situat pe dealul de la est de satul Budeasa Mică (vezi *infra*).

Sursele cartografice și relevanța lor pentru potențialul arheologic și istoric al zonei. Studierea surselor cartografice oferă informații deosebit de importante cu privire la schimbările de peisaj, evoluția și dinamica așezărilor (reparcelarea loturilor, extinderea lor, apariția și dispariția unor sate etc.). Ele consemnează numeroase toponime care fac trimitere la regimul ocupațional al unei zone, rute de circulație, prezența unor monumente arheologice etc. Toate aceste aspecte relevate de sursele cartografice contribuie la o evaluare obiectivă a potențialului arheologic al zonei.

Pe Harta Specht, remarcăm, în primul rând, amplasarea satului Budeasa, dezvoltat de o parte și de alta a Văii Adânci și la sud de aceasta, respectiv, la sud de conacul familiei Budișteanu. Conacul nu este marcat cu un semn distinctiv (două pătrate de culoare roșie ar putea sugera amplasamentul său și eventual al unor anexe), în schimb, biserica este punctată clar, la fel și o cruce, probabil aceea ridicată de Arsenie, fratele lui Pană căpitan din Budeasa, monument a cărui înălțime atinge 2,76 m, deci clar vizibil în teren (Fig. 5).

Apoi, mai la nord, pe aceeași hartă, este cartat satul Gălășești, cu biserica ridicată de Gheorghe Rătescu la 1751[19].

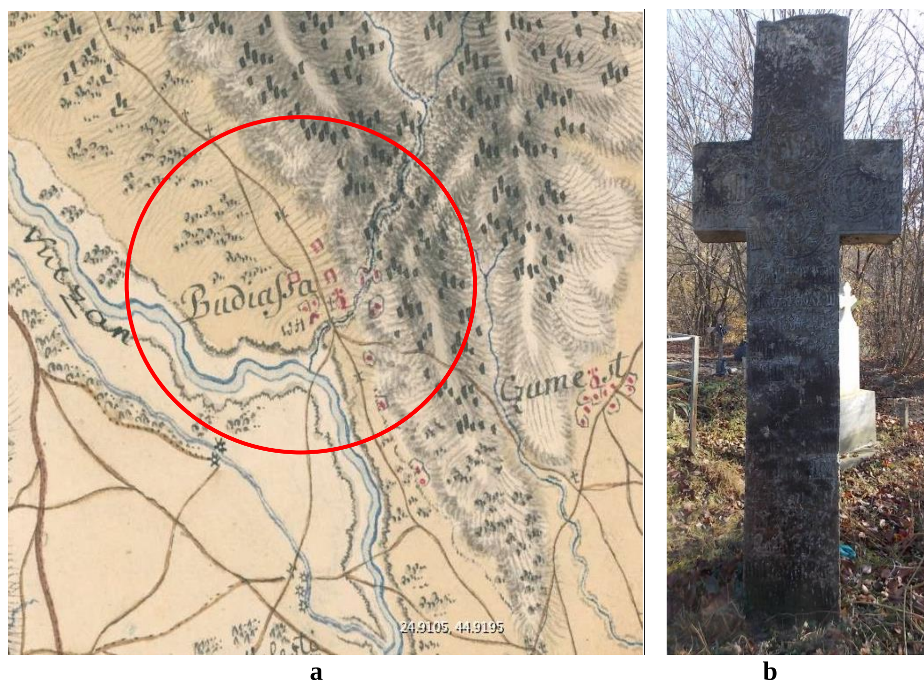
---

[17] *Ibidem*.

[18] C. Alessandrescu, *Dicționarul geografic al județului Muscel*, Stabilimentul Geografic I. V. Socecu, București 1893, p. 206.

[19] Despre acest lăcaș de cult, vezi Sp. Cristocea, *Boieri argeșeni. Căsătorii, prigoniri, despărțiri*, Editura Istros, Brăila, 2019 (sub tipar), p. 155-157.

Comparând harta de la 1790 cu ortofotoplanul din 2012, observăm că satul actual nu se suprapune peste vatra așezării din veacul al XVIII-lea, la vremea respectivă aceasta dezvoltându-se de-o parte și de alta a pârâului Valea Satului, la vest de drumul dintre Budeasa și Valea Mărului (Fig. 6).

a **b**

Fig. 5. a. Satul Budeasa (astăzi Budeasa Mare, com. Budeasa) pe harta Specht (1790-1791); b. Crucea ridicată de Arsenie din Budeasa la 1647.

Pe hărțile din secolele XVIII-XX remarcăm un număr important de toponime care ar putea indica prezența unor așezări: Valea Satului, Valea Rudarilor, Dealul Crucii, Dealul Bisericeaua și Plaiul Boi.

Pârâul Valea Satului, ce traversează de la est la vest satul Gălășești (Fig. 7), izvorăște din punctul „La Meri”, aflat la sud de satul Zărnești (comuna Mălureni), cursul despărțind Dealul Mare de Dealul Bisericeaua și de Dealul Crucii (Dealul Piperii).

Valea Rudarilor se află la est de satul Gălășești și izvorăște din Dealul Crucii. Dată fiind amplasarea văii în raport cu vatra satului, este posibil ca de-a lungul ei să se fi aflat sălașul unor rudari. Toponimul apare numai pe Harta militară a României din 1975-1977 (Fig. 8).

Dealul Bisericeaua este situat în partea de nord-est a satului Valea Mărului, fiind delimitat la vest de pârâul Valea Satului, iar la est de pârâul Budeasa. De numele acestui deal se leagă și legenda pe care a consemnat-o

învățătorul Călin Dumitrescu și reluată (cosmetizat!), mai recent, de profesorul Nicolae Georgescu, în monografia sa dedicată comunei Budeasa[20].

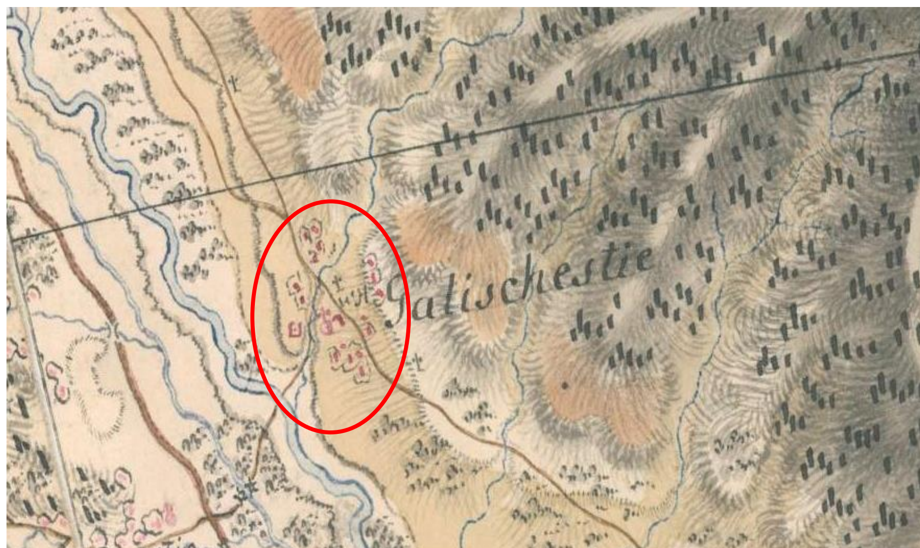

Fig. 6. Satul Gălășești pe harta Specht (1790-1791).

Fig. 7. Amplasamentul Dealului Bisericeaua.

[20] N. Georgescu, *Comuna Budeasa la 475 de ani (1525-1997). Trecut și perspectivă,* Editura Carminis, Pitești, 1997, p. 12-13.

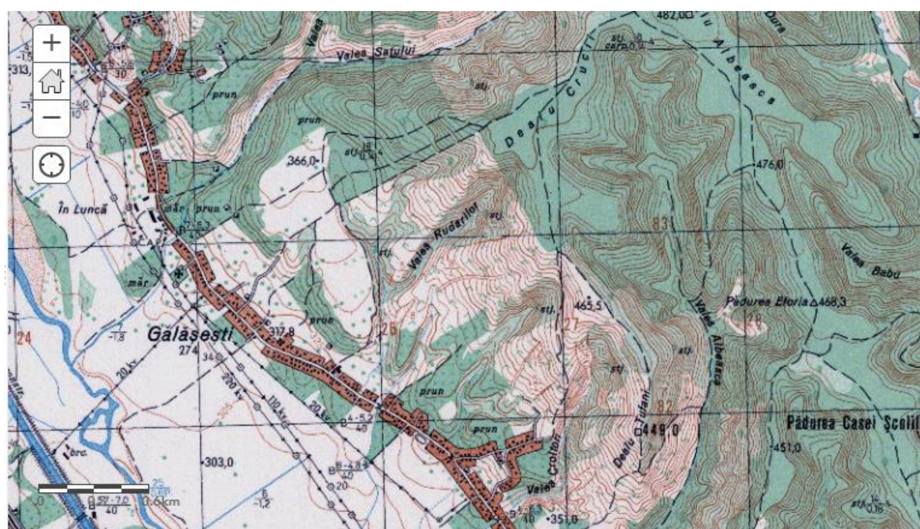
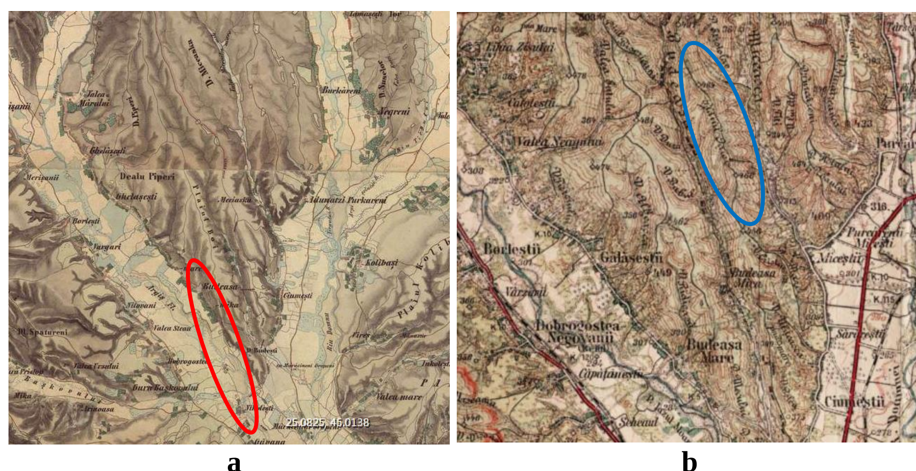

Fig. 8. Amplasamentul văilor Satului, Rudarilor și al Dealului Crucii
(Harta militară a României la Sc. 1:25000 – 1975).

Plaiul Boi este denumit dealul de la vest de pârâul Budeasa Mică, cu aspectul unui platou neted, orientat NNV-SSE. Culmea sa pornește de la nord-vest de satul Mărăcineni. Denumirea aceasta apare numai pe Harta Finley (A treia ridicare topografică militară austriacă - 1855), pe hărțile mai recente fiind marcat ca Dealul Albeasca. Din Harta Finley observăm că platoul acestui deal era străbătut de un drum de plai, al cărui traseu mergea neîntrerupt de la Budeasa până la Proșia (cătun în Mușătești). La est de satul Zărnești, traseul acestui drum se unea cu o altă rută, care pornea de la est de Micești și care este figurată pe hărțile militare românești mai recente (1904-1977) cu denumirea de Drumul Oii. Prin urmare, putem deduce de la denumirea celor două rute, că acestea erau folosite, probabil, pentru transhumanță, eventual pentru comerț cu animale etc. De la Zărnești, către sud, relieful oferea mai multe alternative, iar din drumul principal se desprindeau mai multe rute. Prezența drumului și pe Harta Specht (1790-1791) dovedește că a fost folosit din vechime (Fig. 9).

a **b**

Fig. 9. a. Harta Finley (A treia ridicare topografică austriacă) – 1855 (cu roșu este marcat Plaiul Boi); b. Harta topografică a României realizată de Serviciul Geografic Român -1877-1926 (cu albastru este marcat Dealul Oaia/Oii).

Situația relevată de literatura de specialitate. Încă din perioada interbelică, un interes deosebit pentru istoria lor au suscitat biserica și conacul (cula) construite de familia Budișteanu în satul Budeasa Mare (Fig. 10-11). Conacul a fost ridicat la 1598, de „Pană căpitan ot Budeasa”, fiului unui anume Petru din Budeasa și frate cu Arsenie postelnic[21].

În jurul anului 1764, conacul a fost mistuit de un incendiu și reclădit la 1768. De-a lungul timpului a fost vizitat de o serie de personalități (între care și mitropolitul Neofit Cretanul), iar o legendă consemna și staționarea, pentru câteva zile, a regelui Suediei, Carol al XII-lea[22]. Biserica a fost clădită de marele armaș Șerban Budișteanu, și de postelnicul Nicolae Budișteanu, la 1796, pe locul unui lăcaș de lemn mai vechi[23].

În perioada dintre cele două războaie mondiale, conacul (care încă servea drept reședință a familiei Budișteanu) suferă unele transformări, edificiul fiind extins de inginerul Dimitrie Budișteanu. Câteva observații cu privire la importanța monumentului sunt punctate, în această perioadă, de către arhitectul N. Ghika-Budești[24].

---

[21] Sp. Cristocea, *op. cit.*, p. 83.

[22] P. Cernovodeanu, P. Popescu, *Monumente istorice din comuna Budeasa (raionul și regiunea Pitești),* în „Buletinul Monumentelor și Muzeelor”, 1, 1958, p. 152-153; pentru istoricul monumentului, vezi și: Narcis Dorin Ion, *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX),* Editura Oscar Print, București, 2011, p. 395-397.

[23] P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 156-158.

[24] N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXIX, 1936, fasc. 87- 90, p. 116.

Fig. 10. Conacul familiei Budișteanu.

O parte din inscripțiile din biserica Budeasa (pisaniile, o inscripție pe un policandru și o alta pe o Evanghelie), precum și textul crucii înălțate de Arsenie din Budeasa la 1647 au fost publicate de Virgil Drăghiceanu, în 1927[25].

După anul 1948, Paul Cernovodeanu și Paula Petrescu au dedicat un amplu studiu bisericii și conacului familiei Budișteanu. În lucrarea respectivă sunt cuprinse toate inscripțiile (din biserică, funerare și din conac). Studiul este însoțit de relevee și planuri, sunt schițate și stucaturile de la etaj, astăzi pierdute. Cei doi autori descriu colecția pe care o dețineau proprietarii conacului (anterior anului 1949). Aceasta se compunea din tablourile de familie, două dintre ele semnate de pictorul I. D. Negulici, o colecție de arme, o colecție de pipe și narghilele, un clavicord de fabricație germană (1798) și alte obiecte, din păcate toate risipite imediat după rechiziționarea conacului de către autoritățile comuniste locale, în 1949[26].

---

[25] V. Drăghiceanu, *Comunicări*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XX, 1927, fasc, 51 (ianuarie-martie), p. 48; pentru bibliografia celor două monumente vezi și N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor din România,* I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I (A-L), Craiova, 1970, p. 105-106.

[26] P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 149-165; o descriere detaliată a colecției alcătuită pe baza procesului-verbal încheiat între Alexandru Budișteanu și autoritățile din Budeasa, la 22 aprilie 1949, la Narcis Dorin Ion, *op. cit.,* p. 403-405.

F

Fig. 11. Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Budeasa, ctitoria familiei Budișteanu.

În 1984, arhitecții Maria și Alexandru Mulțescu au publicat un articol privind câteva monumente de arhitectură civilă din județul Argeș, printre acestea numărându-se Conacul familiei Budișteanu și Casa Hagi Tudorache[27].

[27] M. Mulțescu, A. Mulțescu, *Noi date privind câteva monumente de arhitectură din județul Argeș* (în continuare, se va cita: *Noi date…*), în „Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente Istorice și de Artă”, XV, 1984, 1, p. 71-74.

Despre primul dintre monumente aflăm că a făcut obiectul unor lucrări de restaurare în 1980, ocazie cu care autorii au observat o serie de elemente deosebit de importante pentru cunoașterea istoriei și evoluției sale (date necesare studiului de arhitectură). Astfel, constatau că foișorul de pe fațada vestică a fost refăcut de către Alexandru Budișteanu la 1870, dar nu pe amplasamentul celui inițial, ci deplasat mai la sud. S-a observat, de asemenea, că latura estică a aripii construite în 1922-1927 suprapunea o parte din fundațiile vechiului conac, cel ridicat la 1598 și distrus de incendiul de la 1764. Din fericire, în studiu este inserată și o schiță de plan a vechiului conac, de altfel, sigura păstrată. Se precizează că în unele puncte ruinele se păstrau până la cota de 1,85 m (Fig. 12)[28]. Despre Casa Hagi Tudorache, informațiile oferite sunt mai sărace[29].

Fig. 12. Planul vechiului conacul de la Budeasa (secolele XVII-XVIII) realizat după traseul zidurilor vizibile în teren în anul 1980, când s-a restaurat conacul de la 1768 (după M. Mulțescu, Al. Mulțescu, *Noi date...*, p. 72, Fig. 4*).*

O parte din datele publicate în 1984 despre ambele monumente sunt preluate de cei doi autori și în articolul din 2004, *Culele din Argeș și Muscel*,

[28] *Ibidem,* p. 72.
[29] *Ibidem,* p. 73-74.

numai că aici sunt punctate mai multe informații istorice despre Casa Hagi Tudorache[30].

Tot după anul 2000, Paul I. Dicu, profesor la Colegiul „I. C. Brătianu” din Pitești, a publicat un articol prin care urmărea să aducă în atenție mai multe monumente arheologice din apropierea orașului Pitești, între acestea și fortificația cu val de pământ denumită și „Cula lui Mircea” aflată pe Dealul Văcăreasca de la răsărit de Budeasa Mică[31].

În opinia autorul amintit, în acel loc de pe culmea Dealului Văcăreasca se afla o așezare geto-dacică, suprapusă în epoca romană de un turn de pază. Situația arheologică era descrisă astfel: „în jurul fortificației centrale au fost depistate vetre de locuire, cu pământul ars, roșiatic, unele fiind dispersate pe panta sudică, în direcția drumului îngust, degradat de torenți. În cursul repetatelor cercetări de suprafață, efectuate în perioada anilor 1955-1978, am descoperit fragmente de vase ceramice geto-dacice de tip La Tène, resturi de cărămizi și cioburi de vase de factură romană și daco-romană (secolele II î. Hr. - IV d.Hr.). Din informațiile unor săteni și cadre didactice a reieșit că înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică aici au apărut monede antice (greco-macedonene, geto-dacice și romane). Câteva monede se păstrau până în anul 1959, în colecțiile Școlii generale din Budeasa Mare, inclusiv monede geto-dacice, imitații de tip Filip II. Interesantă este și descoperirea unor fragmente ceramice din neoliticul final, de tip Gumelnița, pe culme și pe pantele sudice. S-a constatat că peste așezarea antică geto-dacică au fost ridicate construcții romane și construcții medievale, tradiția atribuindu-le armatei romane și domnitorului Mircea cel Bătrân (1396-1418). Multă vreme sătenii au luat de aici cărămizi romane și medievale pentru construcțiile lor gospodărești”[32].

În 2004, într-un articol de sinteză privind descoperirile arheologice de pe valea Râului Doamnei, coordonatorul proiectului de față admitea că valul de pământ reprezintă o creație antropică, dar manifesta rezerve asupra faptului că toate materialele arheologice descoperite ar proveni din zona fortificației[33]. Observația lui Paul Dicu, aceea că tradiția locală atribuia fortificația și epocii romane, trebuie privită cu prudență, deoarece în *Dicționarul geografic al județului Muscel* se specifica, având la bază probabil tot o legendă, că monumentul reprezenta opera lui Mircea Basarab[34].

[30] Idem, *Culele din Argeș și Muscel* (în continuare se va cita: *Culele…*), în „Argesis”, XIII, 2004, p. 273-274.
[31] P. I. Dicu, *Așezarea geto-dacică fortificată și vestigiile romane de la Budeasa Mică. Castrul roman de la Pitești, traseul Limes Transalutanus în sectorul Pitești,* în „Argesis”, IX, 2000, p. 37-47.
[32] *Ibidem,* p. 37-38.
[33] D. Măndescu, *Arheologia văii râului Doamnei,* în „Argesis”, XIII, 2004, p. 118-121.
[34] C. Alessandrescu, *op. cit.,* p. 206.

Dar indiferent de aceste interpretări legate de atribuire și implicit de cronologie, importanța sitului nu trebuie deloc minimalizată. Atât cercetările de suprafață din 2000, cât și cele din 2014 și 2018 au confirmat că în punctul „Dealul Văcăreasca” se află o fortificație cu val de pământ/palisadă incendiată[35].

O imagine mai completă asupra potențialului arheologic al zonei este relevată de *Repertoriul arheologic al județului Argeș* (publicat în 2014). Pe teritoriul comunei Budeasa sunt indicate un număr de șase puncte de interes arheologic[36], situate în satele Budeasa Mică, Gălășești și Valea Mărului.

În satul Budeasa Mică sunt repertoriate trei puncte: Dealul Budeasa (nr. 60), o descoperire întâmplătoare făcută la circa 500 m nord față de „Cula lui Mircea” (nr. 61) și „Cula lui Mircea” (nr. 62), aceasta din urmă cunoscută încă din secolul al XIX-lea și despre care s-au făcut unele semnalări și în literatura de specialitate (vezi *supra*).

În 2014, profesorul de istorie de la școala din localitate (M. Miroiu) a reperat pe Dealul Budesei mai mulți tumuli cu diametrul de 20 m și înălțimea de 1 m, iar într-un loc aflat, de asemenea pe culme, la circa 500 m nord față de „Cula lui Mircea”, a fost descoperit întâmplător un topor bipen datând din prima epocă a fierului (sec. VII-VI î.Hr.)[37]. Referitor la acest din urmă punct, trebuie să facem precizarea că din punct de vedere administrativ, el se găsește pe teritoriul comunei Micești, prin urmare în afara limitelor UAT Budeasa. În schimb, punctul „Cula lui Mircea” se află pe hotarul dintre satele Budeasa Mică (com. Budeasa) și Micești (com. Micești).

Pe teritoriul satului Gălășești au fost repertoriate două puncte (nr. 182 și 183): primul, la nord-est de sat, în muchia pădurii, iar al doilea, la 100 m sud de biserica „Sfântul Nicolae”[38]: la nord-est de satul Gălășești, *Repertoriul* semnala prezența a opt tumuli cu diametrul de 10-20 m și înălțimea de 1 m, iar la sud de biserica „Sfântul Nicolae” Gălășești se citează descoperirea unor fragmente ceramice de factură medievală târzie, a unor oase de animal, ruinele unor ziduri de cărămidă și se amintește despre descoperirea unor tipsii din metal, toate dovedind existența unei locuiri medievale în zona, fapt acum confirmat și de observațiile făcute pe baza Hărții Specht (vezi *supra*, Fig. 6).

Mai departe către nord, în satul Valea Mărului, pe malul stâng al Argeșului, este menționată descoperirea unor cioplitoare bifaciale din Paleoliticul Inferior, informație preluată în repertoriu de la P. I. Dicu[39].

---

[35] D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, *Repertoriul arheologic al județului Argeș,* Editura Istros, Brăila, 2014, p. 52, nr. 62.
[36] *Ibidem,* nr. 60-62 (Budeasa Mică), 182-183 (Gălășești), 561 (Valea Mărului).
[37] *Ibidem,* p. 51, nr. 60-61 (vezi prezentarea detaliată a piesei, de D. Măndescu, *Un topor din prima epocă a fierului descoperit la Micești,* în acest volum).
[38] *Ibidem,* p. 96, nr. 182-183.
[39] *Ibidem,* p. 187, 561.

După cum se vede, situația potențialului arheologic al zonei apare mult mai complexă decât cea desprinsă din LMI și RAN, aparent cu numai trei situri arheologice. Mențiunile din secolul al XIX-lea și literatura arheologică permit reconstituirea unei imagini de ansamblu mult mai bogată, adăugându-se cel puțin nouă puncte: descoperiri din Paleolitic la Valea Mărului; două necropole tumulare; o locuire medievală la Gălășești; ruinele vechiului conac al familiei Budișteanu; un sit preistoric în zona cătunului Ciobotea; ruinele unei biserici (?) la est de satul Valea Mărului-Dealul Bisericeaua (sit aflat pe raza comunei învecinate, Micești), fortificația cu val de pământ de pe Dealul Văcăreasca („Cula lui Mircea”).

Evaluarea de teren – obiective și metodologie. Pornind de la situația cunoscută, expusă anterior, am urmărit:

- să identificăm în teren și să cartăm siturile existente pe teritoriul comunei cu scopul de a le include în RAN și ulterior în LMI.
- georeferențierea punctelor în care au apărut descoperiri întâmplătoare;
- să stabilim, pe cât posibil, limitele siturilor și a zonelor lor de protecție;
- să reactualizăm datele fișelor pentru siturile/monumentele deja înscrise în LMI, corectând unele inadvertențe;
- formularea propunerilor de înscriere în RAN și implicit în PUG-ul localității a siturilor nou identificate.

Principala metodă folosită în cercetarea de teren a fost periegheza, cu colectarea sistematică de materiale arheologice, urmată de prelucrarea, sistematizarea și determinarea acestora, dublată, acolo unde situația nu era clară sau elocventă, de mici sondaje punctuale de verificare (*showel test pits*) executate cu o lopată mică de infanterie de tip Linnemann.

Coordonatele punctelor extreme ale siturilor, date de răspândirea materialului arheologic (fragmente ceramice, chirpici, fragmente de cărămidă, cărbune etc.), amenajări defensive de tip șanț și val au fost fixate cu ajutorul receptorului GPS setabil în sistemul de coordonate STEREO 70 (modelul folosit a fost Magellan explorist 610, un navigator cu o marjă de eroare a localizării de maximum 4-6 m).

Coordonatele obținute în teren au fost translate pe hărți de tip ortofotoplan obținute prin intermediul site-ului Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (disponibil pe: http://geoportal.ancpi.ro/geoportal/viewer/index.html). Acestea se regăsesc și în format tabelar în fișele de sit (precum și în format CSV).

Evaluarea arheologică de teren a fost efectuată în lunile noiembrie 2018 – ianuarie 2019. Din nefericire, condițiile în care s-a lucrat în teren au fost destul de dificile, cu precipitații, sol umed (excesiv). Toate culturile agricole fuseseră recoltate, unele loturi erau arate, ceea ce a facilitat acuratețea

observațiilor directe. Din păcate, zonele cu pășuni, livezi și păduri ocupă mai mult de 50% din suprafața comunei, așadar areale consistente au rămas în afara zonelor favorabile obținerii unor rezultate concludente.

Pornind de la datele din literatură, toponimie și mențiunile de la sfârșitul secolului al XIX-lea am încercat să identificăm pe cât posibil toate zonele indicate. De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită zonelor aflate în apropierea monumentelor medievale, biserici și cruci, în cazul de față toate înscrise în LMI.

Rezultatele cercetării de teren. În prezentarea rezultatelor cercetării vom ilustra fiecare situație în parte, urmărind să motivăm soluția înscrierii în RAN a punctului respectiv.

1. Valea Budeasa. Cercetarea de teren a urmărit, în acest caz, geoereferențierea punctului „Cula lui Mircea” și identificarea în teren a necropolei tumulare, menționată în literatură[40].

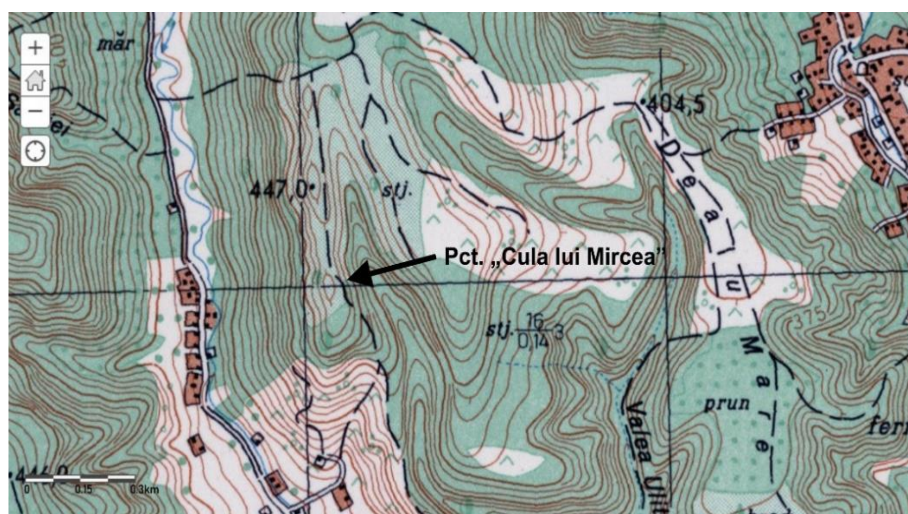

Fig. 13. Amplasarea fortificației „Cula lui Mircea” – model altimetric ilustrat de Harta topografică militară a României la scară 1:25000 (1975-1977).

Punctul „Cula lui Mircea” din Dealul Văcăreasca a fost verificat de echipe ale instituției noastre în mai multe rânduri, în anii 2000, 2014 și 2018 în primele două cazuri fiind colectate și materiale arheologice (bulgări de pământ ars la roșu și artefacte medievale) aflate la suprafață (Fig. 19-20). În 6 decembrie 2018, am urmărit să realizăm doar o cartare a structurilor fortificației.

---

[40] *Ibidem,* p. 51, nr. 60.

În stadiul actual, se constată că fortificația se compune dintr-un val de pământ, sau mai degrabă o palisadă de lemn, care a ars, de aici culoarea roșie cărămizie a pământului din compoziția valului în spatele căruia se afla un turn (?). Valul are o lățime la bază de circa 4 m, atingând în unele puncte cota de 1,50-1,80 m. Pe latura vestică el s-a scurs, cel mai bine conservat fiind în partea de nord. Valul este puternic ars, fiind întărit prin foc. Pe latura de nord și pe cea de est (către drumul forestier), pământul ars până la roșu se distinge foarte clar. Movila (turnul ?) nu are nici ea un diametru foarte mare (circa 4 m). În fața valului nu se observă prezența vreunui șanț, dar acest lucru nu exclude cu totul posibilitatea ca el să fi existat. O imagine asupra planului fortificației oferă ortofotoplanurile din anul 2012. În special pe fotografia în plan oblic se distinge clar forma circulară a fortificației, precum și valul care o înconjoară (Fig. 14 a-b). În diametru, fortificația cu valul ei înconjurător nu depășesc 50 m (Fig. 15-20).

În stadiul actual al cercetării datarea fortificației rămâne încă o problemă deschisă. Propunerile formulate de Paul Dicu nu se bazau pe investigații de natură arheologică. Toate materialele aduse de acesta în discuție proveneau din descoperiri mai vechi făcute pe teritoriul satului Budeasa Mică, fără un context clar[41]. Inventarul arheologic descoperit în cercetarea de teren din 2014 este reprezentat de câteva piese de metal, toate de factură medievală (Fig. 20): un pinten cu rozetă, o lamă de cuțit, o potcoavă, o potcoavă de bovideu și o piesă neidentificabilă. Totuși, aceste materiale nu sunt suficiente pentru a asigura o datare clară a sitului.

Al doilea obiectiv din această zonă pe care am urmărit să-l supunem verificării a fost necropola tumulară din Pădurea Budeasa. Astfel, cercetările de teren întreprinse pe dealul de la vest de satul Budeasa Mică, pe platoul numit Dealul Albeasca au adus date importante cu privire la întinderea necropolei tumulare menționată în literatura de specialitate. S-a constatat că de-a lungul drumului de plai, de-o parte și de alta a acestuia, sunt prezente nu mai puțin de 55 movile, alcătuind grupuri distincte. În general, diametrul lor este cuprins între 14-20 m, arareori sub 12 m și peste 25 m, cu înălțimi cuprinse între 0,50 și 2,20 m, însă cele mai multe nu depășesc 1,20 m.

[41] P. I. Dicu, *op. cit.,* p. 37-47.

a

b

Fig. 14. „Cula lui Mircea”. Amplasamentul cetății – ortofotoplan: plan vertical (a) și oblic (b).

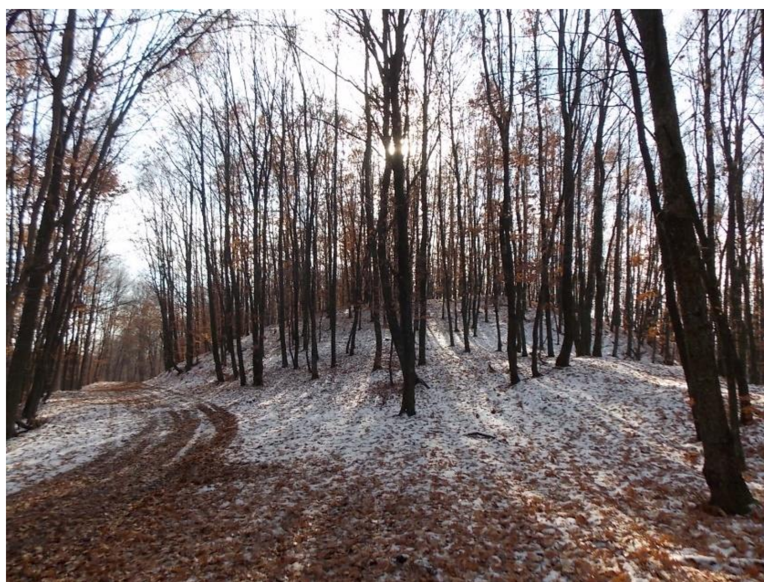

Fig. 15. „Cula lui Mircea”. Fortificația cu val de pământ de la Budeasa Mică – Dealul Văcăreasca (vedere dinspre nord).

Fig. 16. „Cula lui Mircea”. Valul de pământ (în partea de est).

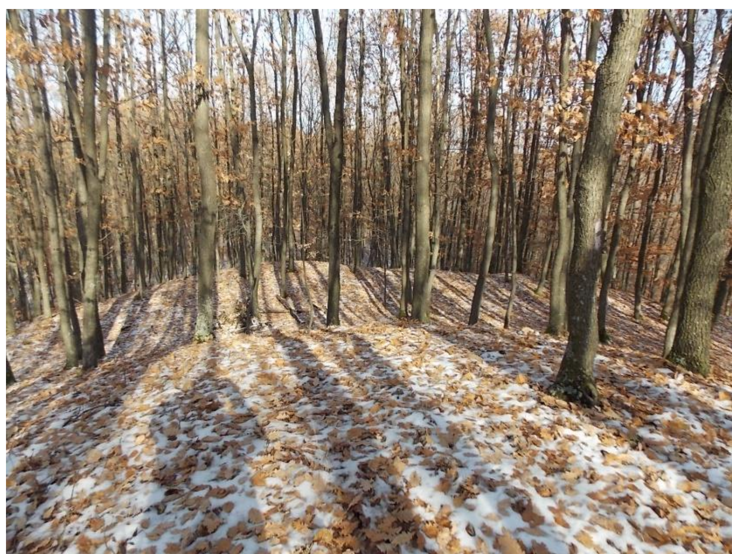

Fig. 17. Valul de pământ care închide fortificația în partea de nord (vedere dinspre sud, de pe promontoriu).

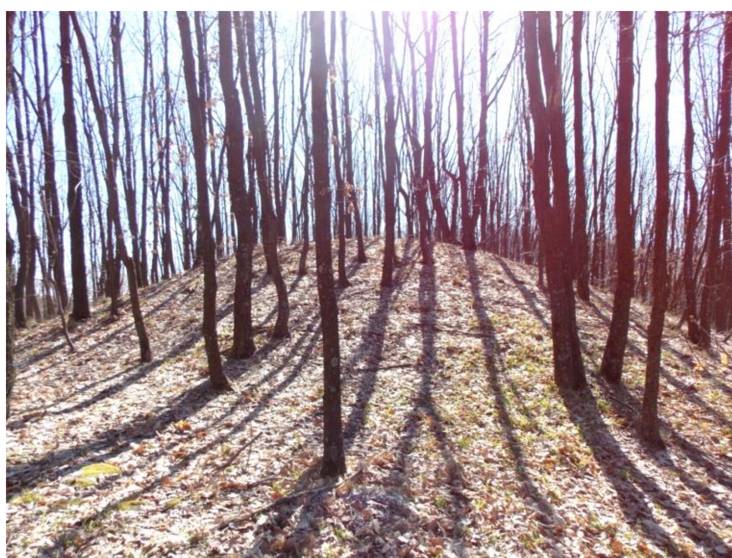

Fig. 18. „Cula lui Mircea”. Promontoriul înconjurat de valul de pământ.

Fig. 19. „Cula lui Mircea”. Bulgări de pământ ars proveniți din valul fortificației.

Fig. 20. „Cula lui Mircea”. Piese arheologice medievale:
pinten cu rozetă și lamă de cuțit.

Cartarea tumulilor oferă o imagine despre distribuția lor în cadrul sitului. Astfel, constatăm că tumulii alcătuiesc cinci grupuri, care se înșiră pe toată culmea dealului de la Budeasa Mică până la nord-est de satul Gălășești. În stadiul actual este greu de spus dacă aceste grupuri formează o singură necropolă sau mai multe (Fig. 21).

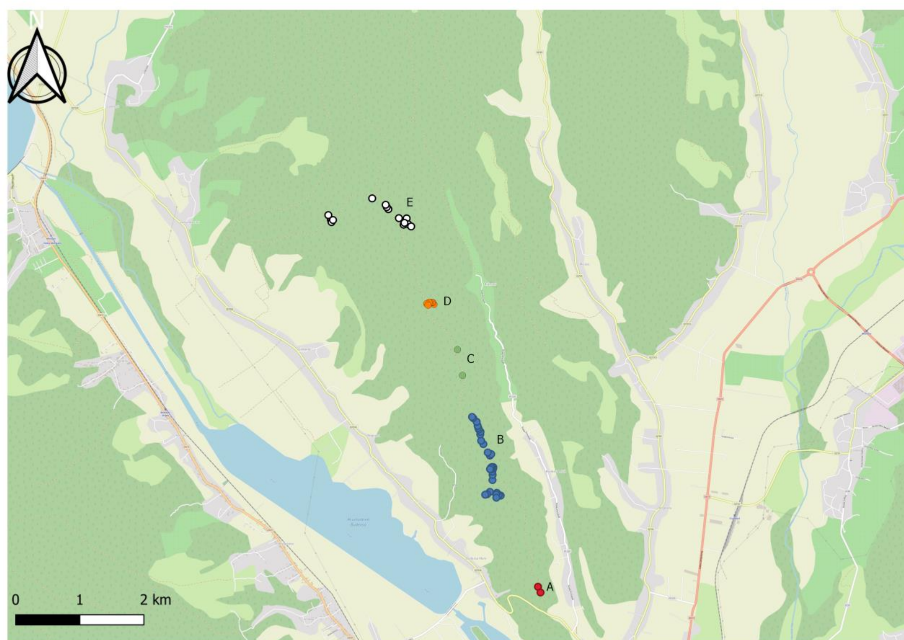

Fig. 21. Pădurea Budeasa. Dispunerea tumulilor în cadrul necropolei.

Deși dimensiunile tumulilor sunt relativ unitare, dispunerea lor în cadrul celor cinci grupuri este diferită. Astfel, în partea de sud a acestei zone funerare, pe botul dealului de la sud-est de Budeasa Mare, sunt întâlnite două movile de mari dimensiuni, cu dimetrul de 15 m și înălțimea de 0,80 m (gruparea „A"). La nord de acestea urmează grupul denumit de noi „B", cu cei mai mulți tumuli, circa 30. În partea de sud a acestui grup, opt tumuli formează un prim nucleu, după care la nord urmează un al doilea nucleu compus din nouă tumuli. La nord de aceste două aglomerări, tumulii sunt dispuși liniar, urmând traseul drumului. Dimensiunile tumulilor sunt relativ unitare: diametrul de 12-20 m, iar înălțimea de 0,60 – 1,20 m (Fig. 22).

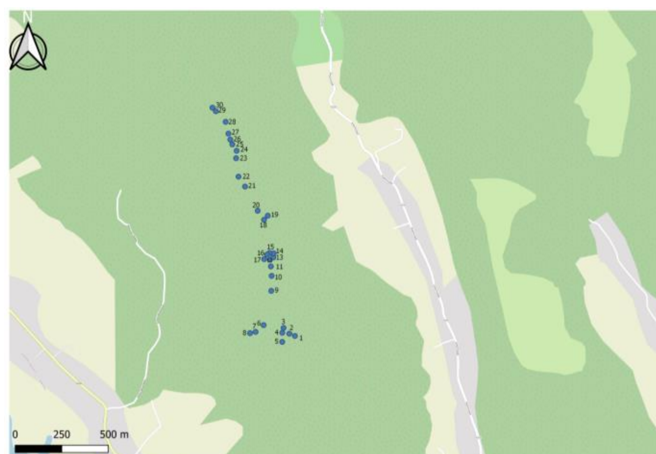

Fig. 22. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „B”.

Între grupurile „B” și „D” sunt prezenți doi tumuli relativ izolați, denumiți de noi grupul „C”. Grupul „D” prezintă o particularitate, și anume aceea că alături de un nucleu alcătuit din tumuli cu diametrul de 10-12 m și înălțimea de 0,60 m, se găsesc trei movile mari cu diametrul de 25-30 m (T1, T6 și T7), dispuse la periferia grupului (Fig. 23).

În grupul „E” (cel mai nordic), tumulii sunt grupați în mai multe nuclee, au dimensiuni relativ unitare, cu diametre de 12-25 m, înălțimile de 0,60-1,20 m și sunt de forma și dimensiunile tumulilor din grupul B. Din punct de vedere administrativ, grupul „E” se află la nord-est de satul Gălășești, de aceea în literatură (*Repertoriul arheologic al județului Argeș*) s-a considerat că el constituia o necropolă aparte. Totuși, nu excludem posibilitatea ca nucleul format din tumulii 11-14 (extremitatea vestică a grupului „E”), situați pe platoul cunoscut ca Dealul Piperii (sau Dealul Crucii), să constituie o necropolă aparte (Fig. 24).

Având în vedere numărul mare de tumuli, 55 inventariați, dar și dispunerea lor, este de presupus că înmormântările s-au făcut în mai multe etape și în intervale cronologice diferite. În județul Argeș, sunt cunoscute mai multe necropole tumulare de tipul celei de la Budeasa, ca exemple putând fi amintite cele de la Zamfirești-Dealul Zamfireștilor (comuna Cotmeana)[42], Țițești – punctul „Pietriș”[43] și Moșoaia. Până în prezent, necropola de la Budeasa rămâne cea mai întinsă din județul Argeș, având un număr de tumuli impresionant.

[42] D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, A. I. Pițigoi, *Evaluarea de teren în UAT Cotmeana (raport de cercetare de teren),* Pitești 2017, p. 21, 51-56 (fișa de sit), raport inedit.

[43] D. Măndescu, I. Dumitrescu, M. Păduraru, *op. cit.,* p. 175, nr. 536; recent (2018) necropola a fost cartată și s-au făcut verificări în teren.

Fig. 23. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „D”.

Fig. 24. Necropola tumulară de la Budeasa - grupul de tumuli „E”.

Fig. 25. Pădurea Budeasa. Tumul din grupul B, la sud de prima piatră de hotar.

Fig. 26. Pădurea Budeasa. Piatră de hotar, anterioară mijlocului secolului al XIX-lea.

Pe lângă necropola tumulară, pe drumul de plai, în dreptul satului Rogojina, tot pe platou, au fost identificate două pietre de hotar. Ele sunt fixate într-o movilă cu diametrul de 5 m şi cu înălţimea de 90-95 cm. Pietrele au formă paralelipipedică, secţiunea dreptunghiulară (dimensiuni: 43 × 22 cm, 43×23 cm), cu baza de asemenea paralelipipedică, dar mai lată, având aspectul unui soclu. În înălţime, ele măsoară 95 şi 96 cm, iar de la soclu, 70 şi 76 cm. Materia primă folosită pentru producerea lor este calcarul numulitic de Albeşti (Fig. 25). Având în vedere forma, materialul din care sunt lucrate, dar şi distanţa dintre ele, 1.220 m, care echivalează cu 1.000 de paşi, considerăm că pietrele au fost fixate pe drumul de plai (Fig. 27) la o dată anterioară mijlocului secolului al XIX-lea.

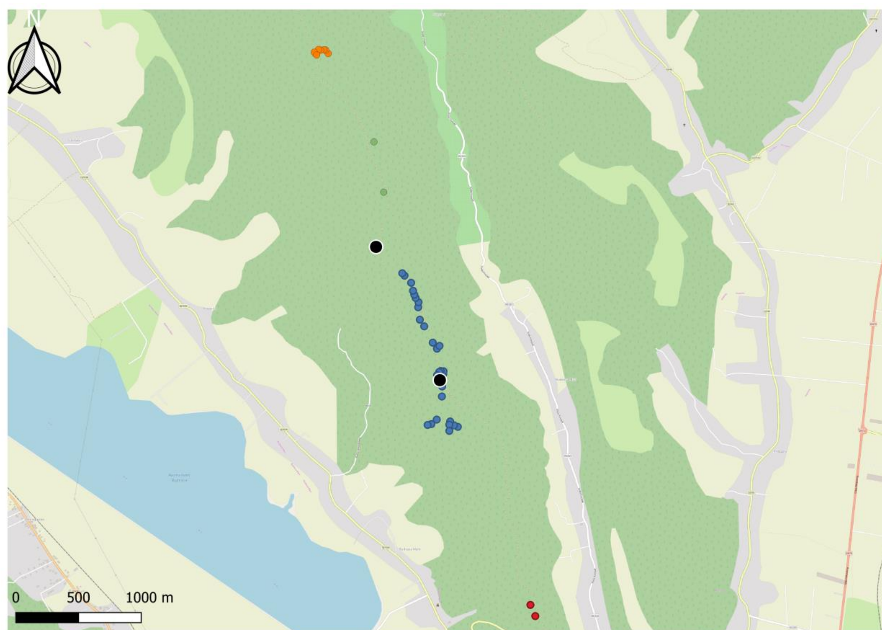

Fig. 27. Pădurea Budeasa. Amplasarea pietrelor de hotar în raport cu grupul de tumuli „B”.

2. Satul Budeasa Mare. Aici, cercetarea de teren a urmărit identificarea în teren a monumentelor medievale legate de familia Budişteanu (Fig. 28): mormintele Budiştenilor (cod LMI: AG-IV-m-A-13496.04, cod RAN: 14860.04), crucea de piatră din cimitir ridicată de Arsenie, fratele lui Pană Budişteanu (cod LMI: AG-IV-m-13893, cod LMI: 14860.05) şi a ruinelor vechiului conac al familiei Budişteanu (ultimul deceniu al sec. al XVI-lea), vizibile în teren în 1980 (cod LMI: AG-II-m-A-13498.02).

În cazul mormintelor boierilor Budișteanu, s-a făcut o delimitare a necropolei ținându-se seamă de distribuția monumentelor funerare și s-au verificat concordanțele între realitatea din teren și situația cunoscută din literatura de specialitate[44]. Dintre morminte, un interes aparte prezintă sarcofagul lui Ioan Cornățeanu, care deși din secolul al XIX-lea, după câte cunoaștem noi, este unic în peisajul monumentelor funerare argeșene. Pentru protejarea sa, ar fi de dorit ca în viitor să se ridice o copertină sau altă structură menită să-i mențină starea de conservare (Fig. 29). De asemenea, facem precizarea că mormintele mai vechi ale familiei se află în biserică, iar cele mai recente sunt în exterior, la nord și la sud de lăcaș.

Crucea ridicată de Arsenie, fratele lui Pană Budișteanu, se află în stare bună de conservare, pe amplasamentul ei inițial. În schimb, ruinele vechiului conac din secolul a XVI-lea, suprapuse parțial de anexele actualului conac și vizibile în 1980, nu se mai recunosc în teren, cartarea fiind făcută pe baza planurilor realizate de arhitecții Mulțescu, acum aproape patru decenii (vezi *supra*).

Trebuie spus că lucrările recente de reabilitate și consolidare efectuate la conacul familiei Budișteanu, ca de altfel și cele din 1980, nu au beneficiat de asistență arheologică, operațiune care ar fi putut aduce date importante cu privire la structura inițială și la evoluția monumentului, unul foarte puțin cunoscut. De aceea, pentru a evita în viitor ca lucrările de restaurare să se desfășoare fără cercetări arheologice preventive sau fără o minimă supraveghere arheologică, am considerat că se impune includerea ruinelor în RAN, chiar dacă structurile lor nu mai sunt vizibile în teren.

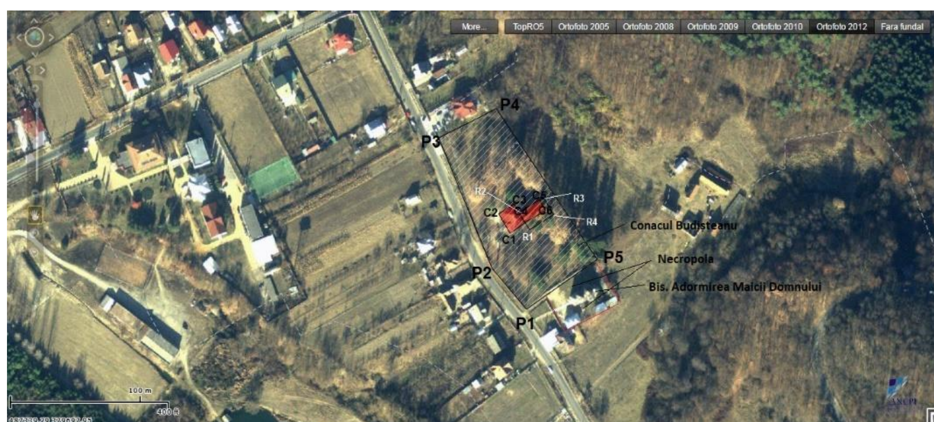

Fig. 28. Amplasamentul monumentelor medievale de la Budeasa.

[44] Cf. P. Cernovodeanu, P. Popescu, *op. cit.*, p. 149-165.

Fig. 29. Biserica „Adormirea Maicii Domnului", Budeasa Mare – Mormintele Budiștenilor. Starea actuală a sarcofagului lui Ioan Cornățeanu (1862). Foto, decembrie 2018.

Deși nu prezintă importanță arheologică, am urmărit să verificăm în teren și starea conacului lui Hagi Tudorache, despre care, din literatură, se cunoștea faptul că încă din anii '80 ai secolului trecut suferise deja o serie de transformări; acoperișul de șiță fusese înlocuit cu unul din tablă, cota lui fusese mult coborâtă, sigurul element autentic fiind pivnița[45]. Verificarea a fost determinată și de vechimea conacului, ridicat (conform tradiției) la 1762, de Șerban Budișteanu.

---

[45] M. Mulțescu, A. Mulțescu, *Culele…*, p. 277-279.

Restaurările și lucrările efectuate după 1990 au transformat radical monumentul. În prezent, singurul element după care clădirea mai poate fi identificată în teren este sacnasiul, ale cărui ferestre au fost înlocuite și micșorate (încă din 1980), structura distingându-se numai după planul ei octogonal, ieșit în afara clădirii. Pridvorul de pe latura nordică a fost radical transformat, recompartimentat (anterior anului 1990). Sigurul element original este pivnița. În rest, toate celelalte elemente descriu o construcție cu totul diferită de cea inițială (Fig. 30).

Fig. 30. Conacul Hagi Tudorache, Budeasa Mare.
Vedere dinspre vest. Pe latura sudică a clădirii se observă
structura octogonală a sacnasiului. Foto, ianuarie 2019.

3. Satele Rogojina, Gălășești și Valea Mărului: cercetarea în această zonă a confirmat, în primul rând, prezența unor urme arheologice la sud și vest de biserica din Gălășești. Suprafața mare pe care acestea se întind (fragmente ceramice și cărămizi) ne fac să credem că marchează urmele unei așezări civile (un sat), fără a exclude și posibilitatea ca în apropiere de biserică să se fi aflat și conacul familiei Rătescu (dar în stadiul actual al cercetării, amplasamentul său nu poate fi precizat).

Tot aici am căutat să identificăm structurile arheologice menționate în secolul al XIX-lea în zona Rogojina – Valea Mărului. Cercetarea nu a avut rezultatul scontat, din cauza următorilor factori: informațiile sumare oferite de sursele din secolul al XIX-lea cu privire la localizarea vestigiilor, timpul limitat al cercetării de teren, dar și transformările de peisaj determinate de construirea lacului de acumulare Budeasa.

Concluzii. Pe baza observațiilor din teren și a documentării, situația siturilor și monumentelor de pe teritoriul UAT Budeasa se prezintă astfel:

A. Siturile arheologice

1. Necropola tumulară din prima epoca a fierului de la Bunești (com. Mălureni).

● Localizare: extravilanul satelor Bunești, com. Mălureni (la sud de sat) și Valea Mărului, com. Budeasa (la vest de sat), în interfluviul Argeș – Vâlsan, punctul „Guia";

● cod RAN: 14913.01;

● Suprafața sitului: circa 1,3 ha;

● Zona de protecție: 500 m;

● Datare: prima epocă a fierului (grupul Ferigile);

● Precizări: la suprafața solului sunt vizibili bolovani proveniți din mantaua tumulilor; tumulii sunt aplatizați, zona fiind afectată de lucrările agricole. Pe teritoriul comunei Budeasa se află numai extremitatea sudică a cimitirului și zona de protecție aferentă.

2. Necropola tumulară din Pădurea Budeasa – Punctele Albeasca (Plaiu Boi) - Dealul Piperii.

● Localizare: în extravilanul localităților Budeasa Mare, Budeasa Mică, Rogojina, Gălășești și Valea Mărului, din comuna Budeasa și al localității Brânzari, din comuna Micești (dealul de la est de Budeasa Mare, Gălășești și Valea Mărului);

● Situl nu este înscris în LMI și RAN;

● Suprafața sitului: se întinde pe o lungime de circa 8 km;

● Zona de protecție: 500 m.

● Datare: epoca bronzului (?)

3. Fortificația cu val de pământ „Cula lui Mircea" de la Budeasa Mică – Dealul Văcăreasca.

●Localizare: în extravilanul localităților Budeasa Mică și Micești (pe dealul de la est de satul Budeasa Mică);

● Cod RAN: 14879.01;

● Suprafața sitului: 0,020 ha;

● Zona de protecție: 500 m.

● Datare: epoca medievală (?)

4. Ruinele vechiului conac al familiei Budișteanu.
- Localizare: în intravilanul localității Budeasa Mare;
- Înscris: cod LMI: AG-II-m-A-13498.02, nu este înscris în RAN;
- Suprafața sitului: - ;
- Zona de protecție: 200 m.

5. Mormintele Budiștenilor de la Budeasa
- Localizare: în intravilanul localității Budeasa Mare (în curtea bisericii);
- Cod LMI: AG-IV-m-A-13498, cod RAN: 14860.04;
- Suprafața sitului: 0,040 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Precizări: situl include și mormintele din interiorul bisericii.
- Datare: epoca medievală târzie și modernă

6. Locuirea medievală de lângă Biserica „Sfântul Nicolae” Gălășești
- Localizare: în intravilanul localității Gălășești;
- cod RAN: 14897.02;
- Suprafața sitului: circa 1 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă.

***B. Monumente istorice*.**

7. Curtea boierilor Budișteanu
- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare (în partea de sud a satului);
- Înscris: în LMI, cod AG-II-a-A-13498.
- Limitele ansamblului cuprind: conacul cu anexele sale și parcul;
- Suprafața ansamblului: 1,8 ha;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVII-XIX).

8. Ansamblul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”.
- Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare (în partea de sud a satului);
- Înscris în LMI, cod AG-II-m-A-13496.
- Limitele ansamblului cuprind: biserica, curtea cu zidul de incintă;
- Suprafața ansamblului: circa 1600 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Datare: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVII-XIX).

9. Ansamblul Casei Hagi Tudorache din Budeasa

● Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare, în incinta bazei nautice (în partea de vest a satului);

● Înscris în LMI, cod AG-II-m-A-13497;

● Limitele ansamblului cuprind: casa și zidul de incintă;

● Suprafața ansamblului: circa 100 mp;

● Zona de protecție: 200 m;

● Precizări: ansamblu radical transformat, în teren conacul propriu-zis se recunoaște după prezența pe latura sudică a structurilor sacnasiului;

● Datare: epoca medievală târzie și modernă (sec. XVIII-XX).

10. Crucea de piatră din curtea Bisericii „Adormirea Maicii Domnului" din Budeasa.

● Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare;

● Înscris în LMI, cod AG-IV-m-A-13894, în RAN, cod: 14860.04.

● Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a crucii;

● Zona de protecție: 200 m;

● Datare: epocă medievală târzie (mijlocul sec. XVII).

11. Crucea de piatră din cimitirul de la Budeasa Mare

● Localizare: în intravilanul satului Budeasa Mare;

● Înscris în LMI, cod AG-IV-m-A-13893, în RAN, cod: 14860.05.

● Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a crucii;

● Zona de protecție: 200 m;

● Datare: epocă medievală târzie (mijlocul sec. XVII).

12. Biserica „Sfântul Nicolae" Gălășești.

● Localizare: în intravilanul satului Gălășești (în partea de nord-vest a satului);

● Înscris în LMI, cod AG-II-m-A-13689.

● Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a bisericii;

● Suprafața monumentului: circa 100 mp;

● Zona de protecție: 200 m;

● Datare: epocă medievală târzie (sec. XVIII).

13. Biserica „Adormirea Maicii Domnului" Calotești.

● Localizare în intravilanul satului Calotești (în vatra satului);

● Înscris: în LMI, cod AG-II-m-A-13502;

● Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a bisericii;

● Suprafața monumentului: circa 100 mp;

● Zona de protecție: 200 m;

- Datare: epoca modernă (sec. XIX).

14. Conacul Tabacovici.
- Localizare: în intravilanul satului Valea Mărului;
- Înscris: în LMI, cod AG-II-m-A-13502;
- Limitele monumentului cuprind: amprenta la sol a clădirii;
- Suprafața monumentului: circa 200 mp;
- Zona de protecție: 200 m;
- Precizări: monumentul se află în stare puternică de degradare.
- Datare: sec. XX.

Documentația rezultată din acest demers este completată de fişele de sit/ monument, conținând localizările, delimitările și marcarea zonelor de protecție ale acestora, precum şi de o însemnată componentă grafică (hărți, extrase, materiale cartografice, fotografii etc.) depusă atât în arhiva Muzeului Județean Argeş cât și, însoțită de recomandările administrative, înaintată beneficiarului (UAT Budeasa) și Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Argeş.

CONTRIBUTIONS TO THE ARGEȘ COUNTY ARCHEOLOGICAL REPERTORY. THE COMMUNE OF BUDEASA

Abstract

The paper focuses on the reevaluation of the archaeological remains on the territory of the commune of Budeasa, Arges County, within an administrative program for the organization of territory. The archaeological sites dating from prehistory (the Bronze Age and the Early Iron Age) to the medieval period are identified in the field and documented.

The most important data are brought by a tumular necropolis dating back probably from the Bronze Age, located in the forest of the commune, on the hilltop. Tens of tumuli are scattered linearly along a route that seems to mark a road. Further archaeological field researches, based on excavations, are necessary to clarify the situation and the character of the site.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

ISTORIE MEDIEVALĂ

IMAGINEA VOIEVODULUI MIRCEA CEL BĂTRÂN (1386-1418) REDATĂ PE O CAHLĂ DESCOPERITĂ LA CURTEA DOMNEASCĂ DE LA ARGEŞ (sec. XIV-XV)

MARIA-VENERA RĂDULESCU[*]

Frescele bisericilor medievale, miniaturile manuscriselor sau gravurile tipăriturilor, broderiile religioase şi icoanele redau adesea chipurile voievozilor ctitori sau donatori. Înfățișarea suveranilor este cunoscută alteori din efigiile sigiliilor, monedelor sau medaliilor. În cazuri cu totul izolate, piesele de ceramică, cahlele, se adaugă acestor mărturii[1].

Ansamblul voievodal de la Argeş, prima capitală a Țării Româneşti, a intrat în atenția cercetătorilor la începutul secolului al XX-lea. Sub egida Comisiunii Monumentelor Istorice, în vara anului 1920 s-au desfăşurat aici primele săpături arheologice având ca obiectiv Biserica Domnească „Sf. Nicolae" şi Curtea Domnească a primilor Basarabi. În anul 1923, în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice[2], volum dedicat în întregime Curții Domneşti din Argeş, Virgiliu Drăghiceanu prezenta rezultatele investigațiilor arheologice[3]. Cu acea ocazie erau amintite şi câteva fragmente de teracote[4].

Alte câteva piese de acest gen, considerate atunci insignifiante, au rămase inedite, şi se păstrează astăzi în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan" din Bucureşti. Unul dintre aceste exemplare ne atrage atenția prin iconografia de o importanță deosebită.

Imaginea voievodului Mircea cel Bătrân, redat ecvestru. Aducem în atenție o cahlă-placă nesmălțuită, de formă dreptunghiulară, păstrată fragmentar

---

[*] Bucureşti.

[1] M. V. Rădulescu, *Portretul voievodului Petru Cercel (1583-1585) şi portretul unei prințese. Cahle medievale descoperite la Cerbureni, jud. Argeş*, în „Muzeul Național", XXIV, 2012, p. 53-72.

[2] „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice" (BCMI), X-XVI, 1917-1923, Bucureşti, 1923.

[3] Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeş. Note istorice şi arheologice,* în BCMI, 1923, p. 9-76.

[4] *Ibidem*, p. 70-71, fig. 80, 81, 82, 84, 301, 305.

(13,2×15×1,3-2 cm), fără sistem de fixare la sobă[5]. Piesa a fost lucrată din pastă de lut în amestec cu nisip de granulație medie și frecvente paiete de mică; decorul a fost imprimat cu ajutorul unui tipar; coacerea este incompletă (miezul cenușiu). Teracota are o bordură în relief, simplă, în formă de ramă.

Compoziția redă central un personaj ecvestru, figurat frontal, cu o siluetă zveltă, ținând în mâna dreaptă o lance, în poziție verticală. Din conturul calului, în mers spre dreapta, pe fragment se mai poate observa doar un segment de gât, decorat cu grumăjer, și oblâncul anterior de la șa. Fizionomia personajului este redată sumar. Se poate desluși, totuși, că acesta poartă mustață și barbă scurtă, iar părul este strâns în două șuvițe laterale (codițe?). Este înveșmântat într-o tunică mulată pe trup (cotte à chevaucher), cu mâneci lungi, încinsă, în zona șoldurilor, cu o centură de cavaler. În partea din spate a centurii este prinsă o spadă cu garda dreaptă, *în cruce*, caracteristică pentru începutul secolului al XV-lea[6]. Partea cea mai interesantă din această reprezentare este coroana decorată cu fleuroni, purtată de personaj, ceea ce îl recomandă de la bun început ca voievod (Fig. 1 a-b).

Fig. 1 a, b. Voievodul Mircea cel Bătrân reprezentat pe o cahlă-placă descoperită la Curtea Domnească de la Argeș, sf. sec. XIV– începutul sec. XV.

[5] Piesa se află în colecția Institutului de Arheologie “Vasile Pârvan” - București, nr. inv. I 5884. Mulțumim directorului acestui institut pentru permisiunea de a studia și publica piesa, precum și arheologului Dr. Oana Damian pentru facilitarea cercetării.

[6] Cristian Vlădescu, Carol König, *Armele oștilor române în prima jumătate a secolului al XV-lea*, în „Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară” (SMMIM), nr. 4-5, 1971-1972, p. 69-70.

Tehnica de confecționare (material, coacere, tratarea suprafeței vizibile), caracteristicile stilistice ale compoziției, precum și realizarea plastică naivă, indică, ca perioadă de executare a piesei, sfârșitul secolului al XIV-lea - începutul secolului al XV-lea, ca un produs al unui atelier ceramic incipient în realizarea acestui gen de artefacte.

Este figurat, desigur, unul dintre voievozii care își aveau reședința domnească la Argeș, prima capitală a Țării Românești. Identificăm în această reprezentare pe Mircea cel Bătrân (1386-1394/1395; 1397-1418). Avem în vedere faptul că în perioada anterioară domniei acestui voievod în Țara Românească nu se produceau cahle cu decor figurativ[7]. Deși calitățile artistice ale compoziției redată pe placa ceramică amintită sunt modeste, remarcăm, totuși, că meșterul popular a reușit în mod strălucit să transmită atât atributele voievodale cât și atitudinea impunătoare, de luptător viteaz, ale personajului înfățișat. Figurat frontal, Mircea cel Bătrân, prin atitudinea de o eleganță sobră, apare ca un simbol al autorității politice și militare.

Biserica mare a Mănăstirii Cozia. Chipul voievodului Mircea cel Bătrân ne este cunoscut din tabloul-votiv de la Biserica mare a Mănăstirii Cozia, ctitorie a sa din anul 1388, iar mai apoi locul unde a fost astrucat. Pictura, realizată în naosul bisericii, prin anii 1390-1391, îl redă pe domn alături de fiul său Mihail, susținând chivotul bisericii pe care o închină Maicii Domnului cu pruncul Iisus (Fig. 2). Mircea cel Bătrân, de o statură înaltă și cu o siluetă zveltă, are fața prelungă și ochii vioi. Poartă mustață, barbă scurtă, plete până la nivelul umerilor. Capul îi este acoperit de o coroană înaltă de aur, bogat împodobită cu pietre prețioase.

Veșmântul, de modă apuseană, este compus dintr-o tunică (surcotă) mulată pe corp, lucrată din stofă scumpă, împodobită la mâneci și la poale cu galon din fir de aur și perle. În dreptul șoldurilor, o centură cavalerească bogat împodobită, închisă cu o pafta, susține o sabie. Pantalonii sunt mulați. „Chausses”-ele purtate de voievod sunt împodobite în dreptul genunchilor cu broderii din fir de aur, redând acvila bicefală bizantină[8]. Costumul voievodului se completează cu o somptuoasă mantie roșie, aruncată pe spate, acoperind umărul stâng, și închisă pe umărul drept[9].

---

[7] M. V. Rădulescu, *Meșteșug, Artă, Document. Cahlele din Țara Românească (sec. XIV-XVII)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2017.

[8] N. Iorga, *Le survivance byzantine dans les pays roumains*, Bucarest, 1913; P. P. Panaitescu, *L'aigle byzantine sur les vêtements des princes roumains du moyen-âge*, în „Bulletin de la Section historique”, Académie Roumaine, tom XVII, Bucarest, 1930, p. 64-67; R. Theodorescu, *Itinerarii medievale*, București, Editura Meridiane, 1979, p. 134-149.

[9] Asupra costumului purtat de Mircea cel Bătrân în fresca de la Cozia, vezi: P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, 1944, p. 47, n. 23; N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386–1418). 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, 1987, p. 15-17.

Fig. 2. Voievodul Mircea cel Bătrân și fiul său Mihail, frescă, tablou votiv, Mănăstirea Cozia, cca. 1390-1391.
(http://ziarullumina.ro/mircea-cel-batran-vrednic-aparator-de-neam-si-de-tara-130285.html).

Referitor la redarea coroanei voievodului în fresca originală de la Cozia, istoricul de artă Pavel Chihaia este de părere că aceasta trebuie să fi fost inițial aidoma cu cea purtată de voievodul (probabil Nicolae Alexandru) din scena *Deisis* de la Biserica Domnească „Sfântul Nicolae" de la Argeș, și anume *o coronetă princiară ornamentată cu fleuroni de crin*: „Cu aceeași coronetă era probabil reprezentat și Mircea cel Bătrân în biserica mare a Coziei"[10] (Fig. 3). De-a lungul secolelor, în timpul lucrărilor de restaurare, această frescă a suferit unele modificări privind redarea coroanei voievodului. Astfel, coroana cu flori de crin din pictura originală, va primi ca ornament frunze de acant, în restaurarea cantacuzină[11].

[10] P. Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974, p. 133-134.
[11] *Ibidem*, p. 134.

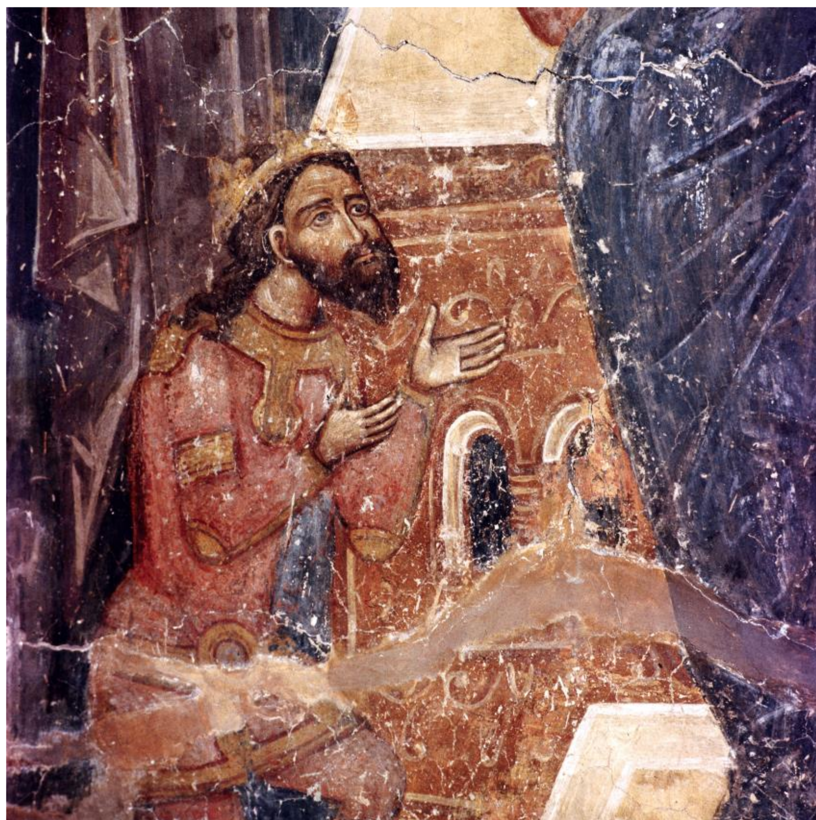

Fig. 3. Chipul unui voievod din scena Deissis, frescă, Biserica Domnească „Sfântul Nicolae" din Curtea de Argeș, pronaos, a doua jumătate a sec. XIV (apud Dan Mohanu, *Arheologia picturilor murale de la Biserica „Sf. Nicolae Domnesc" din Curtea de Argeș*, pl. 57).

Biserica Bolniței de la Cozia. Ctitorie a voievodului Radu Paisie (1535-1545), biserica bolniței de la Cozia păstrează și ea fresca ce redă imaginea lui Mircea cel Bătrân și a fiului să Mihail, preluată ca model de la Biserica mare a Coziei. Pictura, realizată prin anii 1542-1543, se remarcă prin modul expresiv de tratare a figurii voievodului (Fig. 4). Acesta poartă același tip de veșmânt ca în Biserica mare de la Cozia, cu remarca că pe suprafața de mantie ce acoperă pieptul voievodului se văd brodate două acvile bicefale bizantine. În legătură cu redarea coroanei se remarcă ornamentarea acesteia cu cruciulițe, introduse în pictură de zugravul bolniței[12].

[12] *Ibidem.*

Fig. 4. Voievodul Mircea cel Bătrân și fiul său Mihail, frescă, Bolnița Mănăstirii Cozia, cca.1542-1543. (*http://www.criterii.ro/index.php/en/national/6459-bolnita-manastirii-cozia-o-capela-sixtina-in-miniatura-a-patrimoniului-national-galerie-foto*).

Biserica Mănăstirii Argeș. Imaginea ctitorului din tabloul votiv de la Cozia a fost folosită ca model și în galeria cu efigii ale voievozilor, în pronaosul Bisericii Mănăstirii Argeș, ctitorie din anul 1517 a voievodului Neagoe Basarab[13] (Fig. 5). Fresca, executată ante 1526 de zugravul Dobromir, îl înfățișează pe voievod purtând o coroană înaltă, cu fleuroni, decorată cu perle și pietre prețioase. Veșmântul, caracteristic modei occidentale din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, este format dintr-o surcotă ajustată pe corp, cu garnituri de galoane, și pantaloni mulați pe picioare.

[13] Fresca originară se păstrează în colecția Muzeului Național de Artă al României, nr. inv. 14319/F 4. Lucreția Pătrășcanu, *Mircea cel Bătrân*, în „Mărturii. Frescele Mănăstirii Argeșului", Muzeul Național de Artă al României, București, 2013, p. 80-81.

Fig. 5. Voievodul Mircea cel Bătrân, frescă, Biserica Mănăstirii Argeș, cca. 1526. (apud Mărturii. Frescele Mănăstirii Argeșului, 2013).

Pe spate, voievodul poartă mantia de aparat căptușită cu purpură[14], încheiată pe umărul drept cu o agrafă. Artistul din secolul al XVI-lea, care a transpus la Argeș portretul lui Mircea de la Cozia, nu a înțeles, însă, toate detaliile de costum. Astfel, centura cavalerească de pe șolduri, de care era prinsă sabia, în pictura de la Cozia, dispare în pictura din ctitoria lui Neagoe. La Argeș sunt omise, de asemenea, broderiile cu fir de aur redând acvila bicefală, broderii ce decorau pantalonii voievodului, în dreptul genunchilor.

Desigur că frescele edificiilor de cult menționate mai sus, deși au suferit unele modificări în timpul restaurărilor ulterioare, ne oferă importante informații asupra fizionomiei și vestimentației marelui voievod[15].

Biserica Mănăstirii Brădet. Așa-zisa imagine a voievodului Mircea cel Bătrân și a „Doamnei Mara” de la biserica Mănăstirii Brădet, formează subiectul unui studiu alcătuit de Pavel Chihaia[16]. Fresca de la Brădet a fost realizată în anul 1761, cu ocazia zugrăvirii bisericii. Analiza stilistică a realizării acestui tablou votiv (atitudinea personajelor, fizionomia, piesele de costum, coroanele, atitudinea), precum și tehnica zugrăvelii, încadrează această pictură în arta „portretistică munteană a secolului al XVIII-lea”[17].

---

[14] Această piesă de vestimentație, de sorginte bizantină, era purtată și de țarii bulgari și sârbi. Vezi: Corina Nicolescu, *Les insignes du pouvoir - Contribution à l'histoir du cérémonial de cour roumain*, în RESEE, XV, nr. 2, 1977, p. 245.

[15] Despre alte presupuse reprezentări în frescă ale voievodului Mircea cel Bătrân, vezi: N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 15, n. 41.

[16] Pavel Chihaia, *Despre mânăstirea Brădet (Argeș)*, în idem, „Din cetățile de scaun ale Țării Românești”, București, 1974, p. 151-160, fig. 44.

[17] *Ibidem*, p. 159.

Monede. Unele efigii imprimate pe ducații de argint bătuți în timpul lui Mircea cel Bătrân redau figura voievodului, în câteva variante, în funcție de emisiunea monetară. În studiul de față amintim câteva dintre acestea: a. voievodul încoronat, în picioare, redat frontal, ține în mâna dreaptă o lance cu vârful ascuțit și inel la mâner, iar în mâna stângă globul cruciger. E îmbrăcat într-o haină lungă, strânsă la mijloc, fără mantie[18]; b. voievodul încoronat, în picioare, redat frontal, îmbrăcat într-o haină scurtă, fără mantie, ține în mâna dreaptă o lance cu vârful ascuțit, fără inel, iar în mâna stângă globul cruciger[19]; c. voievodul încoronat, în picioare, redat frontal, îmbrăcat într-o haină lungă, strânsă la mijloc și, pe umeri, cu o mantie îmblănită, ține în mâna dreaptă lancea cu vârful ascuțit, iar în mâna stângă globul cruciger[20] (Fig. 6a); d. voievodul încoronat, în picioare, redat frontal, îmbrăcat într-o haină scurtă, ține în mâna dreaptă lancea cu vârful ascuțit și cu inel la mâner, iar în mâna stângă globul cruciger[21] (Fig. 6b).

a. **b.**

Fig. 6. Ducați cu efigia voievodului Mircea cel Bătrân (apud O. Iliescu 2008).

Sigiliul. Chipul voievodului Mircea este redat și pe un sigiliu oval culcat (20×25 mm), aplicat la Giurgiu, în 23 septembrie 1403, pe o scrisoare adresată lui Wladyslaw Jagiello, regele Poloniei. În câmpul sigilar sunt figurate două busturi de bărbați, cu umerii bombați, purtând pe cap coroane deschise, prevăzute cu fleuroni. Personajele, redate din profil, față în față, sunt separate de o ramură cu mai multe crenguțe. Între două elipse perlate, apare legenda în limba

[18] O. Iliescu, *Monedele lui Mircea cel Bătrân*, 2008, p. 267, p. 345- fig. 62 (clasa B, secțiunea II, grupa II-B, seria II).
[19] *Ibidem*, pp. 268-269, p. 345- fig. 63 (clasa B, secțiunea II, grupa II-B, seria III).
[20] *Ibidem*, p. 254, p. 344 - fig. 59 (clasa B, secțiunea II, Grupa I-B, seria I).
[21] *Ibidem*, p. 270, fig. 64 (clasa B, secțiunea II, grupa II-B, seria V).

latină: † MIRCHA *·* VOIVODA *·* ET[22] (Fig. 7). Una dintre figuri este cea a voievodului Mircea cel Bătrân iar cealaltă a lui Mihail, fiul și asociatul la domnie al voievodului. Această efigie, din 1403, pare să aibă o importanță deosebită deoarece se știa că Mihail a fost asociat la domnie în jurul anului 1408[23].

Fig. 7. Sigiliul voievodului Mircea cel Bătrân, aplicat pe o scrisoare adresată regelui Poloniei Wladyslaw Jagiello, 23 septembrie 1403 (apud L. Șt. Szemkovics, M. Dogaru 2006).

Vedem astfel că asocierea exista cu cinci ani înainte. Tipul iconografic menționat mai sus se regăsește și pe alte câteva sigilii ale voievodului Mircea cel Bătrân, aplicate pe documentele timpului, sigilii imprimate, însă, cu tipare diferite[24].

Concluzii. Cercetările arheologice, prin varietatea materialelor descoperite, îmbogățesc neîncetat informațiile istorice. Pentru epoca medievală, mărturii de o deosebită importanță se păstrează în vasta ornamentică a plăcilor ceramice, dintre acestea cele mai multe fiind cahle, folosite la decorarea sobelor. Reprezentarea oștenilor în scene de luptă sau doar de strajă era menită a transmite privitorului mesajul apărării securității teritoriale. Piesele de costum și armament redate în aceste compoziții reprezintă importante documente de istorie militară.

[22] C. Moisil, *Sigiliile lui Mircea cel Bătrân*, în „Revista Arhivelor”, 1944-1945, București, 1945, p. 267-281, Fig. 8, Tab. III; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Maria Dogaru, *Tezaur sfragistic românesc. I. Sigiliile emise de cancelaria Domnească a Țării Românești (1390–1856)*, București, 2006, p. 80, Fig. 4 a, b.

[23] N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *op. cit*, p. 95, 98, 228.

[24] C. Moisil, *op. cit.*, p. 256-286.

Modesta placă de ceramică de la Curtea de Argeş câştigă în importanţă prin unicitatea realizării plastice a compoziției. Este singura imagine în care voievodul este figurat ecvestru, purtând coroana cu fleuroni. Înțeleapta administrare a țării şi iscusita conducere a oştirii în confruntările cu armata otomană a sultanului Baiazid, păstrarea integrității teritoriale, a ființei statale, au rămas marcate în istorie prin documentele de cancelarie și prin consemnările cronicarilor. Iată însă cum un meşter anonim îl percepea și îl glorifica în felul său pe marele voievod Mircea.

Cu mijloace plastice rudimentare, meşterul popular de la Argeş creează un personaj-simbol pentru epoca sa. Pe o placă de lut unde condițiile tehnice nu-i permit să zăbovească asupra fizionomiei personajului, unde costumația este doar schițată, meșterul fără pregătire artistică reușește să creeze un personaj uşor recognoscibil. Voievodul, purtător de coroană cu fleuroni şi cavaler cu sabia prinsă la brâu și lancea în mână, se impune privitorului. Este o pagină de istorie scrisă pe o placă de ceramică.

Studierea materialelor rezultate în urma cercetărilor arheologice sau din descoperiri întâmplătoare, integrarea acestor artefacte în contextul politico-militar, social și cultural al epocii, îmbogățesc neîncetat informațiile istorice.

THE PICTURE OF MIRCEA THE ELDER (1386-1418) REDATTED ON A PLATE TILE DISCOVERED AT THE ROYAL COURT OF ARGEŞ (XIV-XV)

Abstract

The present study presents a fragmentary unglazed stove tile (13,2×15×1,3-2 cm), discovered during the archaeological researches at the Royal Court of Argeş, in the years 1920-1922. On the ceramic plate, the silhouette of an equestrian character, reversed in front, and partly the neck of the horse, is preserved as an iconography.

The character wears a crown, decorated with fleurons. He is wearing a tunic on the body, tight with a knight belt, to which the sword is attached. With his right hand he supports a lance, in a vertical position parallel to the body. The stylistic analysis of the composition, as well as the rudimentary technical means of making the ceramic plate, encompasses this tile during the end of the 14th century - the beginning of the 15th century. Suppose it is the image of voivode Mircea the Elder (1386-1418).

The importance of this piece consists in the very special iconography, unique, in which the Walachian voivode is illustrated.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

DIN NOU DESPRE BULIGA LUPU DIN CIOVÂRNĂȘANI, JUDEȚUL MEHEDINȚI, MARE CĂPITAN DE DOROBANȚI ȘI MARE AGĂ ÎN VREMEA LUI MATEI BASARAB ȘI LA ÎNCEPUTUL DOMNIEI LUI CONSTANTIN ȘERBAN

CLAUDIU NEAGOE[*]

Cine a fost Buliga? După unele opinii ar fi fost fiul natural al paharnicului Lupu Mehedințeanu[1], iar după altele „fiu de suflet" al acestuia[2]. Există însă opinii potrivit cărora acest Buliga ar fi fost un personaj de origine modestă[3], probabil același cu Lupu căpitan menționat la 15 septembrie 1622[4], cel care, unsprezece ani mai târziu, respectiv la 21 octombrie 1633, avea să-i conducă pe dorobanții lui Matei Basarab în lupta purtată de acesta cu Radu Iliaș, lângă satul Dudești[5].

După alții cercetători, Buliga ar descinde fie dintr-o familie de moșneni înstăriți, fie dintr-o familie de boiernași mehedințeni[6]. Contrar tuturor acestor

---

[*] Universitatea din Pitești.

[1] Octav-George Lecca, *Familiile boerești române. Istoric și genealogie (după isvoare autentice)*, București, 1899, p. 332; vezi și la Constantin V. Obedeanu, *Neamul lui Buliga Mehedințeanu*, în „Arhivele Olteniei", an. V, 1926, nr. 27, p. 322.

[2] Mite Măneanu, *Oltenia, de la medieval la modernitate*, Craiova, 2009, p. 74.

[3] Dan Pleșia, *Tot cu privire la schitul Topolnița*, în „Mitropolia Olteniei", an. XV, 1963, nr. 5-6, p. 351; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XV-XVII*, București, 1971, p. 132.

[4] *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. IV (1621-1625), întocmit de Ion Ionașcu, l. Lăzărescu-Ionescu, Barbu Câmpina, Eugen Stănescu, David Prodan și Mihail Röller (redactor responsabil), București, 1954, p. 194, doc. 205; a se vedea și: *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 102; Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, ediție de Gabriel Ștrempel, București, 1994, p. 24.

[5] Lupta s-a dat în apropiere de Dudești, mai jos de mănăstirea Plumbuita; Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab*, ediția a II-a, de Sergiu Iosipescu, București-Brăila, 2015, p. 50, nota 104; vezi pe larg la Paul Cernovodeanu, *Noi precizări privitoare la bătălia câștigată de Matei Basarab în împrejurimile Bucureștilor (octombrie 1633)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie - Iași", XXII, nr. 2, 1985, p. 623-629.

[6] Radu Crețeanu, *Cine era Lupu Buliga, ctitorul schitului Topolnița și ceva despre sfârșitul lui*, în „Mitropolia Olteniei", XXI, 1969, nr. 11-12, p. 937-939; a se vedea mai nou și la Mite Măneanu,

opinii, Buliga a fost, în opinia noastră, un lefegiu venit de la sud de Dunăre în slujba lui Matei Basarab, la începutul domniei sale (1632-1633). Acest Buliga căpitan este atestat prima oară la 15 octombrie 1634, atunci când face prima achiziție funciară în jud. Mehedinți, respectiv „a patra parte" din satul Erghevița, cumpărată cu suma de 8.000 de bani (aspri turcești)[7]. Cât privește întâia atestare a cognomenului de „Lupu", o găsim în pisania m-rii Topolnița, datată 1645-1646[8], mănăstire primită drept danie de la Matei Basarab (*ante* 16 martie 1644)[9] și refăcută de Buliga mare căpitan (între 1644-1646)[10]. Primul document care atestă porecla de „Lupul" este datat 18 martie 1647[11].

În opinia noastră, acest personaj nu poate fi identificat cu acel „căpitan Lupul", menționat la 15 septembrie 1622[12]. Cât despre presupusa origine mehedințeană a lui Buliga avem mari dubii, în lipsa unor mărturii documentare care să certifice acest lucru.

Familia lui Buliga din Ciovârnășani. Pisania mănăstirii Topolnița, datând din anii 1645-1646, menționează pe Buliga și soția sa, Stanca[13], apoi pe copii acestora, un băiat pe nume Curuia și două fete, respectiv Stoica (Stoichița)

Oltenia, de la medieval la modernitate, p. 78-79; Idem, *Marele paharnic Lupu Mehedințeanu*, în volumul: *Filiași. Istorie și cultură pe Valea Jiului*, ediția a II-a, coord. Dinică Ciobotea, Craiova, 2012, p. 217; Idem, *Lupu Buliga, căpitanul lui Matei Basarab*, în: Mite Măneanu, Varvara M. Măneanu, *Repere istorice și culturale în Oltenia Epocii Moderne*, Craiova, 2008, p. 6.

[7] *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească* (în continuare: *DRH*, B), vol. XXIV (1633-1634), întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș, Constantin Bălan, București, 1974, p. 514, doc. 388; *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului* (în continuare: *CDȚR*), vol. IV: 1633-1639, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1981, p. 200, nr. 411.

[8] Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Fascicula I, București, 1905, p. 208; vezi și la D. Buzatu, *Schitul Topolnița*, în „Mitropolia Olteniei", an. VIII, 1956, nr. 10-12, p. 639.

[9] *CDȚR*, vol. V: 1640-1644, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Dorina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1985, p. 533, nr. 1272; *DRH*, B, vol. XXIX (1643-1644), întocmit de Violeta Barbu și Gheorghe Lazăr (coordonatori), Florina Manuela Constantin, Oana Mădălina Popescu, Constanța Vintilă-Ghițulescu, București, 2017, p. 505, doc. 420.

[10] La 12 februarie 1646, printr-un hrisov redactat în cancelaria domnească de la Târgoviște, Matei Basarab întărea lui Buliga din Ciovârnășani, „căpitan de dorobanți", mănăstirea Topolnița, cu hramul Sf. Arh. Mihail, „cu toate dedinile și cu tot venitul"; *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă și Silvia Vătafu-Găitan, București, 1993, p. 158, nr. 388 și p. 161, nr. 400; *DRH*, B, vol. XXXI (1646), întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizsecu, București, 2003, p. 46-47, doc. 29 și p. 57, doc. 43.

[11] *CDȚR*, vol. VI, p. 135, nr. 324; *DRH*, B, vol. XXXII (1647), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr și Oana Rizescu, București, 2001, p. 88-89, doc. 77.

[12] *DIR*, B, veacul XVII, vol. IV (1621-1625), întocmit de Ion Ionașcu, l. Lăzărescu-Ionescu, Barbu Câmpina, Eugen Stănescu, David Prodan și Mihail Röller (redactor responsabil), București, 1954, p. 194, doc. 2.

[13] Nu știm, din nefericire, dacă această Stanca era boieroaică și nici din ce neam se trăgea.

și Călina[14]. În pisania respectivă mai apare și Armanca (Armenca), prima soție a lui Curuia[15].

Primul document care îi atestă pe Buliga căpitan de dorobanți, pe jupâneasa sa, Stanca, și pe fiul lor, Curuia, este datat 3 iunie 1650[16]. Într-un alt document, datat 8 iunie 1650, este pomenit numele nurorii lui Buliga mare căpitan, respectiv „Armanca, fata Comanei”[17]. Însă, de la Dan Pleșia aflăm că această Armeanca sau Armenca, prima soție a lui Curuia, ar fi fost fiica comisului Lațco din Paia și a jupânesei Stanca Brădeasca, și ea i-ar fi născut lui Curuia spătar doi băieți, Preda și Răducanu, și o fată pe nume Hârsova. Cea de-a doua soție a lui Curuia a fost o anume Anca, soră cu negustorii Dumitru și Iorga Dumitrescu din Târgu Jiu, dar cu aceasta nu a avut copii[18]. Nepoții lui Curuia, respectiv Preda Dungă, fiul Stoichiței, și Tudor al lui Miharț, fiul Călinei, aveau să-și împartă, la 29 august 1710, moștenirea rămasă de la acesta, cu ieromonahul Nicodim, egumenul mănăstirii Topolnița[19].

Domeniul lui Buliga mare căpitan și mare agă. Din documentele interne emise în timpul domniei lui Matei Basarab aflăm că principala moșie a marelui căpitan de dorobanți Buliga s-a aflat la Ciovârnășani, în județul Mehedinți. El a mai avut și case în București, așa după cum aflăm dintr-un document datat 14 iunie 1654[20].

[14] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 208; D. Buzatu, *op. cit.*, p. 639. Una din fiicele lui Buliga, Stoica sau Stoichița apare menționată și pe piatra ei de mormânt, datată 5 iunie 1653; Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 209.

[15] *Ibidem*, p. 208.

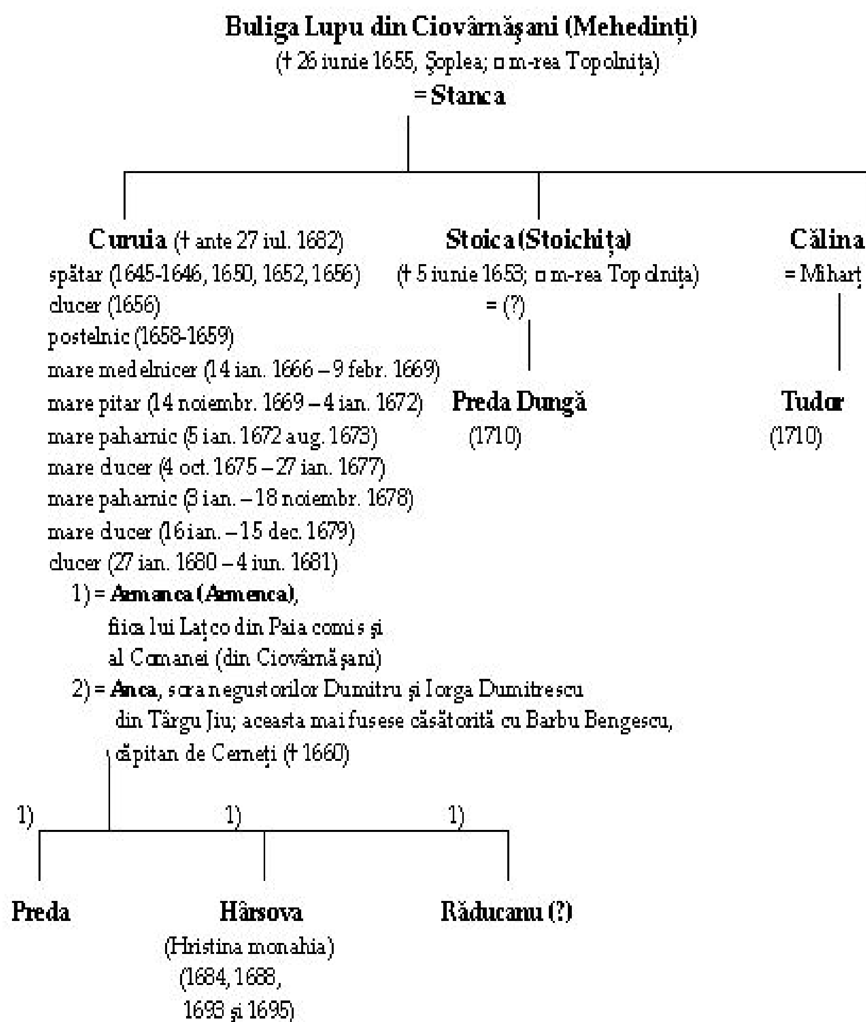
[16] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Melentina Bâzgan, București, 1999, p. 64, nr. 140; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, București, 2003, p. 193, doc. 171. Documentul respectiv este cu atât mai important, deoarece el atestă cel de-al doilea hram al bisericii mănăstirii Topolnița, respectiv hramul „Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul”; *Ibidem*.

[17] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 66, nr. 146; *DRH*, p. 200, doc. 177.

[18] Dan Pleșia, *op. cit.*, p. 353; vezi și la D. Buzatu, *op. cit.*, 646.

[19] Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Mitropolia Țării Românești*, CCLXXXVIII/11.

[20] La data respectivă, Buliga fost mare agă s-a judecat, înaintea lui Constantin Șerban și a divanului marilor dregători, cu ieromonahul Ioanichie, egumenul mănăstirii Coșuna de lângă Craiova, pentru un loc al mănăstirii din București, unde, pe timpul domniei lui Matei Basarab, Buliga își ridicase „case foarte bune pe acest loc al mănăstirii Coșna, fără știrea egumenului și a călugărilor”. Locul cu pricina era în apropiere de „jitnița domnească”. Judecând cu dreptate, domnul s-a pronunțat în favoarea egumenului Ioanichie, dând carte de întărire pentru acel loc mănăstirii Coșuna; *CDȚR*, vol. VIII: 1654-1656, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Dragoș Șesan și Mirela Comănescu, București, 2006, p. 99-100, nr. 184; *DRH*, B, vol. XXXIX (1654), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Florina Manuela Constantin, Constanța Ghițulescu și Oana Mădălina Popescu, București, 2010, p. 246-247, doc. 204.

Arbore genealogic întocmit de Claudiu Neagoe

Surse: N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, Fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 208-209; I. C. Filitti, *Condica Poenarilor-Almăjani*, în „Arhivele Olteniei”, VIII, 1929, nr. 43-44, p. 287 ; D. Buzatu, *Schitul Topolniţa*, în „Arhivele Olteniei”, VIII, 1956, nr. 10-12, p. 639-640 şi p. 646; Dan Pleşia, *Tot cu privire la schitul Topolniţa*, în „Mitropolia Olteniei”, XV, 1963, nr. 5-6, p. 353; Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XV-XVII*, Bucureşti, 1971, p. 132; *CDŢR*, vol. VII: 1650-1653, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Melentina Bâzgan, Bucureşti, 1999, p. 64, nr. 140; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), întocmit de Violeta Barbu, Constanţa Ghiţulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Bucureşti, 2003, p. 193, doc. 171.

Repartiția satelor pe județe.

1. Județul Mehedinți

Ciovârnășani. Potrivit unei consemnări din 20 iunie 1693, aici, la Ciovârnășani, în județul Mehedinți, ar fi fost „temeiul” familiei lui Buliga[21]. La 14 mai 1639, pe vremea în care era doar un simplu căpitan, Buliga a cumpărat de la Mihai și frații săi, Nan și Răduță, urmașii lui Staico din ohaba, satul Ciovârnășani, „cu toată moșiia și cu toți rumânii”, 9 la număr, cu suma de 150 ughi[22]. Domeniul de la Ciovârnășani avea să sporească mai târziu prin noi achiziții, consemnate în cartea domnească de întărire de la Matei Basarab din 12 martie 1650. Astfel, domnul îi întărea lui Buliga mare căpitan de dorobanți și urmașilor săi: „ocină la Ciovârnășani toată partea lui Dragotă din câmp și din pădure și din apă și cu vecini și din seliștea satului și de pretutindeni”; „a patra parte din sat din Ciovârnășani”, pe care același Dragotă o „miluise”, la 1621-1622, nepoatei sale, Voica, fiica lui Balaci, dar pe care, mai apoi, aceasta avea s-o vândă, în timpul domniei lui Matei vodă, înainte de 12 martie 1650, lui Buliga mare căpitan, pentru suma de 38 ughi[23].

Satul Ciovârnășani s-a aflat în stăpânirea familiei lui Buliga până la 28 octombrie 1688, când Hârsova, fiica lui Curuia clucer și nepoata lui Buliga mare căpitan, l-a vândut lui Cornea Brăiloiu mare sluger. Ulterior, la 20 iunie 1693, Constantin Brâncoveanu îi întărea lui Cornea Brăiloiu mare paharnic, prin carte domnească, moșia de la Ciovârnășani[24]. Aceasta a rămas în stăpânirea familiei Brăiloiu până la 1749, când a trecut în proprietatea lui Barbu Poenaru-Almăjanu biv vel sluger[25].

Ergheviţa. La 15 octombrie 1634, Buliga căpitan cumpăra de la Curuia și fiii acestuia, Balica și Nicola, „a patra parte de moșie” din satul Ergheviţa cu suma de 8.000 de bani (aspri), echivalentul a 40 de ughi[26]. Doi ani mai târziu, la 15 octombrie 1636, Buliga achiziționa în același sat, tot de la Curuia și fiul acestuia, Balica, precum și de la Dragu din Zegaia, „a patra funie” pentru suma de 8.000 de bani[27].

---

[21] Arhivele Naționale Istorice Centrale, ms. 705, f. 30-31, apud Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 132, nota 1.

[22] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 635, nr. 1469; *DRH*, B, vol. XXVII (1639-1640), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Oana-Mădălina Popescu, Ovidiu Olar, București, 2013, p. 153-154, doc. 121; vezi și la I. C. Filitti, *Condica Poenarilor-Almăjani*, în „Arhivele Olteniei”, VIII, 1929, nr. 43-44, p. 285.

[23] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37, nr. 62; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, București, 2003, p. 105, doc. 85.

[24] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 289.

[25] *Ibidem*, p. 290.

[26] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 200, nr. 411; *DRH*, B, vol. XXIV (1633-1634), p. 514, doc. 388.

[27] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 393, nr. 858; *DRH*, B, vol. XXV (1635-1636), întocmit de Damaschin Mioc, Maria Bălan, Ruxandra Cămărășescu și Coralia Fotino, București, 1985, p. 432,

Drăgotești. Înainte de 12 martie 1650, Buliga mare căpitan de dorobanți a cumpărat o parte de moșie de la un anume Costea din satul Drăgoteși, județul Mehedinți, însă nu știm la cât s-a ridicat această achiziție funciară, deoarece ea s-a făcut împreună cu o altă, în satul Jăgujani. Împreună, cele două părți l-au costat pe Buliga mare căpitan 6.000 de aspri[28]. Tot la Drăgotești, Buliga a mai achiziționat de la Gherghina roșul, parte de moșie, „al treilea câmp de peste tot locul", Buliga dând la schimb „un cal bun la vreme de oaste"[29]. La vremea aceea, un cal bun costa cam 2.000 de aspri sau 10 ughi[30].

Gârbovăț. Înainte de 12 martie 1650, Toma din Bălvănești avea să-i dăruiască lui Buliga mare căpitan de dorobanți partea lui de ocină de la Gârbovăț, în semn de recunoștință pentru că Buliga „[i-a scos] capul de la peire și de la rea moarte"[31].

Grigorești. Potrivit cărții domnești din 12 martie 1650, un anume Alexandru, împreună cu soția sa, Mușa, și cu fiii lor, se vânduseră „vecini" lui Buliga mare căpitan, împreună cu toată partea lor de ocină de la Grigorești (Gligorești), de lângă satul Meriș, deoarece Buliga l-a scos „din pușcărie" și i-a dat 30 ughi „ca să-i fie lui vecin"[32].

Jăgujani. Buliga mare căpitan a cumpărat o parte de moșie de la Costea din Drăgotești, „de peste tot hotarul din câmp și din pădure și din apă și un tei în siliștea de casă cu vad de moară și plai și vie", precum și o altă parte „din câmp și din pădure și din apă", cumpărată cu 700 de aspri de la Toma, fiul lui Stepan și nepotul lui Petrea din Drăgotești[33].

Meriș. La 23 iulie 1645, Buliga mare căpitan cumpăra cu suma de 10 ughi o parte de moșie, zisă „a lui Cârjan", de la Stanciu Iepurescu din Lupșa și fetele acestuia[34]. La 12 martie 1650, Matei Basarab îi întărea lui Buliga mare căpitan „toată partea de ocină" a lui Oprea din Meriș, cumpărată de la fiica acestuia, Voica, cu suma de 24 ughi. Tot aici, la Meriș, domnul i-a mai întărit lui Buliga mare căpitan, „a opta parte dintr-un tei", cumpărată de acesta de la Balaci din Căzănești cu suma de 3.000 de aspri[35].

Racovăț. Buliga căpitan avea să achiziționeze, potrivit zapisului din 29 august 1639, „3 părți" în satul Racovăț, de la Stancea fiul lui Radu din Marga, în

---

doc. 391.

[28] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37, nr. 62; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 105, doc. 85.

[29] *Ibidem*, p. 105-106.

[30] Vezi la Claudiu Neagoe, *O scurtă istorie a românilor*, vol. II: *Secolele XV-XVII*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 2015, p. 180.

[31] *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 106, doc. 85.

[32] *Ibidem*.

[33] *Ibidem*, p. 105.

[34] *DRH*, B, vol. XXX (1645), p. 267, doc. 221.

[35] *Ibidem*, vol. XXXV (1650), p. 105, doc. 85.

schimbul a 17 stupi, în valoare de 10 ughi[36]. Mai târziu, la 3 iunie 1650, Buliga mare căpitan avea să dăruiască mănăstirii Topolnița „2 părți” din satul Racovăț[37].

Rudina. La 10 mai 1652, Matei Basarab îi întărea lui Buliga căpitan, printre altele, un vecin pe nume Neagoe, fiul Bașei din Rudina, care se vânduse între anii 1650-1651, împreună cu feciorii săi și „cu toată ocina lor”, pentru suma de 18 ughi, lui Curuia spătar, fiul lui Buliga mare căpitan[38].

Seaca lui Cara. La 25 aprilie 1654, Constantin Șerban întărea lui Buliga mare agă satul Seaca lui Cara, din județul Mehedinți, „pentru dreaptă și credincioasă slujbă cu care a slujit domniei [...] și țării”[39].

Smilești. Buliga mare căpitan cumpăra, la data de 16 mai 1645, de la Toma, feciorul lui Stepan și al Pârtei din Drăgotești, județul Mehedinți, o moșie la Smilești, „partea lui Cârjan”. Acest Cârjan dăruise anterior partea sa de moșie din Smilești, lui Stepan și soției sale, Pârta, în semn de recunoștință pentru că-l scăpaseră „de la spânzurătoare”[40]. La 12 martie 1650, Matei Basarab avea să-i întărească, printre altele, lui Buliga mare căpitan de dorobanți o ocină la Smilești, cumpărată de acesta, cu suma de 4.000 de asprii, de la Frățilă al Neagăi și de la fiul său, Seman[41].

Știubei. La 29 august 1639, Buliga căpitan a cumpărat de la Stancea, fiul lui Radu din Marga, ocina de la Știubei, respectiv „2 părți”, cu suma de 12 ughi, la care s-au mai adăugat 4 vaci în valoare de 8 ughi[42]. Ulterior, la 16 martie 1644 Buliga mare căpitan avea să dăruiască moșia Știubeiul, însă fără rumâni, mănăstirii Topolnița[43]. La 3 iunie 1650, jupan Buliga mare căpitan, jupâneasa Stanca și fiul acestora, Curuia spătar, aveau să dăruiască mănăstirii Topolnița alte „2 părți” din moșia de la Știubei, drept pomană pentru ei și pentru părinții lor[44].

Mănăstirea Topolnița. Înainte data de 16 martie 1644, Matei Basarab îl „miluise” pe Buliga mare agă cu „sfânta mănăstire la Topolniță”, în județul Mehedinți. La data mai sus menționată, Buliga mare agă a dăruit mănăstirii și

---

[36] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 670, nr. 1541; *DRH*, B, vol. XXVII (1639-1640), p. 283, doc. 202.
[37] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 64, nr. 140; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 193, doc. 171.
[38] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 238, nr. 679; *DRH*, B, vol. XXXVII (1652), întocmit de Violeta Barbu, Constantin Bălan și Florina Manuela Constantin, București, 2006, p. p. 141, doc. 161.
[39] *CDȚR*, vol. VIII: 1654-1656, p. 56-57, nr. 98; *DRH*, B, vol. XXXIX (1654), p. 104, doc. 104; vezi și la Constantin V. Obedeanu, *Neamul lui Buliga Mehedințeanu*, p. 323 și 340.
[40] *Ibidem*, vol. XXX (1645), p. 205, doc. 161.
[41] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37, nr. 62; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 106, doc. 85.
[42] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 670, nr. 1541; *DRH*, B, vol. XXVII (1639-1640), p. 283, doc. 202.
[43] *CDȚR*, vol. V: 1640-1644, p. 533, nr. 1272; *DRH*, B, vol. XXIX (1643-1644), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr (coordonatori), Florina Manuela Constantin, Oana Mădălina Popescu, Constanța Vintilă-Ghițulescu, București, 2017, p. 420, doc. 505.
[44] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 64, nr. 140; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 193, doc. 171.

egumenului Teodor ieromonah toată moșia sa de la Ştiubei, „însă moşie sterpe, [...] fără rumâni, să fie la sfânta mănăstire pomană”[45]. La 12 februarie 1646, Matei Basarab întărea lui Buliga căpitan de dorobanți mănăstirea Topolnița, având hramul Sf. Arhanghel Mihail, „cu toate dedinile și cu tot venitul”. Din cartea domnească aflăm că această mănăstire Topolnița fusese moştenirea lui Matei vodă, de la „moșii” săi, ea fiind „făcută din temelia ei de mai înainte vreme din zilele altor domni bătrâni de demult”.

După ce a urcat în scaunul de domnie al Țării Românești, Matei vodă a hotărât să dăruiască această mănăstire, aflată „departe la marginea țării de la Severin”, lui Buliga căpitan, mai cu seamă că ea se afla „aproape de casa” acestuia de la Ciovârnășani, în hotarul moșiei Trestenic. Astfel, Buliga căpitan urma „să îndrepte ce va trebui acolo la sfânta mănăstire şi să poarte de grijă de toate dedinele și averile sfintei mănăstiri”. Totodată, domnul le acorda vecinilor mănăstirii Topolnița importante scutiri fiscale: „și vecinii, câți vor fi în jurul sfintei mănăstiri, să trăiască în pace și iertați de bir și de miere și de ceară și de dijma stupilor și de gorştina oilor și a porcilor și de împrumut și de cai domnești și de toate dăjdiile și mâncăturile câte sunt peste an”[46]. Cum mânăstirea era o ruină la vremea aceea, Buliga căpitan urma să refacă acest sfânt locaș, el devenind, potrivit cărții de întărire de la mitropolitul Teofil (3 martie 1646), „ctitor nou”[47]. De altfel, pisania de la intrarea noii biserici a mănăstirii Topolnița, datând din anii 1645-1646, consemnează următoarele: „truditu-s-au și s-au ostenit de o au zidit den temelie ei robul lui Dumnezeu jupan Lupul Buliga vel căpitan i jupanița ego Stanca i sni ego Curuia spat. [greșit Chiriiac spat.] i Stoica i Călina, Armenca, văleat 7154 [1645-1646]”[48].

Pictura datează din anul 1646, însă biserica a fost din nou zugrăvită în 1673, pe cheltuiala lui Curuia mare paharnic (5 ian. 1672 - aug. 1673, 3 ian. - 18 nov. 1678)[49], fiul lui Buliga. În stânga pronaosului, Buliga mare agă este reprezentat în straie de mare dregător, cu o blană peste anteriul galben. Soția sa, jupâneasa Stanca poartă un văl pe cap, iar peste haina de brocard cu mâneci o blană cu postav roșu. În dreapta pronaosului apare zugrăvit Curuia paharnic[50].

Buliga mare căpitan, împreună cu jupâneasa Stanca și cu fiul lor Curuia

---

[45] *Ibidem*, vol. XXIX (1643-1644), p. 420, doc. 505.
[46] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 158, nr. 388; *DRH*, B, vol. XXXI (1646), întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Gheorghe Lazăr și Oana Rizescu, București, 2003, p. 46-47, doc. 29.
[47] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 161, nr. 400; *DRH*, B, vol. XXXI (1646), p. 57, doc. 43.
[48] Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Fascicula I, București, 1905, p. 208; D. Buzatu, *Schitul Topolnița*, p. 639.
[49] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 163; vezi și Grina-Mihaela Rafailă, *Catalogul documentelor lui Gheorghe Duca aflate în colecțiile Muzeului Municipiului București*, în „București. Materiale de Istorie și Muzeografie”, vol. XXV, București, 2011, p. 175, nr. 51 (27 ianuarie 1678).
[50] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 640.

spătar aveau să dăruiască, la 3 iunie 1650, mănăstirii Topolnița, care de acum înainte avea să aibă hramul „Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul”, „2 părți” din satul Racovăț[51]. La 14 iunie 1654, Constantin Șerban avea să-i confirme lui Buliga din Ciovârnășani fost mare agă și urmașilor săi dreptul de stăpânire asupra mănăstirii Topolnița „cu toate dedinele și cu tot venitul”[52].

Trestenic. Buliga mare căpitan cumpăra, la data de 19 noiembrie 1645, de la Colțea căpitan și jupâneasa acestuia, Stana, fiica lui Pârvu logofăt din Crohna, moșia numită Trestenic, din județul Mehedinți, „den hotar până ‹în› hotar” cu tot cu rumâni, cu suma de 150 ughi[53]. Ulterior, la 22 decembrie 1645, Matei Basarab avea să-i întărească lui Buliga căpitan și urmașilor săi satul Trestenic, „cu tot venitul și cu toți vecinii”[54]. La 29 aprilie 1646, 12 boieri, în frunte cu ispravnicul domnului, Nicola portar din Glogova, și cu ieromonahul Ștefan, egumenul mănăstirii Tismana, au stabilit hotarele satului Trestenic[55].

În concluzie, Buliga mare căpitan și mai apoi mare agă a achiziționat în cuprinsul județului Mehedinți, 3 sate și 21 de părți de moșie.

2. Județul Vlașca

Ghimpeni. La 18 iunie 1651, Șerb, fiul lui Băcică din Ghimpeni, județul Vlașca, s-a vândut „de bună voie” rumân lui Buliga căpitan, împreună cu fiul său, Luca, și cu partea lor de moșie la Ghimpeni, „câtă se va alege, de preste tot hotarul, den câmp, den pădure, den apă”, pentru suma de 31 ughi[56]. Prin hrisovul din 10 martie 1652, Matei Basarab îi întărea lui Buliga mare căpitan stăpânirea asupra rumânilor din satul Ghimpeni din județul Vlașca, care se vânduseră „împreună cu toate părțile lor de moșie”[57]. Numele acestor rumâni le găsim în cartea domnească din 10 mai 1652: Șerbu, fiul lui Băcică, împreună cu fiul său, Luca, care s-au vândut rumâni cu partea lor de ocină din sat, pentru suma de 31 ughi; Toma cu fiii lui și cu fratele său, Dan, cu fiii săi, anume Pătru, Constantin, Udrea și Iosif, amenințați cu „pierderea capetelor” de către Radu mare armaș, dar care fuseseră răscumpărați de către Buliga mare căpitan, cu 20 de ughi, ei devenind, în schimb, „rumâni, cu fiii și părțile lor”[58].

Tămășești. La 12 martie 1650, Matei Basarab îi întărea lui Buliga mare căpitan de dorobanți ocină la Tămășești, în județul Vlașca, respectiv „7 locuri din sus și din jos, locuri de curătură, înfundate”, primite de acesta de la Ștefan ieromonah, care, înainte de a se călugări, căzuse „în gloabă de hoț la Buliga

[51] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 64, nr. 140; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 193, doc. 171.
[52] *Ibidem*, vol. XXXIX (1654), p. 248, doc. 205.
[53] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 135, nr. 324; *DRH*, B, vol. XXX (1645), p. 366, doc. 335.
[54] *Ibidem*, p. 388-389, doc. 357.
[55] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 181, nr. 462; *DRH*, B, vol. XXX (1645), p. 128, doc. 113.
[56] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 152, nr. 407; *DRH*, B, vol. XXXVI (1651), p. 140, doc. 126.
[57] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 215, nr. 610; *DRH*, B, vol. XXXVII (1652), p. 73, doc. 85.
[58] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 238, nr. 679; *DRH*, B, vol. XXXVII (1652), p. 141, doc. 161.

căpitan pentru un stup”[59]. Așadar, Buliga mare căpitan a stăpânit în județul Vlașca 1 sat și 1 parte de moșie.

În răstimpul 1634-1654, domeniul funciar al lui Buliga a cuprins 4 sate și 22 de părți de moșie (*ocine*), în județele Mehedinți și Vlașca, majoritatea dintre ele achiziționate prin cumpărare, el plătind o sumă totală de 681,5 ughi (galbeni unguresți), echivalentul a 136.300 de aspri (bani)[60], iar alte câteva dobândite prin danie domnească și danii particulare.

Pe lângă toate aceste proprietăți funciare, Buliga mare căpitan de dorobanți a mai deținut și câțiva robi țigani. Între anii 1650-1651, Matei Basarab i-a întărit lui Buliga căpitan „un copil de țigan, anume Voinea, nepotul lui Hangear țigan”, care făcea parte din „țigănia lui Buzescu”[61]. La 12 martie 1650, domnul îi întărea lui Buliga mare căpitan de dorobanți o țigancă pe nume Neacșa, cu fiul ei, Ion, cumpărată de acesta de la Călina, jupâneasa lui Barbu Brădescu paharnic, și de la fiul acesteia, Preda postelnic, cu suma de 6.000 de aspri, apoi alte două țigănci, fiicele lui Manu țiganu, cumpărate de la Cioană comisul și de la fratele acestuia, Gheorghe, cu suma de 27 ughi[62]. La 10 mai 1652, Matei Basarab îi întărea lui Buliga mare căpitan doi țigani, după cum urmează: un țigan pe nume Iovan, cumpărat de fiul lui Buliga, Curuia spătar, între anii 1651-1652, de la fiii lui Staico postelnic din Ohaba, anume Mihai postelnic, Nan, Răduțul clucer, Drăghici și Tudosie spătar, cu suma de 26 galbeni[63]; o țigancă pe nume Soica (Stoichea), cumpărată de Buliga căpitan de la Stoica paharnic din Roșia și de la fratele său, Barbu postelnic, cu suma de 20 ughi[64].

Cariera militară a lui Buliga Lupu. Pe tot parcursul domniei lui Matei Basarab (1632-1654), Buliga Lupu a deținut numai dregătorii militare. Astfel, el apare prima oară ca simplu căpitan de dorobanți (15 octombrie 1634[65], 14 mai și 29 august 1639[66], 10 ianuarie 1643[67], 15 aprilie, ‹?› iunie și 22 decembrie 1645[68],

[59] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37, nr. 62; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 106, doc. 85.
[60] Potrivit unui act domnesc de întărire, acordat lui Buliga căpitan de dorobanți, la 22 decembrie 1645, în vremea respectivă 1 ughi (galben unguresc) valora 200 de aspri (bani de argint); *DRH*, B, vol. XXX (1645), întocmit de Violeta Barbu, Marieta Chiper și Gheorghe Lazăr, București, 1998, p. 388-389, doc. 357.
[61] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 14, nr. 3; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 8-9, doc. 7 (‹1 ianuarie 1650-27 aprilie 1651›).
[62] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37-38, nr. 62; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 106-107, doc. 85.
[63] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 238, nr. 679; *DRH*, B, vol. XXXVII (1652), p. 142, doc. 161.
[64] *Ibidem*.
[65] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 200, nr. 411; *DRH*, B, vol. XXIV (1633-1634), p. 514, doc. 388.
[66] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 635, nr. 1469 și p. 670, nr. 1541; *DRH*, B, vol. XXVII (1639-1640), p. 153-154, doc. 121 și p. 283, doc. 202.
[67] *CDȚR*, vol. V: 1640-1644, p. 389, nr. 902; *DRH*, B, vol. XXIX (1643-1644), p. 21, doc. 17.
[68] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 59, nr. 99, p. 95, nr. 197 și p. 142, nr. 345; *DRH*, B, vol. XXX (1645), p. 134, doc. 102, p. 222, doc. 181 și p. 388-389, doc. 357.

12 februarie, 3 martie și 29 aprilie 1646[69], 11 aprilie 1647[70], ‹1 ianuarie 1650-27 aprilie 1651›[71], 22 septembrie 1651[72], 28 martie și 10 mai 1652[73]), căpitan peste dorobanții din Severin[74] (31 martie și 10 mai 1638[75]), mare căpitan de dorobanți (20 mai 1642[76], 16 martie 1644[77], 23 iulie și 19 noiembrie 1645[78], 18 martie 1647[79], 11 și 21 mai 1648[80], 10 martie, 3 și 8 iunie 1650[81], 8 aprilie, 9 mai, 18 iunie 1651[82], 10 martie, 10 mai și 10 octombrie 1652[83]), iar mai apoi mare agă de dorobanți (16 octombrie și 10 noiembrie 1653[84]). Buliga apare menționat ca mare agă de dorobanți și la începutul domniei lui Constantin Șerban (25 aprilie 1654)[85]. Însă la 14 iunie același an el era menționat ca fost mare agă[86], iar la 10 decembrie doar ca agă[87].

Între anii 1634-1642 Buliga căpitan a condus steagurile de dorobanți

[69] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 158, nr. 388, p. 161, nr. 400 și p. 181, nr. 462; *DRH*, B, vol. XXXI (1646), p. 46-47, doc. 29, p. 57, doc. 43 și p. 128, doc. 113.

[70] *Ibidem*, vol. XXXII (1647), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr și Oana Rizescu, București, 2001, p. 105, doc. 96.

[71] *Ibidem*, vol. XXXV (1650), p. 8-9, doc. 7.

[72] *Ibidem*, vol. XXXVI (1651), întocmit de Oana Rizescu și Marcel-Dumitru Ciucă, București, 2006, p. 230-231, doc. 215.

[73] *Ibidem*, vol. XXXVII (1652), p. 91, doc. 107 și p. 141, doc. 161.

[74] De fapt era căpitan peste dorobanții de la Cerneți; Mite Măneanu, *Oltenia, de la medieval la modernitate*, p. 81-82.

[75] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 526, nr. 1183 și p. 540, nr. 1214; vezi și la Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V: *Cărți domnești, zapise și răvașe*, Partea I, București, 1903, p. 442, nr. 16.

[76] *CDȚR*, vol. V: 1640-1644, p. 308, nr. 693.

[77] *Ibidem*, p. 533, nr. 1272; *DRH*, B, vol. XXIX (1643-1644), p. 505, doc. 420.

[78] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 101, nr. 212 și p. 135, nr. 324.

[79] *Ibidem*, p. 298, nr. 773; *DRH*, B, vol. XXXII (1647), p. 88-89, doc. 77.

[80] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 414, nr. 1124; *DRH*, B, vol. XXXIII (1648), întocmit de Gheorghe Lazăr, Constanța Vintilă-Ghițulescu și Andreea Iancu, București, 2006, p. 114-115, doc. 116 și p. 122, doc. 125.

[81] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 37, nr. 62, p. 64, nr. 140 și p. 66, nr. 146; *DRH*, B, vol. XXXV (1650), p. 193, doc. 171 și p. 200, doc. 177.

[82] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 127, nr. 346, p. 136, nr. 368 și p. 152, nr. 407; *DRH*, B, vol. XXXVI (1651), p. 65, doc. 64, p. 89, doc. 84 și p. 140, doc. 126.

[83] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 215, nr. 610, p. 238, nr. 679 și p. 281-283, nr. 815; *DRH*, B, vol. XXXVII (1652), p. 73, doc. 85, p. 141, doc. 161 și p. 280, doc. 305.

[84] *Ibidem*, vol. XXXVIII (1653), întocmit de Oana Rizsecu, Marcel-Dumitru Ciucă, Florina Manuela Constantin și Andreea Iancu, București, 2009, p. 223-224, doc. 213 și p. 229, doc. 218. După unele opinii, Buliga ar fi fost mare agă, fără întrerupere, între 10 noiembrie 1653 și 25 aprilie 1654; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XV-XVII*, București, 1971, p. 132; vezi și la Marieta Adam, *Lista unor dregători de categoria a doua, în secolele XV-XVII (Țara Românească)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. IX, București, 1978, p. 185.

[85] *CDȚR*, vol. VIII: 1654-1656, p. 56-57, nr. 98; *DRH*, B, vol. XXXIX (1654), p. 104, doc. 104.

[86] *Ibidem*, p. 246-247, doc. 204.

[87] *Ibidem*, p. 248, doc. 205.

aflate în cuprinsul județului Mehedinți. În 1638, el figura, alături de Lepădat iuzbașa de dorobanți, ca martor între „boierii divanului” lui Matei Basarab[88]. La 18 martie 1647, alături de Buliga Lupu mare căpitan de dorobanți apar ca martori și alte căpetenii ale dorobanților, precum Cuciulat iuzbașa, Iancu iuzbașa, Avram ceauș și Giurgi ceauș[89].

Un document de la Matei Basarab, datat 26 februarie 1643, consemnează despre un conflict între Buliga căpitan și un dorobanț de-al său, anume Lupu Gala (al Galei) din Cornești, județul Gorj. Acesta din urmă fugise în Transilvania înainte de domnia lui Matei Basarab. El s-a întors în Țara Românească împreună cu aga Matei din Brâncoveni, însă numai după ce acesta i-a jurat că, odată ajuns aici, el va avea „pace de rumânie”. La scurtă vreme după ce a devenit domn, Matei Basarab l-a făcut pe Lupul Galei, în 1634, „slujitor dorobanț suptu ascultarea Buligăi căpitanul”. Mai târziu însă, în 1643, Buliga căpitan a vrut „să-l rumânească în sila lui”, drept pentru care Lupu al Galei a venit să se plângă de acest lucru înaintea domnului și a divanului. Prezentându-se la judecata domnului, Buliga căpitan a declarat că pe Lupu Galei l-au vândut feciorii lui din Ciovârnășani cu zapis. Matei vodă i-a dat carte de întărire lui Lupu al Galei ca să fie apărat „de rumânie de către tot omul”[90].

Pe lângă obligațiile militare, în anumite momente Buliga căpitan a îndeplinit, din porunca lui Matei Basarab, și alte atribuții. Iată de pildă, la 11 aprilie 1647 Buliga căpitan a adunat „gorștina de oi” de la toți rumânii de la Cerneț și de la rumânii din toate satele care aparțineau mănăstirii Govora, respectiv „den 20 de oi 1, cum easte legea și obiceiul”[91]. Câțiva ani mai târziu, mai precis la 8 aprilie 1651, Buliga mare căpitan scria feciorilor care avea în grijă bălțile domnești să lase în pace și să nu se amestece în „balta sfintei mănăstiri de la Sfânta Troiță” din București[92]. Apoi, la 9 mai 1651, Buliga mare căpitan scria egumenului mănăstirii Radu Vodă din București, cu hramul „Sf. Troiță”, „ca să aibă a ținea balta cu gârla, cât va fi hotarul Paraipanilor”[93].

Sfârșitul lui Buliga mare agă. Piatra de mormânt de la m-rea Topolnița consemnează: „mutatu-s-au dentr-această lume mesța mai 2 dne, vă leat 7161 [1653]”[94]. După D. Buzatu, Buliga mare agă ar fi murit în lupta de la Finta[95]. Or, după cum bine se știe această bătălie purtată de Matei Basarab cu Vasile Lupu s-

[88] *CDȚR*, vol. IV: 1633-1639, p. 526, nr. 1183 (31 martie 1638) și p. 540, nr. 1214 (10 mai 1638).
[89] *Ibidem*, vol. VI: 1645-1649, p. 298, nr. 773; *DRH*, B, vol. XXXII (1647), p. 88-89, doc. 77.
[90] *CDȚR*, vol. V: 1640-1644, p. 404, nr. 942; *DRH*, B, vol. XXIX (1643-1644), p. 90-91, doc. 63.
[91] *CDȚR*, vol. VI: 1645-1649, p. 305, nr. 792; *DRH*, B, vol. XXXII (1647), p. 105, doc. 96.
[92] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 127, nr. 346; *DRH*, B, vol. XXXVI (1651), p. 65, doc. 64.
[93] *CDȚR*, vol. VII: 1650-1653, p. 136, nr. 368; *DRH*, B, vol. XXXVI (1651), p. 89, doc. 84.
[94] Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Fascicula I, București, 1905, p. 208.
[95] D. Buzatu, *Schitul Topolnița*, p. 639 și 645.

a dat la 17/27 mai 1653[96].

În privința pietrei tombale a lui Buliga aga, Dan Pleșia a oscilat între două ipoteze: piatra ar fi fost realizată după moartea lui Buliga (1655), de către fiul acestuia, Curuia spătar, care ar fi uitat, în mod inexplicabil, „împrejurările exacte ale morții lui Buliga”[97]; Buliga aga ar fi fost grav rănit la Finta, astfel încât, simțindu-și sfârșitul aproape, el a pus să i se facă piatra de mormânt. Nu știm de ce a fost trecută însă data de 2 mai. Să fi fost oare vorba de 20 mai? Doi ani mai târziu, după moartea lui Buliga aga, în timpul luptei de la Șoplea (16/26 iunie 1655)[98], această piatră a fost folosită, fără să i se mai modifice data de 2 mai[99].

O variantă a *Letopisețul Cantacuzinesc* avea să consemneze, cu privire la sfârșitul tragic al lui Buliga aga, următoarele: „După Teleajen pe Bulega vel agă l-au sfărâmat oștile”[100]. Așadar, Buliga ar fi fost ucis, fie de oștile principelui ardelean Gheorghe Rákóczi al II-lea, fie de proprii săi oșteni, dorobanți și seimeni. Potrivit însă relatărilor lui Radu Popescu vornicul, Buliga mare agă ar fi fost ucis chiar de Hrizea Vodă[101], nemulțumit de faptul că acesta din urmă ar fi dat poruncă tunarilor să tragă peste oastea principelui ardelean, ca să nu le pricinuiască pierderi: „Deci începură a slobozi tunurile în unguri; dar îi trecea gloanțele; sau denadins Buliga așa le îndrepta au den greșeală, - nu se știe bine; ci deaderă de știre Hrizii vodă că tunurile nu bat în oaste, ci pe d-asupra. Deci alergă cu calul mânios și ajungând la tunuri, scoase paloșul și lovi pe aga Buliga, de-l făcu în doao”[102]. Prin urmare, Buliga aga a sfârșit chiar de mâna lui Hrizea Vodă[103], domnitorul rebelilor dorobanți și seimeni, în cursul bătăliei de la Șoplea, pe Teleajen, în ziua de 16/26 iunie 1655.

---

[96] Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab*, ediția a II-a, p. 280.

[97] Dan Pleșia, *Tot cu privire la schitul Topolnița*, p. 352-353.

[98] Mite Măneanu, *Repere istorice și culturale în Oltenia Epocii Moderne*, p. 11: vezi, mai nou, și la Claudiu Neagoe, *Seimenii în Țările Române. Contribuții la istoria organizării militare a românilor în secolele XVII-XVIII*, București, Editura Ars Docendi, 2017, p. 171.

[99] Dan Pleșia, *op. cit.*, p. 353.

[100] *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 125.

[101] Claudiu Neagoe, *op. cit.*, p. 171.

[102] Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introducere și ediție de Const. Grecescu, București, 1963, p. 115.

[103] Acest Hrizea era fiul lui Dumitrașcu din Bogdănei, județul Sac (Râmnicu Sărat) și al Alexandrei, fiica lui Hrizea vornicul din Bălteni. Sub domnia lui Matei Basarab fusese clucer (1643-1648) și mare paharnic (1651-1653). Constantin Șerban îl numise mare spătar (25 aprilie - 29 decembrie 1654), iar apoi mare paharnic (ianuarie - 11 mai 1655) (N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 196). După fuga lui Constantin Șerban din tabăra de la Gherghița, la jumătatea lunii iunie 1655, dorobanții și seimenii au ales ca domn pe Hrizea din Bogdănei (Claudiu Neagoe, *op. cit.*, p. 165).

AGAIN ABOUT BULIGA LUPU FROM CIOVÂRNĂȘANI, MEHEDINȚI COUNTY, GREAT CAPTAIN OF DOROBANTS AND GREAT AGAIN THE TIME OF MATEI BASARAB AND ARTILERIE THE BEGINNING OF THE REIGN TO CONSTANTIN ȘERBAN

Abstract

The present study reconstructs, on the basis of existing sources, documentary and narrative, the life and activity of a modest wallachian boyar from the first half of the 17th century, from Ciovârnășani-Mehedinți, Buliga, also called "Wolf". During the reign of Matei Basarab (1632-1654), Buliga was a great captain of the dorbants/trabants (1647-1648, 1650-1652), who were one of the important military bodies of Wallachia at that time.

Subsequently, at the beginning of the reign of Constantin Șerban (1654-1658) Buliga Lupul held the great aga, the commander of the pedestrian troops. In this study we try to reconstruct, based on internal documents, not only the military career of this military commander, but also his land patrimony.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

DATE NOI DESPRE SCHITUL DIDEȘTI: O CTITORIE TELEORMĂNEANĂ A FAMILIILOR ȘTIRBEI ȘI BĂLEANU DE LA CUMPĂNA VEACURILOR XVII–XVIII

MARIUS PĂDURARU[*]

S-a afirmat, fără a se putea proba documentar și deocamdată nici arheologic, că această ctitorie teleormăneană și-ar fi avut începuturile în vremea lui Neagoe Basarab, printre fondatori numărându-se și marele vornic Dumitru din Dădești[1]. Dacă, așa cum s-a susținut, mănăstirea ar fi fost abandonată de primii ctitori[2], considerăm că spre sfârșitul secolului al XVII-lea – când slugerul Șerban Știrbei (fiul lui Radu Știrbei mare comis) și soția sa, Stanca[3] (fiica lui Ivașco (II) Băleanu mare logofăt), pun piatra de temelie la schitul Didești[4], în localitatea în care rezidau – în documentele păstrate nu s-au omis cu bună știință referințele la o ctitorie mai veche. În plus, zapisele și hrisoavele respective nu pomenesc nimic nici despre o refacere a ctitoriei boierești din proximitatea râului Tecuci.

Incertitudinea datei edificării acestei ctitorii are drept cauză lipsa pisaniei pe care credem că biserica nu a avut-o niciodată[5]. Ce-i drept, la fundarea de la finele

[*] Muzeul Județean Argeș, Pitești.

[1] Sau Dumitru din Cepturi. Despre el, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVII)*, București, 1971, p. 57-58.

[2] Pantele Georgescu, *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman*, București, 1897, p. 84-85; Stan V. Cristea, *Introducere în istoria culturală a județului Teleorman*, Alexandria, 2002, p. 88; Idem, *Monumente de arhitectură ecleziastică din județul Teleorman*, Craiova, 2006, p. 42; Idem, *Monumente de arhitectură ecleziastică din județul Teleorman* [în continuare, se va cita: *Monumente de arhitectură ecleziastică*], în vol. *Pagini de istorie bisericească teleormăneană 1996−2006*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, București, 2006, p. 326.

[3] M. Păduraru, *Diata jupânesei Stanca, fiica marelui clucer Ivașco (II) Băleanu, și soția slugerului Șerban Știrbei*, în *Mihai Dim. Sturdza la 80 de ani. Omagiu*, vol. editat de Mircea Ciubotaru, Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2014, p. 823-835.

[4] Didești, com. omonimă, jud. Teleorman.

[5] Decesele ctitorilor, survenite oarecum neașteptat și succesiv, au făcut ca biserica schitului („mănăstire” dar și „mănăstioară” în unele documente, cum de altfel și era) să nu se definitiveze sub directa supraveghere a comanditarilor. Cum vom arăta mai jos, catapeteasma nu era încă zugrăvită în momentul morții Stancăi, iar zidul, menit să împrejmuiască schitul, și nici chiliile nu erau începute în timpul vieții slugerului Șerban. Așadar, ansamblul mănăstiresc nefiind definitivat, nici pisania care marca finalizarea actului ctitoricesc, nu a fost pusă în timpul vieții ctitorilor și nici

veacului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, biserica de la Didești[6] a avut două hramuri: „Duminica Tuturor Sfinților" și „Nașterea Maicii Domnului" precizate în zapisul de la 1 martie 1705[7], când biserica era deja zidită, dar neterminată. Ulterior, în zapisul de la 2 februarie 1706, cei doi ctitori și-au revizuit decizia inițială și, dacă primul hram rămâne același, cel de-al doilea se schimbă. Ei precizează „că întâmplându-ni-să de nu ne-au dat Dumnezeu ca să facem coconi, noi, cu îndemnarea Domnului nostru Isus Hristos și cu îndemnarea Maicii Sfinției Sale, ne-am socotit și ne-am îndemnat de am făcut o mănăstioară întru cinstea și lauda Adormirei Preasfintei Stăpânei noastre, Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariia, așijderea, să se prăznzuiască și Dumineca Țveato Nosiei, pe moșiia Dedeștilor, unde ne-au fost casa și așăzământul nostru"[8]. Credem că în primul caz nu a fost vorba despre o eroare de scriere a celui care a redactat documentul. Răzgândirea ctitorilor în privința schimbării hramului „Nașterea Maicii Domnului" în „Adormirea Maicii Domnului" nu s-a făcut neapărat pentru că prima sărbătoare este mai mare decât cea de-a doua. Cum se va vedea mai jos, a mai existat un alt motiv, desigur cel mai important, care a condus la această opțiune.

În zapisul de la 1 martie 1705, prin care cei doi soți închinau mănăstirea Didești Mitropoliei din București și mitropolitului Teodosie, ctitorii țineau să precizeze că au ridicat-o „din toată voia și pohta noastră"[9]. De asemenea, au înzestrat-o cu „moșii ce sânt

---

după aceea. Vizitând lăcașul în anul 1871, comisarul Ministerului Instrucțiunii Publice, maiorul Dimitrie Papazoglu, nota în raportul său: „La această sfântă biserică, atât inscripția du pe frontispiciu, cât și portretele ctitorilor din nauntru, nu mai există de locu (exprimare care nu înseamnă neapărat că acestea au și existat în realitate – n. n.), prin urmare, n-am de unde să găsescu data înființării selle. Iar în privința ctitorilor, iată ce se găsescu într-un vechi pomelnicu: ‹‹Morți: Theodosie arhiereu, Antim arhiereu, Șerban, Stanca, Rada, Ivașcu, Maria, G. G. Constantin, Bratei, Teodor, Dumitru, Lazăr, Radu, Irina monahia››. Acestea sunt lămuririle" (ANIC, ms. 729, f. 29^{v}-30^{r}). Arhiereii Theodosie, respectiv Antim sunt mitropoliții Țării Românești, Teodosie și Antim Ivireanul. Șerban și Stanca sunt ctitorii lăcașului. Rada este, probabil, o lectură eronată pentru Radu, tatăl lui Șerban, iar Ivașcu și Maria sunt părinții Stancăi. Ceilalți sunt ctitori care au sprijinit în vreun fel sau altul schitul în secolele XVIII-XIX.

[6] Satul Didești (întâlnit în actele vremii și în forma „Dedești") a intrat în posesia banului Gheorghe Băleanu, tatăl lui Ivașco (II) Băleanu și bunicul Stancăi, în două etape, inițial alături de alte moșii, prin achiziții: la 24 martie 1669, de la Stoian căpitan și de la jupâneasa acestuia, Ilinca – jumătate de sat cu moșiile Gorgești, Roșiani și Tecuceni, pentru 140 de ughi (ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/3, 4); la 20 februarie 1676, de la Pârvu și Dumitrașco Căzănescu, fiii medelnicerului Ivașco Ceparul, cealaltă jumătate de sat, pentru 100 de ughi (*ibidem*, CXXXIV/7). În urma numeroaselor solicitări ale lui Șerban de a intra în posesia satului Didești, mai bine plasat lângă alte proprietăți teleormănene ale sale, socrul său, pribeag în Moldova din cauza dobândirii tronului muntean de către Șerban Cantacuzino, aprig dușman al grupării Bălenilor (Leurdenilor), a acceptat în cele din urmă schimbul solicitat de ginere, înainte de 27 februarie 1679 (*ibidem*, CCCXXXII/1). Astfel, în locul Olteniției, sat primit prin zestrea Stancăi, cuplul Șerban și Stanca Știrbei intră oficial în posesia localității Didești la 8 martie 1679 (*ibidem*, CXXXIV/8). Ulterior acestei date, cei doi soți vor rezida la Didești, „unde ne-au fost casa și așăzământul nostru", cum aveau să menționeze ambii la 2 februarie 1706 (*ibidem*, CXXXIV/10).

[7] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/9.

[8] *Ibidem*, CXXXIV/10.

[9] *Ibidem*, CXXXIV/9. Vezi, mai recent, Oana Marinache, *Știrbey: reședințe, moșii, ctitorii*, București, 2014, p. 21, cu numeroase inexactități sau chiar aberații, precum cea preluată de pe site-

înprejurul sfintei bisérici, ce arată în ocolnice și-n zapise de cumpărătoare, toate, cu a noastră bună voe le închinăm, să fie sfintei bisérici de hrană și noa de pomană". În același document, sunt enumerate bunurile cu care era înzestrată mănăstirea: satul Rusănești[10] „ce iaste pe apa Olteţului", moşia Mărgăriteşti[11] „cu vadul de moară şi cu vii", satul Sălătrucu[12] cu rumâni, moșia Scrioaștea[13] cu casele, la toate acestea adăugându-se ţigani, cai, boi, vaci, oi, râmători, stupi, vase de aramă și de cositor (tingiri, tipsii, căldări).

Fig. 1. Biserica Schitului Didești, vedere dinspre sud-vest. (Fototeca DMI, 1934).

O nouă închinare a mănăstirii de la Didești către Mitropolie, generată de schimbarea unuia din hramurile lăcașului, se face la 2 februarie 1706, cei doi ctitori revenind cu o serie de amănunte importante pentru istoricul așezământului religios. De această dată ei precizează că „mai denainte vréme, încă nefăcută această mănăstioară, și nefiind zidită nimic, ne socotisem cu soțiia noastră ca să dăm și să închinăm această mănăstioară la mănăstirea de la Rila, în Țara Turcească. Și încă într-o vréme, am fost

ul Primăriei Scrioaștea, http://www.scrioastea.ro/: „La 1 martie 1705, Șerban Știrbei dă schitului Didești denumirea de Scrioastele, deci lucrările erau destul de avansate, dacă nu chiar finalizate."

[10] Rusăneștii de Sus, com. Voineasa, jud. Olt.

[11] Mărgăritești, com. Voineasa, jud. Olt.

[12] Sălătrucu, com. omonimă, jud. Argeș.

[13] Scrioaștea, com. omonimă, jud. Teleorman.

adus şi nişte călugări de acolo, de le-am fost dat şi scrisoare la mâna lor, ca după ce să va face această mănăstioară, să fie pe seama lor. Şi încă nefăcută mănăstirea, şi fiind ei şăzători la acel loc unde s-au făcut mănăstioara, şi ei fiind oameni răi, şi făcând multe răutăţi şi multe blestemăţii dintâia-şi dată, de atunce am lăsat ca să nu fie mănăstirea pe seama lor”. Este dificil de precizat din ce motive dorinţa iniţială a ctitorilor a fost aceea de a închina proiectata ctitorie de la Dideşti la Rila, cea mai mare mănăstire ortodoxă din Bulgaria, atunci în Imperiul Otoman. Menţionăm că principala biserică a acesteia are hramul Naşterea Maicii Domnului, ceea ce-i va fi determinat pe Şerban Ştirbei şi pe soţia sa, Stanca, să adopte, iniţial, acelaşi hram pentru ctitoria lor teleormăneană. În orice caz, din cauza purtării necuviincioase a călugărilor veniţi de la sudul Dunării, Şerban şi Stanca au abandonat ideea închinării mănăstirii de la Dideşti la marea lavră din Bulgaria, şi, neputând să mai recupereze „scrisoarea mea, care am dat la mâna lor, pentru multe blestemăţii ale lor ce făcea, ei au fugit şi ne-au luat şi scrisoarea noastră, de s-au dus cu dânsa”, la 2 februarie 1706, solicitau mitropolitului ce „să va întâmpla” a fi în scaunul arhieresc, în eventualitatea apariţiei actului respectiv, „să fie volnic a luarea acea scrisoare şi a o spargerea, şi să o ţie (mănăstirea – n. n.) sfânta Mitropolie, precum o am închinat”[14]. De această dată se face referire la un acord între ctitori şi mitropolitul Teodosie, conform căruia, câtă vreme se aflau în viaţă, Şerban şi Stanca aveau să stăpânească ei proprietăţile mănăstirii, „pentru că noi, altă hrană şi altă agoniseală n-avem, fără numai de la moşiile noastre”, urmând a le lăsa ctitoriei şi implicit Mitropoliei prin „diiată şi scrisori şi aşăzământ”[15].

Fig. 2. Biserica Schitului Dideşti, vedere dinspre sud-est. (Foto, M. Păduraru, 2013).

[14] ANIC, Mitrop. Ţării Româneşti, CXXXIV/10.
[15] *Ibidem*.

De această dată, având experiența nefastă cu călugării bulgari, Șerban și Stanca, neavând urmași direcți care să se îngrijească de ctitorie după moartea lor, îi pun o serie de condiții mitropolitului Teodosie. Astfel, după decesul ctitorilor, mănăstirea Didești urma să dea „adet din an în an la sfânta Mitropolie din venitul moșiei și din venitul dobitoacelor, după petrecaniia noastră, ceară oca patruzeci, ca să fie de treaba sfintei Mitropolii, să arză înaintea sfintelor icoane, să ne fie noao de pomenire și părinților noștri".

Profilul starețului, omul cel mai important pentru destinul ctitoriei ce trebuia să fie și necropola cuplului boieresc, este și el bine conturat: „om de ispravă, și ‹care› va nevoi cu sfânta mănăstire, și ‹dacă› l-ar cunoaște și neamul nostru că iaste om de ispravă, pre acela egumen să nu-l mai scoață, ci să-l lase să se săvârșească la această mănăstire", fiindcă „de multe ori să pustiescu și să stingu, scoțându-să egumenii de la mănăstiri și puindu-să alții"[16].

Fig. 3. Schitul Didești. Ruinele pivniței stăreției. Vedere dinspre vest.
(Sus: Fototeca DMI, 1970; Jos: foto, M. Păduraru, 2013).

[16] *Ibidem*.

Pe deplin conștienți de viitorul incert al ctitoriei lor, cei doi soți își roagă frații și alte rude apropiate „să nu aibă a luarea cevaș din céle ce sânt lăsate mănăstirii”, cu excepția bunurilor pe care Șerban și Stanca se vor „îndura” a le lăsa lor prin diate. Ba mai mult, îi invită să devină copărtași la actul ctitoricesc, spre a-i cointeresa în a veghea asupra ctitoriei mai ales după cei doi soți aveau să părăsească această lume: „să aibă a milui și dumnealor și a întări sfânta mănăstire, cine cu cât îl va năstăvi Dumnezeu, ca să aibă vécinică pomenire și să se chiame ctitori împreună cu noi”[17].

În final, mitropoliții ce aveau să-i succeadă lui Teodosie, în calitatea lor de întâistătători, erau rugați „să nu să tinză a luarea de la mănăstioara noastră, nici din moșii, nici din bucatele mănăstirii ceva mai mult, afară din adetul ce scrie mai sus: ci să caute de mănăstire și să o păzească de păsurile și nevoile care i s-ar întâmpla, că pentru aceasta o am închinat la sfânta Mitropolie”[18]. Din păcate, cum se va vedea, imediat după decesul lui Șerban, o parte a bunurilor schitului au fost luate la Mitropolie, desigur cu concursul fraților ctitorului, în jurul datei de 22 martie 1709[19].

Diata Stancăi, scrisă după 2 februarie 1706[20] și înainte de 27 ianuarie 1708[21], perioadă în care se încadrează și decesul testatoarei, a fost făcută în favoarea soțului său, slugerul Șerban Știrbei, dar și a ctitoriei comune de la Didești: „iar după moartea boiariului mieu, să fie toate moșiile méle ale mănăstirii” și „să fie (mănăstirea – n. n.) închinată la Mitropolie, că așa ne-am voit amândoi”. Nu sunt omise nici rudele apropiate[22].

Dorința testatoarei exprimată prin cuvintele „și iia mea cu mărgăritare să să vânză, să să poliiască tâmplele biséricii (schitului Didești − n. n.)”[23] ne îndreptățește să afirmăm că la data întocmirii acestei diate lăcașul era ridicat cel puțin „de roșu”. Nu putem preciza dacă pictarea edificiului începuse sau nu, dar, în orice caz, catapeteasma nu era zugrăvită[24].

Am arătat că slugerul Șerban Știrbei a trecut la cele veșnice după 9 decembrie 1708[25] și înainte de 17 decembrie același an[26], probabil în urma unui infarct. Mai mult ca sigur, cei doi soți au fost înmormântați la ctitoria lor de la Didești, unde, deși în

[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*, CCLXXXV/8.
[20] *Ibidem*, CXXXIV/10.
[21] Data decesului mitropolitului Teodosie, semnatar în diata Stancăi.
[22] A se vedea M. Păduraru, *op. cit.*, p. 829-832 și *Anexa*, cu textul integral al documentului, p. 833-834.
[23] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/8.
[24] M. Păduraru, *op. cit.*, p. 830-831.
[25] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCI/4; *ibidem*, CXXXIV/11; M. Păduraru, *Proprietăți funciare ale familiei Băleanu în județele Argeș și Muscel (a doua jumătate a secolului XVII – primul deceniu al secolului XVIII)*, în *Argeșul și Țara Românească între medieval și modern. Studii de istorie și arheologie. Prinos lui Spiridon Cristocea la 70 de ani*, vol. editat de Dragoș Măndescu, M. Păduraru, Ionel Dobre, Brăila-Pitești, 2013, *Anexe*, doc. 10, p. 326-327; T. G. Bulat, *Din preocupările gospodărești ale mitropolitului Antim Ivireanul*, în BOR, LXXXIV, nr. 9-10, 1966, p. 989.
[26] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCLXXXV/8.

interiorul lăcașului s-au efectuat o serie de lucrări de reparație, iar în exterior, în proximitatea bisericii, în anul 2013 s-a construit, pentru praznicele bisericești, o voluminoasă clădire cu temelia din beton și zidurile din BCA, nu s-au efectuat cercetări arheologice, așa cum ar fi fost firesc.

După decesul lui Șerban, frații săi, marele ban Constantin Știrbei[27] și Matei Știrbei, în calitate de executori testamentari, au întărit călugărilor de la Didești proprietățile și celelalte bunuri cu care schitul a fost înzestrat de ctitori, confirmând în același timp, noului arhiereu ales în fruntea țării, Antim Ivireanul, închinarea lăcașului către Mitropolie.

În catastihul de la 17 decembrie 1708, iscălit pe toate cele opt file de marele ban Constantin Știrbei[28], se poate observa averea destul de însemnată cu care a fost înzestrat de ctitori schitul Didești la fundarea sa.

Prima rubrică este intitulată „Odăjdiile". Aici sunt menționate o serie de obiecte specifice amestecate însă cu alte bunuri, unelte și obiecte de uz casnic: sfite, stihare, epitrahile, procovețe, rucavițe, o solniță mare de argint, un pahar de argint, un buhurdar de argint, linguri de argint, covoare de segedea, perne, un mindir, ibrice, lighene, tocuri de tipsii de aramă și de cositor, tingiri, capace, un cazan mare de aramă, căldări, tăvi de aramă, o tigaie, două piulițe de aramă, două cruci neferecate de la Sfântul Munte Athos, iconițe de la Sfântul Munte Athos, cearșafuri de așternut, șapte trâmbe de pânză pentru cămășile călugărilor, peşchire de mâini, mese, șervete, cărți de cult (una a lui Sfântul Ioan Zlatoust, „două rânduri dă cărți la biserică, toate deplin, câte trebuie"), un polog (perdea), călimări cu foarfece, felinare, taiere de cositor şi tocuri de lemn pentru acestea, cântare de aramă, un lanț de fier, un ciur de fier, două perechi de fiare de plug, trei puşti oable, o pereche de pirostrii, un grătar de fier, două lădițe mici, seci, zugrăvite și legate cu fier, o ladă în care s-au pus odăjdiile, animale (30 de iepe, 20 cu mânji și 10 fără mânji, doi armăsari, 28 de boi de jug, 14 vaci mari, un taur, șase telegari, patru cai de dâvărit), două buriuri cu rachiu[29].

De asemenea, așa cum ceruse și slugerul Șerban, la 9 decembrie 1708, în una din scrisorile sale către mitropolit[30], „au rânduit și taleri 1 000 care sânt la Vlasie ot Hiştog şi la Dude, du pă nişte vite, de boi și de vaci, ca să să dea să se facă zidul înprejurul beséricii și chiliile"[31]. Așadar, o nouă mărturie importantă, care arată că lucrările de edificare a schitului Didești erau departe de a fi definitivate. Pe de altă parte, informația constituie încă o mărturie, pe lângă cea pe care am amintit-o când am analizat domeniul marelui ban Gheorghe Băleanu, care exporta porci în Ardeal[32], și anume, că marea boierime munteană se ocupa în epocă și cu comerțul de vite, activitate ce aducea profituri bănești substanțiale.

---

[27] Pentru cariera lui controversată, vezi N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 248, cu bibliografia aferentă.
[28] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1; *ibidem*, CXXXIV/13.
[29] *Ibidem*, CCCXXXIX/1.
[30] *Ibidem*, CCCI/4.
[31] *Ibidem*, CCCXXXIX/1.
[32] M. Păduraru, *Reprezentanți ai partidei Bălenilor (Leurdenilor). Statut social, implicare în viața politică și culturală* [teză de doctorat susținută la Facultatea de Istorie a Universității din București, coord. prof. univ. dr. Marcel–Dumitru Ciucă], București, 2017, vol. I, p. 157.

În continuare, sunt menționate moșiile dăruite de ctitori mănăstirii: Didești, partea primită de zestre de jupâneasa Stanca, precum și partea constituită din „toate câte au cumpărat Șerban slugerul înprejurul mănăstirii”, tot satul Sălătrucu[33] cu rumâni, „afară din cei ce i-au ertat cu zapisele lui, Șerban slugerul”, „300 stânjeni moșie, ce are jupâneasa Stanca de zéstre la Scrioaște, afară din moșiia de la Scrioaște care o au cumpărat Șerban slugerul cu bani, ce iaste lângă Rușii de Véde, pre lângă hotarul Rușilor”[34]. Această moșie de la Scrioaștea, achiziționată de slugerul Șerban, nu a fost dăruită mănăstirii, ci a fost dată de pomană, „pentru sufletul lui, nepotu-său, lui Șerban, snă Costandin vel ban, cu casele ce au făcut pre dânsa, neavând nici un fecior de‹n› trupul lui și fiind botezat de dânsul”[35].

Față de moșiile menționate în actele anterioare, apar și altele noi. Pe moșiile Fundeni[36] și Tecuceni[37], de lângă Didești, toate trei formând un trup, „împrejurul mănăstirei”, se punea vara o stână și se lua taxă pentru suhat 13 taleri. Când se făcea ghindă în pădure, „să ia bani și după râmători câte taleri 200, când să întâmplă să vie râmători”. Pe aceste trei moșii se producea și fân pentru animale.

Peste râul Vedea, mănăstirea stăpânea moșiile Gorgești[38], Roșiani[39] și Bălțatul[40], „cu 3 vaduri de moară în Véde, cu loc de fân de 200 de clăi și mai mult, numai să poată să cosească”. Dacă fânul era dat altora ca să-l cosească și să-l valorifice, se percepea o rentă funciară: „să ia dijma 6 - 1”. Câmpul era bun de arătură și când se ara se percepea dijmă. În plus, în „estimpu (anul agricol respectiv, 1708-1709 – n. n.) iastă arătură pe moșiia Bălțaților, iaste și loc de o stână și să ia suhat taleri 13”.

În județul Romanați, ctitoria teleormăneană primise de la ctitori moșiile Mărgăritești și Rusănești cu rumâni și „cu vad de moară în pajiște, în Olteț”. Se percepea și aici dijmă „den arături și den fânéțe”. Ca și la Didești, și aici erau păduri cu ghindă.

Satul Sălătrucu, din zona muntoasă a județului Argeș, de pe Topolog, „cu rumânii, cu munți, cu locuri de fân, cu păduri de fag, cu arături de grâu de vară, de orz, de hricică, de meiu, de legumi din grădini, livezi cu pomi”, aducea venituri importante, din toate cele enumerate percepându-se dijmă. Când erau aduși râmători în păduri, se plăteau 150 de taleri de fiecare turmă. Pentru două stâne din munții ce aparțineau de acest sat, se primeau 12 taleri, bani care trebuiau încasați la data întocmirii catastifului. De

---

[33] Cumpărat, la 5 martie 1691, de slugerul Șerban Știrbei de la soacra sa, clucereasa Marica Băleanu, pentru 680 ughi, un preț mai mic față de valoarea sa reală (M. Păduraru, *Diata jupânesei Stanca*, p. 827).

[34] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1.

[35] *Ibidem*. De altfel, pe documentul de la 1 martie 1705, într-un pasaj scris cu chinovar în 1732, se precizează că moșia Scrioaștea a fost dată de mitropolitul Antim banului Constantin Știrbei (ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/9).

[36] Astăzi Tufeni, com. omonimă, jud. Olt.

[37] Tecuci, com. Balaci, jud. Teleorman. Fără a avea dreptate, pentru moșia de la Tecuci, situată în proximitatea satului Merișani, slugerul Șerban Știrbei s-a judecat în două rânduri cu vistierul Drăgușin Merișanu, fratele paharnicului Staico Bucșanu (Merișanu) Vezi: ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXVIII/4; *Condica Marii Logofeții (1692–1714)*, ed. îngrijită de Melentina Bâzgan, Pitești, 2009, doc. 212, p. 314-316.

[38] Sat dispărut, localizat între actualele comune teleormănene Tecuci și Didești, spre râul Vedea.

[39] Sat dispărut, localizat lângă Didești, com. omonimă, jud. Teleorman.

[40] Astăzi Stejaru, com. omonimă, jud. Teleorman.

asemenea, restanțieri erau și ostașii martalogi[41] pentru 100 de râmători pentru care „nu s-au luat suhat de 3 ani, de râmător câte bani 10". Trebuiau încasați și banii pentru 50 de clăi de fân făcute de rumâni, „rânduite să se vânză". Pentru o moară de pe aceeași moșie trebuia colectată „tretina de 3 ani, câte taleri 2 ‹bani› 33"[42].

Viile de la Slatina[43], „cu case, cu pimniță, cu teasc, cu lin și cu toate dichisele, la care să cheltuesc, la tot lucrul lor peste an, taleri 50" completau și ele veniturile schitului. În podgoria de la Slatina schitul avea cinci buți cu vin, „una cu alta sânt câte de vedre 100". Tot acolo se găseau „20 de buți seci"[44]. Aceste vii, care se situau la marginea orașului, în „Dealul de Jos", fuseseră achiziționate de postelnicul Șerban Știrbei în mai multe etape. Amintim aici câteva zapise: la 4 aprilie 1677 Șerban a cumpărat de la verii săi, Ivanco postelnic din Mărgăritești și de la fratele acestuia, Barbu, „viile de la Slatină cu tot pământul, cât ar fi cu vița și cât s-ar afla sterp, însă și cu 2 pogoane care sânt de cumpărătoare și cu pământul sterp, care iaste iar cumpărat de la unchiu-mieu (al lui Barbu – n. n.), Cilibia, ce să va afla împrejur"[45]; la 5 aprilie 1677, Șerban a achiziționat de la Ivan Brancotă din Slatina și de la fiii acestuia, Stan și Preda, pentru 31 de ughi, cinci răzoare de vie, cu casă și cu lin, în Dealul de Jos, care „să lovesc în căpătâi cu țéliiniile Ciilibiului"[46]; la 7 iunie 1667, postelnicul Șerban a adăugat o nouă suprafață viticolă cumpărată de la Florea Ciuciul și de la fiii acestuia, Dumitru și Anghel, „o țelină cu mărăcinii din Dealul de Jos, din vi‹i›le lui Ivanco Mărgăritescul până în vi‹i›le lu Ivan Brancotă" pentru care a plătit 1 taler[47].

Schitul a fost înzestrat de ctitori cu cantități însemnate de cereale, atât pentru consum, cât și pentru însămânțat, păstrate în gropi săpate în pământ. Trei gropi cu grâu se găseau la Didești, probabil în incinta lăcașului. Dintre acestea, două erau pline, cu 300 de obroace, iar una, mai goală, cu 50 de obroace. Două gropi pline cu ovăz se păstrau la Scrioaștea, o groapă cu mei de sământă, tot acolo, o groapă cu orz, plină, de 200 de obroace, se afla la Gurguiați[48]. „La o moșie a Tufeanului"[49], peste Olt, numită Tia[50], se semănaseră 150 de obroace de grâu și 40 de obroace de orz. De asemenea, la o moară de pe Olt, „care iaste pe moșiia Badei Urianul, iaste făină de oem, obroace 40"[51]. Călugării

---

[41] Martalogii erau un corp ostășesc însărcinat cu paza granițelor, drumurilor și punctelor de vamă. Sunt atestați chiar în județul Teleorman, la o distanță de cca. 38 km de Didești existând satul Martalogi, astăzi localitate componentă a comunei Hârsești, județul Argeș.
[42] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1.
[43] Orașul Slatina, jud. Olt.
[44] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1.
[45] *Ibidem*. Vezi și *ibidem*, CXXXIX/2. Este vorba despre aceeași tranzacție, dar cu mai puține informații decât în primul zapis citat.
[46] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIX/3.
[47] *Ibidem*, CXXXIX/4. Menționăm că abuziv și temporar slugerul Știrbei a deținut suprafețe viticole și la Zănoaga (astăzi Zănoaga, com. Dăneasa, jud. Olt) – ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIX/5, 6.
[48] Sat dispărut, se situa lângă Nenciulești, com. omonimă, jud. Teleorman.
[49] Este vorba despre Șerban postelnic Tufeanu, fiul postelnicului Radu Știrbei și nepotul marelui comis Radu Știrbei. La Tufeni (astăzi sat, com. omnimă, jud. Olt), fost Fundeni, a fost „temeiul" postelnicului Radu Știrbei (*Condica Marii Logofeții (1692–1714),* doc. 186, p. 264).
[50] Tia Mare, com. omonimă, jud. Olt.
[51] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1.

urmau să verifice „o groapă de meiu, care iaste la hodăile oroşanilor de la Ruşi, lângă o stupină a căpitanului (călăraşilor de la Ruşii de Vede – n. n.)”[52].

La Tâmpeni[53] se găseau 30 de clăi de fân care fuseseră lăsate în grija lui Grigorie Tâmpeanul şi căruia acum, i se solicita „să dea seama de dânsul”[54].

De un real interes este informaţia că 130 obroace de grâu al slugerului Şerban fuseseră aduse la Câmpulung, la un armean botezat, „*lângă casele banului Mareş* (s. n. – M. P.), ca să-l vânză la târg”[55].

Lăcaşul beneficia de mai multe stupine la: Dideşti, Albeşti[56], Ruşii de Vede, Leonteşti[57], Ţigăneşti[58], Balaci[59], Ciocăneşti[60], Miroşi[61]. Lepădat fusese tocmit stupar şi grădinar, probabil la mănăstire. Primea „de matcă câte bani 10 şi 2 chile de grâu” şi era scutit de bir.

Preotul lăcaşului, Sava – probabil, iniţial, el a ţinut loc şi de egumen –, era remunerat cu 12 taleri, iar de sărindarele ce „să vor întâmpla să se facă, să aibă de sărindar câte taleri 1”. Alte câştiguri, precum „botez, cununie i spovédanie şi altele ca acéstea” aveau „să fie ale lui”[62].

Un anume Prodea era desemnat „alergător la toate trebile”, fiind scutit de bir şi primea „2 chile de pâine de treaba casei lui şi 3 părechi de cizme într-un an şi bani gata, taleri 6”[63].

Patru stăvari (îngrijitori de cai) − Comşa, Lazăr, Stanciu şi Sava − primeau de fiecare, simbrie şi mertic pe un an de zile, după cum urmează: „un cojoc, o dulamă, o păréche de nădragi, 2 părechi de cămeşi, un işlic, o epăngea, 12 părechi de opinci, 6 chile de pâine de mâncare şi bani gata taleri 6. Şi dentr-aceşti bani să dea la bir câte 1 leu într-un an de om, însă leul acela să-l dea de 4 ori într-un an”[64].

Păcurarii (ciobanii) primeau „de sută, 3 vite; mertice de lână, de om câte 3 cezvârţi, cezvârta de 11 oca; şi pentru dulăi, de lună, cezvârţi 1; de înbrăcăminte, de om,

---

52 *Ibidem*.

53 Movileni, com. omonimă, jud. Olt.

54 ANIC, Mitrop. Ţării Româneşti, CCCXXXIX/1.

55 *Ibidem*. Aşadar, casele părinteşti ale banului Mareş Băjescu se aflau în zona în care se ţinea odinioară târgul de Sf. Ilie de la Câmpulung, în proximitatea mănăstirii Negru-Vodă. Şi pentru acest motiv, din anul 2017, Muzeul Judeţean Argeş a iniţiat cercetări arheologice în strada Negru Vodă, nr. 76, pe proprietatea doamnei Maria Venera Rădulescu, unde, cu prilejul sondajului din anul 2001, s-au descoperit fragmente de cahle, decorate cu acvila bicefală, pe care era inscripţionat anul 1666 (Maria Venera Rădulescu, *Cahle cu reprezentări heraldice descoperite la Câmpulung Muscel – „Acvila Bicefală”*, în „Argesis”, X, 2001, p. 124 şi fig. 2, p. 126). Simbol este legat de familia Cantacuzino, cu care Mareş Băjescu s-a înrudit şi al cărei destin l-a împărtăşit.

56 Albeşti, com. Vedea, jud. Teleorman.

57 Sat dispărut. În epocă se situa lângă Blotori (care se afla în proximitatea actualului sat Cucueţi, com. Scrioaştea), de asemenea dispărut.

58 Ţigăneşti, reşedinţa com. omonime, jud. Teleorman.

59 Balaci, reşedinţa com. omonime, jud. Teleorman.

60 Ciocăneşti, reşedinţa com. omonime, jud. Dâmboviţa.

61 Miroşi, reşedinţa com. omonime, jud. Argeş.

62 ANIC, Mitrop. Ţării Româneşti, CCCXXXIX/1.

63 *Ibidem*.

64 *Ibidem*.

câte 6 ocale de lână; de încălțăminte, de lună, câte o păréche de opinci de om; sare, de oae, câte 1 oca. Și să aibă 60 de vite păcurărești a mânca iarna fân den fânul mănăstirii"[65].

Porcarilor le reveneau „2 glugi dă an, 2 căciule, 1 păréche de nădragi, 1 sucman, 1 cojoc, taleri 3, opinci de lună câte o păréche, mertic de lună, de om câte 3 cezvârte, cezvârtea de 11 ocale". De asemenea, primeau făină, și „5 capre, să le fie de lapte"[66].

Cu toate că prin diată − ce trebuie să fie anterioară datei de 9 decembrie 1708, document care, probabil, nu se păstrează, − slugerul Șerban lăsase fraților săi anumite bunuri[67], imediat după decesul său au existat anumite dispute între rude pentru averea rămasă. Se explică astfel de ce, la 12 februarie 1709, Constantin Știrbei mare ban și fratele său, Matei, îi confirmau noului mitropolit al Țării Românești, Antim, că „fratele nostru, Șărban slugérul, când au fostu încă în viiața lui, ș-au fostu făcut diiată, și au lăsat și el tot ce au avut acei mănăstioare: și moșiile lui, ce au fostu, și vii și țigani și rumâni și tot ce au avut el. Și încă au fostu dat acei mănăstioare și moșiia Rusăneștilor și a Mărgăriteștilor, cu toți rumânii, ot sud Romanați, care moșii sântu de la tată-nostru, Radul comis Șterbéiu"[68]. În continuare, ei precizează că „domniia și judecata așa au ales, pe direptate: acéste doao moșii, ce sântu de la tată-nostru, care s-au zis mai sus, să nu le stăpânească acea mănăstioară, ci să le stăpânim noi, fiind de la părinții noștri". Cu toată acestea, ei, „den bună voia noastră, pentru sufletele părinților noștri și pentru sufletile noastre, am dat și acéste 2 moșii, Rusăneștii și Mărgăriteștii, cu toți rumânii, afar numai den rumânii care i-au ertat fratele nostru Șărban slugériul cu zapisele lui, să fie iar aceștii mănăstioare, să le stăpânească cu bună pace, precum le-au scris fratile nostru, Șărban slugériul, în diiata lui"[69].

Fără a fi semnată, la 21 martie 1709 s-a redactat și o „Foiță de țiganii mănăstirei Dedeștilor" care cuprinde opt sălașe cu 31 de suflete, între care remarcăm pe „Voico țiganul bucătariul"[70].

Administrarea proprietăților îndepărtate de mănăstire a ridicat probleme încă de la început. A fost și cazul moșiei Sălătrucu, egumenul de la Didești reclamând domniei, în anul 1712, că „o înpresoară unii și alții, fără dreptate". Pentru rezolvarea diferendului, la 17 iunie 1712, Constantin Brâncoveanu îi poruncea lui Iancu căpitan de la Loviște să caute „12 megiiași bătrâni, den prejurul locului, și carie vor ști de știre", să se citească toate hrisoavele și cărțile, „cine ce va fi având, și să adevărați foarte cu dreptate, ca să nu să înpresoare moșiile", iar apoi să facă părților aflate în conflict așezământ, „ca să știe pe unde vor ținea"[71]. Din păcate, porunca domnească nu conține numele celor ce împresuraseră moșia mănăstirii.

Deși înzestrată cu o avere însemnată, ctitoria de la Didești a slugerului Șerban Știrbei și soției sale, Stanca, născută Băleanu, proiectată inițial ca mănăstire, nu s-a bucurat niciodată de acest statut, în realitate fiind doar un schit. Cauzele principale care

---

[65] *Ibidem.*
[66] *Ibidem.*
[67] *Ibidem*, CXXXIV/10.
[68] Vezi și Ion Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt,* prefață de N. Iorga, vol. I, Craiova, 1934, p. 65.
[69] ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/13.
[70] *Ibidem*, CCCXLIV/4.
[71] *Ibidem*, CLVII/118.

au făcut ca așezământul de la Didești să nu atingă statutul preconizat de fondatori sunt următoarele: Șerban și Stanca au trecut la cele veșnice înainte de a o definitiva; lipsa urmașilor direcți ai ctitorilor; imixtiunea rudelor ctitorilor în administrarea averii destinate exclusiv fundației religioase de la Didești; gestionarea necorespunzătoare a averii de către egumeni; lipsa interesului venit din partea forului superior tutelar, Mitropolia Țării Românești, căreia îi fusese închinată.

Astfel, la 27 august 1754 moșiile Mărgăritești, Rusănești și Sălătrucu nu se mai aflau în proprietatea schitului, care stăpânea numai proprietățile de la Didești, Fundeni, Tecuceni, Gorgești, Roșieni, Bălțați și viile de la Slatina[72]. Este destul de curios de ce moșia Rusănești nu figura la data respectivă între proprietățile schitului, întrucât avea să fie vândută împreună cu moșia Vâlsănești, cu care constituia un trup comun, la 22 ianuarie 1766, de către mitropolitul Grigorie lui Ștefan Pârșcoveanu fost mare paharnic[73]. Probabil, moșia Vâlsănești fostă proprietate a marelui comis Radu Știrbei, intrase în patrimoniul schitului ca danie a fraților slugerului Șerban, după decesul acestuia.

În secolul al XVIII-lea mănăstirea Didești nu este menționată de Bauer[74] cum s-a susținut[75], dar este amintită de frații Tunusli[76]. Dionisie Fotino indică pentru județul Teleorman două metohuri, între care și „Dădieții"[77], adică schitul Didești, aflat sub purtarea de grijă a Mitropoliei.

Deoarece nu s-a realizat un studiu exhaustiv dedicat istoricului schitului, dintre egumeni, sunt cunoscuți numai câțiva: Serafim (1744), Ioan (1752), Grigorie (1761), Sofronie (1764), Grigore (1766), Rafail (1782), Spiridon (1795), Gavrilă (1797), Stancu (1813), Silvestru (1826), Dionisie (1830), Ioanichie (1843, 1846), Gherman (1858)[78].

În anul 1861 schitul a fost vizitat de Cesar Bolliac. Acesta a consemnat că era considerat un schit de clasa a III-a, era închinat Mitropoliei și ținea loc de biserică a satului Didești. Bolliac nu l-a găsit pe egumen la schit, deoarece era plecat la București pentru ridicarea ștatului de plată, care se ridica la 16 106 lei pe an, bani distribuiți la nouă persoane. În locul acestora, la Didești oficiau serviciul divin Anastasie, preotul de mir al satului Merișani, și un călugăr mai bătrân.

Uneori, Anastasie era înlocuit de preotul satului Didești. Deși egumenul avea vatra satului arendată cu 40 000 de lei pe an, pe care o subarendase cu 80 000 de lei, din

---

[72] *Ibidem*, CCLXXXV/8.
[73] N. Plopșor, *Rusăneștii și Vâlsăneștii – Romanați*, în „Arhivele Olteniei", II, nr. 10, 1923, p. 463.
[74] *Memoires historiques et geographiques sur la Valachie avec un prospectus d'un Atlas Geographique et militaire de la derniere Guerre entre la Russie et la Porte Otomane publies par monsieur de Bauer*, Frankfurt & Leipzig, chez Henry-Louis Bronner, 1778, p. 168-172. Satul și mănăstirea Didești nu sunt menționate între localitățile județului Teleorman. Satul Didești din județul Argeș (*ibidem*, p. 177), trebuie să fie o localitate astăzi dispărută, din Țara Loviștei.
[75] N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I, *Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. II (*M–Z*), indici; cu o prefață de I. P. S. S. Firmilian arhiepiscopul Craiovei și mitropolitul Olteniei, Craiova, 1970, vol. II, p. 275.
[76] *Istoria politică și geografică a Țerei Romanesci de la cea mai veche a sa întemeere până la anulu 1774*, dată mai antâiu la lumină în limba grecească la anul 1806, de Frații Tunusli, tradusă de George Sion, București, 1863, p. 174.
[77] Dionise Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenești și a Moldovei*, traducere din grecește de George Sion, București, 2008, p. 569.
[78] I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 66. Stan V. Cristea, *Monumente de arhitectură ecleziastică*, p. 327.

profit nu făcuse nicio lucrare de reparație a lăcașului care avea împrejmuirile „într-o stare foarte deplorabilă, odăile foarte neîngrijite și chiar nevăruite”, cu excepția a două dintre ele, „ceva mai curate”, destinate pelerinilor. Biserica era curată, dar pavajul era neîngrijit, cu numeroase cărămizi scoase, clopotnița lipsea, iar clopotele erau sprijinite pe niște lemne ridicate numai în paiantă, astfel că exista pericolul prăbușirii. Concluzia lui Bolliac nu era deloc una favorabilă: „Am văzut necurățenia și neîngrijirea în toate părțile”[79].

Actualmente, din fostul schit nu se mai păstrează decât parțial zidul de incintă, pe laturile de la sud și de la est, resturi de zidărie din bolțile pivnițelor chiliilor, precum și lăcașul care a suferit multe prefaceri. Biserica este construită din cărămidă, având fundația tot de cărămidă. Pardoseala este din ciment peste care în anul 2013 s-a montat o ordinară gresie de bucătărie. Acoperișul este din tablă. Biserica a fost reparată în anii 1742, 1899 și 1907-1909[80]. Cu prilejul ultimei reparații menționate, s-a închis pridvorul și s-a ridicat clopotnița exterioară pe patru stâlpi metalici, amplasată în proximitatea intrării. Între anii 1935-1936 lăcașului i s-au făcut reparații generale, dublându-se și stâlpii, spre a i se mări rezistența, și s-a zugrăvit de pictorul Petre Rădulescu. În anul 1955 a fost restaurat în întregime, de această dată consolidându-se inclusiv cele două turle de pe pronaos și naos. Alte reparații exterioare s-au realizat în anii 1990 și 2005.

Din punct de vedere arhitectural, biserica este de plan dreptunghiular, în formă de navă, având absida altarului poligonală decroșată, fiind compartimentată în: pridvor, pronaos, naos și altar.

Pridvorul are forma pătrată, prezintă două ferestre laterale și este acoperit de o calotă semisferică. Inițial era deschis și se sprijinea pe patru stâlpi. A fost închis cu zidărie la una din intervențiile ulterioare.

Pronaosul are și el formă pătrată, fiind acoperit cu o calotă sferică pe pandantivi, având deasupra o turlă-clopotniță octogonală, din zidărie, pe o platformă pătrată, care nu este vizibilă din interior. În grosimea zidăriei este săpată scara de acces în clopotniță. Este un tip mai puțin utilizat dar prezent în epocă la Vădeni, județul Gorj și la Baldovinești în Teleorman[81]. Peste naos, care are forma dreptunghiulară, se înalță o turlă octogonală, din zidărie, puțin mai înaltă decât cea de pe pronaos și cu ferestrele mai largi, care pare a fi adăugată. Altarul este poligonal și este separat de naos printr-o tâmplă de zidărie. La exterior, edificiul este încadrat de o cornișă mică și de un soclu de piatră. În lungime, biserica prezintă câte trei ferestre pe latură, la pridvor, pronaos și naos. Șarpanta este din lemn, iar învelitoarea din tablă[82].

Pictura inițială a fost executată în secolul al XVIII-lea, fiind refăcută la 1936, cu mici excepții: „o porțiune din bolta pronaosului și alte porțiuni de pe peretele drept al naosului”[83]. În anul 2013, când am vizitat lăcașul, am observat un fragment al picturii vechi, reprezentându-i pe Sfinții Constantin și Elena, pe peretele de la nord al naosului. O investigare exhaustivă de specialitate a straturilor inferioare ar putea aduce detalii

[79] Cesar Bolliac, *Monastirile din România (Monastirile închinate)*, București, 1862, p. 436-440.
[80] *Administrațiunea Cassei Bisericii. Anuar, 1909*, București, 1909, p. 119.
[81] Ecaterina Țânțăreanu, *O ctitorie de la cumpăna veacurilor XVII și XVIII. Biserica Adormirea Maicii Domnului a fostului schit Didești, județul Teleorman*, în BCMI, nr. 1-2, 2006, p. 102.
[82] *Ibidem*, p. 102-103; Stan V. Cristea, *Monumente de arhitectură ecleziastică*, p. 327-328.
[83] Stan V. Cristea, *Monumente de arhitectură ecleziastică*, p. 328.

suplimentare asupra datării vechii picturi la nivelul întregului lăcaş şi ar certifica sau nu existenţa tabloului votiv.

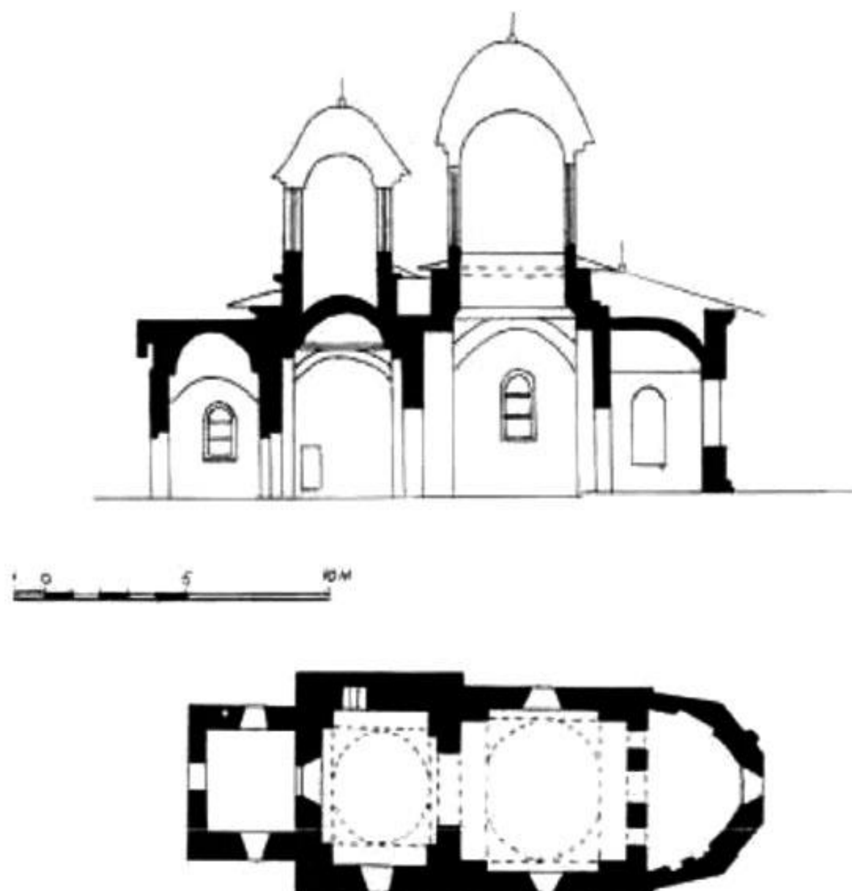

Fig. 4. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Dideşti. Plan şi secţiune. (După E. Ţânţăreanu, O ctitorie, în BCMI, nr. 1-2, 2006, p. 103, fig. 2).

Fig. 5. Sf. Constantin și Elena. Pictură din naos, pe peretele nordic al bisericii schitului Didești. (Foto, M. Păduraru, 2013).

Între obiectele mai vechi, menționăm o icoană înfățișând „Adormirea Maicii Domnului", datată la începutul secolului al XIX-lea. Pe o cădelniță este inscripționată data „20 august 1842". Din același an datează și scaunul arhieresc, din lemn ornamentat, adus aici de ieromonahul Ioanichie, al cărui portret se păstrează într-un tablou datat tot în 1842[84].

Clopotul, având diametrul de 60 cm și înălțimea de 65 cm a fost turnat la Moscova în anul 1846 și actualmente se păstrează în pronaos, pe podea. Conține următoarea inscripție, cu litere româno-chirilice, incizate, de 2,4 cm înălțime, pe care o redăm aici, în lectura noastră: „Acest clopot s-a făcut pe seama sfintei mănăstiri Didești, sud Teleorman, metoh sfintei Mitropolii, cu | cheltuiala cuviosului protosinghel Ioanichie, egumenul aceștii mănăstiri, și adus de dumnealor Iosif Romanor și | tovaroși‹i› vânzători de cărți, leatul 1846"[85]. Deasupra, se află inscripționat cu litere mai mari, excizate, textul: „Turnat la Moscova, în atelierul lui Dimitrie Samghin, în greutate de 16 punduri"[86].

---

[84] *Ibidem.*
[85] Urmează o inscripție în limba rusă.
[86] Vezi și E. Țânțăreanu, *op. cit.*, p. 102.

Fig. 6. Clopotul bisericii fostului schit Didești, turnat la Moscova în anul 1846. (Foto, M. Păduraru, 2013).

Policandrele din pronaos și naos sunt din bronz, au 12, respectiv 18 brațe și au fost realizate în anul 1936.

În privința cărților bisericești, menționăm următoarele exemplare, tipărite în secolele XVIII-XIX, dintre care unele au fost semnalate la 8 august 1955 de Paul Cernovodeanu: „Triodion" (Râmnic, 1731), „Octoih" (București, 1774), „Penticostarion" (București, 1783), „Mineiele anului" (pe ianuarie, februarie, martie, aprilie, mai, iunie, iulie, august, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie), „Minei pe luna mai" (Buda, 1805), „Evanghelie" (Sibiu, 1806), „Octoih" (Buda, 1811), „Dorințele presviterilor parohialnici" (Buda, 1817, cu note manuscrise din 1878), „Catavasier" (1823), „Slujba Sf. Dimitrie cel Nou" (București, 1832), „Molitfelnic" (Buzău, 1835), „Mineiele anului" (pe lunile martie, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie, 1835), „Minei pe luna octombrie" (Neamț, 1835), „Prohod", (Buzău, 1836), „Panahidă" (1839), „Irmologhion" (București, 1846, tipărit de Anton Pann), „Catavasier" (1846).

Din păcate, în anul 2013, când am vizitat lăcașul, așa cum am amintit deja mai sus, în incinta fostului schit, la nord-vest de biserică, s-a construit fără investigații arheologice o amplă structură din beton și BCA pentru praznicele de peste an. Aceasta

în pofida faptului că în *Lista monumentelor istorice a județului Teleorman*, a cărei ultimă versiune datează din 2015, schitul Didești figurează ca monument istoric de categorie A (cod LMI: TR-II-a-A-14327)[87].

În aceste câteva pagini am încercat să creionăm istoricul schitului teleormănean Didești, surprinzând o serie de aspecte inedite de la fundarea sa și până în zilele noastre, insistând cu precădere asupra apariției sale pe scena istoriei, etapă ale cărei necunoscute ne-am străduit să le elucidăm mai cu seamă pe baza informațiilor de arhivă.

Fig. 7. Clădirea construită pentru praznice în incinta fostului schit Didești, la nord-vest de biserică (Foto, M. Păduraru, 2013).

[87] https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_monumentelor_istorice_din_judetul_Teleorman

ANEXE

1. **1677 (7185) aprilie 5**

† Adecă eu, Ivan Branco ot Slatina, înpreună cu copi‹i›i mei, anume: Stan și Preda, scriem și[1] mărturisim cu acesta al nostru zapis, ca să fie de bună și de mare credință la mâna dumnealui Șerban postelnic, feciorul dumnealui Radului Știrbéi biv vel sărdariu[2], pentru ‹ca› să să știe că mi-am vândut dumnealui viile méle den dealul de jos, însă răzoare 5. Care vii să lovesc în căpătâe cu țélinile[3] Cilibiului[4], care le-au ținut până acum Ivanco postelnic.

Și i-am vândut dumnealui viile și cu casa și cu linul[5] dre‹p›t bani gata ughi 31, pentru că i le-am vândut ale méle drépte moșii, ca să-i fie și dumnealui moșiii ohamnice și stătătoare în veac, dumnealui și coconilor[6] dumnealui, pentru că i le-am vândut de a mea bună voe, fără de nici o silă și cu știrea[7] tuturor oamenilor[8] mei și a vecinilor[9] și den sus și den jos. Și la această bună tocmeală fost-au mulți boiari[10] și preoți[11] și megiași[12], pre nume, carii vor iscăli mai jos.

Și pentru mai adăvărata credință, me-am pus dégetul mai jos, ca să să crează.

Și am scris eu, popa Ianachii ot Slatina. Aprilie 5 dni, leat 7185 ‹1677›.

† Eu, Ivan Branco ot Slatina
† Eu, Dumitru biv județ, mărturie
† Eu, popa Radul dâ‹n› Slatina[13]
† Eu, Drăgușin iuzbașa, mărturie[13]
† Eu, Dican județul, mărturie
Diiaconul Drăgușin[13]
† Radul ot Slatina[13]
† Eu, Nistor, mărturie
† Drăgușin Hagiculea, mărturie.

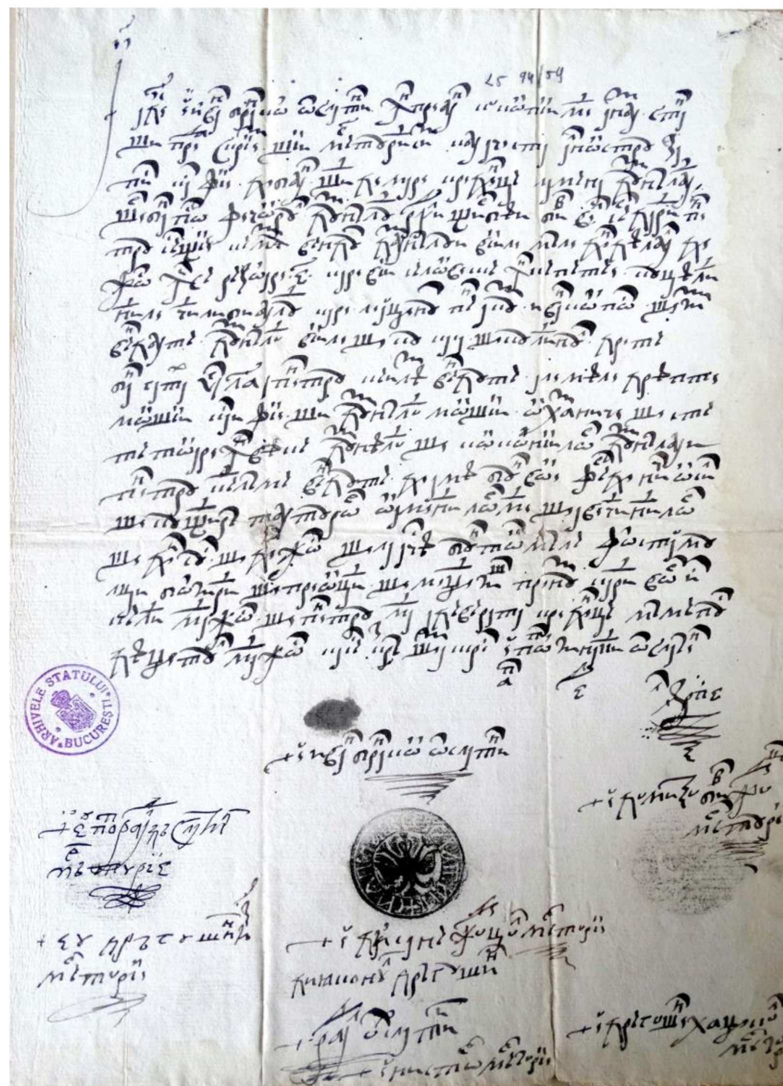
ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIX/3.

Orig. rom., hârtie (30 x 20,8), difolio, filigran, puțin rupt și pătat la îndoituri, cu sigiliul orașului Slatina imprimat în tuș și o amprentă digitală.

Copie, *ibid.*, ms. 136, f. 179-179v.

---

[1] шїи.
[2] сърдарии.
[3] цѣлииниилє.
[4] Чиилибиоулȣи.
[5] лиинȣл.
[6] коконїилѡр.
[7] щиирѣ.
[8] ѡамениилѡр.
[9] вечииниилѡр.
[10] боꙗрии.
[11] преѡции.
[12] мегииꙗши.
[13] Semnături autografe.

25 94/59

ARHIVELE STATULUI BUCUREȘTI

2. **1677 (7185) iunie 7**

† Adecă eu, Florea Ciuciul împreună cu feciorii mei, anume: Dumitru și Anghel ot Slatina dat-am zapisul nostru ca să fie de bună credință la mâna dumnealui Șerban postelnic, feciorul dumnealui Radului Știrbéi biv vel serdariu[1], pentru că i-am vândut o țélină cu mărăcinii din dealul de jos, den viile lui Ivanco Mărgăritescul până în viile lu Ivan Branco. Și i-o am vândut dumnealui drept bani gata taleri 1, ca să-i fie dumnealui moșie ohamnică, pentru că i-o am vândut de a mea bună voe, făr de nici o silă.

Și la ceastă bună tocmeală, fost-au mulți oameni buni mărturie, carii vor iscăli mai jos.

Și pentru mai adevărata credință, ne-am pus și noi dégetele, ca să să crează.

Pis az, popa Ianaichie. Ionie 7 dni, leat 7185 ‹1677›.

† Eu, Florea Ciuciul ot Slatină
† Eu, Dumitru
† Eu, Anghel
† Eu, Dumitru biv județ
† Eu, Voislav
† Eu, Stuica portărerul.

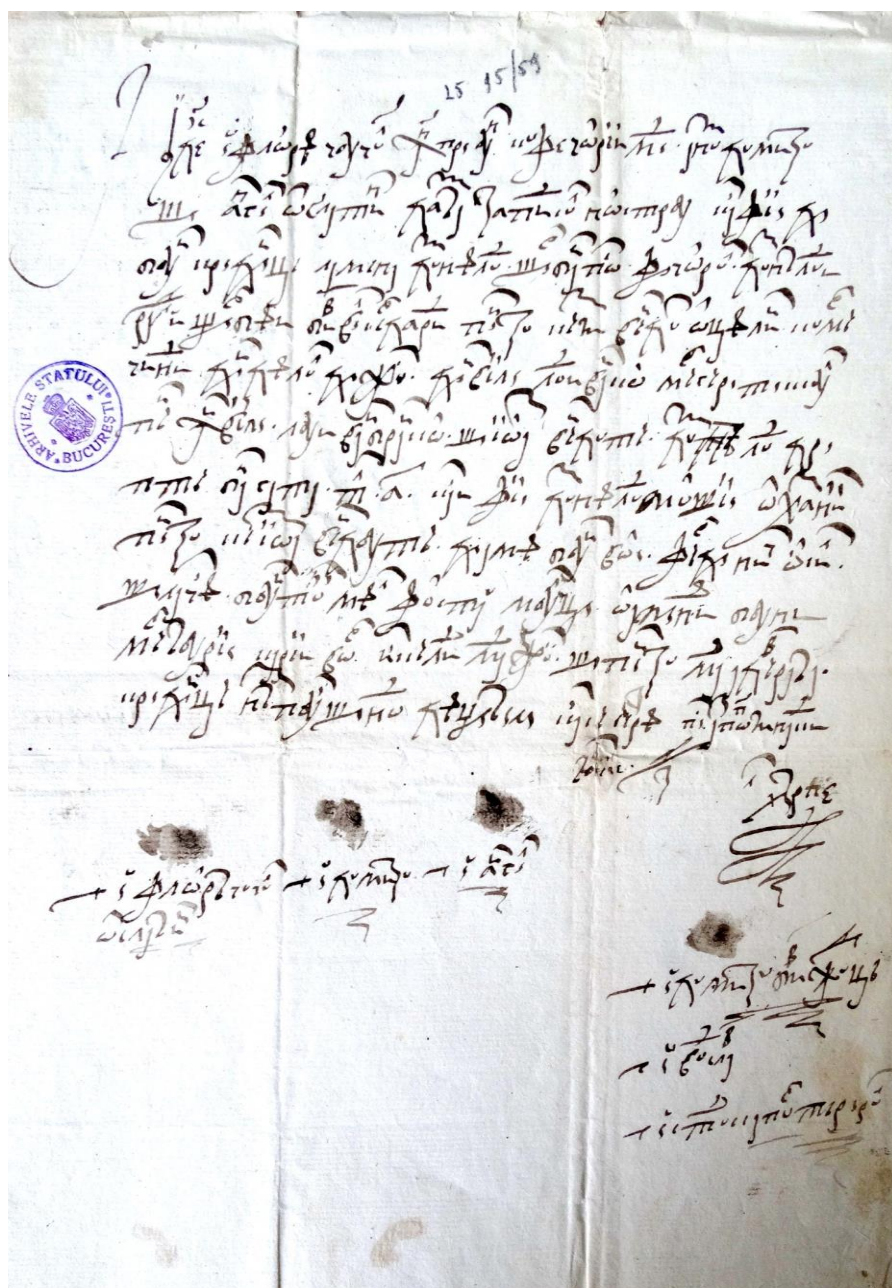
ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIX/4.

Orig. rom., hârtie (44 x 30), difolio, rupt și pătat la îndoituri, cu cinci sigilii inelare în tuș.

Copie, *ibid*.: ms. 129, f. 179^{v}.

Reg., N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino scoase în cea mai mare parte din Archiva d-lui G. Gr. Cantacuzino și publicate de N. Iorga*, București, 1902, doc. XXXVI, p. 95-96.

[1] сердарии.

3. **1691 (7199) martie 5**

† Adecă eu, Marica clucereasa Băleanca, înpreună cu fii-meu, Gligorie, dat-am scrisoarea noastră la mâna ginere-meu, lu Şărban slugerul Ştirbei, cum să să ştie că trebuindu-ne noao bani, ca să înzestrăm pe fii-mea, Catrina, şi neavând noi putére ca să o înzestrăm ca pe ceialaltă fată mai mare, dupre cum şi soţiia mea au lăsat la moartea dumnealui, ca să să înzestréze şi fetele ceste mai mici, tot ca fie-mea, Stanca. Şi noi, neavând puterea acea de atunci, am vândut ginere-meu, lu Şărban, care mai sus iaste zis, satul Sălătrucul dupe apa Topologului, ot sud Argeş, toată partea noastră cu toţii rumânii, cu toţi munţii, cu toate livezile dupre cum am ţinut şi noi. Care sat ne-au fost şi noao de cumpărătoare, dupre cum să vor vedea şi zapisele. Însă noi nu i l-am dat dumnealui dupre cum l-am cumpărat, fiindu-mi ca un fecior, că cumpărătoarea satului iaste dupre cum scriu zapisele, taleri […][1], iar dumnealui i l-am dat derept ughi 680, ca să-i fie dumnealor moşăe ohabnică în véci şi cuconilor, câţi Dumnezeu le va dărui.

Şi la această vânzare, fost-au şi alţi boiari mărturie, câţi vor iscăli mai jos.

Şi pentru mai adevărată credinţa, ne-am pus peceţile şi iscăliturile, ca să să crează. Martie 5 dni, leat 7199 ‹1691›.

Marica, a răposatului Ivaşco clucerul Băleanul

Gligorie postelnic, snă Ivaşco clucerul Băleanul[2].

ANIC, Mitrop. Ţării Româneşti, CLVII/99.

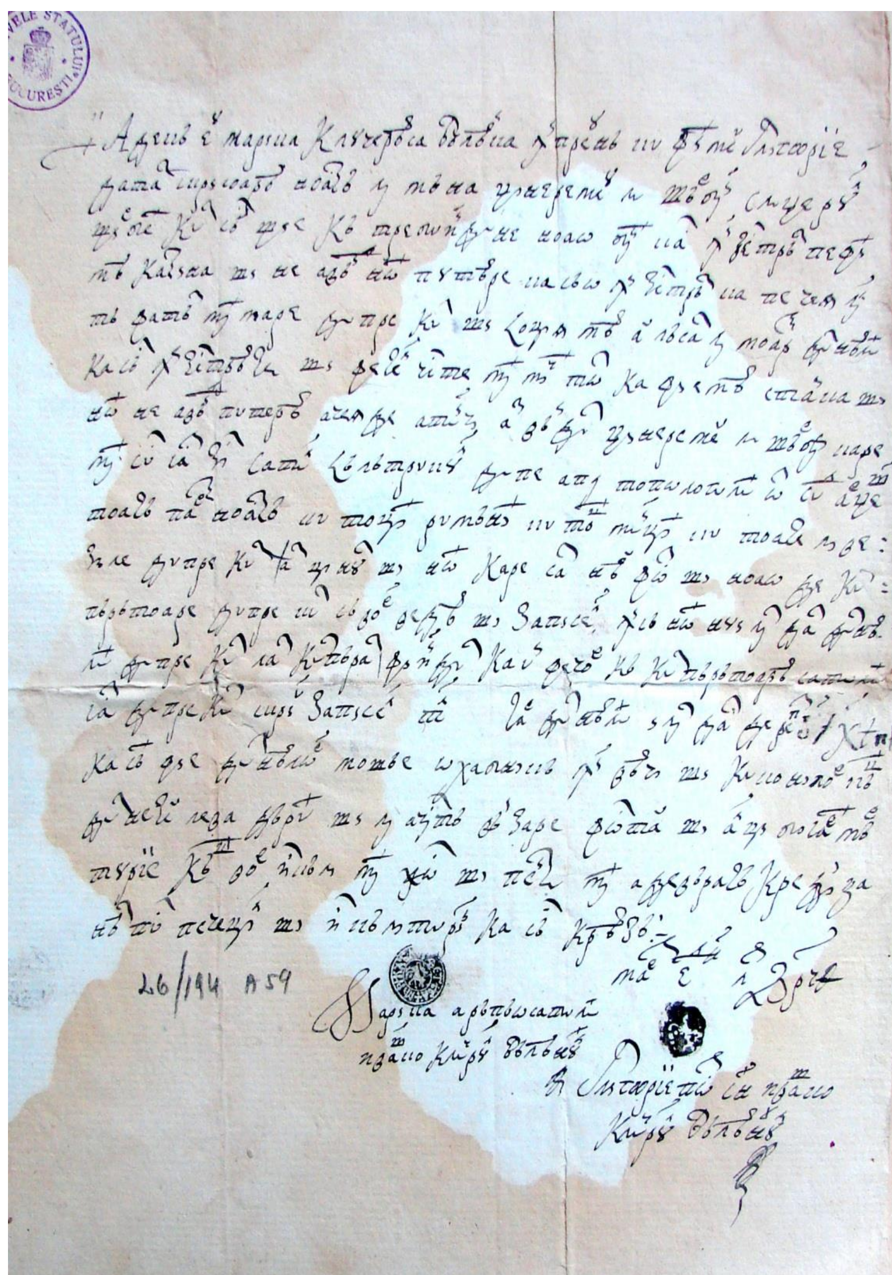
Orig. rom., hârtie (18 x 15), difolio, filigran, puţin rupt la îndoituri, pătat, cu două sigilii inelare.

Copie, *ibid.*, ms. 133, f. 23.

---

[1] Loc alb.

[2] Semnături autografe.

26/194 A 59

4. **1697 (7205) mai 8**

† Милостїею Божїею, Ї̈ѡ Костандин воевод и господинъ, писаχ господства ми[1] voao 12 boiari, carie sânteți luați pre răvașile domni‹i›i méle de boiariul domni‹i›i méle, Șerban slujerul, și de Drăgușin vistieriul, ca să le alégeți și să le hotărâți moșiia Tecucénii și Merișanii.

Către aceasta vă dau domnia mea în știre, că aici, naintea domni‹i›i méle, la divan, avut-au întrebăciune de față, ceastă fămée, anume Mușa, fata lui Stroe și văru-său, Drăgulin, feciorul lui Lazăr, cu boiariul domni‹i›i méle, Șerban slujerul, pentru moșiia Tecucénii, zicând Mușa și văru-său, Drăgulin, cum că au și ei moșie acolo, în moșiia Tecucénilor, de la moșii lor. Și avându și Șerban slujerul moșie de zéstre, dată de socru-său, banul Băleanul[2], el nu-ș stăpânéște numai partea lui de moșie ce are, ci stăpânéște și partea lor de moșie peste tot. Iar Șerban slujerul el așa zise, cum că-i iaste dată toată moșiia, peste tot, zéstre, și n-are Mușa și văru-său, Drăgulin, nici o parte de moșăe într-acea moșiie. Di care lucru, fiind voi toți strânși acolo, să căutați să adevărați și pentru partea lor de moșiie și să întrebați și înprejurénii, de după înprejurul acei moșii, foarte bine și pre amăruntul, să vedeți: au și ei parte de moșie acolo, în Tecucéni, au n-au? Și ținut-au părinții lor mai denainte vréme, au n-au ținut?

Deci, de veți adevăra că au moșie acolo și le-au înpresurat-o Șerban slujerul, voi să faceți scrisoarea voastră de judecată, să-ș stăpânească moșiia cu pace. Iar adevărându-se că n-au, să-ș ție Șerban slujerul toată moșiia. Și să faceți adeverință bună, că vă s-au trimis și cărți cu blestem asupra voastră, ca să faceți adeverință dreaptă, să nu se înpresoare moșiia săracilor, și să le faceți ispravă de acolo, ca să nu mai vie cu jalbă la domnia mea.

Толико писаχ господства ми. Маи и҃ дъни, лѣт ҂зсе ‹1697›[3].

† Ї̈ѡ Костандин воевода, Милостею Божїею господинь

Прочитенночиною, вел логофът[4].

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXVIII/4.

Orig. rom., hârtie (31,7 x 21,7), difolio, filigran, pătat și rupt la îndoituri, monograma în chinovar, sigiliul domnesc, octogonal, în chinovar, slab imprimat.

Copie, *ibid.*, din 1855 de G. Câmpulungeanu; ms. 129, f. 164v-165.

Reg., *Documente privitoare la istoria județului Teleorman (1441-1700)*, catalog întocmit de Maria Georgescu, Gheorghe Popa, vol. I *(1441-1700)*, București, 1989, doc. 712, p. 289.

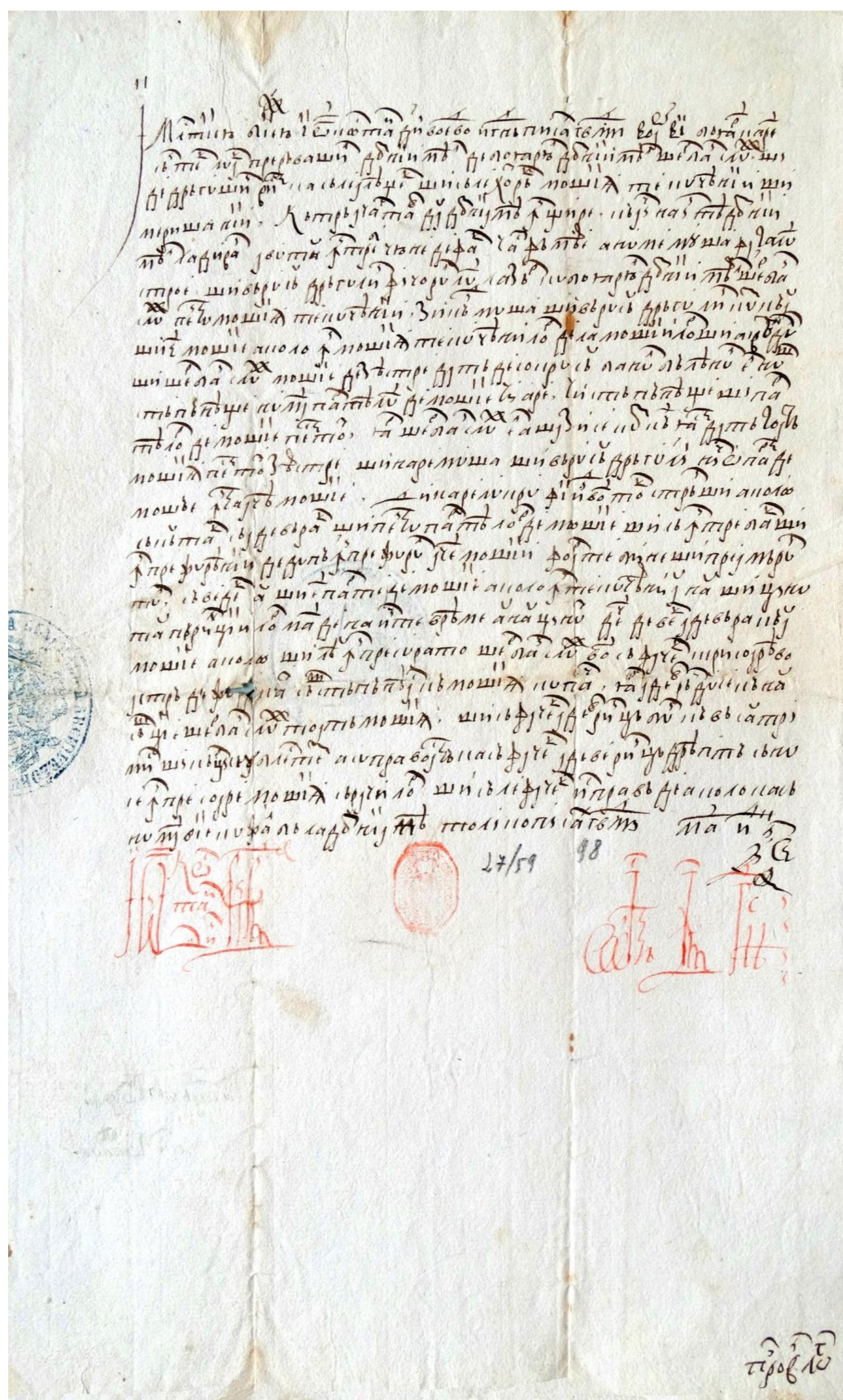
---

[1] „Din mila lui Dumnezeu, Io Costantin voievod și domn scrie domnia mea".

[2] Eronat. Socrul lui Șerban slugerul Știrbei a fost logofătul Ivașco (II) Băleanu, fiul banului Gheorghe Băleanu.

[3] „Aceasta scriem domnia mea. Mai 8 zile, anul 7205 ‹1697›".

[4] „A colaționat marele logofăt".

5. **1705 (7213) martie 1**

† Theodosie mitropolitul[1]
Și am întărit această danie a dumnealor cu groaznică afurisanie, ca cine o ar strica, unii ca aceia să fie afurisiți de Hristos și de vlădiciia mea și de toți sfinții și ertăciune după moarte să nu aibă, ci Gheeina să moștenească[2].

† Adecă eu, Șerban slugerul Știrbéi, dinpreună cu jupâneasa mea, Stanca Băleanca, scriem și mărturisim cu acest al nostru zapis, precum să să știe că din toată voia și pohta noastră, ne-am învoit și am făcut sfânta și dumnezeiasca mănăstire care să chiiamă locul Dideștii, care iaste hramul Nedelea Sveato Nosnoia[3] și Naşterea Preacinstitei de Dumnezeu Născătoare, pururea Fecioarei Mariei și cu alalte moșii ce sânt înprejurul sfintei bisérici, ce arată în ocolnice și-n zapise de cumpărătoare, toate, cu a noastră bună voe le închinăm, să fie sfintei bisérici de hrană și noa de pomană. Și iar mai întărim sfânta bisérică cu satul Rusăneștii, ce iaste pre apa Olteţului, și cu moșiia din Mărăgăritești, câtă țiu eu, și cu vadul de moară și cu vii, câte să vor alége pre pământul mieu, precum scriu zapisele céle de cumpărătoare, și cu toți rumânii care să vor semna în jos, anume, afar din cei ce i-am ertat noi cu zapisele noastre.

Și iar am mai dat sfintei mănăstiri satul Sălătrucul cu toți rumânii de acolo, afar din cei ce am ertat noi cu zapisele noastre, precum scriu zapisele noastre cele de cumpărătoare, de la cine am cumpărat și rumânii, anume, precum scriu în zapisele de cumpărătoare.

Și iar am mai dat sfintei bisérici moșiia Scrioaștei, cu case, cu tot cu ce să va[4] afla pre acel pământ.

Și iar am mai dat sfintei mănăstiri toți țiganii, câți îi avem, precum vor semna în jos, anume, sălașele.

Și iar am mai dat sfintei mănăstiri, ca să fie de hrană și de pomana noastră, toate vitele, câte le avem de pretutindine.

Și iar am mai dat sfintei mănăstiri toate bucatele noastre, câte le avem, afar din ce să va rândui să să dea pentru sufletele noastre: cai, boi, vaci, râmători, oi, stupi.

Și iar am mai dat sfintei mănăstiri, ce să va afla în urma noastră: vase de aramă, de cositor, tingiri, tipsii, căldări și alte unelte ce s-ar afla, toate să fie de întărirea sfintei mănăstiri.

Și acestea le dăm toate după moartea noastră. Iar caruia dintre noi i s-ar întâmpla moarte mai nainte, și care va rămânea să stăpânească acestea toate. Și apoi, venindu-i ca să-și dea datoriia, atunci să dea zapisul la sfânta mănăstire, ca să stăpânească sfânta mănăstire acestea toate, câte sânt mai sus zise.

Iar care din neamurile noastre sau din judecători s-ar scula a face sfintei mănăstiri vreun val, sau a le lua din cele ce le-am dat noi, să fie anaftima trecleți, procleți și afurisiți de Domnul nostru Iisus Hristos și de 318 părinți ce au fost la săborul din Nichieia. Pentru că această danie ce am dat noi sfintei mănăstiri iaste a jupânésii méle, Stancăi Băleancii, de la părinți, dată de zéstre, moșii anume: Dideștii și Scrioștile, precum arată zapisele; și partea me de la tată-mieu, satul Rusăneștii; alt, nici o parte din casa tătâne-mieu nu mi-eu mai dat, ci toate din mila lui Dumnezeu și din munca noastră sânt agonisite. Pentru aceia, le și dăm toate pentru sufletele noaste, câte sânt mai sus zise.

Și cu ce ne va mai milui Domnul Hristos, iar de acum înnainte, iar vom mai pune într-această scrisoare.

Iar depe moartea me și a jupânesei mele, s-au socotet de noi amândoi și o am-o închinat mănăstirea la sfânta Mitropoliie den Bucurește cu tute ale ei și i-am făcutu și hadete ce va da Mitropolie‹i› pe an.

Și pentru mai adeverita credință, ne-am pus mai jos pecețile și iscăliturile, ca să să crează.

Martie 1 dni, leat 7213 ‹1705›.

Șărban slogerul Ștreibei

Stanca Băleanca, fata lui Ivașcu vel logofăt[1].

ANIC, Mitrop. Ţării Româneşti, CXXXIV/9.

Orig. rom., hârtie (51,5 x 43,5), difolio, filigran, pătat și rupt la îndoituri, cu două sigilii inelare în fum.

Copie, *ibid.*, ms. 129, f. 121^r-122^r; rez., AN, CLXIX/7 (nr. 18).

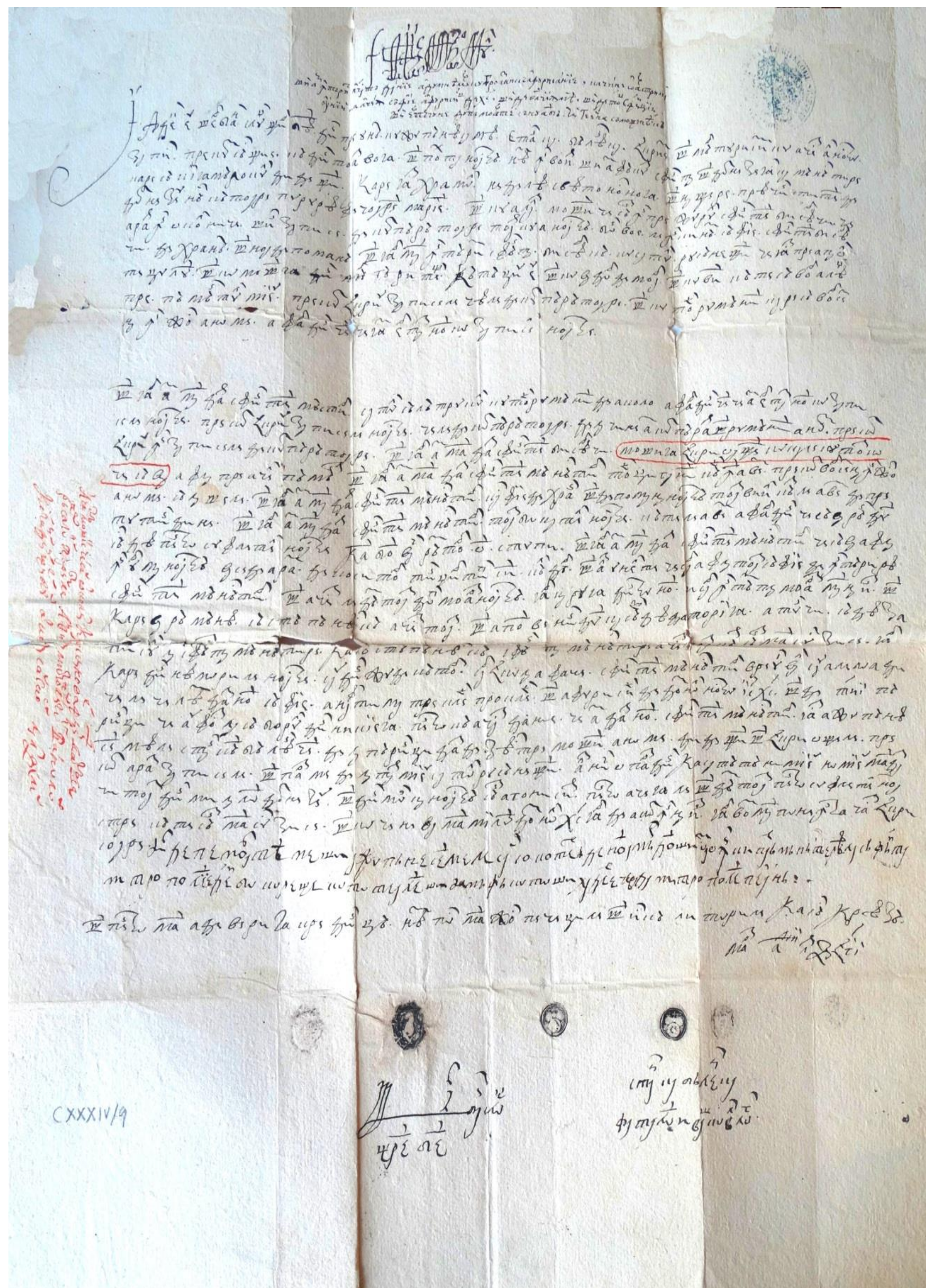
---

[1] Semnături autografe.

[2] Text adăugat ulterior, de o altă mână.

[3] Duminica Tuturor Sfinților.

[4] Pasajul „Scrioaștei, cu case cu tot, cu ce să va" a fost înconjurat cu chinovar. Pe margine, s-a scris, de către o altă mână, tot cu chinovar: „Această moșie, ce s-au ocolit cu chinovar, fiindu dată, de răposatul părintele Antim mitropolitul, banului Costandin Știrbéi, acum s-au scos, la leat 7240 ‹1732›".

6. 1706 (7214) februarie 2

† Adecă eu, Șărban slugériul Știrbéi, dinpreună cu jupâneasa mea, Stanca, fata lui Ivașco clucerul Băleanul, scriem și mărturisim cu acesta al nostru zapis, ca să fie de bună credință la cinstită și preasfințită mâna sfinției sale, părintelui nostru chir Teodosie mitropolitul Țărăi Rumânești. Cum să să știe, că întâmplându-ni-să de nu ne-au dat Dumnezeu ca să facem coconi, noi, cu îndemnarea Domnului nostru Isus Hristos și cu îndemnarea Maicii Sfinției Sale, ne-am socotit și ne-am îndemnat de am făcut o mănăstioară întru cinstea și lauda Adormirei Preasfintei Stăpânei noastre, Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariia, așijderea, să se prăznuiască și Dumineca Țveato Nosiei, pe moșiia Dedeștilor, unde ne-au fost casa și așăzământul nostru. Care, această moșie ne iaste dată de zéstre de Ivașco clucerul Băleanul. Și făcând această mănăstioară pe această moșie a Dedeștilor, am dat și am miluit această mănăstioară cu această moșie a Dedeștilor și cu alte moșii împrejurul Dedeștilor, care sânt tot de zéstre, din hotar până în hotar. Și am mai dat și am mai miluit și cu alte moșii, care am mai cumpărat noi, alăturea cu acéste moșii, pe din jos.

Deci, noi, din bună voia noastră și din bună socoteala noastră, am dat această mănăstioară și o am închinat la sfânta Mitropolie din București, unde iaste hramul Sfinților și tocma cu apostolii Împărați Costandin și Elena, ca să ne fie noao vécinică pomenire și părinților noștri și neamului nostru. Căci, că mai denainte vréme, încă nefăcută această mănăstioară, și nefiind zidită nimic, ne socotisem cu soțiia noastră ca să dăm și să închinăm această mănăstioară la mănăstirea de la Rila, în Țara Turcească. Și încă într-o vréme, am fost adus și niște călugări de acolo, de le-am fost dat și scrisoare la mâna lor, ca după ce să va face această mănăstioară, să fie pe seama lor. Și încă nefăcută mănăstirea, și fiind ei șăzători la acel loc unde s-au făcut mănăstioara, și ei fiind oameni răi, și făcând multe răutăți și multe blestemății dintâia-și dată, de atunce am lăsat ca să nu fie mănăstirea pe seama lor.

Și vrând eu ca să-m iau scrisoarea mea, care am dat la mâna lor, pentru multe blestemății ale lor ce făcea, ei au fugit și ne-au luat și scrisoarea noastră, de s-au dus cu dânsa. Deci, când s-ar întâmpla de ar veni cu acea scrisoare, să nu să crează. Și ce mitropolit ar da Dumnezeu să fie la sfânta Mitropolie, să fie volnic a luarea acea scrisoare și a o spargerea, și să o ție sfânta Mitropolie, precum o am închinat.

Iar ce domn ar fi miluit de Dumnezeu să fie aicea în țara noastră, sau ce boiari ar fi mari și judecători, și ar sta împotrivă[1] a strica această închinăciune a noastră, ce am închinat această mănăstire a noastră, la sfânta Mitropolie, să fie afurisit și anatema și proclet. Pentru că această mănăstioară nu o am făcut doară din agonisita țărăi, sau din alte câștiguri ale țărăi, ci o am făcut din multă stradanie și din multă munca noastră, numai cu mila lui Dumnezeu și a Maicii Sfinției Sale. Însă așa m-am legat și m-am așăzat cu sfințiia lui părintele nostru chir Teodosie mitropolitul și cu sfânta Mitropolie: cât voiu fi eu cu zile și jupâneasa mea, să avem noi a ținérea acéste moșii și a ne hrăni pe iale. Pentru că noi, altă hrană și altă agoniseală n-avem, fără numai de la moșiile noastre. Iar la sfârșeniia noastră, când ne vom sfârși, vom face diiată și scrisori și așăzământ ce vom mai lăsa, afară dintr-acéste moșii.

Și așa m-am tocmit cu părintele nostru chir Teodosie mitropolitul, ca să aibă a-i darea mănăstioara noastră adet din an în an la sfânta Mitropolie, din venitul moșiei și din venitul dobitoacelor, după petrecaniia noastră, ceară oca patruzeci, ca să fie de treaba

sfintei Mitropolii, să arză înaintea sfintelor icoane, să ne fie noao de pomenire și părinților noștri. Așijderea, iar m-am tocmit cu sfinția sa părintele nostru chir Teodosie mitropolitul, și pentru egumenul care să va pune la această mănăstioară a noastră: ce sfânt mitropolit să va întâmpla a fi la sfânta Mitropolie, pre care egumen îl va cunoaște că va fi om de ispravă, și va nevoi cu sfânta mănăstire, și l-ar cunoaște și neamul nostru că iaste om de ispravă, pre acela egumen să nu-l mai scoață, ci să-l lase să se săvârșească la această mănăstire. Pentru că de multe ori să pustiescu și să stingu, scoțându-să egumenii de la mănăstiri și puindu-să alții. Așijderea, și din frații noștri și din rudele noastre, să nu aibă a luarea cevaș din céle ce sânt lăsate mănăstirii, afară din diata care vom lăsa la moartea noastră, fieștecăruia ce ne vom îndura, ci să aibă a milui și dumnealor și a întări sfânta mănăstire, cine cu cât îl va năstăvi Dumnezeu, ca să aibă vécinică pomenire și să se chiame[2] ctitori împreună cu noi.

Așa și preasfințiții mitropoliți, încă să nu să tinză a luarea de la mănăstioara noastră, nici din moșii, nici din bucatele mănăstirii ceva mai mult, afară din adetul ce scrie mai sus: ci să caute de mănăstire și să o păzească de păsurile și nevoile care i s-ar întâmpla, că pentru aceasta o am închinat la sfânta Mitropolie.

Și noi, pentru mai adevărata credință, ne-am pus iscăliturile și pecețile mai jos, ca să se crează. Fevruarie 2 dni, leat 7214 ‹1706›.

Șerban sluger Șterbei
† Eu Stanca, fata lui Ivașco cliuceriul Băleanul
Costandin Știrbéiu vel clucer, mărturie
† Matei Șterbei, mărturie
† Tudor Știrbei, mărturie[3].

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/10; *ibid.*, CCCXXXII/2.

Orig. rom., hârtie (38 x 25,5), difolio, filigran, foarte puțin rupt la îndoituri, cu două sigilii inelare în tuș.

Copie, *ibid.*, ms. 129, f. 122^{r}-123^{r}.

---

[1] Ѫпротивъ.

[2] Кїѩме.

[3] Semnături autografe.

7. **1708 (7217) decembrie 17**

† Catastih de toate ce au dat dumnealui jupan Costandin vel ban la mânăstirea Dedeștii, a fratelui dumisale, răposatului Șerban sluger, cum ară înlăuntru, anume. Dechemvrie 17 dni, leat 7217 ‹1708›.

Iscălit dă dumnealui Costandin vel ban.

Odăjdiile:

† 1 sfită de lastră, galbenă, cu sangif de lastră albastră
† 1 sfită de lastră, roșie [s-au luat la Mitropolie][1]
† 1 sfită de frânghie, roșie, cu sangif de frânghie albastră, săpată
† 1 stihar de lastră roșie
† 1 stihar de ataia albastră, cu flori de fir [s-au luat la Mitropolie][1]
† 2 ‹e›petrahile de lastră albă
† 2 părechi de rucavițe de lastră albă [1 s-au luat la Mitropolie][1]
† 1 stihar de atlaz galben
† 3 pocrovéțe de atlaz galben
† 1 păréche de rucavițe de belacoasă vérde
† 1 rând de odăjdii de musul, bez de toate zilele
† 1 solniță mare de argint [s-au luat la Mitropolie][1]
† 1 păhar de argint [s-au luat la Mitropolie][1]
Costandin Știrbéi vel ban[2] ‹m. p.›

† 1 burdar de argint [s-au luat la Mitropolie][1]
† 9 linguri de argint [1 s-au pus la proscomidie, la Didești, iar 7[3] s-au luat la Mitropolie][1]
† 2 covoară de săgedea noao[4]
† 6 perine de basmale noao
† 1 mendir de basma nou
† 2 perine de postav
† 2 ibrice, 2 lighine
† 3 tocuri de tipsii de aramă
† 1 toc de tipsii de cositor
† 15 tingiri
† 13 capace
† 1 cazan mare, cu țeava și cu capac de aramă
† 2 căldări
† 2 tăvi de aramă, una mai mare, alta mai mică
† 1 tigae
† 10 sălașe de țigani, suflete 30
† 1 moară pe Olt
† fân, orz iaste să mănânce și caii mănăstirei și ai slugériului
† 2 piulițe de aramă, una mai mare, alta mai mică
† 250 de mătci de stupi

† 300 de oi, afară din oile ce s-au lăsat să fie pentru pomenirea slujerului Șerban și afară din oile ce s-a lăsat să se vânză, ca să se plătească văcăritul
† 425 de oca de brânză; dintr-acéstea s-au dat la muncitori ocale 50, și au rămas ocale 375
† 9 buți de lână, pline
† 200 de vedre de vin, afară din ce s-au lăsat să se vânză pentru lucrul viilor și pentru alte trebi
† 300 de obroace de grâu, afară din ce s-au lăsat să fie de pomeni
† 200 de obroace de meiu
† 60 de scroafe de la Sălătruc
† 2 cruci de S‹vea›tagora, noao, neferecate [1 s-au luat la Mitropolie][1]
† 3 cearșafuri de așternut [1 s-au luat la Mitropolie][1]
Costandin Știrbéi vel ban ‹m. p.›

† 7 trâmbe de pânză întregi, să fie de cămeși călugărilor [3 s-au luat la Mitropolie][1]
† 5 peșchire de mâini, noao, netăiate
† 1 masă lungă, ce au dat mai nainte vréme la mănăstire; [(nu ie); au zis banul că va da de la dumnealui][1]
† 6 mése: 3 lungi și 3 mai scurte, care s-au dat acum, mai pe urmă [1 mare iaste la Ruși (de Vede – n. n.); 1 lungă s-au luat la Mitropolie][1]
† 3 peșchire lungi de masă, noao [1 s-au la Mitropolie] [1]
† 20 de servéte [(4 nu sânt); zice că sânt la jupâneasa Calea; 4 s-au luat la Mitropolie][1]
† 1 carte a lui Sveati Ioan Zlatoust
† 2 rânduri dă cărți la biserică, toate deplin, câte trebuesc
† 1 polog nou, băgat în tocul lui
† 1 fălinar mare de aramă galbenă
† 1 fălinar de sticlă
† 1 păréche de călimări cu foarfeci
† niște iconițe mici de S‹vea›tagora
† 2 sféșnice de aramă, mari
† 1 peșchir nou, de mâini
† 12 taere de cositor
† 2 cantare: unul mare, altul mai mic, de aramă galbenă
† 3 tocuri de talere de lemn: unul zugrăvit, 2 nezugrăvite
† 1 lanț de fier, de car
† 1 ciur de fier
† 2 părechi de fiară de plug
† 3 pușci oable
† 1 păréche de pirostrii
† 1 grătar de hier
† 2 lădițe mici, seci, zugrăvite și legate cu hier [u‹n›a s-au luat la Mitropolie][1]
† 1 ladă, care s-au băgat odăjdiile într-însa
† 30 de iape, 20 cu mânji și 10 fără mânji
† 2 armăsari

† 28 de boi de jug
† 14 vaci mari
† 1 taur
† 6 telegari
† 4 cai de dârvărit
† 2 buriiașă cu rachiu
Costandin vel ban Știrbéi ‹m. p.›

† Afară dintr-acéstea, din toate ce scriu, într-acest catastih, au rânduit și taleri 1.000 care sânt la Vlasie ot Hiștog și la Dude, du pă niște vite, de boi și de vaci, ca să să dea să se facă zidul înprejurul beséricii și chiliile. Și sânt moșii den destul aicea la Didești, înprejurul mănăstirii, toate câte au fost de zéstre ale Stancăi, jupâneasa slugerului Șerban, și toate câte au cumpărat Șerban slugerul înprejurul mănăstirii. Și moșiia ce o au cumpărat de la Bălțați, și moșiia Fundénilor și tot satul Sălătrucul cu rumânii, afară din cei ce i-au ertat cu zapisele lui, Șerban slugerul. Și toate viile de la Slatină, cu casele și cu pimnița și 300 stânjeni moșie, ce are jupâneasa Stanca de zéstre la Scrioaște, afară din moșiia de la Scrioaște care o au cumpărat Șerban slugerul cu bani, ce iaste lângă Rușii de Véde, pre lângă hotarul Rușilor. Numai această moșie, care o au cumpărat slugerul Șerban, nu o au dat mănăstirei, ci o au dat de pomeană, pentru sufletul lui, nepotu-său, lui Șerban, snă Costandin vel ban, cu casele ce au făcut pre dânsa, neavând nici un fecior de trupul lui și fiind botezat de dânsul[5].
Costandin Știrbéi vel ban ‹m. p.›

† Unéltele ce s-au luat de la Dedești și s-au dus la Mitropolie, cum arată în jos, anume. Martie 22 dni, leat 7217 ‹1709›.

† 1 păhar de argint fără scaun
† 1 bordar de argint
† 7 linguri de argint
† 1 solniță de argint
† 1 cruce neferecată
† 1 masă și 1 peșchir mare
† 1 ataia albastră cu flori de fir, proastă
† lastră roșie, proastă
† 1 cearșaf de pânză albă, de așternut
† 4 peșchire și 4 șărvéte de pânză groasă
† 3 trâmbe de pânză groasă
† 1 lăcriță zugrăvită.

† Însemnare de toate moșiile mănăstirei Dedeștii, care pe unde sânt, și care ce venit are, și câte bucate să află gata, ce au spus Badea Urianul și Mihalcea, precum arată în jos, anume. Martie 21 dni, leat 7217 ‹1709›.

Bucatele:

† 2 gropi de grâu pline, într-amândoao obroace 300

† 1 groapă mai deșartă, iar cu grâu, obroace 50. Acéste gropi sânt aici, la mănăstire.

† 2 gropi cu ovăs, pline, la Screoaște

† 1 groapă cu meiu de sămânță, plină, iar la Scrioaște

† 1 groapă de orz plină la Gurguiați, obroace 200

† La o moșie a Tufeanului, de peste Olt, ce să chiamă Tiia, s-au sămănat grâu, obroace 150

† Și s-au sămănat și orz, obroace 40

† La moara de la Olt, carea iaste pe moșiia Badei Urianul, iaste făină de oem, obroace 40.

Moșiile:

† Moșiia Dedeștii i Fundénii i Tecucénii, care sânt înprejurul mănăstirei, să pune de vară o stână și să ia suhat taleri 13. Și când să face ghindă în pădure, să ia bani și după râmători câte taleri 200, când să întâmplă să vie râmători. Să face pe dânsele și fân de cosă.

† Peste Véde, de céia parte, moșiia Gorgeștii, Roșiianii, Bălțatul, cu 3 vaduri de moară în Véde, cu loc de fân de 200 de clăi și mai mult, numai să poată să cosească. Iar de să va da să se cosească în dijmă, să ia dijma 6 – 1. Câmpu bun de arătură și când să ară să ia și dijmă. Și estimpu iastă arătură pe moșiia Bălțaților, iaste și loc de o stână și să ia suhat taleri 13.

† Mărgăriteștii i Rusăneștii peste Olt, cu rumâni, pe Olteț cu vad de moară în pajiște, în Olteț, să ia dijmă den arături și den fânéțe; cu păduri de ghindă.

† Satul Sălătrucul de la munte, pe Topolog, cu rumânii, cu munți, cu locuri de fân, cu păduri de fag, cu arături de grâu de vară, de orz, de hricică, de meiu, de legumi din grădini, livezi cu pomi, și să ia dintr-acéstea, din toate, dijmă. Și când vin râmători în păduri, să ia câte taleri 150. Și pe 2 stâni de pe munți taleri 12. Aceștea sânt să-i dea acum. Și 100 de râmători ai martalogilor nu s-au luat suhat de 3 ani, de râmător câte bani 10. Au fost și 50 de clăi de fân făcute de rumâni, rânduite să se vânză, să să dea banii aucm. Și iaste și o moară omenească pe moșie, să-ș dea tretina de 3 ani, câte taleri 2, ‹bani› 33.

† Viile de la Slatină, cu case, cu pimniță, cu teasc, cu lin și cu toate dichisele, la care să cheltuesc, la tot lucrul lor peste an, taleri 50.

† Sânt buți cu vin 5, acolo la Slatină, una cu alta sânt câte de vedre 100.

† 20 de buți seci.

† 30 de clăi de fân ot Tâmpéni, care au fost în seama lui Grigorie Tâmpeanul, să dea seama de dânsul.

† 130 obroace de grâu al slujerului Șerban au fost duse la Câmpu Lung, la un armean botezat, lângă casele banului Mareș, ca să-l vânză la târg, care îl va fi și vândut. Ci pre cine va trimite părintele acolo să ceară banii, precumu-l va fi vândut.

† Să să cérce pentru o groapă de meiu, care iaste la hodăile oroșanilor de la Ruși, lângă o stupină a căpitanului.

Stupinile pe unde să aflâ:

† În seama pârcălabului Barbului de la Albești, mătci 35.
† 1 stupină la Rуși, la casele boerești, în seama lui Antonie.
† 1 stupină la Leontești, în seama lui Leontie.
† 1 stupină la Țigănești, în seama lui Teodor.
† 1 stupină la Balaci, în seama lui Costandin, feciorul lui Margine.
† 2 stupini la moara pârcălabului Gheorghiță den Ciocănești, în Teleorman, în seama pârcălabului.
† 1 stupină aici, la mănăstire.
† 1 stupină la Miroși, în seama lui Baico.

Leat 7217 ‹1709› martie 22 dni

† Semnare pentru simbriile ce s-au socotit să să dea preoților, cum arată în jos, anume:

† Popa Savei, simbriia lui într-un an, taleri 12 și câte sărindare să vor întâmpla să se facă, să aibă de sărindar câte taleri 1. Iar alte câștiguri ce vor fi, cum iaste: botez, cununie i spovédanie și altele ca acéstea, să fie ale lui.

† Am tocmit pe Lepădat stupar și grădinar, să i să dea de matcă câte bani 10 și 2 chile de grâu și să fie scutit de bir.

† Am tocmit și pe Prodea să fie alergător la toate trebile, să fie scutit de bir și să i să dea 2 chile de pâine de treaba casei lui și 3 părechi de cizme într-un an și bani gata, taleri 6.

Leat 7217 ‹1709› martie 22 dni
† La 4 stăvari, simbriia lor și merticul ce vor să ia de an, precum însemnează în jos:

† De cap, într-un an: un cojoc, o dulamă, o păréche de nădragi, 2 părechi de cămeși, un ișlic, o epăngea, 12 părechi de opinci, 6 chile de pâine de mâncare și bani gata taleri 6. Și dentr-acești bani să dea la bir câte 1 leu într-un an de om, însă leul acela să-l dea de 4 ori într-un an: Comșa, Lazăr, Stanciul, Sava.

Simbriia păcurarilor:

† De sută, 3 vite; mertic de lână, de om câte 3 cezvârți, cezvârta de 11 oca; și pentru dulăi, de lună, cezvârți 1; de înbrăcăminte, de om, câte 6 ocale de lână; de încălțăminte, de lună, câte o păréche de opinci de om; sare, de oae, câte 1 oca. Și să aibă 60 de vite păcurărești a mânca iarna fân den fânul mănăstirii.

Simbriia purcarilor:

† 2 glugi dă an, 2 căciule, 1 păréche de nădragi, 1 sucman, 1 cojoc, taleri 3, opinci de lună câte o păréche, mertic de lună, de om câte 3 cezvârte, cezvârtea de 11 ocale. Purcarilor să li să dea făină, să li să dea 5 capre, să le fie de lapte.

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXXXIX/1.

Orig. rom., hârtie (29,5 x 11), 8 file, filigran, pătat și rupt la îndoituri, cu două sigilii inelare în fum.

Ibid., CCLXXXV/8.

Copie, *ibid.*, ms. 133, f. 24-25.

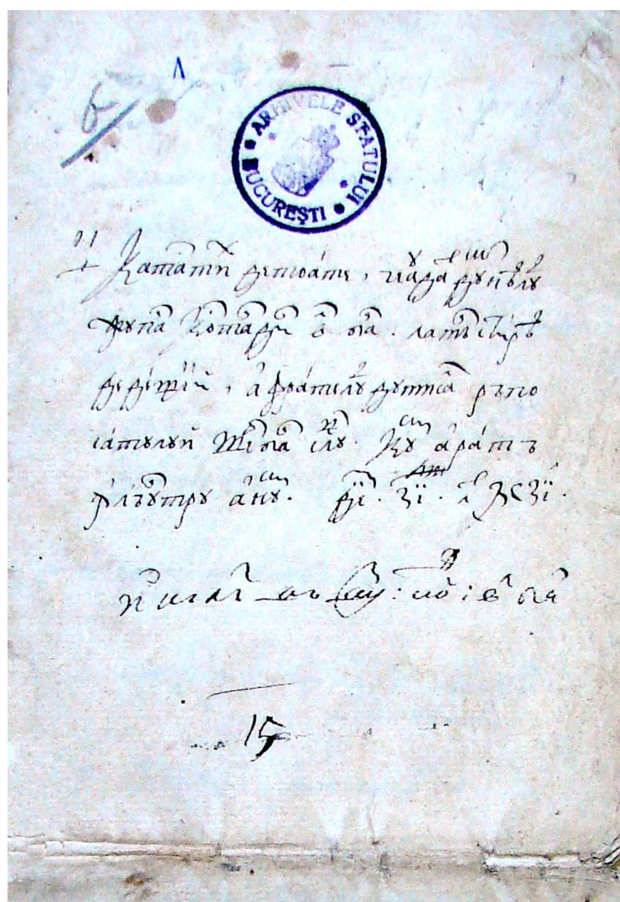
[1] Cuvintele puse între paranteze pătrate au fost adăugate ulterior.

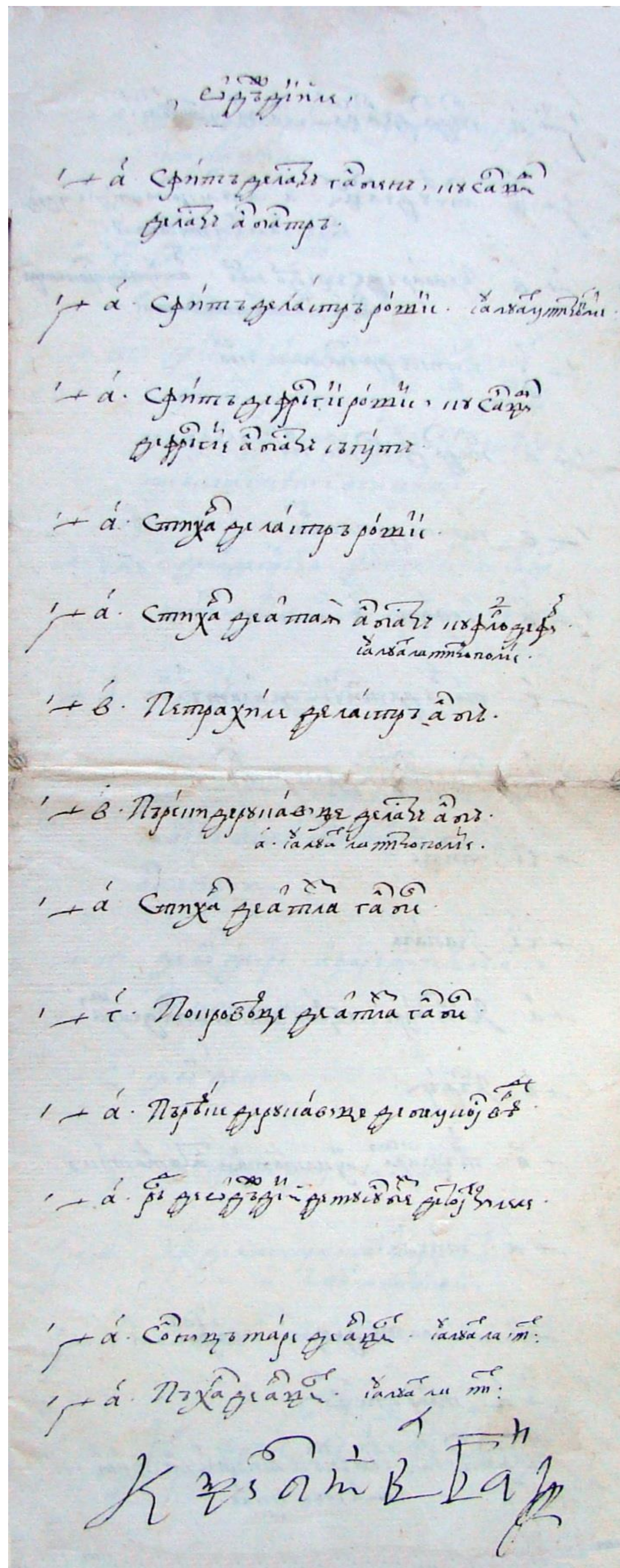
[2] Semnătura autografă a marelui ban apare pe *recto*, în partea de jos a filelor 2, 3 și 4 și tot în partea de jos pe f. 4^{v}.

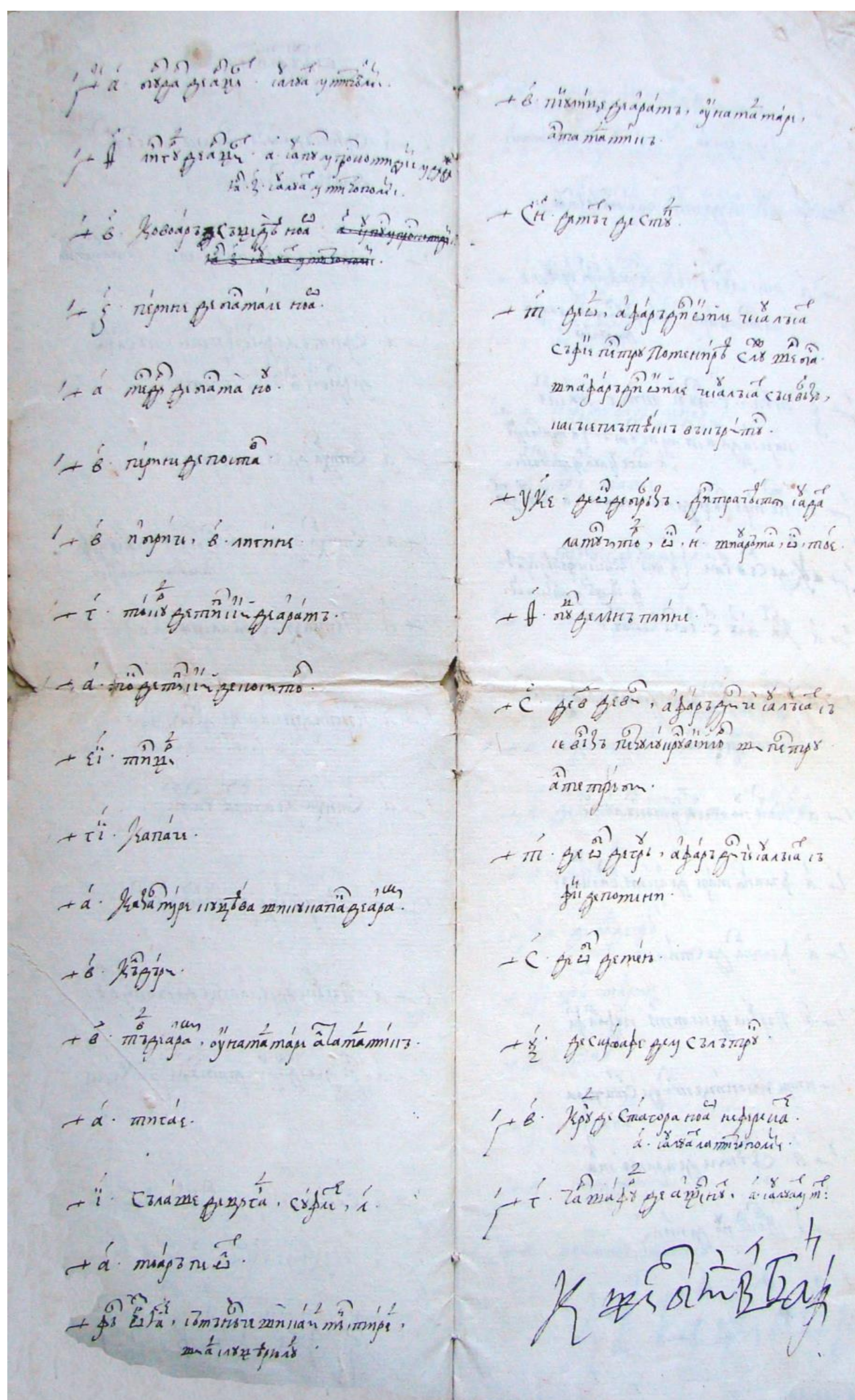
[3] Nu se menționează ce s-a întâmplat cu cea de-a noua lingură.

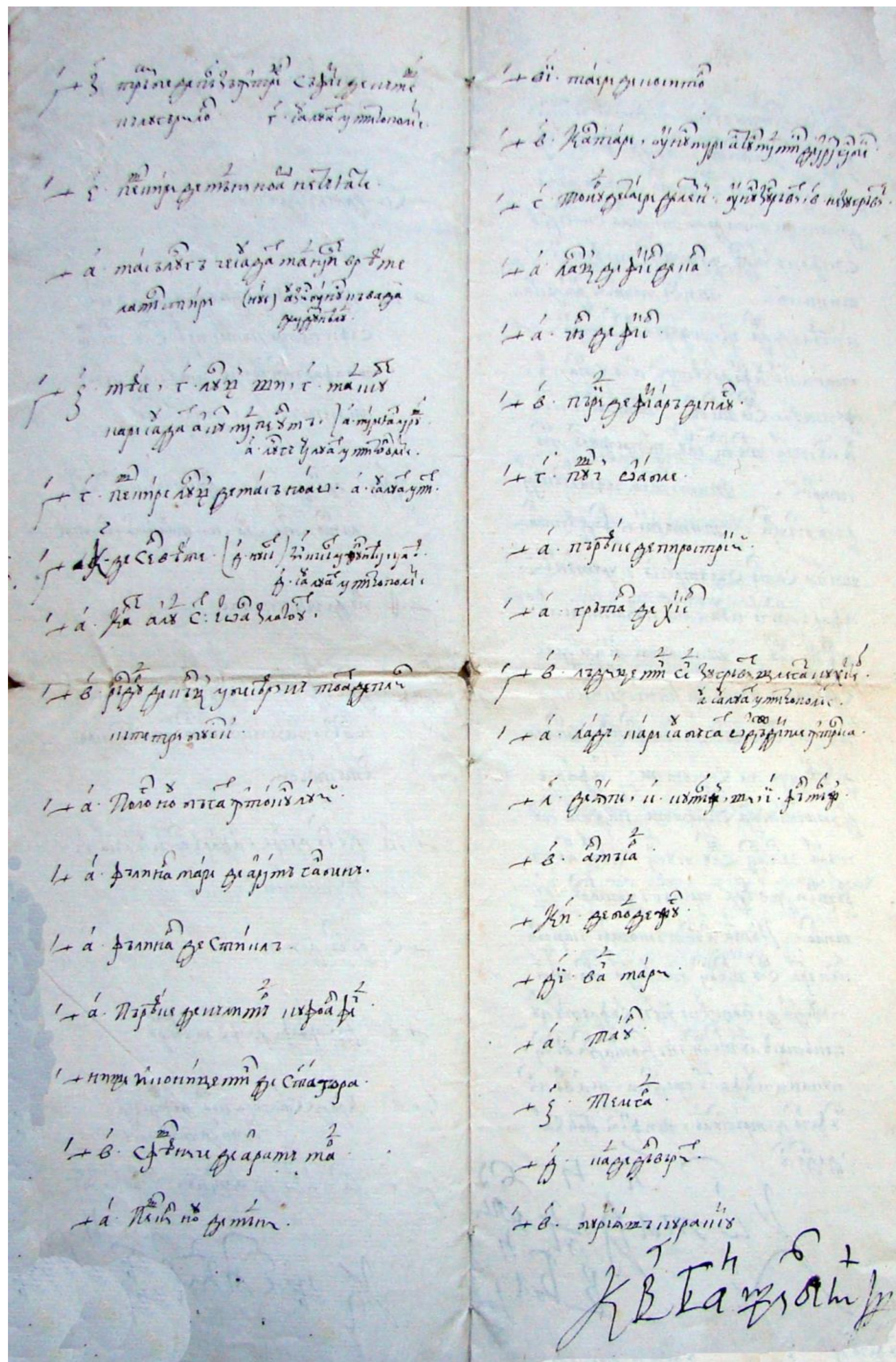
[4] În dreptul acestui rând figurează precizarea făcută la rândul de deasupra: „1 s-au pus la proscomidie, iar 7 s-au luat la Mitropolie"; era, evident, o greșeală, astfel că pasajul a fost tăiat cu două linii paralele.

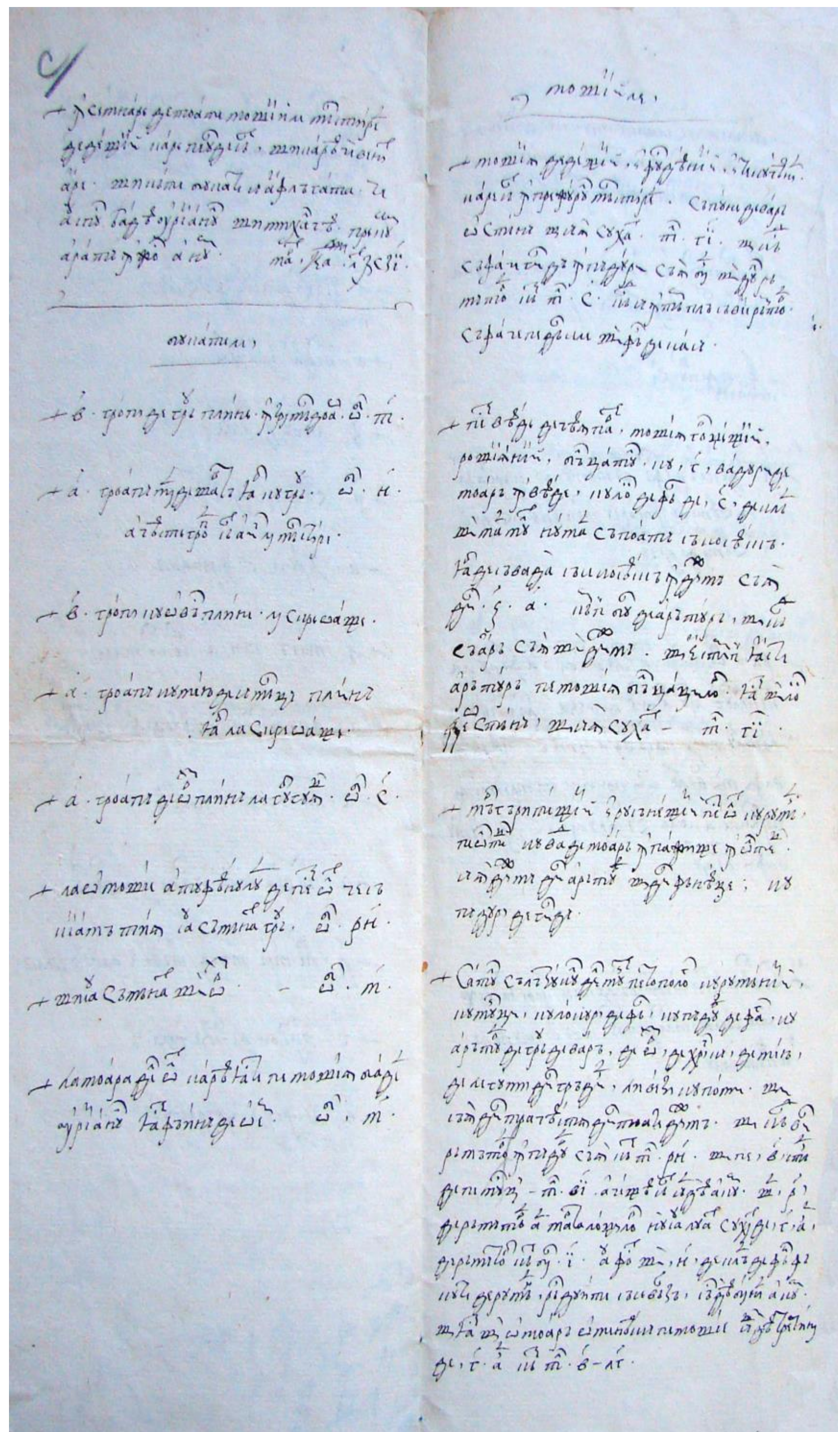
[5] Până aici textul este identic și într-un alt document, filele fiind semnate, de asemenea, de banul Constantin Știrbei (ANIC, Mitrop. Țării Rom., CCLXXXV/8). Acest act mai conține, adăugate de o altă mână, la 27 august 1754, numai moșiile. Dintre moșii au fost trecute doar: Didești, Fundeni, Tecuceni, Gorgești, Roșieni, Bălțați și viile de la Slatina, ceea ce înseamnă că Mărgăriteștii, Rusăneștii și Sălătrucu nu se mai aflau în stăpânirea schitului.

8. **1709 (7217) februarie 12**

† Adecă eu, Costandin Știrbéi vel ban, împreună cu frate-mieu, Mateiu, feciorii Radului comis Știrbéiu, scriem și mărturisim cu aceasta a noastră încredințată scrisoare, ca să fie de bună credință la cinstită și preasfințită mâna sfințiі‹i›i sale, cinstitului și presfințitului părintelui nostru chir Antim, mitropolitul Țărăi Rumânești, cum să să știe că având noi un frate, anume Șărban slujer, și nefăcând el feciori de‹n› trupul lui, nici parte bărbătească, nici parte fămeiască, fostu-s-au socotit el, în viiața lui, denpreună cu soțiia lui, Stanca, care au fostu fată lui Ivașco clucer Băleanul, și ei, în viiața lor, au fostu făcut o mănăstioară pe moșiia lor de la Dedești. Și soțiia lui, Stanca, când au fostu la petrecaniia ei, au fostu lăsat toate zestrile ei ca să fie la acea mănăstioară: și moșii și țigani și dobitoace și orice ar fi fostu zestrile ei.

Așijderea, și fratele nostru, Șărban slugérul, când au fostu încă în viiața lui, ș-au fostu făcut diiată, și au lăsat și el tot ce au avut acei mănăstioare: și moșiile lui, ce au fostu, și vii și țigani și rumâni și tot ce au avut el. Și încă au fostu dat acei mănăstioare și moșiia Rusăneștilor și a Mărgăriteștilor[1], cu toți rumânii, ot sud Romanați, care moșii sântu de la tată-nostru, Radul comis Șterbéiu.

Și am închinat această mănăstioară sfintei Mitropolii cu toate acéstea, câte s-au zis mai sus, pecum scriu în diiata lui, tot anume. Iar domniia și judecata așa au ales, pe direptate. Acéste doao moșii, ce sântu de la tată-nostru, care s-au zis [m][2]ai sus, să nu le stăpânească acea mănă[stioa][2]r[ă][2], ci să le stăpânim noi, fiind de la părinții noștri. Iar noi, den bună voia noastră, pentru sufle[te][2]le părinților noștri și pentru [suflet][2]ile noastre, am dat și acéste 2 moșii, Rusăneștii și Mărgăriteștii, cu toți rumânii, afar numai den rumânii care i-au ertat fratele nostru Șărban slugériul, cu zapisele lui, să fie iar aceștii mănăstioare, să le stăpânească cu bună pace, precum le-au scris fratile nostru, Șărban slugériul, în diiata lui.

Derept aceaia, am dat și noi aceasta a noastră încredințată scrisoare, ca să aibă sfinția sa părintele mitropolitul a le ținea și a le stăpâni acéstea toate, câte s-au scris mai sus, cu bună pace dă către noi și de către tot neamul nostru.

Și pentru mai adevărată credință, ne-am pus pecețile și iscăleturile mai jos, ca să să crează. Fevruarie 12 dni, leat 7217‹1709›.

Costandin Știrbéiu vel ban
† Matei Șterbei
† Șerban Cantacuzino vel vornic, mărturie
† Șerban vel logofăt, martur
Șărban Bujoreanul vel vistiar, martur
† Radul Golescul vel clucer, mărturie
Ștefan Cantacuzino vel postelnic, mărturie
† Ianache Văcărescul vel paharnic, martur
† Șerban vel stolnic, mărturie
† Pătrașco Brezoianul vel sărdar, mărturie
Pană Negoescul vel comis, mărturie
Gligorie Băleanul vel vornic, mărturie[2].

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CXXXIV/13.
Orig. rom., hârtie (44,8 x 30,2), difolio, filigran, restaurat, cu două sigilii inelare în tuș.

[1] Pasajul: „și a Mărgăriteștilor” este încercuit cu chinovar.
[2] Loc rupt.
[3] Semnături autografe.

9. **1709 (7217) martie 21**

† Foiță de țiganii mănăstirei Dedeștilor, cum arată în jos, anume.
Martie 21 dni, leat 7217 ‹1709›

† Voico țiganul, cu țiganca lui, Sora, cu un copil al lui, anume: Costandin, cu doao féte, anume: Dragolea și Dica.

† Voico țiganul bucătariul, snă Voico țiganul, cu țiganca lui, Stana, cu doi copii ai lui, Pătru i Nedelco.

† Dobre țigan, snă Voico țiganul, cu țiganca lui, Ioana, cu o copilă a lui, Bălașa țiganca.

† Stan Bârlea țiganul, cu țiganca lui, Sora, cu un fecior al lui, anume: Radul.

† Radul țiganul, cu țiganca lui, Ivana, cu doi feciori ai lui, anume: Simeon i Slav și cu o fată a lui, anume: Zoică.

† Matei Groful țiganul, cu țiganca lui, Dragomira, cu o fată a lui, anume: Stoică țiganca, carea iaste văduvă și are și o copilă a ei, Stana.

† Stan țiganul, snă Matei Groful, cu țiganca lui, Stanca, cu un copil al lui, anume: Radu.

† Vișan țiganul, cu țiganca lui, Stana, cu doi feciori ai lui, anume: Ion i Oprea.

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CCCXLIV/4.
Orig. rom., hârtie (32,7 x 11), difolio, filigran.

10. **1712 (7220) iunie 17**

Ї҆ѡ Костандин воевод, Божїею милостїею, господаръ Земле Влахїиское[1]
† Slugii dumni‹i›i méle, Iancul căpitan de la Loviște.

Către aceasta-ț fac domniia mea în știre, că aicea, înaintea[2] domni‹i›i méle, la divan, jălui egumenul de la Didești, zicând cum că pentru niște munți și pentru o moșie ce să chiiamă Sălătruc, care iaste dată de Șărban slugériul Știrbéi la mănăstire, la Dedești, o înpresoară unii și alții, fără dreptate. De care lucru, iată că-ți poruncescu domniia mea, să cauți să strângi 12 megiiași bătrâni, den prejurul locului, și carie vor ști de știre, și după ce să vor strânge toți la un loc, să citiți toate hrisoavele și cărțile, cine ce va fi având, și să adevărați foarte cu dreptate, ca să nu să înpresoare moșiile.

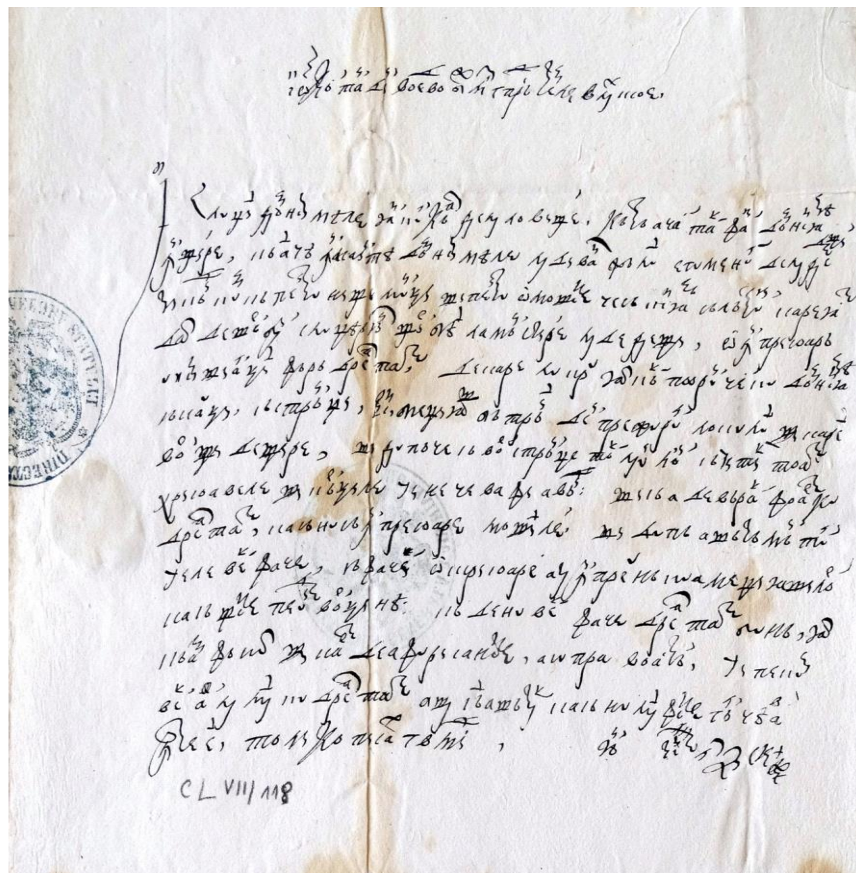
Și după așăzământul ce le veți face, să faceți o scrisoare a ta, înpreună cu a megiiașilor, ca să știe pe unde vor ținea. Că de nu vei face dreptate bună, iată că am făcut și carte de afurisanie asupra voastră. Ci, pe cum veți afla mai cu dreptate, așa să-i așăzați, ca să nu mai fie gâlceavă între ei.

Толико писах господства ми, юние зі҃ дъни, лѣт ҂зс҃к ‹1712›[3].

ANIC, Mitrop. Țării Românești, CLVII/118.
Orig. rom., hârtie (32 x 22), difolio, filigran, pătat și puțin rupt la îndoituri.
Copie, *ibid.*, ms. 133, f. 25.

---

[1] „Eu Constantin voievod, din a lui Dumnezeu milă, domn al Țării Valahiei”.
[2] **Ї҆наинтѣ.**
[3] „Aceasta scriem domnia mea, iunie 17 zile, anul 7220 ‹1712›”.

NOUVELLES DONNÉES SUR L’HERMITAGE DIDESTI: UNE FONDATION EN TELEORMAN DES FAMILLES ŞTIRBEI ET BĂLEANU DE LA FIN DE XVII ET DEBUT DE XVIII SIÈCLE

Résumé

Dans ces quelques pages, nous avons essayé d’esquisser l'histoire de l'ermitage de Dideşti-Teleorman, fondé par le *sluger* (intendant) Serban Ştirbei et son épouse, Stanca, fille d'Ivaşco (II) Băleanu, surprenant une série d'aspects inédites depuis sa fondation jusqu'à nos jours.

Nous avons principalement insisté sur son apparition sur la scène de l'histoire, étape dont les inconnues nous avons cherché à élucider, notamment à partir d'informations d'archive.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

DESCOPERIRI MONETARE APARȚINÂND SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI PRIMEI JUMĂTĂȚI A SECOLULUI AL XIX-LEA, PE TERITORIUL JUDEȚULUI ARGEȘ

IOAN ANDI PIŢIGOI*

I. Descoperiri izolate.

O catalogare exactă a descoperirilor monetare din perioada mai sus menționată, fie ea și pe o arie restrânsă, este aproape imposibil de realizat. Numărul mare de monede aflate în circulație, mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea și valoarea materială scăzută a monedelor face ca majoritatea descoperirilor monetare să nu fie semnalate de descoperitori sau să nu atragă interesul cercetătorilor în domeniu.

De exemplu, piesele de 1 kreuzer 1816 se găsesc într-o stare proastă de conservare și, de cele mai multe ori, nu se pot încadra în categoria Tezaur sau nici măcar în categoria Fond, însă pe baza pieselor aflate în colecția Muzeului Județean Argeș, a monedelor descoperite în săpături arheologice și a celor semnalate în *Repertoriul arheologic al județului Argeș* se poate face o catalogare sumară a descoperirilor numismatice, după cum urmează:

Albota, punctul „Islaz”- două monede 2 para/3 copeici 1773, trei monede 1 kreuzer 1816.

Bascov - două monede yuzluk Selim al III-lea 1789.

Bârla - o monedă de 3 kreuzeri emisiune Iosif I (1705-1711), donată Muzeului Județean Argeș de către descoperitorul Alexe Marian.

-un kuruș emis în vremea sultanului Mustafa al III-lea, găsit în punctul ,,La Trupini”[1].

Costești - yuzluk Selim al III-lea 1789.

Leșile, comuna Teiu - A fost descoperit, întâmplător, o monedă austriacă de 20 kreuzer cu data de emisie 1815, iar în 1956, tot întâmplător, au fost găsite două monede otomane – un beşlik de la Ahmed al III-lea și un onluk emis în timpul lui Abdul Hamid[2].

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

[1] Dragoş Măndescu, Ion Dumitrescu, Marius Păduraru, *Repertoriul arheologic al județului Argeș,* Editura Istros, Brăila, 2014, p. 45.

[2] *Ibidem,* p. 111.

Miroși - Din cimitirul satului provin două monede Sadagura, 2 parale/3 copeici, depuse, probabil, ca obol al lui Charon și ieșite la suprafață în urma unor reînhumări[3].

Mozăceni - Profesorul Ion Nania a găsit pe Valea Mozacului, în puncte diferite, un număr de 11 monede otomane (șapte beşlik, un onluk, un altâmişlik și doi piaştri). Monedele au fost păstrate în colecția proprie[4].

Mușătești, punctul „Valea Boierului" - două monede 20 de kreuzer emise în vremea lui Iosif al II-lea, din anii, 1769 și 1783, și trei monede cu valoare de 3 kreuzer din vremea lui Francisc I, anii de emisie 1826, 1836, 1837.

- un altâmişlik Selim al III-lea emis în 1794.

Oarja - Ikilik Mustafa al III-lea 1798.

Pitești - În colecția MJA se află un lot de monede ajunse prin donație, posibil un tezaur alcătuit din: aspru Mahmud I, 11 aspri Abdul Hamid și un aspru Selim al III-lea.

Popești - două monede kuruş Mahmud al II-lea cu anul de emisie 1832.

Recea - trei monede kuruş, emisiuni Selim al III-lea cu anul de emisie 1789.

Surdulești, comuna Miroși - De pe teritoriul satului provin o monedă turcească de argint și o monedă Sadagura 2 parale/3 copeici găsite într-un cimitir scos din folosință aparținând secolului al XVIII-lea.

Tot de pe teritoriul satului provin încă cinci monede bătute la Sadagura, una cu valoarea de 1 para/3 denghi și patru cu valoarea de 2 parale/3 copeici[5].

Ștefănești - un kuruș Abdul Hamid emis în anul 1774.

II. Săpături arheologice.

Biserica Botușari Curtea de Argeş - au fost descoperiți 11 aspri emisiuni Mahmud al II-lea și încă un aspru neidentificat.

Biserica Brădetu din comuna Brăduleț - În cadrul cercetărilor arheologice efectuate de Gheorghe Cantacuzino, în perioada 1963-1966, a fost descoperită o para de la Abdul Hamid[6].

Biserica Călinești-Gorganu - au fost găsiți 13 aspri, Selim al III-lea o monedă, Abdul Hamid trei monede, Mahmud al II-lea cinci monede și alți patru

[3] Ioan Spiru, *Monede bătute la Sadagura, găsite în Muntenia*, în „Studii și cercetări de numismatică", 2, 1958, p. 475-476.
[4] Ion Nania, Romeo Maschio, *Monede turcești descoperite pe teritoriul comunei Mozăceni și pe Mozacu,* în „Argesis. Studii și comunicări", Muzeul Județean Argeș, Pitești, 10, 2001, p. 136-137.
[5] *Ibidem*.
[6] Gheorghe I. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la biserica din Brădet-Argeş și problema datării monumentului,* în „Buletinul monumentelor istorice", 39, 1970, p. 56-59.

aspri neidentificați, precum și două piese de un kreuzer 1816 și una 3 kreuzer 1835[7].

Biserica Călinești-Turculești - un aspru neidentificat, probabil aparținând secolelor XVII-XVIII și o monedă de 3 kreuzer 1821[8].

Biserica Cepari (Înălțarea Domnului) - o para Mustafa al III-lea, un aspru, două parale și un beșlik emisiuni Mahmud al II-lea, o para Selim al III-lea, precum și o monedă otomană neidentificată aparținând secolului al XVIII-lea[9].

Biserica Drujești Curtea de Argeș - În cadrul săpăturilor arheologice din anul 1987 au fost descoperite 45 de monede otomane. Două dintre monede sunt yuzluk din vremea lui Selim al III-lea, celelalte sunt aspri și parale aparținând sultanilor Ahmed al III-lea o monedă, Mustafa al III-lea o monedă, Abdul Hamid două monede, Selim al III-lea o monedă, Mahmud al II-lea 23 monede, Abdul Mecid șapte monede, opt monede neidentificate.

Alături de cele 45 de monede otomane, săpăturile arheologice au mai scos la iveală 6 monede austriece: trei piese 4 kreuzer 1816, o monedă de 3 kreuzer 1840 și una de ½ kreuzer 1851[10].

Mănăstirea Glavacioc - în campania arheologică din anul 1969 au fost scoase la lumină 12 monede otomane (parale și aspri) aparținând secolului al XVIII-lea, iar în campania arheologică 1977 a fost găsită o monedă turcească cu anul hegirei 1203 (1788) și o monedă de 5 kreuzer 1828[11].

Biserica Vărzaru Merișani - două monede depuse în morminte ca obol al lui Charon, un aspru Selim al III-lea și o para Mahmud I.

Biserica mănăstirii Râncăciov - În cadrul săpăturilor efectuate de Spiridon Cristocea și Romeo Maschio, în anul 1990, a fost descoperit un aspru de la Ahmed al III-lea[12].

Mănăstirea Negru Vodă - În cadrul săpăturilor arheologice coordonate de Gheorghe Cantacuzino, 1975-1977, au fost descoperite 15 monede otomane

---

[7] Spiridon Cristocea, Romeo Maschio, Teodor Cioflan, *Vechile biserici din Gorganu, comuna Călinești, județul Argeș*, în „Revista de istorie a Muscelului. Studii și comunicări”, Muzeul Câmpulung-Muscel, Câmpulung, VII, 2003, p. 47-50.

[8] Idem, *Vechea biserică de la Turculești, comuna Călinești, județul Argeș*, în „Argessis. Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, Pitești, X, 2001, p. 185-189.

[9] Spiridon Cristocea, Romeo Maschio, *Cercetările arheologice de la ctitoria boierilor din Cepari, județul Argeș*, în „Argessis. Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, Pitești, XI, Pitești, 2002, p.183-194.

[10] Spiridon Cristocea, *Biserica Drujești din Curtea de Argeș în lumina cercetărilor arheologice*, în „Revista Monumentelor Istorice”, 59, 1, 1990, p. 55-66.

[11] Gheorghe Diaconescu, *Vatra Mănăstirii Glavacioc în secolele XV-XIX*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCVIII, 1980, 9-10, p. 1047-1077.

[12] Spiridon Cristocea, Romeo Maschio, *Rezultatul cercetărilor arheologice de la biserica fostei mănăstiri Râncăciov*, județul Argeș, în „Revista Monumentelor Istorice”, 63, 1993-1994, 1-2, p. 174-180.

și austriece aparținând secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, precum și două jetoane de tip Nuremberg. Monedele austriece au valoarea de 1 kreuzer, trei dintre ele sunt emise în 1816 și una în anul 1848. Din cauza stării precare, nu s-a putut identifica emitentul monedelor otomane, excepție făcând două parale emise în vremea lui Abdul Hamid și Mahmud al II-lea[13].

Biserica Sân Nicoară, Curtea de Argeș - Din săpăturile arheologice efectuate la acest monument provin doi aspri neidentificați (sec XVII-XVIII) și o monedă de 20 kreuzer emisiune Ferdinand I.

Mănăstirea Vieroș - trei parale Mustafa al III-lea, o para Abdul Hamid, o para Selim al III-lea, o para și un aspru de secol XVIII neidentificate, precum și 16 monede austriece: 1 kreuzer 1762, 1 kreuzer 1800, o monedă ½ kreuzer 1816, patru monede 1 kreuzer 1816, nouă monede 3 kreuzer, dintre care trei emise în 1836, o monedă datată în vremea lui Francisc I (1745-1765), iar restul au anii de emisie 1813, 1818, 1833, 1837 1844 și o monedă de 6 kreuzer emisă în 1849[14].

III. Tezaure.

Județul Argeș este bine reprezentat prin descoperirile de tezaure aparținând secolului al XVIII-lea și primei jumătăți a secolului al XIX-lea, ocupând un loc fruntaș pe harta descoperirilor numismatice de la sfârșitul Evului Mediu. Se cunosc 13 tezaure (Băiculești, Câmpulung, Costești, Cotmeana, Davidești, Deagu de Jos, Fâlfani, Mozăceni I, Mozăceni II, Recea, Ștefănești, Țuțulești, Valea Iașului) alcătuite din monede otomane, austriece, ragusane, rusești, olandeze și ale statelor germane.

Predomină moneda de mari dimensiuni din argint, în special nominalele turcești, însă există și excepții asemeni tezaurelor de la Ștefănești și Fâlfani, alcătuite din monedă măruntă (acce, para, onluk, beşlik) și celui de la Cotmeana în care regăsim monede de 20 kreuzer (zwanzingeri), precum și 11 monede otomane de aur.

În continuare vom reda componența acestor tezaure și ponderile fiecărui nominal sau specie monetară în parte.

1. Tezaurul de la Băiculești. A fost descoperit în anul 1943 și este alcătuit din nouă monede- două ruble rusești, trei taleri ragusani, un altâmişlik și trei kuruși. Numărul mic de monede, precum și data scurtă de acumulare, cuprinsă între 1762 (cea mai veche monedă, un taler Ragusa) și 1773 (cea mai recentă monedă, un kuruş), indică faptul că acest tezaur a fost ascuns în timpul

[13] Gheorghe I. Cantacuzino, *Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung*, Editura Academiei Române, București, 2011, p. 116-117.
[14] Conform registrelor inventar și Colecției Cabinetului de Numismatică al MJA.

războiului ruso-turc desfășurat între anii 1768-1774. Tezaurul se păstrează în colecția MNIR[15].

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Ragusa	Imperiul Țarist
Nr. piese	4	3	2
Ponderea	44,4%	33,3%	22,2%

2. Tezaurul de la Câmpulung. Este o acumulare efectuată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (cea mai veche monedă este un altâmişlik de la Mustafa al III-lea emis în 1759, iar cea mai recentă este un yuzluk emis de Selim al III-lea 1789-1808).

Nu se cunoaște cu exactitate mărimea tezaurului; o parte din piese au fost păstrate de descoperitor, iar 60 de monede au fost achiziționate de către muzeul din Câmpulung, dintre acestea o singură monedă este un taler Ragusan, iar restul de 59 sunt diferite nominale otomane (yirmilik, zolta, kuruş, altâmişlik, yuzluk). De remarcat este faptul că lipsesc din componența tezaurului nominalul de 80 parale, ikilik[16].

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Ragusa
Nr. piese	59	1
Ponderea	98,3%	1,6%

Ponderea nominalelor otomane

	yirmilik	zolta	kuruş	altâmişlik	ikilik	yuzluk
Nr. piese	3	5	34	26	0	1
Ponderea	5%	8,4%	57,6%	44%	0%	1,6%

3. Tezaurul de la Costeşti. Nu se cunosc condițiile în care a fost descoperit acest tezaur: El a intrat în colecția MJA în două tranșe, 1986 și 1988, fiind o donație a Ministerului de Interne[17]. Conține 53 de monede, dintre care 44 sunt otomane de diferite nominaluri, patru sunt austriece, taleri Maria Tereza, două monede sunt emise de către Saxonia (nominal de 1/10 din marca de argint

---

[15] Aurel Vâlcu, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roşu, jud. Ilfov și Băiculești*, jud. Argeș, în „Cercetări Numismatice”, 8, 2002, p. 357-359.

[16] Aurică Smaranda, Ștefan Trâmbaciu, *Un tezaur din secolul al XVIII-lea descoperit la Câmpulung, jud. Argeş*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, nr. 77-79, 1983-1985 (1986), 131-133, p. 341-348.

[17] Romeo Maschio, *Tezaurul monetar descoperit la Costești, județul Argeș (secolele XVIII-XIX). Necesitatea înființării Sistemului Monetar Național*, în „Argessis. Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, Pitești, XII, 2003, p. 233, nota 1.

sau 2/3 taler), în timp ce Rusia, Ragusa și Bavaria sunt reprezentate de câte o monedă, ½ rublă și doi taleri.

Monedele otomane sunt emise în intervalul 1771-1803, iar în ceea ce privește valoarea exprimată în monedă de calcul, acesta este echivalată la 177 lei sau 7080 parale[18].

Ponderea monedelor

	Imp. Otoman	Imp Habsburgic	Ragusa	Saxonia	Bavaria	Imp. Ţarist
Nr. piese	44	4	1	2	1	1
Ponderea	83%	7,5%	1,8%	3,7%	1,8%	1,8%

Ponderea nominalelor otomane

	yirmilik	zolta	kuruş	altâmişlik	ikilik	yuzluk
Nr. piese	0	0	2	8	9	25
Ponderea	0%	0%	4,5%	18,1%	20,4%	56,8%

4. Tezaurul de la Cotmeana. Este alcătuit din 104 monede de argint de 20 kreuzeri și 11 monede de aur din nominalul numit *tek* (1,80 grame), emisiuni ale sultanului Mahmud al II-lea, și a fost descoperit în incinta mănăstirii Cotmeana depus, într-un vas de lut. Zwanzingerii sunt eșalonați între anii 1763 și 1828, din totalul de 104 doar 23 aparțin sfârșitului secolului al XVIII-lea. Din aceste informații reiese că tezaurul a fost îngropat, probabil, în anul 1828, la începutul războiului ruso-turc (1828-1829). În prezent se află în colecția MJA.

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Imperiul Habsburgic
Nr. piese	11	104
Ponderea	9,5%	90,5%

5. Tezaurul de la Conțești, comuna Davidești. A fost descoperit, întâmplător, în anul 1968, în punctul „Lacul lui Bârcă”, în apropierea unei zone în care se găsesc și vestigii geto-dace. Este alcătuit din 15 piese (șapte taleri ragusani, o jumătate taler theresian, două monede de 30 kreuzeri emisiuni Maria Tereza, patru cifte zolta emisiuni Mustafa al III-lea și un yrmilik emis de Ahmed al III-lea).

[18] *Ibidem*, p. 237.

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Imperiul Habsburgic	Ragusa
Nr. piese	5	3	7
Ponderea	33 %	20%	47%

6. Tezaurul de la Deagu de Jos. A fost descoperit în urma unor lucrări agricole și a intrat în colecția Muzeului Județean Argeș în anul 1964. Cele 290 de monedele au fost emise în timpul sultanului Selim al III-lea și fac parte din nominalele de ikilik și yuzluk. Greutatea totală a tezaurului este de 8928 grame, iar echivalarea în monedă de calcul se ridică la suma de 28.260 parale sau 706 lei și 20 parale[19].

Ținând cont de valoarea ridicată a tezaurului și de numărul mare de monede yuzluk, 253[20], se poate spune că acest tezaur provine din efectuarea unei plăți oficiale, strângerea unui bir sau din averea unei persoane de rang înalt care a ascuns tezaurul în anul 1806, pe fondul începeri războiului ruso-turc (1806-1812). Este al doilea tezaur medieval ca mărime descoperit pe teritoriul județului Argeș, după cel cu ducați emiși de Vladislav Vlaicu, de la Bascov.

Ponderea nominalelor otomane

	yirmilik	zolta	kuruș	altâmișlik	ikilik	yuzluk
Nr. piese	0	0	0	0	37	253
Ponderea	0%	0%	0%	0%	12,7%	88,3%

7. Tezaurul de la Fâlfani. Tezaurul este alcătuit din 55 monede aparținând nominalelor otomane mici și mijlocii (yrmilik = 20 parale, onluk = 10 parale, beşlik = 5 parale) și a fost găsit în satul Fâlfani, comuna Stolnici, în 1964[21].

Acumularea a fost făcută în perioada de domnie a patru sultani, Ahmed al III-lea, Mahmud I, Osman al III-lea, Mustafa al III-lea, majoritatea monedelor fiind emise în perioada 1730-1767, iar valoarea tezaurului exprimată în monedă de calcul este una modestă, ce se ridică la suma de 11 lei și 21 parale, context care plasează tezaurul în zona tranzacțiilor mărunte, probabil a fost ascuns de un producător sau meșteșugar de condiție modestă[22].

---

[19] Idem, *Tezaurul monetar descoperit la Deagu, com Recea, jud Argeş (sec. XVIII-XIX),* în „Argessis. Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 11, 2002, p. 235.
[20] *Ibidem,* p. 235-242.
[21] Idem, *Tezaurul monetar de la Fâlfani, județul Argeș – sec. XVIII,* în „ „Argessis. Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 21, 2012, p. 118.
[22] *Ibidem,* p. 122.

De remarcat este și faptul că anumite piese prezintă câte o perforație rezultată în urma tezaurizării ca salbă, metodă tot mai frecventă în secolul al XVIII-lea.

Ponderea nominalelor otomane

	beşlik	onluk	yirmilik
Nr. piese	22	31	2
Ponderea	40%	56,4%	3,6%

Ponderea emitenților

	Ahmed III	Mahmud I	Osman III	Mustafa III
Nr piese	1	29	8	17
Ponderea	1,8%	52,7%	14,5%	30,9%

8, 9. Tezaurele de la Mozăceni. Există două tezaure descoperite pe raza comunei Mozăceceni. Primul dintre ele a fost găsit în anul 1961 și este alcătuit din 43 de parale, emisiuni ale sultanilor Mustafa al III-lea, Abdul Hamid, Selim al III-lea, Mahmud al II-lea, precum și o para falsă. Intervalul cronologic de acumulare este cuprins între 1757 și 1826[23].

Cel de-al doilea tezaur a fost găsit în anul 1971 și este alcătuit din șapte monede, doi piaștri și cinci altâmişlik[24]. Ambele tezaure au fost descoperite de către Ion Nania și au fost păstrate în colecția personală a acestuia, astăzi pierzându-li-se urma.

Ponderea emitenților Mozăceni I

	Mustafa III	Abdul Hamid	Selim III	Mahmud II	Monede false
Nr. piese	2	2	6	33	1
Ponderea	4,5%	4,5%	13,6%	75%	2,2%

Ponderea emitenților Mozăceni II

	Mahmud I	Abdul Hamid	Selim III
Nr. piese	2	2	3
Ponderea	28,5%	28,5%	43%

[23] Ion Nania, Romeo Maschio, *op. cit.*, p. 131-134.
[24] *Ibidem*, p.135-136.

10. Tezaurul de la Recea. Este singurul tezaur găsit pe raza județului Argeș ce conține monede din secolul al XVI-lea până în secolul al XVIII-lea. Este alcătuit din 10 taleri proveniți din Țările de Jos, cea mai veche monedă datată la 1576, doi taleri imperiali emisiuni Ferdinand al III-lea (1637-1657) și 73 monede otomane, cele mai recente având ca emitent sultanul Mahmud I și anul de batere 1730[25]. Este una din puținele atestări a continuării folosirii talerului-leu, mult după încetarea emiterii acestuia.

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Imperiul Romano-German	Țările de Jos
Nr. piese	73	2	10
Ponderea	86%	2,3%	11,7%

11. Tezaurul de la Ștefănești. Asemenea primului tezaur de la Mozăceni, tezaurul de la Ștefănești este alcătuit din monedă măruntă, fiind probabil o acumulare a unei persoane cu un rang social modest. Conține 191 de parale și se află în colecția MJA. Informațiile legate de descoperirea acestui tezaur nu sunt cunoscute, monedele au făcut parte din fondul vechi al muzeului cu mențiunea că provin din localitatea Ștefănești fără nici o altă consemnare[26].

12. Tezaurul de la Țuțulești, comuna Suseni. Tezaurul este alcătuit din 28 de monede de nominal mare (15 monede otomane, șase monede din Imperiul Habsburgic (doi taleri terezieni, patru monede de 30 kreuzer) și șapte taleri Ragusani[27].

Ponderea monedelor

	Imperiul Otoman	Imperiul Habsburgic	Ragusa
Nr. piese	15	6	7
Ponderea	53,5%	21,5%	25%

13. Tezaurul de la Valea Iașului. Există mențiunea că în anul 1968, pe teritoriul comunei ar fi fost descoperit un tezaur cu peste 200 monede datând din secolele XVI-XVIII, alcătuit din diferite nominale otomane, austriece, poloneze și raguzane. Nu se cunoaște soarta acestuia[28].

---

[25] Grigore Constantinescu, *Argeșul monumental. Enciclopedie patrimonială,* Editura Alean, Pitești, 2011, p. 403.
[26] Informații oferite de către domnul Romeo Maschio, numismat al Muzeului Județean Argeș.
[27] Marius Păduraru, George Ungureanu, Dragoș Chistol, *Comuna Suseni, județul Argeș. Pagini de monografie*, Editura Ordessos, Pitești, 2013, p. 58-60.
[28] Bucur Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie*, în „Dacia”, N.S. 22, 1978, p. 369.

14. Fără loc de proveniență. Din colecția Muzeului Județean Argeş, provine o „salbă" alcătuită din 117 monede otomane de mici dimensiuni (parale), emise în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Monedele au fost cusute pe o bucată de pânză, posibil ca accesoriu decorativ. Lungimea salbei este de 21 cm, iar greutatea este de 28 de grame.

Salbă din Colecția de Numismatică a Muzeului Județean Argeş.

Analizând datele provenite din cele 12 tezaure, fără cel de la Valea Iaşului despre care nu dispunem de date concrete, reiese că circulația monetară era alcătuită, în mare parte, din monedă otomană, pe următoarele locuri situându-se Imperiul Habsburgic și Republica Ragusană. Celelalte nominale ce aparțin Rusiei, Saxoniei, Bavariei, Imperiului Romano-german și Țărilor de Jos, au avut un rol infim în comerțul din spațiul actualului județ Argeş. Până acum, nu se cunosc descoperiri izolate sau tezaure care să conțină monedă spaniolă, poloneză, italiană sau franceză, însă nu este exclus ca, pe viitor, să apară și astfel de descoperiri.

Chiar dacă Imperiul Habsburgic este slab reprezentat în tezaure, excepție făcând cel de la Cotmeana, acest lucru nu înseamnă că monedele austriece au avut o circulație redusă, ci mai degrabă, putem trage concluzia că nominalele de argint au avut o slabă circulație. În schimb monedele de bronz care nu făceau obiectul tezaurizării erau răspândite în activitățile cotidiene, dovadă fiind numeroșii kreuzeri găsiți în săpăturile arheologice.

Ponderea monedelor din tezaure

	Imp. Otoman	Imp. Habsburgic	Ragusa	Imp. Țarist	Imp. Romano-German	Țările de Jos	Saxonia	Bavaria
Băiculești	4		3	2				
Câmpulung	59		1					
Costești	44	4	1	1			2	1
Cotmeana	11	104						
Davidești	5	3	7					
Deagu	290							
Fâlfani	55							
Mozăceni I	43							
Mozăceni II	7							
Recea	73				2	10		
Ștefănești	191							
Țuțulești	15	6	7					
Total	797	117	19	3	2	10	2	1
Procent	83,8%	12,3%	1,9%	0,3%	0,2%	1%	0,2%	0,1%

COIN DISCOVERIES FROM THE XVIIIth CENTURY AND THE FIRST HALF OF THE XIXth CENTURY, ON THE TERITORY OF ARGEȘ COUNTY

Abstract

Records of the currency during the XVIIIth century and the first half of the XIXth century, are given by the isolated discoveries, coin hoards and coins from the archaeological excavations.

The discoveries so far revealed on the Argeş County's limits, show a typical situation, in which prevail the Otoman coins, followed by the Austrian and Ragusan ones. There are also exceptions in certain coin hoards, containing coins from Russia, the Low Countries and German states such as Saxony and Bavaria.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

DESPRE ȘCOALA DE „MUSICHIE” DIN CÂMPULUNG DIN 1826 ȘI DESPRE CUTREMURUL DIN 1838 ÎN JUDEȚUL ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA*

Istoria județelor Argeș și Mușcel a pasionat pe mulți cercetători care au publicat numeroase cărți și studii referitoare la trecutul lor, pentru că ele au fost leagănul de formare a statului medieval Țara Românească, locul primelor reședințe domnești, Curtea de Argeș și Câmpulung, locul primului scaun mitropolitan, Curtea de Argeș ș.a.

Cu toate acestea arhivele încă păstrează numeroase izvoare necercetate care se referă istoria acestor județe. Două documente păstrate la arhivele din București ne furnizează informații despre aspecte ale istoriei acestor județe mai puțin cunoscute, pe care le prezentăm în continuare

Primul document la care ne referim, păstrat la Biblioteca Academiei Române[1], ne informează despre existența la Câmpulung a unei școli de „musichie”. Nu știm când s-a înființat asemenea școală în Câmpulung, dar asemenea școli, de muzică religioasă, existau, probabil, și în alte orașe căci ele erau coordonate, desigur de la București, de un „Macariie, epistatul școalelor” care era preot.

Orânduit „din bunătatea sfinții sale” dascăl la școala de „musichie” din Câmpulung, care funcționa, probabil, la mănăstirea Negru Vodă, un Nicolae, „un pământean de acolo”, se lega, prin zapisul din 22 iulie 1826, față de epistatul Macarie să respecte opt „ponturi”.

Cel de al doilea document este un raport al ocârmuitorului județului Argeș, Ioan Prijbianu, pe care la 13 ianuarie 1838 îl trimite Departamentului Trebilor din Lăuntru după cutremurul din 11 ianuarie 1838.

Dintre calamitățile naturale în fața căruia omul este neputincios pe primul loc se află cutremurele. Întrucât ele nu pot fi prevăzute, daunele materiale și victimele umane produse de cutremure pot fi considerabile. După cel din 1802, următorul cutremur menționat de documente a fost cel din 11 ianuarie 1838 care a lovit și județul Argeș.

---

* Pitești.
[1] Biblioteca Academiei Române, doc. ist., CLXXV/207.

La nici două zile de la cutremur, Ioan Prijbianu[2], ocârmuitorul Județului Argeş, raportează Departamentului Pricinilor din Lăuntru, la 13 ianuarie 1838, despre cutremurul care a lovit și Județul Argeş. Fiind primul raport întocmit la puțin timp după această calamitate naturală, când nu existau destule informații despre efectele lui în toate localitățile, informațiile sunt sumare, dar el este un document important, mai ales că este întocmit de ocârmuitorul județului Argeș.

Singurele informații mai concrete se referă la stricăciunile provocate mănăstirii Vieroș din Județul Mușcel și mănăstirii Trivalea, de lângă Pitești, în a cărei biserică, datorită stricăciunilor produse de cutremur, nu se mai putea sluji.

Prezentarea celor două documente va fi, sperăm, un sprijin pentru cei ce cercetează istoria județelor istorice Argeş și Mușcel.

ANEXE

1.

22 iulie 1826. Zapisul prin care Nicolae, orânduit dascăl la școala de „musichie" din Câmpulung, se obligă față de Macarie, epistatul școalelor, să respecte „ponturile" din acest document.

Încredințez cu zapisul mieu la mâna sfnț. părintelui Macariie, epistatul școalelor de musichiie, ca să să știie că din bunătatea sfinții sale orânduindu-mă dascăl la școala de musichiie a orașului Câmpulung și protimisindu-mă[3] mai mult pă mi<ne> ca pre un pământean de acolo, decât pre alții streini, de bună voia mea mă leg cu aceste ponturi mai jos arătate care le dau la mâna sfnț. sale.

1. Mă îndatoresc ca să fiu îngrijat la slujba epanghelmi[4] mele ca totdeauna să prometisesc madimile[5] care am a le paradosi[6] ucenicilor.
2. Să fiu îndatorisit de a-m scri cărțile toate câte fac trebuință de a să paradosi în școali și mai nainte însumi de a le prociti și a le da și ucenicilor de a le scri.

---

[2] Sub numele de Ioan Prijbăianu este menționat în catagrafia din 1838 ca locuind în Vopseaua galbenă a Piteștiului, fiind grec, 41 de ani, văduv, fără copii, serdar, ocârmuitor al județului Argeș, cu avere puțină, având slugi și robi țigani. Vezi: Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011, p. 89, poziția 115.

[3] **Protimisi, protimisesc** - a acorda întâietate, prioritate; a prefera; a privilegia (Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu –Dobridor, *Dicționar de arhaisme și regionalisme* (în continuare: Gh. Bulgăr..., *op. cit.),* vol. I-II, Editura Saeculum Vizual. București, 2016, p. 166).

[4] **Epanghelma** - profesie, meserie (Dicționar neogrec-român, Editura Demiurg, 1996, p. 218.

[5] **Madea, madele** - 1. temă, problemă, pricină, afacere, subiect, chestiune 2. cusur, defect 3. fel, categorie, sort 4. om neserios, fără caracter **(**Gh. Bulgăr..., *op. cit.,* p. 275) .

[6] **Paradosire, paradosiri** - 1. predare (la inamic) 2. predare, înmânare 3. predare de cunoștințe (Gh. Bulgăr..., *op. cit.,* p. 11*).*

3. Să fiu înadatorisit întru toate a urma du<pă> ponturile cele tipărite ce-m sânt date la mână.

4. Să fiu silitor din toată puterea și osărbeia, zioa și noaptea, de a paradosi și de a arăta spor și la fieștece doi ani să arăt desăvârșit ucenicilor.

5. Mă îndatoresc ca slujba epanghelmi mele să o păzesc din toată vărtutea mea neprihănită, ca să fiu pildă bună ucenicilor miei, iar urmând înpotrivă, nesilindu-mă și fiind nebăgător de seamă poruncilor ce-m sânt date, să fiu vinovat cu orce pedeapsă va voi sfnț. sa.

6. Să fiu îndatorisit de a mă sili zioa și noaptea să alcătuesc tropare pă toate glasurile și alte madimi mai mari i orice și totdeauna să le trimit sfnț. sale să le theorisească și să le îndrepteze.

7. Să fiu îndatorisit ca pe tot anul, de la luna lui iulie 15 păn la avgt. 15, când și eu am diiaconi şcoali, să viu aici în Bucureşti ca să mă mai ghimnasesc la asporiile[7] ce vor avea și aceasta pînă la trei ani să o fac pentru folosul mieu, iar de la trei ani să fiu slobod și de aceasta

8. Să fiu îndatorisit a păzi aceste ponturi nestrămutate de a mă arăta cinstit, silitor și cu toată osărdiia în slujbă ce-m stă înnainte, iar nu ca procatohul[8] mieu.

Și pentru mai adevărată credință am scris însumi și am iscălit.

1826 iulie 22

Nicolaie....[9].

2.

Ioan Prijbianul, ocârmuitorul Județului Argeș, raportează Departamentului Pricinilor din Lăuntru despre cutremurul din 11 ianuarie 1838

„CINSTITULUI DEPARTAMENT AL PRICINILOR DIN LĂUNTRU
OCÂRMUIREA JUDEȚULUI ARGEȘ

Această Ocârmuire, de datoriie socotind, nu lipsește plecat a încunoștiința cinstitului Departament că la 11 ale următoarei luni, noaptea la patru ceasuri turcești, deodată cu ivirea unui urlet foarte spăimântător, cutremurându-se pământul și ca la doo-trei minute fiind cu o îndestulă iuțeală cele mai multe case, deși n-au căzut de tot, dar foarte rău s-au struncinat, surpându-să mai cu seamă coșurile i sobile du printrânsele.

Asemenea rău s-au zdrobit și unile din bisericile aflate într-acest oraș, precum la unile turnurile ce să numesc clopotnițe, la altile catapeteazmile din

---

[7] Lectură probabilă.

[8] **Procator, procatori** - 1. avocat 2. procuror fiscal 3. persoană împuternicită (Gh. Bulgăr..., *op. cit.,* p. 158).

[9] Indescifrabil.

lăuntru lor stând puțin aninate, ca cum s-ar fi sprijinind de vreo putere a pronii cerești.

Iar mai cu seamă stricăciune au făcut acest cutremur mănăstirii Veroșu, din sud Mușcel, că după știința luoată de la prea sfinția sa părintele Sinadon[10], năstavnicu acei mănăstiri, atât biserica cât să poate de rău s-a struncinat, cât și casile din curtea pomenitii mănăstiri dărămându-să unii din oameni casii abea au scăpat zdrobiri, iar alți încă vii aflându-să, mai vârtos duhovnicu mănăstiri, a fost stând îngropați în molozuri, dar nimenea n-au murit.

S-au zdrobit așa de rău și mănăstirea numită Trivalea, dintr-acest județ, nemafiind încă în stare de a să săvârși într-însa sfintele slujbe.

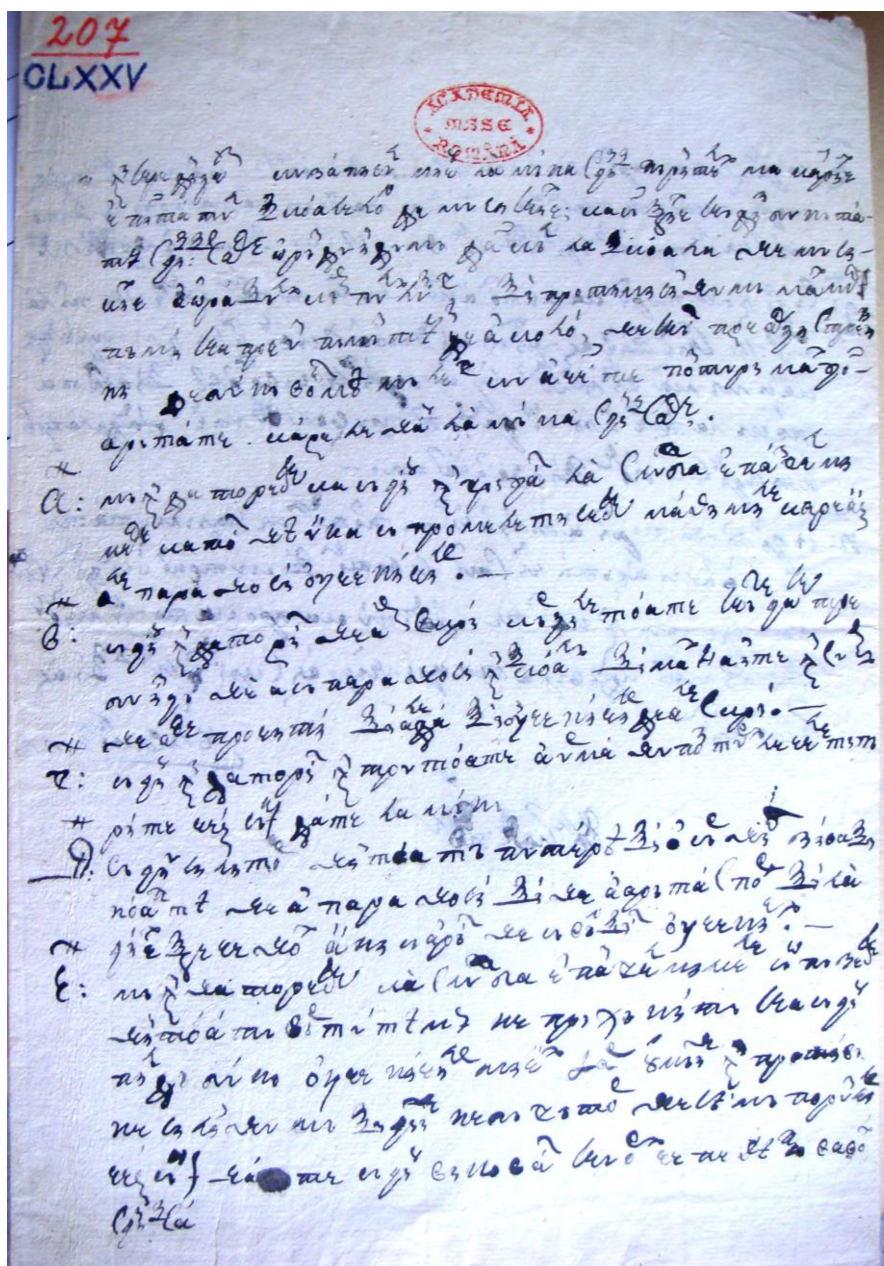
Pă prundul api Argeșului s-au văzut pământu crăpat și printr-acele crăpături apă eșită amestecată cu nisip.

Iar lăcuitori de nu puțină groază a unii așa vrednică dă neuitat întâmplare fiind coprinși, Ocârmuirea n-a încetat pă de o parte a le da corajul trebuincios și totdeodată a-i și mângâia prin aceleaș ziceri ce după prevăzuta întâmplare s-au socotit că cere cuviința și nemairămâindu-le vreun fel de întristare să află înnălțând acum glasuri de rugăciune către sfânta pronie cerească spre a-i păzi dă vreun alt mai mare rău în viitorime.

Acestea deocamdată, iar mai ivindu-să asemenea științe și după la suptocârmuitori să vor supune și acelea cu al doilea la cunoștința cinstitului Departament.

Ocârmuitor Ioan Prijbianu[11]
Anul 1838
Luna ghenr. 13
No. 206
Sec. 1-iu
Masa 1-iu
Oraș Pitești[12].

[10] Despre Samuil Tărtășescu Sinadon, numit la 6 oct. 1829 stareț al mănăstirii Vieroș și al schitului Buliga din Pitești, episcop al Episcopiei Argeș (17 ian. 1845-30 sept. 1849), vezi Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeșului 1793-1949,* Editura Europroduct, Pitești, 2005, p. 18-40.
[11] Semnătură autografă.
[12] Arhivele Naționale București, fond Vornicia din Lăuntru, dos. 235/1838, f. 49.

207
CLXXV

Zapisul din 22 iulie 1826, referitor la Şcoala de „musichie” din Câmpulung.

Zapisul din 13 ianuarie 1838, referitor la cutremurul din județul Argeș.

ABOUT THE CÂMPULUNG MUSIC SCHOOL IN 1826 AND ABOUT THE 1838 EARTHQUAKE IN ARGEŞ COUNTY

Abstract

The two documents presented in this article relate to some aspects of history of the former Argeş and Muscel Counties: the Câmpulung music school in 1826 and the 1838 earthquake in Argeş County.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

DESPRE PITEȘTIUL ANULUI 1843

SPIRIDON CRISTOCEA*

Reședință domnească temporară, reședință a județului Argeș, Piteștiul și-a avut istoria sa reflectată parțial în numeroasele articole tipărite în revistele de specialitate și în numai cele două monografii[1], prea puține pentru trecutul său, în timp ce Câmpulungul, o altă reședință domnească, are cinci lucrări de acest fel tipărite[2].

Elaborarea unei noi lucrări referitoare la istoria Piteștiului se impune cu necesitate, mai ales că arhivele, atât cele de la Pitești, cât și cele de la București, păstrează o bogată informație.

Chiar dacă sursele documentare pentru secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea se păstrează în limba română cu alfabet chirilic, în Argeș și la instituțiile de profil (muzee, arhive, facultăți) există cercetători care cu pasiune și sârguință pot oferi datele necesare elaborării unei asemenea lucrări.

Publicarea cu ceva timp în urmă a catagrafiei Piteștiului din anul 1838 constituie un bogat material documentar pentru cunoașterea acestei perioade[3].

---

* Pitești.

[1] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria Municipiului Pitești*, Editura Academiei R.S.R, 1988; Spiridon Cristocea, Carmen Măndescu, *Prima monografie a Piteștiului, în* „Argesis", seria istorie, Muzeul Județean Argeș, XIII/2004, p. 323-340.

[2] K. D. Aricescu, *Istoria Kămpulungului, prima residința a Romaniei*, București, Imprimeria lui Ferdinant Om, 1855, 191 p.; Idem, *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a Rumâniei*, partea II, București, Imprimeria lui Ferdinand Om, 1856, 180 p.; C. Rădulescu-Codin, *Câmpulungul Muscelului Istoric și legendar. Privire asupra trecutului. Cu hărți figuri și numeroase vederi. Însoțit de călăuza vizitatorului celor mai de seamă locuri și monumente istorice din oraș și din împrejurimi*, Editura Librăriei Ioan N. Staicu, Câmpulung Muscel, 1925, 288 p.; Ioan Răuțescu, *Câmpulung-Muscel. Monografie istorică*, Tipografia Gh. N. Vlădescu, Câmpulung-Muscel, 1943, 426 p. (republicată la Editura Aldus, Brașov, 1997); Ion Hurdubețiu, Flaminiu Mârtzu, N. Nicolaescu, Gheorghe Pârnuță, Ilie Stănculescu, *Câmpulung-Muscel ieri și azi. Istoria orașului*, Câmpulung Muscel, 1974, Tipografia Universității din București, 384 p.; Constantin Ciotei, Gheorghe Pârnuță, Ion Popescu-Argeșel, *Monografia Municipiului Câmpulung-Muscel*, Editura Expert, Tiparul S.C. Lumina Tipo s.r.l., București, 2005, 572 p.

[3] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011.

Deși nu are valoarea catagrafiei din 1838, materialul pe care-l prezentăm în continuare reprezintă o sursă de informație utilă pentru cei ce se vor încumeta să elaboreze o altă lucrare privind trecutul orașului Pitești. De aceea vom prezenta integral acest material elaborat de Maghistratul orașului Pitești, la 3 iunie 1843, fără a face vreun comentariu asupra conținutului lui. Remarcăm totuși că acest raport a fost semnat, în locul prezindentului Sfatului, de către C.A. Rosetti, personalitate marcantă a istoriei secolului al XIX-lea care o scurtă perioadă a activat și în județul Argeș, aspect mai puțin cercetat și cunoscut.

De asemenea mai remarcăm că materialul poartă pecetea Maghistratului Pitești. De formă ovală, pecetea are în câmp un copac deasupra căruia o pasăre în zbor ține în cioc o balanță, având pe margine inscripția: „Maghistratu orașului Pitești”[4].

„MAGHISTRATUL ORAȘULUI PITEȘTI, *STAREA LUI DE ACUM*

Lăcuitori are peste 800 familii, înpărțite pe 14 mahalale în oraș și trei de țărani muncitori.

Deputați, doăzeci.

Biserici, noă în oraș.

O Școala Normală Națională.

Patru școli private, din care una de limba grecească.

Un pension de demoazele râdicat într-acest anu supt direcsia une germane.

O temniță.

O încăpere publică pentru tulumbi cu alăturările ei.

O piață publică în mijlocul orașului.

O fabrică de tabac de rând.

Toate ulițile cele mari așternute cu piatră și o foarte mică parte din ulițile de a doa mână încă neașternute.

Numai o uliță să luminează noaptea, cu bani după o cisluire necunoscută Sfatului.

O cislă chibzuită de deputați supt cercetarea și îngrijirea Sfatului și încunoștiințată numai Administrații locale să face pe tot anul pentru ținerea a doăzeci paznici de noapte și un epistat cu o leafă du peste anu de lei 6960 înpărțită pe familii și chipzuite pă trei stări.

Vânzarea pâini pe pr. noă bune și a jimbli pe pr. treisprezece.

Idem a cărni pă pr. doăzeci.

Idem a lumânărilor pe pr. una sută șase.

---

[4] Pecetea se află pe coperta și la p. 230 a lucrării: Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1996.

Cheltuiala reparațiii de acum a podului du	-	lei	pr.
peste apa Argeșul:		16.200	
Capitalul său de astăzi	-	8.087	38
Dați contracciului după contract	-	8.000	
Rămân în casa sa		87	38
Lipsesc		8.112	2

spre îndeplinirea sumei ce să cere la această reparație și care de să va lua din capitalul Casei Sfatului urmează apoi a să acoperi această lipsă din viitorul venit al podului carele după cercări nu să urcă mai mult dă peste lei 3.000 pe fiecare anu.

Capitalul Casei Sfatului rămas din anul 1842		- lei	pr.
		11.092	29
Venitul anului 1843, după buget	-	12.283	14
Suma toată	**-**	**23.376**	**3**
Să scade cheltuiala pe anu 1843, după buget	-	9.513	35
Rămân capital pă viitorul anu 1844 potrivit bugetului de acum		13.862	8

Trebuințele acestuia

Neapărată trebuincioasă reparație este pentru Școala Normală pă povara contracciului clădiri ei, iar școala amerință surpare peste școlari, după cum să face dovadă dăspre aceasta din raporturile Maghistratului de la noemvrie anu trecut.

Pentru înființarea unui spital obștesc de 15 paturi, pentru un doctor al spitalului și c.l. să să dea voe Sfatului să să dășchiză o supscripție în județul Argeșul.

Dezrobirea moșii orașului de la doi din oroșani carii parte dintr-aceasta o ține în folosul d-lr, iar astăzi voesc a o însuși de tot, la care mai întâi dă trebuință este ajutor Cârmuiri locale pentru mărginirea suduirilor ce fac acum acei oroșani peste toate rânduelile la care erea supus acest pământ către Sfat pănă astăzi și aceasta în putere de dorobanți ai Administrații locale și cu bătăi, unul din acei oroșani fiind reghistratorul Cârmuiri locale.

O noă cisluire, până la lei 5000, pentru scoaterea de hotarnic și inginer asupra aceștii moșii.

Ținerea podului du peste apa Argeșului să să înparță măcar cu o a patra parte și pă povara învecinatelor sate ale județului Mușcelu, fiind podul așăzat cu un cap pe acelaș județ, căci cheltuelile lui covârșește întotdeauna venitul ce aduce.

Luminarea de noapte a celor mai însemnate uliți ale orașului prin cisluirea noă, care să nu să va putea urca mai mult dă lei 6.000 pe anu dintâi.

Clădirea unei temniță de zid cu o cheltuială dă lei până în 16.000.
Cisla străji fiind trebuincioasă are lipsa de întărirea legiuită.

Ultima filă a raportului Maghistratului Pitești din 3 mai 1843.

Orașul înconjorat de târguri numai particolare care scumpesc producturile de hrană pentru havaetul ce să ia de către proprietari de la vânzători acelor producte poate da încăpere pe a lui piață de un târg de legume fără havaet.

Un basen trebuincios la spatele încăperi tulumbi pe piața orașului pentru de a să aduna apă de la Fântâna Buliga la întâmplare de focuri, fiind cu anevoe a să găsi apă multă la asemenea întâmplări, afară de aceia ce izvorașțe din cișmele, acest basen să poate face cu lei 800.

Adaos de doi dorobați cu plată, peste amploiați legiuiți prin Regulament, în slujba Maghistratului având enteresurile Casii înpărțite cu depărtare pentru care cinovnicu neîncetat trebue să să depărteze de la Sfat.

Un ajutor mai energic să să dea Sfatului din partea Administrații locale pentru toate pravilnicile sale lucrări și mai cu seamă pentru curățenia orașului,

Pentru prez. serd. C. A. Rosetty[5]

Anl 1843
Luna mai 3
N. 239
Or. Pitești”[6]

ABOUT PITESTI IN THE 1843 YEAR

Abstract

In this paper, the author presents an unknown report elaborated by the mayor of Pitesti on May 3, 1843, which contains some interesting data about the state of the city at this time.

[5] Semnătură autografă.
[6] Biblioteca Academiei Române, doc. ist., MV/17.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

ASPECTE PRIVIND CONDIȚIILE INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI CAMPANIA DIN ANUL 1916

VALENTIN MOTREANU*

Perioada de neutralitate, armată sau de „expectativă cu apărarea frontierelor” (21 iulie/3 august 1914-14/27 august 1916), în care s-a aflat România în primii doi ani ai războiului mondial, a fost o perioadă de febrilă activitate politică și diplomatică pentru a angaja țara de partea acelor forțe care să-i garanteze sprijinirea şi înfăptuirea dezideratului unității naționale, în condițiile în care să fie diminuate, pe cât posibil, situațiile neprevăzute, cu consecințe grave, periculoase pentru viitorul statului.

Neutralitatea, adoptată în ședința Consiliului de Coroană, la Castelul Peleș din Sinaia (21 iulie/4 august 1914), nu putea fi decât o soluție conjuncturală pentru România, care nutrea convingerea că războiul recent declanșat constituia evenimentul în urma căruia putea și trebuia să fie realizată unitatea sa național-statală.

Fraza de sfârșit a discursului premierului român, în cadrul ședinței, nu lăsa loc nici unei alte interpretări asupra acestei realități subînțelese: „Războiul va fi probabil lung - concluziona șeful executivului de la București - vom avea prilejul să ne mai spunem cuvântul”[1].

După primii doi ani de război, puterile Antantei își dăduseră seama de neajunsurile lipsei de directive, unitate și de coordonare ale sforțărilor lor. O importantă schimbare se petrecuse în înaltul comandament rus, Marele duce Nicolae, generalisimul armatelor rusești, fusese ridicat de la comanda sa și trimis în Caucaz. Comanda nominală a armatelor rusești fusese luată de țarul Nicolae, având ca șef, al Marelui Stat Major pe generalul Alekseev. Noul comandant al armatelor rusești, avea alte concepții și privea situația din Peninsula Balcanică, precum și rolul și posibilitățile României, cu ochi mai realiști decât până acum.

În ipoteza unei cooperări militare cu România, generalul Alekseev declara că, din cauza dificultăților de transport pe căile ferate, nu-i este cu putință

---

* Muzeul Județean Argeş, Piteşti.

[1] Vasile Popa, *Acum ori niciodată*, Document, an IV, nr. 2-4/2001, p. 6.

să trimită forțe rusești la Dunăre. Răsturnând situațiile politice și militare, șeful Statului Major rus se declara dispus să susțină eventual România, trimițând o armată rusă de 10 divizii (100.000 oameni) în Bucovina, spre a întări aripa stângă a propriului front și a amenința flancul drept austro-german, într-o ofensivă generală rusă pe frontul de Est.

La 2 martie 1916, președintele Republicii franceze telegrafia direct Țarului, încercând să demonstreze importanța capitală pe care o prezenta pentru aliați intrarea României în acțiune și ruga pe țar să întrebuințeze toată autoritatea lui pentru ca planurile cooperării militare româno-ruse să se stabilească după dorința românilor[3]. Era semnalul noilor tratative ale anului 1916.

La 4/17 august 1916 între România pe de o parte și Rusia, Franța, Anglia și Italia pe de altă parte, s-a încheiat un tratat politic și o convenție militară.

Încă de la declanșarea acțiunilor militare pe frontul român, trupele ruse trebuiau să fie angajate în mod hotărât alături de armata română, în efortul comun de realizare a scopului - înfrângerea Puterilor Centrale. Însă din primele săptămâni ale acțiunilor militare pe frontul din Dobrogea, ieșea în evidență că aliatul de la răsărit nu era dispus să-și sacrifice forțele pentru cauza românilor, un succes al acestora nefiind dorit“[2].

Atunci când a fost nevoie de un sprijin rapid și eficient, din partea trupelor ruse, acesta nu a venit sau a fost tardiv.

La începutul ultimei decade a lunii august 1916, generalul Basarabescu a primit ordinul să execute imediat cu divizia sa o puternică ofensivă și să înainteze în marș forțat spre Turtucaia. Acțiunea generalului Basarabescu se bizuia și pe sprijinul diviziei generalului rus Zaiancikovski, care însă, fie din inerție, fie din rea-voință, fie din cauza imposibilității tehnice de a executa ordinul“, n-a intervenit[3]. Firește că aceasta nu a fost singura cauză a dezastrului de la Turtucaia.

Observând situația de pe frontul românesc, Mackensen și-a dat seama că are în fața lui forțe militare puțin numeroase și fără armament modern. El a înțeles și că Rusia nu manifesta mare interes pentru apărarea Dobrogei și că armatele ei aveau un comandant slab, care nu știa să realizeze coeziunea conducerii trupelor în luptă.

La 19 octombrie/1 noiembrie generalul Iliescu ordona să se expună următoarele considerații șefului Statului Major Imperial: ,,Din textul și spiritul Convenției Militare reiese că Comandamentul trupelor aliate care cooperează pe teritoriul român revine Majestății Sale Regelui. Aceste prevederi ale Convenției au 'fost stabilite nu numai ca o chestiune de deferență pentru persoana Majestății

[2] Gh. Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu (coord.), *România și primul război mondial*, Muzeul Vrancei, Edit. Empro, Focșani, 1998, p. 143.
[3] Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus 1900-1924*, vol. I, Edit. Albatros, București, 1998, p. 104.

Sale, ci mai ales din necesități operative, care continuă a exista și acum, de aceea insistăm asupra acestui punct. în adevăr, întreg dispozitivul forțelor noastre, jocul rezervelor precum și orice plan de acțiune pentru viitor, nu se vor face decât printr-o coordonare perfectă [...] cu armatele ruse din Moldova și din Dobrogea. Legătura numai prin Marile Cartiere Generale rus şi român ne este îndestulătoare pentru asigurarea unei perfecte coordonări. Conformația geografică arată altminterea că pe frontul nostru carpatin trebuie să existe un singur și unic comandament și că acesta nu se va putea exercita în bune condițiuni dacă nu se va putea dirija și acțiunea armatei care-i va asigura spatele (Armata din Dobrogea). Orice altă soluție pentru comanda Armatei din Dobrogea va îngreuna cooperarea pentru motivele arătate mai sus și va face a se pierde mult timp pentru luarea fiecărei dispoziții de detaliu"[4].

Din prima săptămână a lunii septembrie 1916 s-a observat că „în timp ce Armata de Nord română înainta în munții Călimanului, trupele ruse care atacau spre Vatra Dornei nu înaintau deloc"[5].

Ineficiența trupelor ruse se observă și din telegrama Șefului Statului Major, generalul Iliescu, adresată generalului Coandă pentru a o înmâna Statului Major Imperial: „Trupele noastre luptă în munții Călimanului de la 4 septembrie cum a fost convenit dar rușii după câteva atacuri n-au mai mișcat. Suntem nevoiți a lua din Dobrogea 2-3 divizii“[6].

Faptul că la 4 decembrie 1916 erau deja elaborate de către partea rusă studii, în mai multe variante, referitoare la forțele și mijloacele armatei române care urmau să fie cantonate pe teritoriul Rusiei, evidențiază existența unui plan bine pus în privința luării sub control a teritoriului românesc dintre Carpații Orientali și Prut. În baza studiilor efectuate de comandamentul Regiunii militare Odessa la 20 decembrie 1916, ministrul Rusiei în România, generalul Mosolov, a adresat guvernului român un document oficial, care conținea punctul de vedere al Petrogradului în privința evacuării armatei noastre dincolo de Nistru.

Proiectul rusesc prevedea evacuarea și concentrarea provizorie a 300.000 recruți din armata română în districtul militar Odessa. Ulterior, dintre aceștia, 185.000 trebuiau să rămână definitiv la Odessa, iar ceilalți 115.000 urmau a fi trimiși la est de acest district[7].

Moldova a rămas singurul teritoriu neocupat Aici s-au retras armata, familia regală, guvernul. Parlamentul. Campania începută la mijlocul lunii august s-a încheiat cu o înfrângere de proporții.

[4] Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), fond Marele Cartier General, dosar nr. 169, f. 208.
[5] Ion M. Oprea, op. cit., p. 108.
[6] A.M.R., fond Marele Cartier General, dosar nr. 169, f. 46.
[7] A.M.R., fond Marele Cartier General, dosar. nr. 1037, f. 24.

Cauzele sunt complexe și dintre ele amintim: nepregătirea armatei și a țării pentru război; momentul intrării în acțiune, care nu a fost favorabil din punct de vedere militar; lupta pe două fronturi; neîndeplinirea de către aliați a angajamentelor asumate; atitudinea ciudată a armatei ruse, care în câteva cazuri nu a dat ajutorul necesar; greșelile comandamentului român etc.

SOME ISSUES REGARDING TO THE ENTERING OF ROMANIAN ARMY IN THE FIRST WORLD WAR AND THE WAR CAMPAIGN OF 1916

The article deals with the conditions of Romania's entry into the First World War and the campaign conducted by the Romanian Army in the second half of 1916.

This year, Romania had entered the Great War completely unprepared.

Although a political and military convention had been signed with Russia, our allies did not always give the necessary support on the battlefields.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

OPERAȚIUNILE OFENSIVE, PE DIRECȚIA GENERALĂ BRAȘOV, ALE DETAȘAMENTUL DE ACOPERIRE „BRAN”

CORNEL POPESCU*

La numai câteva zile după ce România semnase, la 4 august 1916[1], Tratatul cu marile puteri din Antanta, Ministerul de Război român a transmis tuturor detașamentelor de acoperire, aflate deja instalate în lungul frontierelor țării, precum și unităților dislocate în apropierea acestora, Ordinul nr. 2.828 din 9 august 1916, potrivit căruia: „toate unitățile ce sunt dislocate din garnizoanele din timp de pace trebuie să fie încadrate în conformitate cu ordinea de bătaie pentru mobilizare”[2]. Astfel, pentru armata română, a început pregătirea operațiunii de mobilizare generală.

Nu a trecut mult timp de la semnarea Tratatului și, începând cu seara zilei de 14 august 1916, a fost deja declarată starea de război dintre România și Austro-Ungaria. În baza prevederilor Înaltului Decret Regal nr. 2.784 din 14 august 1916[3]: „Întreaga Armată se va mobiliza. Prima zi de mobilizare, va începe, la ora 12,00, în noaptea de 14 la 15 August 1916”. Apoi, armatei române i-a fost transmis Ordinul ministrului de război nr. 2.891 din 14 august 1916, potrivit căruia: „Mobilizarea generală [este] ordonată. Prima zi de mobilizare începe în noaptea de 14-15 August, ora 10,00. Toate comandamentele, trupele și serviciile, vor deschide toate plicurile Ipotezei «Z»“[4].

După deschiderea plicului cu Ipoteza «Z», Corpul 2 Armată, a întocmit și transmis unităților din compunere ordine de operațiuni specifice fiecăreia dintre ele. Astfel, a comunicat Detașamentului de acoperire „Bran”[5], prin Ordinul nr. 1.729, cele de mai jos.

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] Precizez, toate datele cronologice din lucrare sunt conforme cu calendarul iulian, folosit în România până în anul 1919.
[2] Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare abreviat: D. C. A.] al Ministerului Apărării Naționale, fond Corpul 2 Armată, dosar nr. 55/1916, f. 412.
[3] Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 107/1916.
[4] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 182.
[5] În multe lucrări, studii și articole apare și cu denumirea de: detașament, grup sau grupare.

„Trupele de acoperire de pe frontiera Transilvaniei, vor trece granița, prin surprindere, în seara zilei de 16 August a. c.[6] ora 9.00 p .m.[7]. Ele vor înainta cu energie, căutând a ajunge și pune stăpânire pe liniile și pozițiile menționate în instrucțiunile relative la ofensiva grupelor de acoperire „Bran" și „Predeal" și anume:

Grupul Bran: Zărnești, Tohanu Vechi, Tohanu Nou, Dealul Județului; Grupul Predeal: Dârstele, Turcheșul.

Coloanele odată ajunse pe pozițiile ordonate, sau dacă, eventual, vor fi fost oprite de forțe puternice în înaintarea lor către acele poziții, în ambele aceste cazuri, se vor opri pe pozițiile cucerite (și favorabile apărării), știind că vor trebui să păstreze aceste poziții contra oricărui atac, cel puțin, zece zile, pentru a permite ulterior debușarea coloanelor ce se adună înapoia lor".

Conform acestui ordin, Coloana principală de atac a Detașamentul „Bran" trebuia să plece: „din locul unde se găsește în ziua de 14 August a. c., la o oră, astfel ca la ora 9.00 p. m., precis, să treacă frontiera și să urmeze drumul ce i s-a prescris acestei coloane în instrucțiunile relative la ofensiva grupelor de acoperire în Transilvania și va căuta să atingă obiectivul ce i s-a prescris pe poziția indicată: Bran, arătată mai sus. Vă veți folosi de călăuzele, care vi s-au pus la dispoziție, pentru a vă orienta pe drumul ce veți urma".

Detașamentul, în continuarea respectivului ordin, a primit următoarea recomandare: „Veți avea grijă:

1. De a asigura legătura la dreapta cu Coloana din dreapta, iar la stânga cu Coloana din stânga, ale Detașamentului Bran.

2. De evacuarea răniților și prizonierilor.

3. De reîmprospătarea munițiilor și

4. De hrănirea trupelor".

Se atrage serioasă atenție asupra gravității și importanței operațiunii ce aveți de executat; de ea depinzând, în cea mai mare parte, reușita operațiunilor ulterioare și, prin urmare, veți pune toată sârguința să insuflați ofițerilor și trupei de sub comanda D-voastră: curajul, bărbăția și sacrificiul de sine, ce trebuie fiecare să depuie în executarea acestei delicate operațiuni.

Se atrage atenția, asupra discreției ce trebuie păstrată, pentru a asigura surprinderea în această operațiune"[8].

Detașamentul de acoperire „Bran", urmare a ordinului primit, a aluat măsurile necesare punerii în practică a prevederilor acestuia. Pentru asigurarea surprizei operațiunii ofensive, forțele din compunerea Detașamentului, constituite în trei coloane de atac, au executat un marș de apropiere de frontiera cu Austro-Ungaria. Aceste forțe au fost, la data respectivă, majoritar cele din

[6] Anul curent.
[7] Postmeridian.
[8] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 188.

compunerea Brigăzii 6 Infanterie, structurate în nouă batalioane de infanterie și cinci baterii de artilerie, însumând un efectiv de 9.000 militari.

La data decretării mobilizări generale, compunerea și ordinea de bătaie a Detașamentului de acoperire „Bran” a fost următoarea[9]:

„Comandant: colonel Lupescu Ioan[10].

1. Batalionul II din Regimentul 4 Infanterie, comandant: maior Niculescu A[lexandru].

2. Batalionul III din Regimentul 28 Infanterie, comandant: căpitan Călinescu Vasile.

3. Regimentul 22 Infanterie (2 batalioane), comandant: lt. colonel[11] Băltăreț Dumitru.

a) Batal[ionul] II, comandant: căpitan Folescu Mircea.

b) Batal[ionul] III, comandant: maior Georgescu Gheorghe.

4. Regimentul 30 Inf[anterie], comandant: locotenent colonel Alexandrescu St[elian].

a) Batalionul I, comandant: maior Stănescu Nicolae.

b) Batalionul II, comandant: căpitan Ștefănescu Dumitru.

c) Batalionul III, comandant: maior Niculescu Ilie.

5. Divizionul I din R[egimentul] 6 A[rtilerie], comandant: maior Rizeanu A[lexandru].

6. Bateria de 87 mm[12], comandant: locot[enent] Popa H. Benone.

7. Bateria de 53 mm, a Brig[ăzii] a 6-a Inf[anterie], comandant: locotenent Murgu Constantin”.

Detașamentul „Bran”, în vederea executării operațiuni ofensive, a fost constituit pe trei coloane de atac.

- Coloana Centrală, constituită din batalioanele II și III din Regimentul 22 Infanterie[13] și Regimentul 30 Infanterie[14], urma să atace pe direcția generală Bran.

- Coloana di Stânga, constituită din Batalionul II/Regimentul 4 Infanterie[15], urma să atace de la Ciocanul spre Zărnești.

- Coloana din Dreapta, constituită din Batalionul III/Regimentul 28 Infanterie[16], urma să atace, de la Fundățica, pe direcția Fundata - Moeciu de Sus.

După ce s-au constituit pentru atac, cele trei coloane, au început la ora 20,20 mișcarea ofensivă și au trecut la ora 21,00, din seara zilei de 14 august

---

[9] Ibidem, f. 179.
[10] Comandantul Brigăzii 6 Infanterie.
[11] Locotenent colonel.
[12] Baterie din compunerea Brigăzii 3 Artilerie.
[13] Regimentul III „Dâmbovița” nr 22 Infanterie.
[14] Regimentul „Muscel” nr. 30 Infanterie.
[15] Regimentul „Argeș” nr. 4 Infanterie.
[16] Regimentul „Radu Negru” nr. 28 Infanterie.

1916, frontiera română pe direcția generală Brațov. Apărarea austro-ungară, surprinsă de atac, s-a retras „în debandadă”[17].

Coloana Centrală, a fost primită de inamicul dispus în apărare pe poziția Măgura - Bran, în jurul orelor 2,00 din noaptea de 14/15 august, cu de infanterie. Din această cauză, Regimentul 30 infanterie, la ora 7,15, în ziua de 15 august, a fost oprit din înaintare și a raportat comandantului Detașamentului: „că de front poziția este foarte tare, așa că de front este imposibil a o aborda”, specificând în continuare că: „Am dispozat ca, Batalioanele I și II, să urce Dealul Cetății și să atace poziția din flancul stâng”.

Primind ordinul comandantului Detașamentului, Regimentul 22 infanterie a executat, concomitent, un atac de învăluire prin dreapta a poziției Măgurași a atacat din spate apărarea inamică. Astfel, prin acest atac conjugat, de flanc și de front, s-a reușit cucerirea poziției Măgura. După care, până spre ora 16,00, trupele Coloanei au ocupat aliniamentul: Măgura - Bran - Dealul Cetății[18].

Coloana din Dreapta, în același timp, a atacat și a respins inamicul, urmărindu-l pe direcția Fundata - Moeciu de Sus. În acest mod, până în jurul orei 17,00 (15 august), trupele Coloanei au fost ocupat linia: Poarta - pozițiile de la Cota 931, făcând joncțiunea cu trupele Grupului „Moreni”.

Coloana din Stângă, concomitent, a atacat și a ocupat, până la ora 17,00 (15 august), pozițiile austro-ungare de pe dealul Măgura Mică, asigurând flancul întregului Detașament.

La finalul operațiunilor ofensive ale coloanelor Detașamentului „Bran”, inamicul a fost obligat să se retragă pe aliniamentul: Râșnov - Tohanu Nou - Zărnești[19].

Dar, succesul a fost plătit cu sânge: trei ofițeri și 32 subofițeri și trupă morți și 118 răniți, evacuați la Rucăr. Inamicul, la rândul lui, a avut: trei ofițeri morți și mulți răniți și, în plus, a lăsat 150 prizonieri în mâinile românilor. Primul ofițer român, căzut în ofensiva spre Transilvania, a fost locotenent colonelul Poenaru Bordea, din Regimentul 28 Infanterie[20].

Trupelor Detașamentului „Bran”, în pauza efortului ofensiv, le-a fost prezentat conținutul Înaltului Ordin de Zi Regal din 15 august 1916[21]:

„OSTAȘI !

V-am chemat ca să purtați steagurile voastre peste hotarele unde frații noștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde.

---

[17] D. C. A. Pitești, fond. Brigada 6 infanterie, dosar nr. 1, f. 32 și dosar nr. 2, f. 1.
[18] Ibidem, dosar nr. 1, f. 10 și dosar nr. 15, f. 3.
[19] Ibidem, dosar nr. 2, f. 1.
[20] Cornel Țucă, Dan Pintilie, *Gruparea de acoperire „Bran”*, în Studii și comunicări, Muzeul Câmpulung Muscel, Câmpulung Muscel, 1981, p. 159.
[21] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 187.

Umbrele marilor voievozi: MIHAI VITEAZUL și ȘTEFAN CEL MARE, ale căror rămășițe zac în pământurile ce veți dezrobi, vă îndeamnă la biruință ca vrednici urmaşi ai ostașilor care au învins la RĂZBOIENI, la CĂLUGĂRENI și la PLEVNA.

Veți lupta alături de marile națiuni, cu cari ne-am unit. O luptă aprigă vă așteaptă; cu bărbăție să îndurăm însă greutățile și, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbânda va fi a noastră.

Arătați-vă deci demni de gloria străbună.

De-a lungul veacurilor, un neam întreg vă va binecuvânta și vă va slăvi.

FERDINAND

Odată cu înaintarea lor în Transilvania, trupele române, implicit și cele ale Detașamentului „Bran", au distribuit în fiecare dintre localitățile unde au intrat: „Manifestul Guvernului către poporul român"[22], din 15 august 1916,

ROMÂNI,

Războiul, care de doi ani a încins tot mai strâns hotarele noastre, a zdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat că pentru viitor numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor. Pentru Neamul nostru el a adus ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua Unirii Lui.

După vremuri îndelungate, de nenorociri și de grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze Statul ROMÂN prin Unirea Principatelor, prin Războiul Independenței, prin munca lor neobosită pentru Renașterea națională.

Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea Românilor de pe cele două părți ale Carpaților. De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți, din plaiurile BUCOVINEI unde Ștefan cel Mare doarme somnul lui de veci.

În noi, în virtuțile, în vitejia noastră stă putința de a le reda dreptul ca într-o ROMÂNIE întregită și liberă, de la Tisa până la Mare, să propășească în pace potrivit destinelor și aspirațiilor noastre.

ROMÂNI,

Însuflețiți de datoria sfântă ce ni se impune, hotărâți să înfruntăm cu bărbăție toate jertfele legate de un crâncen Război, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credința neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti roadele glorioase ale izbândei.

Cu Dumnezeu înainte!

FERDINAND

În ziua de 16 august 1916, Batalionul al II-lea din Regimentul 4 Infanterie, a atacat și respins inamicul, urmărindu-l în retragerea lui, până pe versantul nord-

[22] Ibidem, f. 186.

vest al defileului spre Zărnești. La rândul lui, Batalionul al III-lea din același regiment, a respins inamicul care l-a atacat din direcția Cotei 931.

Coloanele Detașamentului „Bran”, în ziua de 17 august, ora 5,00 dimineața, au început atacarea aliniamentului ocupat de inamic. Regimentul 22 infanterie, acționând ofensiv pe direcția Măgura - Tohanu Vechi, a respins apărarea inamică și a ocupat poziție pe Dealul Muscelului, până a fost depășit de coloanele laterale. Întărit cu un divizion de artilerie, a reluat acțiunea ofensivă spre Tohanu Vechi.

Batalionul II, din Regimentul 4 Infanterie, a declanșat atacatul pe direcția Zărnești și, în final, a ocupat localitatea în ziua următoare[23].

Regimentul 30 infanterie, în aceeași zi de 17 august, a respins inamicul de pe poziția de apărare și a înaintat ocupând localitatea Tohanu Nou, unde a cantonat. La Tohanu Nou, în aceeași seară, a intrat în subordinea Detașamentului „Bran” și trupele Regimentului 2 Vânători „Regina Elisabeta”, venite în marș forțat (de 69 km) de la Câmpulung Muscel.

În ziua de 18 august 1916, atacând viguros, trupele Detașamentului, au obligat forțele inamice să se retragă spre zona Codlea – Feldioara, ocupând localitatea Râșnov. Fără a se opri, Regimentul 30 infanterie a atacat din mișcare și a ocupat localitatea Ghimbav. Între timp, celelalte forțe din compunerea Detașamentului, până la sfârșitul zilei, au continuat ofensiva și au ocupat aliniamentul: Vulcanu - Ghimbav.

Moment în care, generalul Marin Niculescu, comandantul Diviziei 3 Infanterie, a transmis comandantului Batalionului IV din Regimentul 30 Infanterie, care urma să constituie Partea complementară a Detașamentului, Ordinul nr. 7 de acțiune[24]. În conformitate cu prevederile respectivului ordin, Batalionului IV, urma să ia „drumul la Șirna, Nord Vama Giuvala, unde vă veți opri și instala astfel: astă seară, veți dormi în Dâmbovicioara, și mâine, 19 august, veți constitui următoarele posturi:

- Un post de 25 oameni, cu însărcinare specială de a păzi podul peste Râul Dâmbovița, din localitatea Podul Dâmboviței. Veți da cele mai riguroase consemne în sensul ca nimeni să nu se poată apropia. Patrule, de câte doi oameni, vor patrula până la un kilometru depărtare de pod.

- Un post de 25 oameni la biserica din Podul Dâmboviței și vor patrula, de asemenea, pe Valea Dâmbovicioarei, Isvorului și pe drumul ce duce către mormântul Florichii”.

Grosul forțelor batalionului urmau să rămână în Șirna, acoperite înainte și în flancuri; supraveghind „[prin] patrule, înainte (Est) și la stânga (Nord), căutând a vă lega cu trupele amice ce există în aceste direcții”. Penteu aceasta,

23 Cornel Țucă, Dan Pintilie, *op.cit.,* p. 159.
24 D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 192.

Batalionul urma să „treacă prin Tămașul și să vină la confluența Bârsei cu Bârsa Ferului”, pentru a căuta a stabilii respectivele contacte.

La începutul zilei următoare, 19 august 1916, comandantul Detașamentului „Bran”, colonelul Ioan Lupescu, a raportat comandantului Diviziei 3 Infanterie, că: „din informațiile trimise de Detașamentul Predeal și verificate de noi, Codlea este încă ocupată de trupe inamice”. Ca urmare, Detașamentul „Bran”, care: „se organizează defensiv pe frontul Vulcan - Cristian, simte nevoia de a înainta pe frontul Codlea - Ghimbav. În acest scop, trupele din Vulcan, vor înainta astăzi, 19.VIII.1916, ora 2,00 p. m., asupra satului Codlea, sprijinite pe dreapta de trupe din Cristian[25].

Pentru realizarea acestui obiectiv, comandantul Detașamentului a întocmit și distribuit forțelor din subordine următorul Ordin de operațiuni[26]: „Detașamentul Bran, va înainta astăzi, ora 2,00 p. m., de pe frontul Vulcan-Cristian, pe frontul Ghimbav-Codlea.

În acest scop, ORDON:

Regimentul 22 Infanterie, susținut de III/28 I.[27], sub comanda lt. colonel Băltărețu, va ataca Codlea. Trupele din Cristian, vor susține, spre dreapta, atacul Regimentului 22 Infanterie. Bateria de 87 mm, trece sub ordinele lt. colonel Băltărețul. Mișcarea va începe la ora 2,00 p. m..

Regimentul 30 Infanterie, va înainta din Cristian la Ghimbav.

Regimentul 2 Vânători, înaintând, din Cristian, între Codlea și Ghimbav, va susține atacul Regimentului 22 Infanterie. Divizionul de 75 [mm], va pleca din Cristian la Ghimbav, în împrejurimile căruia va recunoaște și ocupa o poziție pentru susținerea atacului asupra Codlei.

Batalionul de Milițieni,[28] va urma mișcarea vânătorilor.

Batalionul II/4 I.[29] și Bateria de 53 mm, vor reveni, de pe Dealul Muscel, în Vulcan, conformându-se ordinului special ce a primit.

Batalionul IV/30, 70 I.,[30] vor veni din Zărnești la Codlea, prin Tohanu Vechi - Vulcan.

Trenurile regimentare, vor merge, respectiv, în Vulcan și Cristian”.

În ziua de 19 august 1916, forțele Detașamentului au declanșat atacatul, în conformitate cu prevederile ordinului comandantului. După o ciocnire puternică, inamicul a trebuit să se retragă și trupele Detașamentului „Bran” au ocupat în final localitatea Codlea. În acest timp, în localitatea Râșnov, Detașamentul a primit ca sprijin, din partea Diviziei 3 Infanterie, batalioanele IV din

[25] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 189.
[26] Ibidem, f. 190.
[27] Batalionul III/Regimentul „Radu Negru” nr. 28 Infanterie.
[28] Batalionul de Milițieni „Dâmbovița”.
[29] Batalionul II/Regimentul „Argeș” nr. 4 Infanterie.
[30] Batalioanele IV din Regimentul „Muscel” nr. 30 Infanterie și Regimentul 70 Infanterie.

regimentelor 30 și 70 infanterie[31]. În aceeași zi, Divizia 3 Infanterie a transmis unităților din subordine, inclusiv Detașamentului „Bran”: „Ordinul nr. 2 de sosirea, mișcarea și staționarea diviziei pe zona de adunare”[32]. În respectivul ordin, comandantul diviziei, generalul Marin Niculescu, a specificat, printre altele, următoarele:

- Detașamentului „Bran”, a „ocupat satele Zărnești, Tohanu Vechi, Dealul Găgești.

Pe Valea Bârsei, către Cota 764, se găsesc batalioanele IV/30 [și] 70; la Pichetul Tamaș, o Companie milițieni, post fix. La Șirna, o companie și jumătate din Bat. IV/70 I..

- Divizia a 3-a, formează stânga Armatei a II-a.

Începând cu ora 8,00, din dimineața zilei de 20 august 1916, în baza ordinului de operațiuni primit, trupele Detașamentului au declanșat un puternic atacat împotriva forțelor inamice dispuse, în fața lor, în apărare. După respingerea inamicului, Detașamentul a ocupat, până la sfârșitul zilei, o poziție de apărare pe aliniamentul: Hălchiu - Văleni - Codlea - Ghimbav[33].

Datorită desfășurării operațiuni ofensive pe direcția generală Brașov, comandantul Detașamentului de acoperire „Bran”, colonelul Ioan Lupescu, a raportat[34] generalului Marin Niculescu, comandantul Diviziei 3, în ziua de 21.VIII.1916, că: „Divizia a 4-a, prin Ordinul nr. 2 din 20.VIII.1916, primit la 21.VIII., ora 1,30 p. m., face cunoscut că, conform ordinului verbal al Corpului II Armată, domnul general Burghele, comandantul acelei Divizii, a luat, din ziua de 20.VIII.1916, comanda grupelor de acoperire „Bran” și „Predeal”.

În ziua de 21 august 1916, toate trupele Detașamentului au lucrat la organizarea defensivă a pozițiilor ocupate, conform indicațiilor prevăzute în Ordinul nr. 32 din 20 august al Divizia 3 Infanterie, completând lucrările genistice ale inamicului găsite pe respectivul aliniament. Numai Regimentul 2 vânători, în această zi, conform ordinului Diviziei 4 Infanterie, a ocupă satul Râșnov, pentru a face legătura între trupele din Brașov și Zărnești, acoperind cu avanposturi linia Vulcanu - Tohanu (dosar).

Activitatea de întărire defensivă a pozițiilor ocupate a continuat și-n ziua următoare (22 august). Recunoașterea, trimisă pe văile Bârsa și Zărnești, în această zi, de Regimentul 2 Vânători, a raportat că inamicul nu a fost întâlnit în nicio parte. Pe respectiva direcție, inamicul, retras în grabă, a rupt contactul cu trupele Detașamentului.

De asemenea, în această zi, s-a adus la cunoștința efectivelor Detașamentului de acoperire „Bran” conținutul Ordinului de zi al generalului de

[31] D. C. A. Pitești, fond Brigada 6 infanterie, dosar nr. 1 f. 119.
[32] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 191.
[33] D. C. A. Pitești, fond Corpul 2 Armată, dosar nr. 65, f. 215.
[34] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 195 (Raportul nr. 36 din 21.VIII.1916).

divizie Dumitru Cotescu, comandantul Corpului 2 Armată, din 22 august 1916, către trupele de acoperire din subordine[35]:

„OSTAȘI,

Sunt doi ani, de când ați desfășurat o muncă fără preget, în lucrările de întărire ce vi s-au ordonat, pentru apărarea frontierei și în serviciul de priveghere necontenită cu care ați fost însărcinați.

Acum, în urma, prin avântul vostru eroic, demn de urmașii vitejilor voștri străbuni, ați pus stăpânire pe o bună parte din teritoriul răpit vouă pe nedrept de secole de Ungurii, asupritorii, și ați desăvârșit astfel, în mod complet, sarcina de acoperire ce vi s-a încredințat.

OSTAȘI,

Vă mulțumesc, din inimă, pentru sacrificiul vostru, prin care ați reînviat gloria strămoșească și ați făcut ca vulturii noștri să fâlfâie falnic pe vârfurile Carpaților, iar sufletele întregii Români, de la Tisa până la Mare, să tresalte de bucurie.

De astăzi înainte, Corpul II Armată [operativ], constituindu-se, mă voi găsi în mijlocul vostru și voi fi mândru să mă aflu în capul unor astfel de viteji, îndemnându-vă să păstrați avântul eroic, ce ați arătat până la răpunerea completă a dușmanului”.

Detașamentului de acoperire „Bran”, a primit în aceeași zi, la ora 17,00: Ordinul de concentrare nr. 174 din 22 august 1916 al Corpului 2 Armată[36]. Potrivit prevederilor respectivului ordin, la aceea dată, erau: „Știri puțin precise asupra inamicului, care a luptat între Zăbala și Pasul Bran, îl arată în retragere, cu tendință de a se reface la Nord de linia Hysfalva – Hărman – Sânpetru - Codlea Veche”, iar Armata a II-a, urma: „a trece frontiera cu toate trupele și serviciile, pentru a se concentra în regiunea Brașovului”, cu trupele din subordinea Corpului 2 Armată dislocate: „în regiunea Hăghig - Araci – Sfântu Gheorghe - Homorod - Satu Nou - Lisnau - Bicfalău - Dobârlău - Budila - Purcăreni[37] - Zizin[38] - Târlungeni - Satu-Lung - Turcheș - Prejmer, cu Brigada III Cavalerie la Hărman și Sânpetru”.

Ordinul nr. 174, a fixat următoarea misiune Detașamentului de acoperire „Bran”, care, întărit cu Regimentul 28 Infanterie, Regimentul 4 Infanterie, restul Regimentului 6 Artilerie și Regimentul 2 Obuziere, urma a: „fi împins și oprit pe linia Breaza - Țânțari[39]“ (azi: Dumbrăvița); iar trupelor și serviciilor Diviziei 3 Infanterie le ordona aducerea: „peste frontieră, pe măsură ce vor fi sosit pe

[35] Ibidem, f.196.
[36] Ibidem, f. 197.
[37] Azi inclusă în Săcele.
[38] Idem.
[39] Azi: Dumbrăvița.

zona de concentrare inițială, pentru a staționa pe poligonul Codlea - Vulcan - Tohanu Vechi - Tohanu Nou - Râșnov - Cristian – Ghimbav".

În ziua de 23 august 1916, trupele din compunerea Detașamentului au continuat organizarea pozițiilor defensive, conform indicațiilor ordonate. Dar, începând cu ziua următoare, trupele, aflate până la aceea dată în compunerea Detașamentului, au început deplasarea: „pentru ocuparea sectorului destinat concentrării și supravegherii", de data aceasta trecând din subordinea acestuia în cea a Brigăzii 6 Infanterie, conform Ordinului de operațiuni nr. 14 din 24 august 1916 al Diviziei 3 Infanterie[40].

Începând cu această zi, de 24 august 1916, intervalul de timp al acțiunilor ofensive ale Detașamentului de acoperire „Bran" a luat sfârșit. Prin operațiunile ofensive efectuate până la aceea dată, Detașamentul a asigurat concentrarea în liniște - departe de acțiunea, eventuală, a inamicului - a unităților din compunerea Diviziei 3 infanterie și deplasarea acestora, gata mobilizate de război, dincolo de Carpați, pentru ași ocupa sectoarele de front ordonate.

Astfel că, terminându-se atât mobilizarea unităților subordonate Diviziei 3 infanterie, cât și dislocarea și ocuparea de către acestea a sectoarelor de front ordonate, *începând cu ziua de 24 august 1916 s-a desființat Detașamentul de acoperire „Bran"*, iar „trupele care au intrat în compunerea lui, vor merge spre zonele indicate"[41]. Ca urmare, trupele din compunerea lui, majoritatea formând - de la aceea dată înainte - Brigada 6 Infanterie, au continuat operațiunile militare în cadrul Diviziei 3 infanterie.

Spre informarea celor interesați, înainte de încheierea comunicării, prezint: „Ordinea de bătaie nominală", la data de 25 august 1916[42], a Diviziei 3 Infanterie; prin aceasta, urmărind, regăsirea în compunerea diviziei a unităților și subunităților militare aflate, în intervalul 15-24 august, în subordinea fostului Detașament de acoperire „Bran".

Ordinea de bătaie nominală a Diviziei 3 Infanterie
(25 august 1916)

I. CARTIERUL GENERAL AL DIVIZIEI 3

1. COMANDAMENTUL

a) COMANDANT: general Niculescu Marin;
- Ofițer adjutant: sublocotenent Urdăreanu Ernest[43].

b) SERVICIUL DE STAT MAJOR:
- Șef de Stat Major: colonel Constantinescu Stan;

---

[40] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 200.
[41] D. C. A. Pitești, fond Brigada 6 infanterie, dosar nr. 15, f. 11.
[42] D. C. A. Pitești, Colecția R.I.J.O.-1, dosar nr. 1.854, f. 205-206.
[43] Din Regimentul 4 Călărași.

- Ofițer de Stat Major: maior Diaconescu St. Nicolae;
- Ofițer de Stat Major: căpitan Micescu Petre;
- Ofițeri informatori:
- căpitan rezervă Magheru Adrian[44];
- lt. Tătărescu Ștefan, din Ministerul de Război.

c) SERVICIUL INTENDENȚEI:
- Șeful Serviciului: intendent locotenent colonel Martac Ion;
- Ofițer de intendență: administrator căpitan Dumitrescu Mihail.

d) SERVICIUL TEZAURULUI:
- Casier: administrator financiar Constantinescu Constantin[45].

e) SERVICIUL SANITAR:
- Șeful Serviciului: medic colonel Ionescu D. Ioan.

f) SERVICIUL POȘTAL:
- Șeful Serviciului: locotenent Trotonghi Mihail[46];
- Șef de Oficiu: oficiant inferior Cominovici Ion[47].

g) JUSTIȚIA MILITARĂ:
- Pretor: locotenent colonel rezervă Botez Ion[48] (Jand. Rurală).

h) SERVICIUL CARTIERULUI:
- Comandantul Cartierului: căpitan Anastasescu Emil[49];
- Contabilul Cartierului: administrator sublocotenent rezervă Nițescu Ion;
- Medic la Cartier: medic ajutor sublocotenent Severin E. Constantin[50];
- Veterinar la Cartier: veterinar maior Ștefănescu Alexandru[51].

2. ESCADRONUL DE ȘTAFETE:
- Comandant: căpitan Miclescu Henric[52].

3. COMPANIA DE PIONIERI:
- Comandant: căpitan Georgescu Grigore[53].

4. SECȚIA DE TELEGRAFIE - LINIA I:
- Comandant: locotenent Trotonghi Mihail[54].

5. SECȚIA DE PROIECTOARE:

---

[44] Din Regimentul 2 Călărași, Escadronul 2.
[45] Din Administrația. Financiară Buzău.
[46] Din Batalionul 2 Pionieri.
[47] De la Poșta București.
[48] Din Jandarmeria Rurală.
[49] Din Regimentul 4 Călărași.
[50] Din Comitetul Consultativ Sanitar.
[51] Din Regimentul 10 Roșiori.
[52] Din Regimentul 3 Călărași.
[53] Din Batalionul 2 Pionieri.
[54] Idem.

- Comandant: sublocotenent rezervă Bedreag Constantin[55].

II. TRUPE OPERATIVE

6. REGIMENTUL 2 VÂNĂTORI „Regina Elisabeta”:
- Comandantul regimentului: lt. colonel Penescu Constanti.;
- Batalionul I, comandant: căpitan Iacobini Vicor;
- Batalionul II, comandant: maior Botescu Mihail;
- Compania de mitraliere, comandant: locotenent Orășanu Alexandru.

7. BRIGADA 5 INFANTERIE:
- Comandantul Brigăzii: colonel Brătășanu Anton.
a) REGIMENTUL 4 „ARGEȘ”:
- Comandantul regimentului: colonel Urdăreanu Nicolae;
- Batalionul I, comandant: maior Filip Ioan;
- Batalionul II, comandant: Niculescu Alexandru;
- Batalionul III, comandant: locotenent colonel Stăncescu Emanoil;
- Compania de mitraliere, comandant: locotenent Alexiu Ioan.
b) REGIMENTUL 28 „RADU NEGRU”:
- Comandantul regimentului: colonel Negulescu Nicolae;
- Batalionul I, comandant: maior Staresiu Constantin;
- Batalionul II, comandant: căpitan Niculescu Dumitru;
- Batalionul III, comandant: căpitan Călinescu Vasile;
- Compania de mitraliere, comandant: locotenent Scarlat Gheorghe.
c) BATERIA DE 53 MM:
- Comandantul Bateriei: locotenent Oncică Dumitru.

8. BRIGADA 6 INFANTERIE:
- Comandantul Brigăzii, colonel Lupescu Ioan.
a) REGIMENTUL 22 „DÂMBOVIȚA”:
- Comandantul regimentului: colonel Băltăreț Dumitru;
- Batalionul I, comandant: căpitan Purcaru Dumitru;
- Batalionul II, comandant: căpitan Polescu Mircea;
- Batalionul III, comandant: maior Georgescu Gheorghe;
- Compania de mitraliere, comandant: sub locotenent Bădescu Constantin.
b) REGIMENTUL 30 „MUSCEL”:
- Comandantul regimentului: locotenent colonel Alexandrescu St.;
- Batalionul I, comandant: maior Stănescu Nicolae;

[55] Idem.

- Batalionul II, comandant: căpitan Ștefănescu Dumitru;
- Batalionul III, comandant: maior Niculescu Ilie;
- Compania de mitraliere, comandat: locotenent Baloteanu Dumitru.

c) BATERIA DE 53 mm

- Comandantul Bateriei: locotenent rezervă Murgu Constantin.

9. BRIGADA 3 ARTILERIE:

- Comandantul Brigăzii: colonel Grecescu Alexandru.

a) REGIMENTUL 6 ARTILERIE

- Comandantul regimentului: locotenent colonel Tomoroveanu Alexandru;
- Divizionul I, comandant: maior Rizeanu Alexandru;
- Divizionul II, comandant: maior Ștefănescu Alexandru.

b) REGIMENTUL 2 OBUZIERE UȘOARE DE 105 MM:

- Comandantul regimentului, locotenent colonel Polizu Alexandru;
- Divizionul I, comandant: maior Micioară Paul;
- Divizionul II, comandant: Sichitiu Nicolae.

c) BATERIA DE 57 MM

- Comandantul Bateriei: locotenent Popa C. Benone.

10. BATALIONUL DE MILIȚII „DÂMBOVIȚA”

- Comandantul batalionului: locotenent colonel rezervă Mironescu Victor.

III. SERVICII

1. Divizionul de Coloane Muniții Divizionare:

- Comandantul Divizionului: locotenent colonel rezervă Cantacuzino Gr. Nicolae[56].

2. Coloana Muniții de Obuziere de 105 mm:

- Comandantul Coloanei: locotenent rezervă Gruman Grigore[57].

3. Coloana Muniții de Obuziere, de la Parcul Corpului 2 Armată.

- Comandantul Coloanei: locotenent rezervă Mirinescu Benone.

4. Ambulanța Divizionară cu Coloana de Brancardieri:

- Șeful Ambulanței: medic maior rezervă Costăchescu C. Marinoiu;
- Șeful Coloanei de Brancardieri: medic căpitan Marinidi Gr. V..

5. Coloana de Subzistență nr. 1, de la Divizionul Coloane de Subzistențe al Corpului 2 Armată.

- Comandantul Coloanei: locotenent rezervă Otulescu Alexandru.

[56] Din Regimentul 15 Artilerie.
[57] Din Regimentul 2 Obuziere.

Închei prezenta comunicare, subliniind că: operațiunile ofensive ale trupelor din compunerea Detașamentului de acoperire „Bran”, din zilele dintre 15 și 24 august 1916, au permis mobilizarea, în liniște, și concentrare, direct pe zonele de front, tuturor unităților și formațiunilor din organigrama de război a Diviziei 3 Infanterie, fără ca aceasta - în perioada respectivă - să fi fost obligată a duce acțiuni militare, defensive sau ofensive, în zonele - deja mai înainte - ocupate și securizate de Detașament.

OFFENSIVE OPERATIONS OF „BRAN” COVERING DETACHMENT IN BRASOV

Abstract

The covering detachment „Bran”, following up a received orders, took the required actions to put them into practice. To assure the surprise of the offensive operation, the forces of the Detachment, made of three lines of attack, executed an approachment march near the Austro-Hungarian border. These forces were, at that time, most from Brigade 6 Infantry, structured in nine battalions of infantry and five troops of artillery, summing 9.000 soldiers.

After they prepared to attack, the three lines started at 8 p.m. the offensive movement and passed the Romanian border at 9 p.m. in the evening of 14th August 1916 towards Brasov. The Austro-Hungarian defense, surprised by the attack, drew back in disorder.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

VIITORUL A FOST SCRIS ÎN 1918

IONEL CLAUDIU DUMITRESCU*

Anul 1918. Europa. Două blocuri militare luptă pentru obținerea hegemoniei militare și politice pe bătrânul continent, ceea ce înseamnă dominarea întregii planete. Industria ambelor tabere furnizează noi tipuri de arme și uriașe cantități de muniții pentru confruntarea finală. Nu mai există cale de întors. Trebuie să existe o luptă supremă de nimicire. Împăratul Wilhelm al II-lea era hotărât să obțină victoria în această confruntare a titanilor și ofensiva din primăvară părea să dea câștig de cauză atacurilor rapide ale infanteriei, mai ales că se reușise concentrarea unor noi divizii aduse de pe fostul Front de Est[1].

Cercurile conducătoare din cadrul Antantei erau uimite de rezultatele germanilor, capabili să spargă frontul savant fortificat și să înainteze spre Paris, capitala Franței fiind un important centru producător de armament. Un tun putea să bombardeze orașul de la peste o sută de kilometri[2]. Ofensiva a devenit aproape legendară. Aliații au demonstrat însă că pot să gândească și dincolo de sălbaticele lupte cotidiene pentru fixarea inamicului și au elaborat noi tactici pentru contracararea asalturilor inamice. Planificatorii germani au fost încântați de numărul mare de victime produse forțelor Antantei în sectoarele de asalt, dar n-au reușit să mai sesizeze esențialul încleștărilor: ofensivele erau acțiuni directe, cu obiective ușor de observat și, în consecință, de blocat de către cei ce aveau mobilitate ridicată. Nu s-a reușit aflarea unor ținte strategice de urmărit până la capăt pentru scoaterea din luptă a adversarului și istoria s-a repetat în următorul război mondial. Germanii se complicau mereu în planuri elaborate și în construirea unor mașini sofisticate și greu de manevrat.

---

* Colegiul Naţional „Alexandru Odobescu“, Piteşti.

[1] Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial 1914-1918*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 404.

[2] Arma impresionantă ca realizare tehnică a însemnat în realitate o risipă de materiale strategice pentru că proiectilele lansate spre capitala Franței nu aveau precizie și nu loveau fabricile de armament ce asigurau aprovizionarea frontului cu tehnică de ultimă generație (*Max le Long tire sur le Paris,* în *Historia*, nr. 127, aprilie 1970, p. 868). Efectul terorii a fost minim asupra producției de război.

Arme noi au fost introduse în încleștare pentru a echilibra raportul de forțe. Au apărut astfel tancurile, mașini tot-teren capabile să forțeze rețelele de sârmă ghimpată, tranșeele adânci și ploaia de gloanțe și de schije. Blindatele înzestrate cu mitraliere asigurau protecția laterală a tancului central înzestrat cu tun pentru distrugerea cuiburilor de mitraliere și a pozițiilor de artilerie[3]. Atacul masiv cu forțe motorizate urma să reprezinte soluția revenirii la războiul de manevră și viitorul conflictelor moderne. Atacurile aliate din vara anului 1918 au demonstrat că tancurile pot străpunge orice sistem de fortificații dacă nu există cursuri de apă pentru protecție sau șanțuri special săpate[4]. Eficiența mașinilor cuirasate cu plăci groase din cel mai rezistent oțel a atras atenția strategilor și pe cea a politicienilor, ceea ce a dus la intrarea omenirii în era tancului și istoria a început să fie scrisă cu șenilele. Tehnica a evoluat, dar obsesia pentru blindate este încă universal răspândită. Anul 1918 a adus pe câmpurile însângerate niște mașinuțe blindate ce nu păreau de viitor. Se numeau banal *Renault F. T. 17* și aveau o masă mică. Viteza era de doar 8 km pe oră, dar dispuneau de ceva cu o valoare militară ridicată: turelă ce se putea roti complet circular. Folosite în contraatacul din 1918 și apoi la respingerea trupelor bolșevice de către polonezi, au devenit un model perfect de copiat pentru toți proiectanții de blindate.

Totuși, inamicul putea să opună valurilor de infanteriști și mașini mitraliere având muniție specială și tunuri din belșug, ceea ce reducea înaintarea și ducea la creșterea pierderilor spre valori imposibil de acceptat. Avionul a venit să ajute tancurile prin faptul că are o mobilitate superioară și posibilitatea observării mișcării inamicului de la mare distanță. Necesitățile militare au transformat fragilele mașini din pânză în instrumente perfecte de atac, cu structură din lemn sau metal, și înzestrate cu mitraliere, tunuri și bombe de diferite tipuri. Binomul tanc – avion era inventat și orice țară a fost obligată să se înarmeze după noile reguli, cheltuielile sporind de la an la an. Fenomenul s-a perpetuat până-n prezent și nici trecerea unui veac n-a adus ceva nou în domeniu. Producția de mare serie a avioanelor militare[5] a dus la apariția industriei aeronautice și a firmelor de profil, din care a derivat un interes deosebit pentru realizarea de automobile. Germania a pierdut încleștarea aeriană fiindcă n-a reușit să organizeze suficient de bine producția de aeroplane și s-a pierdut într-o multitudine de variante și modele. În plus, Austro-Ungaria n-a fost capabilă să ridice capacități importante de fabricare și doar 2.238 de exemplare au ieșit de pe porțile uzinelor[6]. Este interesant de subliniat că aviația, chiar dacă a avut parte de realizări deosebite, a fost o adevărată piatră de moară pentru forțele germane,

[3] George Forty and Jack Livesey, *The world Encyclopedia of tanks and armoured fighting vehicles*, Anness Publishing, 2012, p. 95.
[4] Colonel G. Schnitler, *La Guerre mondiale 1914 – 1918*, Payot, Paris, 1928, p. 355.
[5] http://de.wikipedia.org/wiki/Luftkrieg
[6] http://de.wikipedia.org/wiki/Luftkrieg

din ce în ce mai sleite din cauza luptelor de uzură. Astfel, 56 de avioane trimise în sprijinul Turciei erau însoțite de 80 de piloți și 800 de mecanici și alți specialiști în domeniul aeronautic[7]. Infima forță aeriană n-a reușit să contribuie la întărirea dispozitivului defensiv otoman și, copleșită de superioritatea numerică a aliaților, n-a putut să oprească rapida înaintare a cavaleriei britanice[8].

Anul 1918 a mai scris soarta lumii și sub alt aspect important. Progresele din domeniul militar au fost deosebit de plăcute pentru strategi și politicieni aflați în goana după o glorie iluzorie și popoarele au fost supuse la noi și noi experimente pentru a fi satisfăcute aceste pofte maladive.

Avionul a condamnat la dispariție dirijabilele, dar a schimbat complet modul de gândire la nivel tactic și strategic. Marinarii au integrat noua armă în structura flotelor prin inventarea portavioanelor și militarii au trecut la specializarea aparatelor de zbor după destinație. Au apărut avioane de vânătoare, de atac la sol sau de asalt, de bombardament ușor, greu și strategic, de recunoaștere, de transport și de antrenament. Cum aluminiul este un metal ce se obține costisitor prin procesul de electroliză, s-a trecut la accelerarea construirii de termocentrale și hidrocentrale de putere sporită în granițele marilor puteri și apoi exemplul a fost contagios la nivel planetar. Așa se explică de ce regimul comunist din România a fost obsedat de dezvoltarea imensului combinat de la Slatina și de cele două hidrocentrale de pe Dunăre.

Nu exista nici cel mai mic interes legat de nivelul de trai al populației, dar electrificarea a fost prezentată de către serviciile de propagandă drept o realizare pentru îmbunătățirea vieții cetățenilor. Fenomenul a fost similar în Uniunea Sovietică la o scară fără precedent în raport cu necesitățile oamenilor de rând și aceeași utopie a stat la baza industrializării colosului chinez după 1949, statul asiatic având aceeași politică economică sub masca unei propagande agresiv de pașnice. ***Morții din 1918 le dictează celor vii de astăzi toate deciziile și nu iartă ceva.***

Luptele de pe Frontul de Vest au avut foarte mult învățăminte pentru cei ce au vrut să învețe câte ceva din evenimentele militare și din lecțiile oferite în mod gratuit de către beligeranții înverșunați. Astfel, aliații din Antanta au observat că superioritatea numerică și tehnică nu este suficientă dacă nu există o coordonare a eforturilor pe câmpurile de luptă din partea unui creier limpede, organizat și, mai ales, optimist. Comandamentul german putea să deplaseze rapid trupele din rezervă și astfel orice ofensivă era blocată și chiar se putea trece la contraatac. Era nevoie de o minte analitică, care să coordoneze loviturile devastatoare cu tancuri asupra liniilor inamice, dar abia la 26 martie 1918 a primit generalul francez Ferdinand Foch misiunea să coordoneze eforturile aliate

[7] Valeriu Avram, *Cerul în flăcări 1914-1918*, Editura Militară, București, 2014, p. 328.
[8] *Ibidem*, p. 328.

împotriva unor forțe germane revigorate prin sosirea multor unități rămase fără obiective după căderea Rusiei în ghearele anarhiei politice și militare[9].

Ostilitățile s-au încheiat oficial la 11 noiembrie 1918, dar poftele absurde ale politicienilor și ale strategilor militari au rămas și aveau nevoie de noi instrumente ale morții, cele mai scumpe fiind cele din domeniul naval. Chiar dacă se vorbea mereu despre pace și despre reducerea armamentului greu, în realitate arsenalele gemeau de comenzi. Au fost tăiate vapoarele învinșilor, dar au fost finisate cuirasate americane și japoneze dotate cu tunuri de calibrul 406 mm. S-a făcut o sistematizare și la capitolul crucișătoare grele, tunurile de calibrul 203 mm fiind standardizate în toate marinele de război. Crucișătoarele ușoare au trecut la piesele de artilerie de calibrul 150 mm.

Distrugătoarele, nave concepute să lupte împotriva torpiloarelor, au fost asamblate la un deplasament mai mare, grupurile energetice pe bază de petrol permițând o creștere a razei de acțiune. Dacă vapoarele principale de luptă nu se uzau moral prea repede, vasele de protecție mai mici erau supuse și uzurii fizice. A fost normal ca să se treacă la distrugătoare cu tunuri de calibrul 120 mm în loc de 100 sau 105 mm, dar au apărut și distrugătoare lider, dotate cu piese de 127, 130 sau 138. Nici submarinele n-au fost uitate și toate flotele au primit torpiloare subacvatice în funcție de resursele financiare și de felul mărilor controlate[10]. Modelul german de submarin-crucișător a fost copiat pentru a se desfășura operațiuni militare la nivel planetar[11]. Chiar dacă navele cu tunuri erau impresionante prin puterea de foc, portavioanele erau cele care promiteau lovituri la nivel strategic. Marina britanică a dat primul exemplu prin atacul de la Tondern din 19 iulie 1918. Au fost numai șapte avioane, dar afectarea gravă a instalațiilor germane pentru folosirea dirijabilelor a arătat care va fi soluția în viitoarele războaie pentru neutralizarea la sol a forțelor inamice.

Se poate observa că obsesiile militariste s-au menținut la nivelul creierelor de strategi și politicieni, urile tradiționale implicând tendința dezvoltării forțelor armate pe aceleași coordonate. Infanteria a primit armament automat din belșug și aruncătoare de mine, dar au fost ridicate și fabrici de autocamioane pentru a se asigura transportul rapid spre liniile de front. Artileria a fost cea mai favorizată dintre armele vechi, tunurile fiind adaptate pentru deplasare mecanizată prin perfecționarea roților și au fost concepute aparate speciale pentru ochire și dirijarea precisă a tirului asupra obiectivelor. Orice oțel de calitate era dirijat spre noi țevi performante, lungi și rezistente[12] și aici erau consumate energiile intelectuale ale specialiștilor militari. Tunurile de toate tipurile au rămas esențiale pentru spargerea pozițiilor fortificate și cursa dotării

[9] Colonel G. Schnitler, *La Guerre mondiale 1914-1918*, Payot, Paris, 1928, p. 329/330.
[10] Petre Iancu, *Aventura submarinului*, Editura Albatros, București, 1984, p. 50 – 51.
[11] *Ibidem*, p. 116.
[12] Neofit Boldici, *Artileria de câmp modernă*, Editura Militară, București, 1992, p. 167.

se menține și astăzi, chiar dacă este învăluită în ceața secretului militar. Sistemul de tracțiune clasic nu mai satisface și marile puteri au investit masiv în artilerie autopropulsată pentru a lansa operațiuni în adâncimea dispozitivului inamic[13].

Nu era timp de glumit în cursa înarmărilor pentru hegemonie mondială. Fabricile cu profil militar n-au fost afectate de lupte și grupările de interese au continuat să facă presiuni asupra factorilor de decizie pentru modernizarea și producerea de noi tipuri de arme. Chiar dacă ororile conflictului proaspăt încheiat erau cunoscute, uzinele au continuat să duduie fără întrerupere, prosperitatea locală fiind asigurată cu sângele din regiuni îndepărtate[14]. Anul 1918 a arătat care trebuie să fie regulile de producție în domeniul armamentului. Standardizarea era obligatorie pentru a asigura aprovizionarea cu muniții și reducerea cheltuielilor cu reparațiile. Armele infanteriei nu mai erau interesante dacă nu erau ușoare, rezistente la factorii de mediu și automate. Francezii au oferit lecția *Chauchat* și pușca-mitralieră a devenit obligatorie în inventarul oștirilor moderne. Uzinele din întreaga lume au revărsat pe piața civilă și militară armament automat din ce în ce mai miniaturizat și cu cadență mai ridicată, celebră devenind carabina automată de asalt A.K.-47, popular denumită Kalașnikov. Tehnica se schimbă, ideile rămân aceleași. Nici mitralierele n-au scăpat de aceste tendințe și au apărut renumitele MG 34 și MG 42, multe funcționale și astăzi.

Interesant este și un alt capitol al evoluțiilor de la capitolul militar. Generalii au considerat că au învățat lecțiile oferite de bătăliile din 1918 și, chiar dacă fortificațiile de campanie au fost capabile să asigure oprirea inamicului cu un minim de forțe, ofensiva cu mijloace mecanizate a fost definită drept soluția ideală pentru obținerea rapidă a victoriei. Era un fel de transpunere în practică a principiilor din 1914, dar se adăuga în ecuație forța și viteza blindatelor. Al Doilea Război Mondial a reprezentat o imagine a acestor principii, dar puțini au sesizat că atacul la nivel strategic duce la o imobilizare a forțelor pe o singură direcție și permite relativ ușor blocarea de front și apoi trecerea la contraatac pe flancuri, ceea ce determină catastrofe de proporții.

Anul 1918 a arătat întregii lumi că la nivel de execuție germanii se pricep de minune să înceapă acțiuni ofensive și să le pună în practică, dar elitele conducătoare se plictisesc repede de banala situație cotidiană și trec în domeniul fanteziilor economice, politice sau militare. Unele idei pot fi catalogate drept vizionare, dar utilitatea practică tinde spre zero și această caracteristică a gândirii în spațiul germanic rămâne valabilă și astăzi. Era construit un supertun pentru lovirea Parisului, dar artileria de front era insuficientă pentru a face față forțelor

[13] *Ibidem*, p. 23.

[14] Ioan I. Scafeș, Cornel I. Scafeș, *Fabricat la Škoda Werke*, Editura Alpha MDN, București, 2010, p. 18.

Antantei. Erau proiectate dirijabile și bombardiere strategice, dar producția de avioane de vânătoare era neglijată.

România în ecuația marelui conflict. Strategii Antantei au considerat că mutarea efortului german departe de Frontul de Vest ar fi o soluție pentru a favoriza acțiunile directe, frontale, cu mari mase de militari. Armata română părea o soluție ideală în această direcție și conducătorii de la București au fost convinși să intre în conflict în august 1916.

Mulți istorici contemporani minimalizează importanța unei oștiri ce n-a rezistat la focul bine întreținut al trupelor germane. Totuși, tradiționaliștii în domeniul interpretării faptelor pot fi susținuți de afirmația unui reputat general francez, Henri Berthelot fiind trimis să ofere sprijin fundamental pentru modernizarea oștirii din Carpați. Acesta recunoștea într-o scrisoare particulară că Berlinul a fost obligat să detașeze în noua regiune amenințată 32 de divizii, ceea ce însemna că nu se mai realiza masa de atac împotriva Franței. În plus, Antanta avea timp să pregătească armele victoriei[15], ceea ce s-a văzut în 1918, atunci când existau mai multe proiectile toxice decât putea să tragă artileria. Luptele în care au fost implicate trupele române au fost de amploare dacă se analizează efectivele implicate. Astfel, numai la Mărășești, comandamentul german a concentrat sub comanda feldmareșalului August von Mackensen 102 batalioane, 410 tunuri și 10 escadroane[16].

Cele trei bătălii în care au fost măcinate serioase efective germane și austro-ungare au fost de o importanță uimitoare în ecuația conflictului mondial, chiar dacă pare greu de crezut pentru strategii și istoricii ce sunt atrași numai de faptele de arme ale soldaților marilor puteri. Armata rusă era într-o criză din care n-a mai ieșit, dar și oastea franceză era foarte slăbită după șocul Nivelle. Orice masă realizată cu efectivele din Moldova ar fi însemnat un dezastru pentru Antanta. Frontul de la Salonic era destul de șubred, valoarea trupelor italiene a fost demonstrată ceva mai târziu la Caporetto și aliații au rezistat cu greu în prima parte a anului 1918 la ultima sforțare inamică.

România n-a mai luat parte directă la confruntările sângeroase din 1918, dar a jucat un rol important în evoluția ostilităților prin faptul că au fost imobilizate semnificative forțe ale Puterilor Centrale. Astfel, Divizia 89 infanterie a rămas să supravegheze activitatea oștirii române până la armistițiul

---

[15] General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916 – 1919)*, Editura Militară, București, 2012, p. 128/129. Generalul francez, ca să ne exprimăm elegant, nu spunea chiar tot adevărul în misiva către o rudă apropiată. Diviziile germane de infanterie contau prea puțin în raport cu unitățile speciale detașate împotriva României. Berlinul și Viena au trimis un număr exagerat de baterii grele și de escadrile de aviație împotriva unui inamic ce nu dispunea de resurse strategice utilizabile imediat. Chiar dacă existau ceva produse alimentare și petrol, cantitățile nu satisfăceau necesitățile armatei germane, în continuare muritoare de foame.

[16] Manole Neagoe, *Mari bătălii din istoria lumii*, vol. II, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1974, p. 179.

din noiembrie[17]. Aceeași soartă a avut-o și Divizia 218 infanterie germană[18]. Există teoria conform căreia comandamentul german a imobilizat 200.000 de militari pe teritoriul României pentru supraveghere, colectarea resurselor și refacerea trupelor prin consumarea resurselor strânse cu ajutorul baionetelor ascuțite. Trupe austro-ungare și bulgare au fost păstrate aproape de țara sfârtecată prin tratatul de la Buftea - București. Orice soldat detașat în statul carpatic mărea decalajul de forțe în raport cu Antanta. Dacă sunt exacte cifrele vehiculate astăzi, înseamnă că Puterile Centrale au păstrat pe teritoriul ocupat 1% din totalul efectivelor mobilizate în tot războiul mondial, ceea ce înseamnă excesiv de mult în condițiile unei evidente inferiorități numerice.

Armata română a fost considerată un fel de pion în marele joc de șah de la nivel planetar, dar anul 1918 i-a oferit șansa să demonstreze că poate să contribuie la salvarea întregii Europe în mod semnificativ. Se știe că serviciile secrete germane au reușit să finanțeze mișcarea bolșevică pentru a fi dizolvată oștirea rusă, ceea ce s-a și întâmplat după evenimentele din octombrie 1917. Descompunerea marilor unități ruse a atras de la sine și încetarea luptelor pe frontul diviziilor românești, prea puține pentru acoperirea întregului sector până la Marea Neagră și pentru ocrotirea liniilor de aprovizionare ce treceau printr-o Ucraină aflată la discreția germanilor. Singura soluție rămasă conducerii de la Iași a fost să încheie armistițiu și apoi un tratat de pace cu Puterile Centrale.

A fost o trădare față de Antanta care a trimis mult echipament de calitate pentru dotarea armatei române și o încălcare a tratatului de alianță din august 1916 ce prevedea să nu se încheie pace separată cu forțele inamice? Nici pe departe. Semnatarii documentului n-au avut în vedere situația nefericită a căderii Rusiei în haosul comunist și cu ajutorul marelui aliat s-ar fi rezolvat orice situație strategică și tactică. Din păcate, manevra germană de sprijinire a mișcării bolșevice a dat toate calculele strategilor Antantei peste cap. S-a propus soluția unei rezistențe până la ultimul cartuș, s-a plănuit formarea unui Triunghi al morții în sudul Moldovei, dar erau idei lipsite de viabilitate și ar fi provocat distrugerea ultimului bastion de ordine din regiune. Se preconiza chiar o retragere a trupelor române peste Prut pentru a lupta în continuare alături de unități fidele rusești și ucrainene, dar era un plan utopic în condițiile imposibilității aprovizionării ritmice cu material de război. Haosul de tip bolșevic s-ar fi extins pentru că armata germană era incapabilă să mențină ordinea pe spații vaste și nici nu avea interes să o facă din cauza insuficienței forțelor pentru Frontul de Vest.

Visul asasinilor și anarhiștilor de tip socialist ar fi ajuns să fie pus în practică și unele tentative au existat în 1918, trecute astăzi sub tăcere de către cercetătorii din domeniul istoriei naționale pentru a se păstra aparența dorinței

[17] http://en.wikipedia.org/wiki/89th_Infantry_Division_(German_Empire)
[18] http://de.wikipedia.org/wiki/218._Division_(Deutsche_Kaiserreich)

de unire a tuturor românilor[19]. Cei ce sunt adepții unei ideologii totalitare uită de poporul din care provin.

Menținerea diviziilor românești în stare de luptă a fost esențială pentru fericirea popoarelor de pe vaste spații geografice. Prima reușită a constat în dezarmarea fostelor unități ale marelui aliat, militarii scăpați de sub control fiind preocupați să-și satisfacă cele mai barbare instincte sub acoperirea baionetelor. Grav era că politruci lipsiți de orice pic rațiune și de scrupule erau interesați să răspândească o ideologie utopică peste mulțimi ce nici nu auziseră de principiile presupus revoluționare pentru progresul omenirii. Chiar dacă exista teoria înarmării întregului popor și a desființării armatei profesioniste, cazul românesc a arătat că o trupă și inferioară numeric poate înfrânge mase numeroase și turbulente. Astfel, în lupta de la Spătărești, 28 noiembrie 1917, trupele române au silit forțele ruse să depună armele după ce au suferit pierderi estimate până la 200 de morți și 500 de răniți. Victimele apărătorilor au fost cifrate la 14 morți și 83 de răniți[20]. Chiar dacă există tot felul de legende despre proasta dotare a armatei ruse în raport cu cea germană, românii au strâns rapid 4.000 de puști, 74 mitraliere și 84 de tunuri[21]. Diviziile turbulente din zona Galați s-au antrenat în lupte cu forțele române și o parte a Diviziei 9 infanterie siberiană s-a predat germanilor, spre completa dezonoare militară[22]. A fost nevoie ca trupele române să pătrundă în Basarabia pentru ca lumea normală să se mențină pe linia Nistrului, dar luptele pe noul hotar au continuat cu diferite intensități până-n 1940. Totuși, detașamentele bolșevice au reușit să destabilizeze complet armata rusă și să distrugă liniile românești de aprovizionare cu armament modern, adică și-au îndeplinit misiunea pentru care fuseseră finanțate de către comandamentul german. Pierderile provocate Antantei și omenirii sunt inestimabile prin prelungirea ostilităților în mod complet inutil. Numai aviația română a pierdut 150 de aparate de zbor performante[23].

Mult mai importantă a fost menținerea armatei române pentru păstrarea unirii românilor din Transilvania și Banat cu Vechiul Regat. Haosul intelectual în care s-a scufundat Ungaria după ruperea din cadrul monarhiei dualiste a favorizat coagularea mișcărilor de stânga în jurul extremistului lider comunist Béla Kun, acesta folosind resturile fostei armate pentru a încerca extinderea teoriei totalitare până la contactul cu forțele bolșevice. Nu era uitată nici politica de formare a unei Ungarii Mari și așezările locuite de alte etnii au fost atacate cu

---

[19] *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol. II, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1997, p. 106/107.

[20] Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României (1916 – 1919)*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 212.

[21] *Ibidem*, p. 212.

[22] *Ibidem*, p. 210.

[23] Valeriu Avram, *Aeronautica română în Războiul de întregire națională (1916 – 1919)*, Editura Militară, București, 2012, p. 367.

ferocitate. A fost necesară intervenția marilor unități militare române și s-a ajuns la două războaie de amploare în 1919. Victoria completă din august 1919 s-a soldat cu predarea armamentului trupelor roșii[24], dar regentul Miklós Horthy a rămas tot cu principiile referitoare la Regatul Sfântului Ștefan. Diferendul istoric dintre cele două popoare se menține prin obsesia lupei împotriva Tratatului de pace de la Trianon (4 iunie 1920). Chiar dacă nu se dorește recunoașterea importanței victoriei din 1919[25], trupele române au asigurat poporului maghiar o perioadă de liniște până-n 1938.

România și Polonia au asigurat acoperirea lumii civilizate în fața valului bolșevic prin bariera de stabilitate pusă într-o epocă în care chiar trupele franceze nu mai erau sigure și se contaminau de ideile luptei împotriva sistemului burghez. N-au mai putut juca același rol în 1939-1940 pentru că inamicul roșu și-a folosit resurse naturale imense pentru formarea de mase de tancuri și avioane capabile să aducă la îndeplinire ideea de revoluție mondială.

Anul 1918 a mai adus câteva lecții importante pentru poporul român, dar acestea sunt greu de învățat și, mai ales, de pus în practică. Formarea României Mari a demonstrat că unirea resurselor unei etnii permite atingerea unor înalte idealuri și drumul spre fericire poate fi deschis pentru decenii. Din păcate, clasa politică a revenit foarte repede la vechile metehne și dezbinarea a rămas caracteristica de bază până-n zilele noastre, chiar și perioada comunistă fiind marcată de puternice frământări în interiorul partidului monolit.

Chiar dacă a fost realizată Marea Unire, au existat grupări de români și minoritari afiliate unor mișcări totalitare ce ar fi dorit cu orice preț distrugerea noului stat și aplicarea până la extrem a unor idei utopice. Adepții anarhiști ai distrugerii se mențin în umbră în orice perioadă istorică și sunt gata să demonstreze că numai ei dețin singura cale de evoluție a umanității.

Germenii viitorului.

Cele mai absurde credințe
nu duc lipsă de adepți.
Gustave Le Bon

Orice mare conflict generează consecințe greu de anticipat în timpul ostilităților, dar trecerea timpului permite descoperirea evoluțiilor și momentul în care s-a declanșat un nou proces de durată. Criza profundă prin care a trecut omenirea începând din 1914 a fost întâmpinată cu o frenezie deosebită de către adepții unui curent politic ce nu putea fi definit cu precizie de către mulțimi, dar

---

[24] Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României (1916 – 1919*), vol. II , p. 462.

[25] Recuperarea unor teritorii din statele vecine cu ajutorul Germaniei este prezentată drept un succes fiindcă au fost dobândite regiuni “în care populația maghiară era majoritară” (Janos Szavai, *Ungaria*, Corint, București, 2002, p. 40).

era la mare modă și restul conta prea puțin pentru masele ce se comportă naiv precum copiii. Mizeria specifică războaielor și existența unor profitori în urma comenzilor de armament au provocat o vie nemulțumire în aproape toate categoriile sociale și nici militarii din tranșee n-au fost imuni la aceste schimbări de mentalitate. Influența ideilor politice a prins și mai bine în cadrul unităților de marină și a celor din preajma orașelor. Viața liniștită din cazărmi putea să fie deranjată în mod periculos prin trimiterea pe front și atunci fidelitatea față de statul național, de popor și de armată au trecut în plan secund. Mulțimile înarmate scăpate de sub controlul ofițerilor au fost, sunt și vor fi cel mai mare pericol pentru omenire. Modelul rusesc a ajuns la urechile celor din tranșee și Franța anului 1917 a cunoscut o situație critică în care divizii întregi nu mai erau de încredere și aveau de gând să copieze modelul estic. Intervenția hotărâtă a comandanților a evitat un dezastru pentru civilizație și, din fericire, trupele germane n-au fost pregătite pentru un asalt asupra unei armate în curs de dezagregare după eșuată ofensivă Nivelle[26]. Anul 1918 a demonstrat din plin ce se poate face cu masele de militari turbulenți și, din păcate, mersul evenimentelor n-a fost dirijat în practică spre progres și fericire reală.

Socialismul a fost un curent politic internaționalist ce dorea printre altele transformarea radicală a societății omenești la nivel planetar prin intermediul revoluției mondiale, fenomen sângeros ce ar fi constat în exterminarea definitivă a unor categorii sociale precum burghezia, moșierimea, preoții și chiar a intelectualilor[27]. Ideologia avea mai multe curente zise de gândire, cele mai cunoscute fiind social-democrația și comunismul. Fiecare lider avea însă păreri diferite despre căile de urmat pentru atingerea țelului, dar Vladimir Ilici Lenin a dobândit ajutorul financiar din partea serviciilor secrete germane și a indicat drumul exact al mișcării după evenimentele definite drept Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917. Indiferent de nuanță, ideologia susținea obsesiv ideea egalității absolute a oamenilor și forța curentului politic se trăgea din ura împotriva a tot ce înseamnă valoare și civilizație. Dacă propaganda socialistă și pacifistă a eșuat în cazul Franței, mișcarea din Rusia a profitat de contactul direct cu trupele Puterilor Centrale și prin foștii prizonieri au armatei țariste pentru a difuza ideile transformării războiului dintre națiuni în unul civil. Existența unor ofițeri capabili să țină trupa sub control a împiedicat generalizarea haosului în Germania și Austro-Ungaria[28]. Finalitatea a constat în lagărele de exterminare și în execuții în masă împotriva elitei popoarelor, așa cum se va întâmpla la Katyn. O ideologie născută și răspândită prin foc și sabie nu putea să fie decât asasină

---

[26] G. Schnitler, *op. cit.*, p. 260.
[27] Radicalii mergeau cu teoria până la lichidarea tuturor celor ce au cunoscut lumea obișnuită, viitorul urmând să fie ridicat de tineri puternic îndoctrinați. Se știe că adolescenții nu au suficientă maturitate în gândire și sunt capabili de orice acțiune irațională.
[28] Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 427.

până când va dispărea la coșul de gunoi al istoriei. Adepții unor credințe politice de asemănătoare religiilor de tip monoteist nu pot fi decât fanatici ce se sacrifică pentru a distruge resturile lumii capitaliste[29]. Chiar dacă s-a scris mult pe tema caracterului științific al teoriei politice ce ar fi apărut în secolul al XIX-lea, specialiștii în sociologie și psihologie au identificat prezența părerilor antice despre dualismul bine-rău[30] și nimic despre progresul real al comunităților atinse de utopia cultivată sistematic de politruci ce nu stăpâneau logica rațională.

Vladimir Ilici Lenin a considerat că în 1918 există șanse să se declanșeze revoluția mondială și pe 13 noiembrie au început luptele pentru extinderea teritoriilor controlate de Armata Roșie. Cum trupele germane tocmai capitulaseră în Occident, teoretic nu mai avea cine să se opună în spațiul celor două foste monarhii central-europene. Asaltul a fost oprit decisiv la porțile Varșoviei în 1920[31] și a fost o lecție dură pentru Iosif Vissarionovici Stalin. Liderul comunist de la Moscova a luat decizii fundamentale pentru întreaga omenire și, în special, pentru popoarele definite artificial drept sovietice. S-a trecut la o industrializare forțată începând din 1927[32] și s-a încurajat prin toate mijloacele producția de război[33]. Serviciile secrete au reușit prin interfața aparent umanistă a Cominternului să supună toate grupările comuniste și să le transforme în sabotori ai lumii capitaliste, indiferent de consecințele asupra adepților. A fost încurajată mișcarea nazistă din Germania prin combaterea apropierii comuniștilor de social-democrație[34] și a rezultat Al Doilea Război Mondial în septembrie 1939, primul conflict socialist la nivel planetar. Sistemul sovietic a fost construit numai pentru război, măsurile minimale luate pentru populație fiind simple concesii făcute de fațadă și pentru a nu ucide viitoarea carne de tun a revoluției mondiale. Nici măcar programele de alfabetizare și de dezvoltare a școlilor nu erau dedicate civililor, ci erau menite să formeze specialiști pentru categoriile de arme sofisticate și specializate[35].

Anul 1918 a mai demonstrat ceva ce a rămas caracteristica de bază a societății contemporane. Votul universal propulsează în funcții de conducere persoane dominate de iresponsabilitate, indisciplină și anarhie[36], caracteristici pe care mulți le maschează prin teroare fizică sau verbală, indiferent de forma de

---

[29] Gustave Le Bon, *Incertitudinile prezentului*, Institutul European, Iași, 1996, p. 188.
[30] Dimitrie Gusti, *Comunism, socialism, anarhism, sindicalism și bolșevism*, Editura Științifică, București, 1993, p. 120.
[31] Victor Suvorov, *Spărgătorul de gheață*, Polirom, Iași, 1995, p. 17.
[32] Nu este exclus ca Marea Criză Economică să fi fost declanșată și agravată tocmai prin deciziile luate de către liderii sovietici de deturnare a producției către domeniul militar, nu înainte de a se efectua zdrobirea ultimului bastion al proprietății private, țărănimea.
[33] Victor Suvorov, *op. cit.*, p. 33 – 35.
[34] *Ibidem*, p. 22.
[35] *Strategia militară*, Editura Militară, București, 1972, p. 259.
[36] Gustave Le Bon, *Revoluția franceză și psihologia revoluțiilor*, Editura Anima, f.a., p. 166.

guvernământ și de regimul politic. Dacă se analizează cu puțină răbdare acțiunile personalităților din cadrul marilor puteri, se va vedea imediat că unicul scop a fost ca prin teroare să dețină controlul asupra centrelor de conducere și nu fericirea maselor. Din păcate, oamenii rămân dominați tot de obsesia certitudinii și renunță la căutarea adevărului, chiar dacă au la dispoziție mijloace de informare fără egal în evoluția societății[37].

Omenirea s-a schimbat mult sub aspectul dezvoltării tehnologice, dar umbra anului 1918 plutește în toate și peste tot ca un adevărat blestem. Problemele gândirii de atunci au rămas spre rezolvare actualelor generații, dar nici liderii contemporani nu reușesc să schimbe radical societatea.

L'AVENIR A ÉTÉ ÉCRIT EN 1918

Résumé

Cet article lance la théorie conformément à laquelle l'évolution des phénomènes de l'histoire universelle contemporaine a été profondément influencée par les événements économiques, sociales, politiques et militaires de l'année 1918.

[37] Gustave Le Bon, *Incertitudinile prezentului*, Institutul European, Iași, 1996, 193.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

BISERICUȚA DIN ALBAC REAMPLASATĂ LA FLORICA - ȘTEFĂNEȘTI LA INIȚIATIVA LUI ION I. C. BRĂTIANU, PRELUDIU LA MAREA UNIRE DIN ANUL 1918

MIRCEA CRĂCIUN[*]

Ion I. C. Brătianu însoțit de soția sa Eliza s-a aflat în decursul anului 1907 într-o excursie în Transilvania, ajungând și în localitatea Albac, unde au vizitat Bisericuța de lemn, legată de numele lui Horea, liderul răscoalei din anul 1784, a țăranilor români iobagi, socotită cea mai mare răscoală a românilor în evul mediu.

Găsind Bisericuța din lemn într-o stare de avansată degradare și aflând că autoritățile maghiare au făcut mai multe încercări să o distrugă, Ion I. C. Brătianu a hotărât să o ia sub protecția sa, transportând-o pe domeniul său de la Florica din comuna Ștefănești, județul Muscel, unde urma să fie restaurată și apoi resfințită după ce Transilvania se va uni cu România.

Bisericuța de lemn fusese construită în anul 1746, cu banii țăranilor români din Albac, care au strâns „ban cu ban și lemn cu lemn"[1], dar cu timpul devenise neîncăpătoare prin creșterea numărului de enoriași, care au hotărât să construiască o biserică nouă din piatră și vechea biserică ajunsese în prag de dispariție, care nu l-au lăsat nepăsător pe marele om politic român, oferindu-se să-i despăgubească pe enoriașii din Albac, care au acceptat fără a impune vreun preț, fiind de acord cu strămutarea acestui sfânt locaș de cult pe domeniul de la Florica-Ștefănești, unde urma să fie restaurată și conservată, ca un simbol al unității tuturor românilor. Bisericuța din Albac a fost martoră la mai multe din suferințele românilor transilvăneni.

În această biserică Nicolae Ursu zis Horea în tinerețe ascultase predicile călugărului Sofronie de la Cioara (azi Săliște) alături de alți țărani veniți din localitățile din jurul Albacului, din Abrud, Zarand, Câmpeni, Bobâlna, Slatina, Roșia etc., privind recunoașterea libertăților religioase ale românilor ortodocși din Transilvania.

---

[*] Pitești.

[1] George Fotino, *Bisericuța din Albac*, în „Revista fundațiilor regale", nr. 6, iunie 1941, p. 603-607.

Bisericuța lui Horea - „Bisericuța din Albac”, monument istoric (1746).
Adusă din Transilvania de Ion I. C. Brătianu și reamplasată pe domeniul său
de la Florica - Ștefănești, restaurată în 1908 și resfințită în 1941.

În anul 1784 în Bisericuța de lemn același țăran român Nicolae Ursu zis Horea din Albac, om între două vârste 48-50 ani, îngenunche în fața Altarului și s-a rugat profund lui Dumnezeu, să-i lumineze mintea, deoarece situația românilor din Munții Apuseni, declarați iobagi ai statului habsburgic ajunsese de nesuportat în condițiile în care obligațiile lor au fost mărite neîncetat, iar drepturile lor din moși strămoși au fost călcate în picioare, fiind anulate.

În incinta Bisericuței de lemn din Albac s-au strâns primele cete de răsculați, care i s-au alăturat lui Horea.

În jurul lui Horea „se strânseră și țăranii flintari „haramii” pe care îi cântă și balada Miului, „cărbunarii” care făceau mangal în poienile codrilor Bihorului, sângeroșii „cosași” sătui de iobăgie[2] afirmă Nicolae Iorga.

---

[2] Nicolae Iorga, *Istoria Românilor,* vol. VIII, p. 28-29.

La porunca lui Horea, un pâlc de țărani conduși de Ion Oarcă zis Cloșca, porni de aici spre Vășcău și Beiuș și un alt pâlc în frunte cu Marcu Giurgiu zis Crișan, purcese până la Vinț, la Vulper și la Cioara, un altul până către Arad și în inima Banatului, să răspândească răscoala repurtând și primele victorii asupra autorităților locale.

Acasă în Albac au rămas doar femeile, bătrânii și copiii, care duminică de duminică se rugau în Bisericuța din Lemn ca cei plecați care erau soții, tații sau copiii lor să se întoarcă teferi la casele lor.

Mulți dintre cei care au pornit răscoala nu se vor mai întoarce vreodată în Albac, deoarece împotriva răsculaților a fost trimisă armata imperială, care dotată cu multe tunuri a înfrânt la Mihăileni pe răsculați, care fiind dotați cu flinte, pistoale și arme albe nu au putut face față artileriei habsburgice, care a provocat mari pierderi umane în rândurile răsculaților.

Înfrângerea de la Mihăileni cât și venirea iernii au determinat pe liderii răsculaților să-și schimbe tactica hotărând ca ei să se ascundă în pădurile din Munții Zarandului, răsculații să se întoarcă la casele lor, iar răscoala să reînceapă în primăvara anului următor.

Autoritățile habsburgice au pus un mare premiu în bani pe capul celor trei lideri ai răscoalei și s-a găsit un trădător, care ademenit de banii promiși a furnizat informații privind locul unde aceștia se ascundeau fiind arestați, torturați cumplit, cauzând sinuciderea lui Crișan în închisoarea de la Alba Iulia, urmată de execuția lui Horea și Cloșca, făcută în mod public pe platoul „La Furci” din Alba Iulia, o execuție barbară ce înseamnă sfărâmarea oaselor cu o roată de fier, începând cu degetele picioarelor și înaintând treptat spre părțile vitale ale corpului.

Cei trei lideri ai răscoalei din anul 1784, Horea, Cloșca și Crișan vor rămâne veșnic în istoria poporului român ca martiri ai luptei pentru libertate națională și socială, iar Bisericuța din Albac, un simbol sfânt al acestei lupte, fapt remarcat de Ion I. C. Brătianu, care împreună cu ultimul preot care a slujit în această biserică din Albac, Ioan Todea au hotărât să se ocupe de supravegherea demontării componentelor acestei biserici și pregătirea pentru transportarea lor pe calea ferată în noua locație din România.

În una din zilele lui „făurar 1908, mireasa Domnului”[3], pregătită de preotul Ioan Todea a fost dusă cu carele la cea mai apropiată gară feroviară Turda, urcată într-un tren, declarată lemne de foc, având destinatar un anume Ionescu, care urma să le primească în Gara Florica din România, unde era așteptată de Ion I.C. Brătianu și oamenii săi, care îi pregătise noua locație din satul Florica, pe domeniul familiei Brătianu din comuna Ștefănești, județul Muscel, situat la o distanță de patru kilometri de orașul Pitești.

---

[3] George Fotino, *op. cit.*, p. 605.

Autoritățile maghiare au descoperit dispariția Bisericuței din Albac prea târziu, când nu se mai putea face nimic, deoarece „chiar atunci trecuse blestemata graniță dintre Transilvania și România”[4].

Într-un răvaș al preotului Ioan Todea către Ion I. C. Brătianu, descoperit în Biblioteca de la Florica, acesta îi scria: „Dumnezeu să ajute să se împlinească mărețul scop… și să luăm și noi parte la sfințirea bisericii din nou la Florica”[5].

Ion I. C. Brătianu dorea ca târnosirea Bisericuței de lemn la Florica să se facă „fiind închinată celor care fără număr s-au jertfit pentru slava și mărirea norodului românesc și doar după ce Transilvania se va uni cu România”[6].

Restaurarea și reamplasarea Bisericuței din Albac în Parcul reședinței lui Ion I. C. Brătianu de la Florica s-a făcut în decursul anului 1908, devenind loc de pelerinaj al multor intelectuali din Transilvania, printre ei aflându-se și poetul Octavian Goga. El a scris la Florica, cu ocazia vizitei făcute în anul 1908 o frumoasă poezie, care va fi inscripționată la intrarea în bisericuță, producând prin publicarea ei în presă, o vie emoție atât în Transilvania cât și în România, prevestind Marea Unire din anul 1918.

Și astăzi, vizitatorul Bisericuței din Albac citind conținutul poeziei lui Octavian Goga alături de pisania bisericii, care menționează că a fost construită în anul 1746 cu arginții țăranilor români din satul Albac din Munții Apuseni, rămâne profund emoționat în fața unui obiectiv istoric martor la suferințele românilor, numită și Bisericuța lui Horea, martirul românilor, alături de Cloșca și Crișan, dar și de alți mii de români, care și-au dat viața, pentru libertate și înfăptuirea Marii Uniri din anul 1918.

Bisericuța din Albac

Octavian Goga

Bisericuță din Albac,
Tu ești al vremurilor semn,
Tot bietul nostru plâns sărac
E-nchis în trupul tău de lemn

Din ce-am cerut, din ce-am gândit,
Atâtea rugăciuni cuprinzi,
Și-atâta vis neizbândit,
Sub vechiul tău tavan de grinzi…
Tu știi cum ne-am trudit stingher,

[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*

De-a pururi fără crezământ
La Dumnezeu, acolo-n cer,
Și la-împăratul pe pământ…

De-aceea, ostenit-acum
De zile rele care-au fost,
Bătrâna te-ai pornit la drum
Să-ți deie frații adăpost…

Rămâi aici, fă-ți un popas,
Fii sfetnic bun din veac în veac,
Si spune acasă ce-a rămas,
Bisericuță din Albac

Florica 1908

Poezia *Bisericuță din Albac* scrisă de poetul transilvănean Octavian Goga, la Florica în anul 1908, dezminte falsa teorie lansată de Lucian Boia, propagandistul național-comunist al anilor 80, devenit ideologul globalismului de azi, că românii transilvăneni nu ar fi dorit unirea cu România.

După ce bisericuța din Albac a fost restaurată și reamplasată în noua locație din satul Florica, pe domeniul familiei Brătianu i s-a dat destinația de muzeu, Ion I. C. Brătianu expunând în această biserică, colecția sa de artă populară.

În anul 1918 realizându-se Marea Unire prin unirea la patria mamă a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, Ion I. C. Brătianu a avut de rezolvat probleme urgente privind încheierea tratatelor de pace, stabilirea noilor granițe, noua constituție a țării, fapt pentru care resfințirea Bisericuței din Albac a fost amânată „sine die” neavând prioritate în primii ani ai perioadei interbelice, Ion I.C. Brătianu așteptând un moment mai favorabil, când va redeveni primul ministru al țării.

Cu ocazia unei vizite făcute la Ciucea în ziua de 19 iulie 1972, D-na Veturia Goga aflând că sunt nepotul lui Ion Posescu de la Pitești, coleg de partid în Liga Poporului (Partidul Averescan) cu soțul său Octavian Goga, aleși pe lista acestui partid ca deputați în Parlamentul României în anul 1926, a povestit cum cei doi au luat inițiativa, venind la Florica unde au fost primiți de Ion I. C. Brătianu, căruia i-au propus ca în anul 1928, când urma să se sărbătorească un deceniu de la înfăptuirea Marii Uniri și două decenii de la reamplasarea Bisericuței din Albac în noua locație să se organizeze o mare serbare populară, când urma să se înfăptuiască și resfințirea Bisericuței din lemn, propunere acceptată, dar moartea neașteptată a lui Ion I. C. Brătianu în noiembrie 1927, a dus la anularea acestor planuri în condițiile în care familia Brătianu era în doliu.

Resfințirea Bisericuței din Albac va avea loc abia „la 4 mai 1941 cu hramul sfinților Arhangheli”[7], în momente foarte grele pentru țară, în condițiile în care România în cursul anului 1940 fusese sfâșiată de statele ostile, pierzând în câteva luni Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herței, Transilvania de Nord-Vest și Cadrilaterul.

Intrarea României în războiul antisovietic alături de Germania nazistă, fără ca trupele române să se oprească la Nistru va fi plătită foarte scump de poporul român, atât în pierderi de vieți omenești, pierderi materiale imense și despăgubiri de război uriașe plătite URSS-ului.

Prin lovitura de stat de la 23 august 1944, organizată sub conducerea Majestății sale Regele Mihai I al României, s-a salvat ce se mai putea salva, adică Transilvania de Nord-Vest, reprezentând 43.000 km^2.

Partidul Comunist din România după 23 august 1944 devine partid de guvernământ, deși era un partid minuscul, care nu avea nici măcar o mie de membri, cum afirmă Ana Pauker, venită cu trupele sovietice, cifră confirmată și de Majestatea sa Regele Mihai I al României, care dă cifra de 800 membri la o populație de 15-16 milioane de locuitori, cât avea România.

Pentru a-și consolida puterea conducerea P.C.R., dirijată de consilierii sovietici merge pe două direcții: înființarea unor organizații satelit grupate în F.N.D, condus de P.C.R., așa zișii „tovarăși de drum” și primirea în rândul membrilor P.C.R, a elementelor cele mai decăzute ale societății românești, care vor deveni cozile de topor ale ocupantului sovietic, formate din delicvenții de drept comun, dezertorii armatei române, prizonierii români căzuți în mâinile sovieticilor care au acceptat îndoctrinarea și înrolarea în diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloşca și Crișan”, bețivii și bețivele localităților, fripturiștii partidelor istorice, o parte din foștii legionari, care au fost declarați că au origini sociale sănătoase și dornici de avantaje materiale au fost asmuțiți să se năpustească jefuind elitele societății românești, făuritorii Marii Uniri din anul 1918, pe care le-au exterminat în închisorile comuniste.

Toate aceste nelegiuiri s-au petrecut în contextul istoric în care la Ialta, puterile occidentale au cedat Europa de Est în sfera de influență a URSS-ului.

În comuna Ștefănești, județul Muscel înainte de 23 august 1944 nu este cunoscut niciun cetățean să fi făcut parte din P.C. din România sau organizațiile satelit ale acestuia.

Văzând care este mersul istoriei, în primii ani de după 23 august 1944 lider al comuniștilor din Ștefănești, devine dezertorul analfabet Oțelea Alexandru. Publicația „Jurnal de Argeș” nr. 1151 din 27 iulie 2016, folosind ca sursă dosarul de membru P.C.R., publică bibliografia acestui odios personaj, care

[7] *Ibidem.*

mai bine de 15 ani între 1948-1963, a terorizat și abuzat pe locuitorii din Ștefănești.

La începutul lunii august 1944, soldatul Oțelea Alexandru profitând de o permisie nu se mai întoarce la unitatea sa militară aflată pe frontul de la Iași, fiind declarat dezertor, reușind să se ascundă până la sfârșitul războiului, când reapare declarând că a dezertat deoarece nu a vrut să lupte împotriva glorioasei armate sovietice, declarând că a fost persecutat de comandanții săi datorită ideilor comuniste pe care le avea, fapt pentru care în loc să fie trimis în fața curții marțiale pentru dezertare și înaltă trădare de patrie i se înmânează în noiembrie 1946, carnetul roșu de membru P.C.R, fiind alfabetizat și urmând o școală de partid după care este numit „organizatorul biroului celulei comuniste de la Ștefănești” până în anul 1947 când a fost numit instructor voluntar la plasa P.C.R. Ștefănești, devenind în anul 1949 președinte și deputat al Comitetului Provizoriu, transformat în anul 1950 în Sfatul Popular Ștefănești, funcție pe care o deține neîntrerupt până in anul 1963, implicându-se în colectivizarea forțată a agriculturii, înființând în anul 1950 Gospodăria Agricolă Colectivă „7 Noiembrie” din Ștefănești, una din primele G.A.C.-uri din R.P.R., fapt pentru care a primit numeroase ordine și medalii.

Manualul de istorie unic pentru clasa a IV-a, editat la începutul anului 1960, prezintă fotografia Căminului Cultural din comuna Ștefănești construit la inițiativa lui Oțelea Alexandru ca o mare realizare a orânduirii socialiste. Acesta a dispus folosirea în construcția căminului cultural a materialelor de construcție rezultate din demolarea conacului boieresc din satul Valea Boierească (numit astăzi Viișoara, nume schimbat de autoritățile comuniste în anul 1950).

Din acest conac ce aparținea familiei Micescu, a fost alungat ultimul locatar, prof. Nicolae N. Micescu, care era grav bolnav, fiind lăsat fără medicamente și hrană este găsit mort după două săptămâni într-un han părăsit, unde s-a refugiat, în timp ce fratele său Istrate Micescu, cunoscut ca „prințul avocaților din România”, juristul complet care a îndeplinit funcția de ministru de externe și apoi ministru al justiției în guvernele României din perioada interbelică, fiind condamnat în anul 1948 de autoritățile comuniste la 20 ani temniță grea, este exterminat în închisoarea Aiud, unde a „decedat în anul 1951, în ziua în care împlinea vârsta de 70 ani”[8].

În anul 1948 domeniul familiei Brătianu de la Florica-Ștefănești a fost confiscat de autoritățile comuniste și transformat în „Gospodăria de partid a P.C.R. (P.M.R)”, ajungând să fie locuit de nomenclaturiștii comuniști cum a fost Ion Dincă (Teleagă), care a locuit aici cu familia în perioada când a îndeplinit funcția de prim-secretar al Comitetului Județean Argeș al P.C.R.

[8] Sorin Popescu, Tudor Prelipceanu, *Istrate Micescu un mare avocat și renumit profesor universitar, un adevărat martir al neamului,* în „Memoria”, nr. 102-103/2018, p. 131-139.

Bunurile familiei Brătianu, familiei Micescu, familiei Căprescu și ale altor familii de „exploatatori” din comuna Ștefănești, care constituiau elitele acestei localități au fost inventariate de comisii conduse de Oțelea Alexandru în calitate de președinte al Sfatului Popular al localității, bunuri pe care și le-a însușit sau le-a schimbat cu altele, fapt ce rezultă din reclamațiile aflate la dosarul de partid ale acestuia, pe care le face Luca Vasile, preşedintele G.A.C.-ului „7 noiembrie”, sesizând atât organele locale, cât și Comitetul Central al P.M.R. (P.C.R).

Împotriva lui Oțelea Alexandru nu s-au luat nici-un fel de măsuri disciplinare, deoarece a fost sprijinit necondiționat de tov. Bărbărie Vasile, sef de cadre P.C.R la Regiunea Argeş, care s-a limitat la obligarea lui Oțelea Alexandru de a restitui o parte din lucrurile furate.

Elev fiind în clasa a VI-a îmi amintesc cum, victimă a hoțiilor comise de Oțelea Alexandru în calitate de președinte al Sfatului Popular Ștefănești a căzut și mama, Înv. Crăciun Didița, văduvă de război, rămasă să crească trei copii dintre care eu eram cel mai mic, rămas orfan de tată la vârsta de doi ani. Tatăl meu, ofițerul erou Mihail Crăciun (1899-1944) și-a dat viața pentru patrie, căzând la datorie, numele lui este trecut pe monumentele eroilor din Ștefănești, cât și în Cartea eroilor din Jud. Argeş, editată în anul 1984.

În luna noiembrie 1954, Oțelea Alexandru însoțit de un salariat al Sfatului Popular Ștefănești au venit cu o căruță plina cu butoaie goale, spunând că sunt autorizați de organizația PMR (PCR) Ștefănești și de MAT Pitești, să ridice de la domiciliul nostru, cota de vin în cantitate de 100 decalitri, cu care mama fusese impusă să o predea la MAT Pitești, care plătea vinul din viță nobilă cu un preț derizoriu, de 1 leu și zece bani litru, reprezentând cam 10% din valoarea de piață a vinului.

Cum Oțelea Alexandru a refuzat să prezinte mamei vreun document din care să rezulte că a fost autorizat să ridice cota de vin în numele MAT-ului, mama m-a trimis să aduc din sat doi martori, pe Vâlcu Constantin și Deliu Vasile, care au venit sub pretextul că doresc să ajute la ridicarea vinului.

După câteva săptămâni mama a primit de la MAT Pitești o înștiințare că trebuie să predea în cel mai scurt timp cota de vin, în caz contrar va suferi rigorile legii.

Disperată Înv. Didița Crăciun a prezentat declarațiile celor doi martori, venind în anchetă un inspector numit Colominschi, care, în final, i-a sugerat mamei să semneze un proces-verbal că în ziua când Oțelea Alexandru i-a furat vinul, venise, de fapt, să constate că vinul se scursese în pivniță datorită fisurării unei doage la butoi, fiind singura soluție ca să o poată scădea de cota de vin, în caz contrar trebuia să cumpere alt vin.

Discovery ARGEȘ

Alexandru Oțelea, liderul comuniștilor din Ștefănești-Argeș

Alexandru Oțelea s-a născut în noiembrie 1912, în comuna Ștefănești, județul Muscel. Tatăl i-a murit la 12 ani și mama în 1946. A trebuit să-și facă singur un rost în viață, fără să aibă un model de urmat în familie. A trebuit să muncească de mic copil pe cont propriu, cu ziua, la diferiți locuitori mai înstăriți din comună, să vândă fructe din livada proprie și vin la piață și să facă cărăușie: transporta lemne și cărămida produsă la cuptoarele deținute de fabricanții din comună, în special de la primarul țărănist Andrei Gorgoi și de la Ștefan Velcioiu, pe care mai apoi i-a încadrat cu invidie în rândul „chiaburilor".

M.I.

A dezertat din armata română

În 1934-1936 Oțelea și-a făcut stagiul militar la Regimentul 6 Mihai Viteazul din București, de unde este lăsat la vatră fiind bolnav de TBC. S-a căsătorit în 1938 cu Gheorghița Vasile Radu din Budeasa Mică, fără să aibă copii împreună. Din 1939, de la începerea celui de-al doilea război mondial până în 1944 a făcut pază în zona petroliferă Câmpina. În 1944 este trimis la Grupul 90 Vânători de Munte

fiind „în rezervă" la escadron, adică „avea grijă de cai", după cum afirma. După afirmațiile sale, în august 1944 a fost trimis în permisie și nu s-a mai prezentat la unitate, fiind dat dezertor. Totuși, după 23 august 1944, a simțit din ce direcție bate vântul, s-a înscris rapid în rândurile comuniștilor și a primit carnetul roșu de membru de partid în noiembrie 1946. A fost numit organizator al biroului celulei comuniste de la Ștefănesti până în 1947 când a fost luat instructor voluntar la plasa PCR Ștefănesti unde a stat doi ani. A fost

care s-a ridicat direct în fruntea colectivității de la Ștefănești, căci în 1949 este deja în funcția de președinte și deputat comunal al Comitetului Provizoriu și mai apoi, din 1950, la Sfatul Popular Ștefănești unde s-a ocupat de „transformarea socialistă a agriculturii".

Era considerat de locuitorii din Ștefănești un nomenclaturist odios

Alexandru Oțelea a contribuit la înființarea GAC „7 Noiembrie" Ștefănești, după preluarea averilor „exploatatorilor burghezi" și „chiaburilor" din comună; case cu bunuri cu tot, terenuri agricole, păduri, vii, livezi etc. Între anii 1952-1955, în mica comună de atunci Ștefănești, erau încadrați anual în rândul țăranilor mai înstăriți sau „chiaburi" câte 27, 36, 32 și respectiv 30 familii de țărani care trebuiau deposedate de avere prin impunerea sistemului cotelor obligatorii către stat, cu sprijinul direct al tovarășului Oțelea. Și-a însușit o parte din bunurile și proprietățile confiscate de stat prin decretul 111 din 1951 de la „exploatatorii burghezi" din comună. A declarat că aceste obiecte le-a cumpărat în mod corect la licitația organizată la Sfatul Popular, iar altele le-a înapoiat mai apoi. Era un nomenclaturist odios în ochii locuitorilor din Ștefănești, așa cum rezultă din plângerile în nume fals adresate inclusiv la CC al PMR și din alte scrisori de amenințare trimise pe numele lui Oțelea la Sfatul Popular Ștefănești. De abia din martie 1956, sunt tentative de a fi înlocuit din funcție de către secretarul Voinea Nicolae de la Sfatul Popular al Regiunii Pitești, cu sprijinul unor localnici din Ștefănești, în special Luca Vasile, secretar la noua Întovărășire Agricolă din Ștefănești înființată în 1955. Acesta arăta conjunctura cel puțin ciudată în care a fost admis Oțelea în rândurile membrilor PCR. Însă, Secția de Cadre a partidului condusă de Bărbărie Vasile îl susținea necondiționat pe Oțelea și preciza că secretarul regional Voinea Nicolae, a fost influențat în decizia sa de Marinescu M. Mihail, membru de partid și redactor la ziarul local „Secera și Ciocanul", nepot al chiaburului Marinescu St. Alexandru a cărui proprietate a fost confiscată în 1950 și dată în folosința GAC

S-a implicat activ în mai multe realizări de „cârpeală" la Ștefănești

Deși era semianalfabet, Oțelea s-a implicat activ din 1955 în construirea căminului cultural de la Ștefănești, după proiectul măreț al palatului culturii de la Curtea de Argeș, prin constrângerea locuitorilor din comună să dea produse agricole pentru procurarea de materiale de construcție, reciclarea acelor materiale rezultate de la dărâmarea abatorului comunal, o clădire nouă și trainică aproape finalizată, zidită după indicațiile serviciului veterinar din 1948 și cărămida de la fosta construcție a lui Micescu. S-a ocupat inclusiv de construirea unui cuptor de cărămidă, din care a rezultat cărămidă de slabă calitate, imposibil de folosit la construcția căminului cultural. De asemenea, meseriașii angajați în regie proprie la această lucrare de „cârpeală", erau simpli zidari din comuna Slătioarele. O altă „realizare socialistă" a acestuia a fost declarația dintr-un articol laudativ din ziarul „Secera si Ciocanul" că în comuna Ștefănești s-a făcut electrificarea prin mijloace proprii, deși în realitate era vorba despre un simplu fir electric care făcea legătura de la blocuri până la clădirea Sfatului. Astfel, doar 20-30 de case din comună aveau lumină electrică foarte slabă și intermitentă, iar restul sutelor de case erau lăsate fără electricitate.

15 ani a terorizat și abuzat locuitorii din Ștefănești

Din dosarul de membru de partid nu reies alte informații legate de implicarea acestuia în distrugerea prin incendiere a bibliotecii impresionante deținută de familia Brătianu la Florica, căci în urma acestei urgii au rămas puține cărți care au ajuns la Academia Română, așa cum susține profesorul Mircea Crăciun. Probabil că era considerat un act de bravură minor care conta prea puțin în biografia de partid a tovarășului Oțelea! În anul 1963, deja în alt context istoric, tovarășul de tristă amintire pentru fosta comună Ștefănești, este tras pe linie moartă după mai bine de 15 ani în care a terorizat și abuzat locuitorii, însă fără să fie exclus din rândurile membrilor PCR, așa cum rezultă din dosarul său personal.

Articol apărut în „Jurnal de Argeș", nr. 1151/27 iulie - 2 august 2016.

O soartă și mai tristă au avut-o cărțile din Biblioteca familiei Brătianu, aflate la Florica, Biblioteca familiei Micescu aflată în conacul din Valea Boerească, Biblioteca familiei Căprescu, profesori de elită ai învățământului românesc, aflată în casa acestora situată în satul Ștefănești-Vale, de unde vor fi alungați în anul 1952, fiind nevoiți să solicite găzduire mamei mele câteva luni, timp în care au găsit un loc de muncă la o fabrică chimică din orașul Făgăraș, ca muncitori necalificați după ce li s-a luat totul, inclusiv pianul doamnei Căprescu, care era profesoară de muzică, apreciată ca o mare pianistă de către Nicolae Iorga, care asistase la concertele sale.

Sub pretextul că prin conținutul lor cărțile au un caracter reacționar, li s-a dat foc, la ordinul lui Oțelea Alexandru, care a procedat la fel și cu arhiva comunei Ștefănești.

În august 1949 motonava „Transilvania” a adus în secret din Albania un număr de 3200 refugiați comuniști greci pe care i-a debarcat la Constanța. Aceștia ajung cu trenul pe domeniul familiei Brătianu de la Florica-Ștefănești, unde pentru cazarea refugiaților comuniști greci se vor construi în pripă „28 bărăci, fiecare putând adăposti între 120-150 persoane”[9].

În anul 1950 a început pregătirea terenului în vederea construirii a 20 blocuri de locuit făcute din cărămidă după modelul blocurilor de locuit din URSS, rămase celebre prin faptul că constructorul a raportat că a construit un bloc mai mult depășind planul, fapt consemnat și în documentele de recepție pe care le-a semnat Oțelea Alexandru în calitate de președinte al Consiliului Popular Ștefănești, menționând și un bloc inexistent, de unde și încurcăturile ulterioare, când diverse comisii PCR (PMR) veneau și numărau blocurile constatând că Oțelea Alexandru la alfabetizare nu reușise să învețe să numere până la 20, spunându-se tot felul de glume pe seama lui.

Inginerul constructor al noilor blocuri împreună cu familia sa, ne-a fost impus chiriaș în casa noastră, mama fiind somată de autoritățile locale să elibereze două camere și o bucătărie, în condițiile în care noi locuim la o distanță de doi kilometri și jumătate de satul Florica.

Urma ca pe domeniul familiei Brătianu să se construiască împreună cu cele 20 blocuri de locuințe și alte construcții, printre care o școală, un cinematograf, un spital și mai multe magazine.

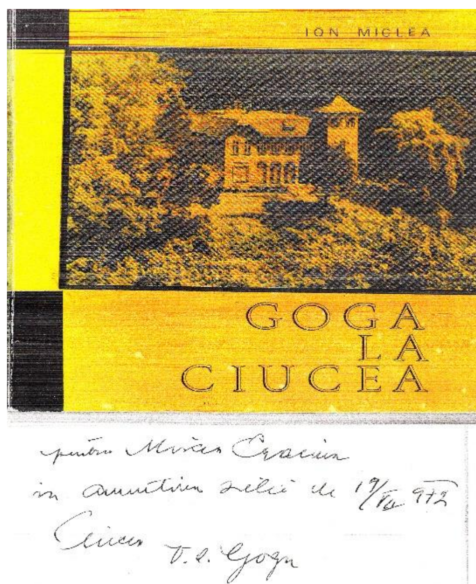
În acest context mama, Înv. Didița Crăciun a aflat de la chiriașii impuși, că Oțelea Alexandru în calitate de președinte al Consiliului Popular Ștefănești, a propus forurilor superioare ale PMR (PCR) demolarea celor două biserici de pe domeniul familiei Brătianu confiscat de autoritățile comuniste. El a argumentat că acestea nu au ce căuta lângă noile construcții ridicate după modelul construcțiilor din Uniunea Sovietică, pentru care începuse pregătirea terenului, începând ca în cel mai scurt timp, Bisericuța din Albac, să fie demontată și oferită ca lemne de foc pentru refugiații greci.

Mama a alertat pe unchiul nostru Ion Posescu, fost lider al mișcării ceferiste, fondator al societății funcționarilor C.F.R. „CULTURA” care a editat și prima publicație a ceferiștilor din România, publicația „Calea Ferată” (1897-1899), care a adresat un memoriu lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, transmis prin D-na Veturia Goga, văduva poetului Octavian Goga, care avea o anumită influență asupra lui Dej, după ce în timpul detenției lui Dej, îi trimisese pachete cu alimente la închisoare.

[9] Apostolos Patelakis, *Satul Florica un cămin pentru refugiații greci*, în „Magazin istoric”, nr. 8 (557) august, 2013.

Cu ocazia „vizitei din 19 iulie 1972”[10], D-na Veturia Goga mi-a relatat că a făcut tot ce a fost omenește posibil, mergând la Dej cu cele două scrisori primite de la bunul prieten și coleg de partid al soțului său Ion Posescu cât și o scrisoare primită de la Înv. Didița Crăciun, pe care o cunoscuse cu ocazia ultimei vizite pe care a făcut-o la Ștefănești cu soțul său, asistând la culesul viei și facerea mustului, fiind găzduiți de părinții mei înv. Didița și Mihail Crăciun, ocazie cu care Octavian Goga a compus poezia „Mustul”.

Dej a condiționat păstrarea Bisericuței din Albac de mutarea ei în alt județ cu excepția județelor Argeș și Muscel, socotite fiefurile familiei Brătianu. Astfel, Patriarhul Justinian Marina, la intervenția D-nei Veturia Goga a stabilit ca noua locație a Bisericuței din Albac să fie localitatea Olănești județul Vâlcea, unde montarea Bisericuței din Albac s-a făcut în cursul anului 1954, pe un teren donat de enoriașul Gheorghe Baicu, biserica fiind împodobită cu pictură nouă și resfințită în ziua de 6 octombrie 1958 cu hramul Nașterea Maicii Domnului și a marelui mucenic Pantelimon, ocrotitorul bolnavilor și medicilor, organizându-se hramul bisericii la fiecare 27 iulie de Sf. Pantelimon și 8 septembrie de ziua nașterii Sf. Maria.

Albumul și dedicația Dnei Veturia Goga 19 iulie 1972.

A intrat în tradiție, ca în fiecare an să fie invitați oaspeți din Albac de ziua Sfântului Pantelimon, când se organizează o mare serbare populară.

În prezent în Bisericuța lui Horea, cum a fost numită Bisericuța din Albac, slujesc trei preoți, aceiași care slujesc și în Biserica „Izvorul Tămăduirii” aflată în centrul stațiunii Olănești.

Decanul de vârstă este Pr. Emilian Groșenoiu, ajutat de doi preoți mai tineri, Pr. Nicolae Mircea Bâcu și Pr. Nicolae Valentin Vișan, care în ultimii ani s-au îngrijit să angajeze meșteri veniți din Albac, care au refăcut acoperișul, înlocuind șindrila putredă cu șindrilă nouă adusă din Albac, iar pentru pelerinii veniți din alte localități s-a construit o clădire nouă cu camere pentru oaspeți în imediata apropiere de sfântul locaș de cult.

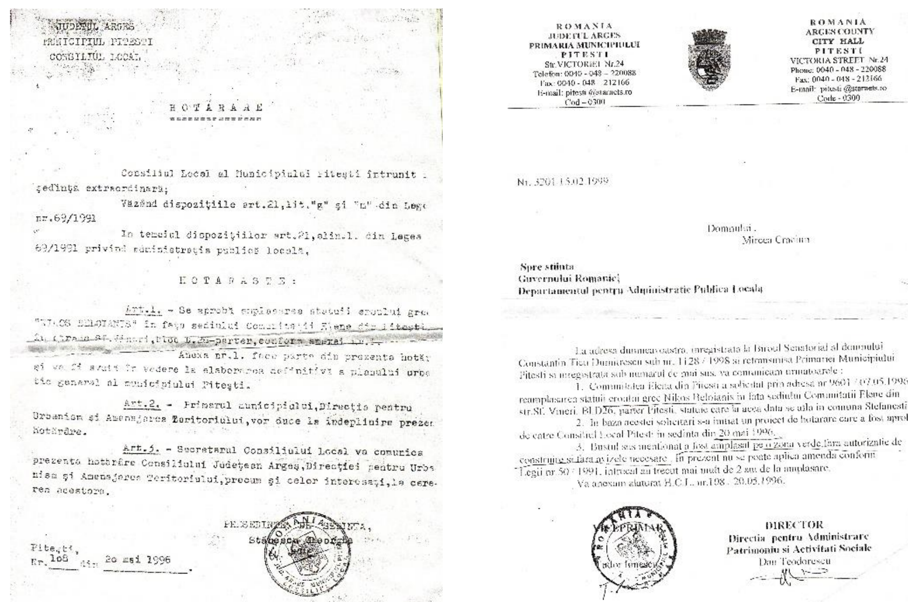
---

[10] În amintirea zilei de 19 iulie 1972, D-na Veturia Goga mi-a dăruit un album al complexului muzeal Ciucea, făcându-mi și o frumoasă dedicație.

În satul Florica, pe domeniul familiei Brătianu din localitatea Ștefănești-Argeş, în perioada dictaturii comuniste, în locul Bisericuței din Albac s-a ridicat bustul falsului erou grec Nikos Beloiannis (1916-1952), membru al C. C. al Partidului Comunist din Grecia, comisar al bandelor comuniste, care au declanșat război civil din perioada anilor 1946-1949, încercând fără succes să răstoarne guvernul democrat și să preia puterea cu ajutorul Uniunii Sovietice și al țărilor comuniste din Europa de Est.

Bustul falsului erou grec Nikos Beloiannis (1916-1952) a fost mutat în orașul Pitești, str. Sfânta Vineri, amplasat pe domeniul public din fața clădirii unde se află sediul Comunității Elene, urâțind orașul, pe baza unei Hotărâri aberante a Consiliului Municipal Pitești, nr. 108 din 20 mai 1996, deși justiția greacă nu îl reabilitase, fiind condamnat și dovedit că a fost agent sovietic, judecat de un tribunal grecesc, care l-a condamnat la pedeapsa capitală.

A fost executat în martie 1952, pentru înaltă trădare și subminarea statului grec, fapte semnalate și de istoriografia grecească, în contextul în care monumentele fruntașilor comuniști din Europa de Est, cum a fost și statuia lui V. I. Lenin din București au ajuns la groapa de gunoi a istoriei.

JUDEȚUL ARGEȘ
MUNICIPIUL PITEȘTI
CONSILIUL LOCAL

H O T Ă R Â R E

Consiliul Local al Municipiului Pitești întrunit în ședință extraordinară;

Văzând dispozițiile art.21, lit."g" și "m" din Legea nr.69/1991

In temeiul dispozițiilor art.21, alin.1. din Legea 69/1991 privind administrația publică locală,

H O T Ă R Ă Ș T E :

Art.1. - Se aprobă amplasarea statuii eroului grec "NIKOS BELOIANNIS" în fața sediului Comunității Elene din Pitești, str. Sf. Vineri, bloc D.26-parter, conform anexei nr.1.

Anexa nr.1. face parte din prezenta hotărâre și va fi avută în vedere la elaborarea definitivă a planului urbanistic general al municipiului Pitești.

Art.2. - Primarul municipiului, Direcția pentru Urbanism și Amenajarea Teritoriului, vor duce la îndeplinire prezenta hotărâre.

Art.3. - Secretarul Consiliului Local va comunica prezenta hotărâre Consiliului Județean Argeș, Direcției pentru Urbanism și Amenajarea Teritoriului, precum și celor interesați, la cererea acestora.

PREȘEDINTE DE ȘEDINȚĂ,
Stănescu Gheorghe

Pitești,
Nr. 108 din 20 mai 1996.

ROMANIA
JUDETUL ARGES
PRIMARIA MUNICIPIULUI
PITESTI
Str. VICTORIEI Nr.24
Telefon: 0040 - 048 - 220088
Fax: 0040 - 048 - 212166
E-mail: pitesti @starnets.ro
Cod - 0300

ROMANIA
ARGES COUNTY
CITY HALL
PITESTI
VICTORIA STREET Nr.24
Phone: 0040 - 048 - 220088
Fax: 0040 - 048 - 212166
E-mail: pitesti @starnets.ro
Code - 0300

Nr. 3201 15.02.1999

Domnului,
Mircea Craciun

Spre stiinta
Guvernului Romaniei
Departamentul pentru Administratie Publica Locala

La adresa dumneavoastra, inregistrata la Biroul Senatorial al domnului Constantin Ticu Dumitrescu sub nr. 1128 / 1998 si retransmisa Primariei Municipiului Pitesti si inregistrata sub numarul de mai sus, va comunicam urmatoarele :

1. Comunitatea Elena din Pitesti a solicitat prin adresa nr 9601 / 07.05.1996 reamplasarea statuii eroului grec Nikos Beloianis in fata sediului Comunitatii Elene din str.Sf. Vineri, Bl.D26, parter Pitesti, statuie care la acea data se afla in comuna Stefanesti.

2. In baza acestei solicitari s-a initiat un proiect de hotarare care a fost aprobat de catre Consiliul Local Pitesti in sedinta din 20 mai 1996.

3. Bustul sus mentionat a fost amplasat pe o zona verde, fara autorizatie de construire si fara avizele necesare. In prezent nu se poate aplica amenda conform Legii nr.50 / 1991, intrucat au trecut mai mult de 2 ani de la amplasare.

Va anexam alaturat H.C.L. nr.108 / 20.05.1996.

VICEPRIMAR

DIRECTOR
Directia pentru Administrare
Patrimoniu si Activitati Sociale
Dan Teodorescu

Decizia de reamplasare a statuii lui Nikos Beloiannis de la Florica - Ștefănești în fața sediului Comunității Elene din Pitești, Str. Sf. Vineri, bl. D 26.

În Grecia au apărut numeroase „lucrări istorice, unele traduse și în alte limbi”[11], care descriau pe bază de documente, rolul negativ jucat de Nikos Beloiannis în istoria Greciei, provocând un război civil inutil în perioada anilor 1946-1949, care a costat poporul grec o suta de mii de morți, sute de mii de răniți și pierderi materiale imense.

Istoricul Florin Constantiniu, membru al Academiei Române, în revista „Dosarele istoriei” nr. 12 (76)2002, publică articolul „Bukovischi și Beloiannis” în care comentează articolul nostru publicat în revista „22” nr. 665 din 3-9 decembrie 2002, referitor la decizia iresponsabilă a Consiliului Municipal Pitești de a aproba instalarea pe domeniul public a bustului falsului erou grec Nikos Beloiannis (1916-1952), fost membru al C. C. al Partidului Comunist din Grecia, comisar al bandelor comuniste, agent sovietic, de unde cităm: „Nikos Beloiannis a fost unul din agenții Moscovei care conformându-se instrucțiunilor patronilor săi a încercat în cursul războiului civil să destabilizeze regimul democratic pentru a favoriza planurile Uniunii Sovietice în Balcani și accesul comuniștilor la putere”[12].

Majoritatea refugiaților comuniști greci aduși la Florica în anul 1949 s-au repatriat la sfârșitul anilor 50, în ciuda opoziției comuniștilor impuși ca lideri ai comunității elene de la Florica-Ștefănești, care au căutat să-i oprească.

Printre puținii refugiați comuniști greci care au refuzat să se repatrieze s-a numărat și Mihailidis, pe atunci tânăr profesor de socialism științific, școlit pe banii statului român, care a predat disciplina „socialism științific” în mai multe licee din Pitești și pe care l-am avut ca profesor examinator la examenul de maturitate (Bacalaureat), în anul 1960, când am absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu” (actualul Colegiu Național Ion C. Brătianu), în condițiile în care disciplina „socialism științific” era obligatoriu de susținut la examenul de absolvire a liceului.

L-am reîntâlnit pe prof. Mihailidis după douăzeci de ani în calitate de coleg, în condițiile în care noi profesorii de istorie făceam lunar instruiri comune cu profesorii de socialism științific.

În condițiile în care penuria de alimente și frigul din apartamente erau tot mai evidente, am remarcat din discuțiile purtate cu prof. Mihailidis profunda lui dezamăgire, că a rămas în R.S.R., povestindu-mi cât de umilit se simte, că pentru a procura una sau două sticle cu lapte și un pachet cu unt, trebuie să aducă sacoșa la rând, la magazinul unde era arondat cu o seară înainte și î-și pierdea noaptea stând la rând, până dimineața, când se deschidea magazinul, în timp ce vecinul său de palier, de la blocul unde locuia își procura toate alimentele de care

[11] Evan Averoff Tossiazza, fost ministru de externe al Greciei, *Le Feu et la Hache-Historie des guerres de l'apreś guerre*, Ed. De Breteuil, Paris, 1973.
[12] Florin Constantiniu, Bukovschi și Beloiannis, *Dosarele istoriei*, nr. 12 (76) decembrie, 2002, p. 1-2.

avea nevoie, prin Cantina P.C.R din Pitești, deoarece lucra ca activist la Comitetul Județean Argeș al P.C.R.

În una din zilele anului școlar 1984-85, prof. Mihailidis mi-a comunicat că a depus actele pentru a se repatria, renunțând la cetățenia R.S.R., fapt pentru care a fost exclus din P.C.R, nemaiavând dreptul de a mai preda disciplina „socialism științific” pe care o predase tinerilor liceeni din Pitești mai bine de un sfert de secol.

Am profitat de ocazie și i-am cerut părerea despre Nikos Beloiannis pe care mi l-a descris că este un Vasile Roaită al grecilor, adică un fals erou și dacă „grecii nu s-ar fi deșteptat la timp, Grecia ar fi ajuns ca R.S.R, de unde dorea să plece cât mai repede”.

În anul când sărbătorim centenarul Marii Uniri din anul 1918, se împlinesc 110 ani de când la Florica-Ștefănești, a fost amplasată la inițiativa și pe cheltuiala lui Ion I. C. Brătianu, Bisericuța din Albac, despre care scria că „este simbolul unității tuturor românilor”[13].

Astăzi, acest simbol nu se mai află pe meleagurile Argeșului și Muscelului, fiind înlocuit de autoritățile comuniste cu bustul falsului erou Nikos Beloiannis, fost membru al C. C. al Partidului Comunist din Grecia. În istoria românilor el nu reprezintă ceva care să-i justifice prezența pe aceste meleaguri, fiind amplasat pe domeniul public, în mod ostentativ.

THE CHURCH FROM ALBAC RELOCATED TO FLORICA - STEFANESTI DUE TO ION I. C. BRATIANU, PREDICTING THE GREAT UNION FROM 1918

Abstract

In 1907, Ion C Bratianu makes a trip to Albac and together with Horea's church parishioners, decides to relocate the church from Albac, a symbol of unity of all Romanian people, to Florica Stefanesti. During the year 1908, the church is brought to its new location, event that predicts the Great Union from 1918.

During the communist regime, the church from Albac is relocated to Olanesti, being saved from destruction. In its place is brought the bust of the Greek communist leader Nikos Beloiannis (1916-1952), monument that has no important significance for the Romanian people, meanwhile relocated in front of the Greek Community headquarter in Pitesti.

---

[13] George Fotino, *op. cit.*, p. 604-607.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

ÎNFIINȚAREA GIMNAZIULUI „PRINCIPELE NICOLAE”, DIN CURTEA DE ARGEȘ

DRAGOŞ CHISTOL*

Prin adresa nr. 125.104, din 22 octombrie 1919, a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, Direcția învățământ secundar și superior, Nicolae Tănăsescu, profesor la Seminarul din Curtea de Argeș, era înștiințat că „Ministerul a hotărât înființarea unui gimnaziu tip cu 3 clase în orașul Curtea de Argeș”, el fiind desemnat să ocupe postul de director al noii școli[1]. Adresa respectivă mai menționa faptul că gimnaziul urma să primească elevi și eleve din Curtea de Argeș și din localitățile învecinate, care, până atunci, fuseseră înscriși la școli din Pitești[2]. Totodată, noul gimnaziu accepta și elevi pregătiți în mediul particular, care puteau fi înmatriculați la cursuri doar după promovarea unui examen[3].

Plata personalului didactic urma să se facă din bugetul statului, iar celelalte cheltuieli referitoare la administrație și materiale să fie susținute de părinții elevilor, prin comitetul școlar ce urma să ia ființă[4].

Încă de la început, gimnaziul a fost botezat „Principele Nicolae”. Localul școlii era situat pe Strada Negru Vodă, nr. 122, fiind un imobil închiriat de la doamna Isachița Martinovici, din Curtea de Argeș. Cursurile noului gimnaziu au început la data de 3 noiembrie 1919, ora 10:00[5].

Școala a avut, încă de la înființare, și o bibliotecă școlară, căreia inclusiv Ministerul Instrucțiunii și Cultelor i-a donat cărți și reviste[6]. De asemenea, începând cu data de 13 martie 1923, în incinta gimnaziului, în urma unei achiziții a Comitetului școlar, a început să funcționeze și un cinematograf, acesta fiind folosit în scopuri didactice[7].

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1919-1920, f. 2.
[2] *Ibidem.*
[3] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 7/1920, f. 1.
[4] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1919-1920, f. 2.
[5] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 6/1921, f. 2.
[6] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1919-1920, f. 7.
[7] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1922-1923, f. 11.

Încă din primii ani, s-a acordat importanță nevoii elevilor de a face educație fizică pe baze solide, în acest scop înființându-se „Societatea de educație fizică, sportivă și excursiuni” a Gimnaziului „Principele Nicolae”, în ianuarie 1921[8].

Alături de educația școlară, s-a acordat importanță educației religioase și celei patriotice. Prin ordinul nr. 74.224, al Ministerului Instrucțiunii, se dispunea ca „preoții profesori de religie să îndemne și să supravegheze ca elevii școalelor secundare să meargă Duminica și sărbătoarea la biserică”. În plus, profesorii de muzică erau îndemnați „să organizeze coruri bisericești care să execute cuvântările liturgice Duminicile și sărbătorile în biserică”[9]. În ceea ce privește educația patriotică, la 1 Decembrie 1919, cu ocazia împlinirii unui an de la „alipirea Transilvaniei”, ministerul anunța, printr-o adresă către instituțiile de învățământ, inclusiv către gimnaziul din Curtea de Argeş, că orele de curs vor fi suspendate, iar în locul acestora să fie organizate serbări școlare și ținute cuvântări, programul fiind organizat și executat de către elevi[10].

În fine, în ultimii ani de existență ai gimnaziului (înainte de închiderea acestuia, în anul 1933), elevii urmau și cursuri de meserii, la alegere, pentru a avea posibilitatea unei pregătiri profesionale, alături de cea teoretică, generală. Astfel, elevilor le erau predate următoarele meserii: „tâmplărie, croitorie, ceramică, sculptură în lemn, legătorie de cărți și cartonaj”[11]. Cursurile erau predate la atelierele Școlii de Meserii din Curtea de Argeș.

Cursurile gimnaziului nu erau gratuite, taxa școlară fiind suportată de părinții elevilor. Mulți dintre ei, însă, nu își permiteau să o plătească și făceau cerere către conducerea gimnaziului în care solicitau scutirea de la plata acesteia[12]. Elevii orfani de ambii părinți erau automat scutiți de la plata taxei[13]. În plus, elevii care proveneau din familii fără posibilități materiale, au primit sprijin atât din partea acestei instituții, prin scutirea de la plata taxei școlare, cât și din partea Casei Școalelor și a Culturii Poporului. Aceasta din urmă acorda gimnaziului sume de bani care urmau a fi folosite, la începutul anului școlar, pentru achiziționarea unor cărți și a unor articole de îmbrăcăminte și încălțăminte. Banii erau cheltuiți de o comisie alcătuită din trei persoane: directorul gimnaziului, un membru al Comitetului Școlar și un membru al corpului didactic al școlii. Distribuirea ajutoarelor trebuia să se facă pe bază de proces verbal și de tabel care să cuprindă numele și semnăturile elevilor[14].

---

[8] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1921, f. 11.
[9] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 4/1921, f. 169.
[10] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 1/1919, f. 12.
[11] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 3/1931-1932, f. 234.
[12] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 4/1919-1920, f.10 și urm.
[13] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 4/1923-1924, f. n.
[14] S.J.A.N. Argeș, Fond Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeș, dosar nr. 9/1925-1926, f. 3.

Totodată, Casa Școalelor și a Culturii Poporului recompensa și elevii cu merite deosebite la învățătură. Astfel, pentru serbarea de sfârșit de an, această instituție oferea câteva cărți, pentru lectura de vacanță, fiecărui elev silitor și cu purtare bună la școală[15].

În finalul acestui articol să spunem că, după 14 ani de existență, în 1933, în ultimul an al crizei economice care a lovit țara, din nevoia de a face economii la bugetul statului, gimnaziul a fost desființat, iar baza sa materială a fost risipită mai multor școli din Pitești, Râmnicu Vâlcea, Găești, Cernica etc[16].

THE FOUNDING OF „PRINCIPELE NICOLAE” GYMNASIUM OF CURTEA DE ARGES

Abstract

This article refers to the founding of „Principele Nicolae” Gymnasium of Curtea de Arges, in 1919.
This school was founded by the Ministry of Education, having been a necessity from the perspective of educating the children of this town. The school had been opened for only 14 years, having been closed in 1933, because the Great Depression (1929-1933) led to financial troubles for the Romanian government.

[15] *Ibidem.*
[16] Ion Barbu, Tudose D. Moldovanul, *Liceul „Vlaicu Vodă” Curtea de Argeş. Trei pătrimi de veac. 1919-1994*, Tipografia Episcopiei Argeșului, Curtea de Argeș, 1994, p. 11.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

UN MINISTRU AL SĂNĂTĂȚII ARGEȘEAN: GENERAL DE DIVIZIE MEDIC NICOLAE MARINESCU: (2 SEPTEMBRIE 1884 – 28 APRILIE 1963)

CORNEL POPESCU*
CORNEL ȚUCĂ**

Motto:
„*Calea urmată de mine, de unde am plecat în viață și până unde am ajuns, a fost lungă; a fost acoperită de mari și numeroase greutăți și, nu rareori, amenințată de mari primejdii*".
Nicolae Marinescu

Motto-ul, ilustrează sintetic destinul pământean al generalului doctor Nicolae Marinescu. Dar, pentru a cunoaște această ilustră personalitate a României contemporane și, în același timp, fiu al Argeșului, evidențiem, succint, principalele repere care i-au jalonat întreaga carieră.

Pentru început, considerăm oportună și prezentare, pe scurt, mediului familial în care s-a format și s-a conturat, sub multiple ei aspecte, personalitatea celui ce v-a deveni general de divizie medic Nicolae Marinescu.

Bucuria primului născut, numit Nicolae, a venit în familia învățătorului Marin și Joița Marinescu, din comuna Tigveni, județul Argeș, în ziua de 2 septembrie 1884. Marin Marinescu, tatăl generalului medic, se născuse în ziua de 2 ianuarie 1861 în localitatea Ciofrângeni, din județul Argeș, în familia lui Marin și Stana Marinescu (fostă Trandafir). După terminarea școlii primare din localitate, Marin

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
** Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Județeană Argeș.

Marinescu a absolvit în anul 1882 cursurile Seminarului din Curtea de Argeş şi a devenit învăţător titular, în anul 1883, în comuna Tigveni. Dar, cu circa un an înainte, el s-a căsătorit, la 3 septembrie 1882, cu Joița Ionescu, fiica lui Ion și Sima Salangaci (născută la 1 aprilie 1862, în localitatea Flămânzești, județul Argeş).

Familia învățătorului Marin Marinescu, a mai fost binecuvântată cu încă doi fii: Gavril[1], la 7 noiembrie 1886, și Victor[2], la 5 martie 1889. În luna martie 1889, Marin Marinescu a fost transferat institutor în Oltenița (județul Ilfov); apoi, din septembrie 1889, a fost mutat în București. În Capitală, Marin Marinescu a funcționat ca institutor la următoarele școli primare de băieți: nr. 25 (anii 1889 – 1894), nr. 6, (anii 1894 – 1903) și nr. 14 (anii 1903 – 1928), de unde a și ieșit la pensie (anul 1928). Marin Marinescu s-a stins din viață în ziua de 16 septembrie 1931, în București[3].

Terminând succinta relatarea a principalelor repere din viața tatălui, în continuare prezentăm[4] pe cele ale generalul de divizie medic Nicolae Marinescu. Acesta a urmat cursurile primare ale Școlii de Băieți nr. 25 București, absolvind-o în anul 1894, clasat: „premiant I"; după care, între anii 1894 și 1901, a urmat cursurile Liceului bucureştean „Sfântul Sava", ca bursier, absolvindu-le ca: „premiant al III-lea". Apoi, Nicolae Marinescu a urmat cursurile Facultății de Medicină (1901-1903) și Institutului Medico Militar (1903-1907), ambele din București; obținând la absolvirea celui din urmă titlul științific de: „doctor în medicină și chirurgie". Mai evidențiem că, în anul 1910, cu prilejul concursului organizat de Ministerul de Război în vederea trimiterii unor medici militari la studii de specializare în Franța și Germania, locotenentul medic Nicolae Marinescu s-a clasat: „primul". În consecință, a urmat stagii de specializare la Paris (anul 1911) și la Berlin (anul 1912); întorcându-se în țară cu titlul de: „monitor al Spitalului Laroboisier din Paris"[5].

---

[1] General Gavril (în unele lucrări: Gavriil) Marinescu, ministru de interne și un apropiat al regelui Carol al II-lea, asasinat în Închisoarea Jilava, de legionari, în noaptea de 26/27 noiembrie 1940).

[2] Victor Marinescu, colonel medic militar, a încetat din viață la 19 martie 1953 în București.

[3] Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare abreviat: D. C. A.] al Ministerului Apărării Naționale, fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 500, dosar litera „M", crt. nr. 153, f. 110–112.

[4] Menționăm existența a două variante modificate, deja publicate: a) Cornel Țucă, *Generalul de divizie doctor Marinescu Nicolae (2 septembrie 1884-28 aprilie 1963)*, în „Argessis". Studii și Comunicări, Seria Istorie, X, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 2001, p. 587 – 593. b) Cornel Țucă, Daniela - Mariana Manolescu,
Un general ministru al sănătății: generalul de divizie doctor Marinescu Nicolae (2 septembrie 1884 – 28 aprilie 1963), în coordonatori: cdor. dr. Marian Moșneagu, col. dr. Petrișor Florea, lector univ. dr. Cornel Popescu, *Armata română și politica națională*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăila, 2015, p. 103 – 113.

[5] D. C. A. Pitești, fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 500, dosar litera „M", crt. nr. 153, f. 191.

Cariera militară a generalului de divizie medic Nicolae Marinescu a avut, cronologic, următoarea evoluția a înaintărilor în grad: 1 aprilie 1907 - sublocotenent, 1 aprilie 1909 - locotenent, 1 aprilie 1912 – căpitan, 23 noiembrie 1916 - maior, 10 noiembrie 1917 - locotenent-colonel, 1 aprilie 1920 - colonel, 1 aprilie 1937 - general de brigadă și 8 iunie 1943 - general de divizie[6].

Paralel cu evoluția înaintărilor în grad, trecem în revistă, cronologic și rezumativ, funcțiile îndeplinite de acesta în perioada activității militare:

- 7 aprilie 1907 – 1 aprilie 1908, medic secundar la Spitalul Central al Armatei;
- 1 aprilie 1908 – 1 aprilie 1909, medic la Compania de Pompieri București;
- 1 aprilie 1909 – 1 aprilie 1912, medic la Regimentul 3 Călărași (reamintim că, în perioada anilor1911 și 1912, s-a aflat la Paris și Berlin, la specializare, contând ca prezent, doar nominal, în controlul respectivei unității);
- 1 aprilie 1912 – 15 august 1916, medic la Pirotehnia Armatei (fiind detașat, în timpul Campaniei din Bulgaria din vara anului 1913, ca medic al Ambulanței Diviziei 4 Infanterie);
- 15 august 1916 – 14 ianuarie 1917, medic la Serviciul Sanitar din Marele Cartier General;
- 14 ianuarie 1917 – 30 iunie 1917, medic șef al Serviciului Triaj din gara feroviară Iași;
- 1 iulie 1917 – 1 iunie 1918, medic șeful al Serviciului Triaj al Armatei I;
- 1 iunie 1918 – 1 noiembrie 1918, medic în cadrul Secției Sanitare a Ministerului de Război;
- 1 noiembrie 1918 – 1 iunie 1919, medic la Serviciul Sanitar din Marele Cartier General;
- 1 iunie 1919 – 1 octombrie 1919, medic șef al Centrului de Specialități Oradea;
- 1 octombrie 1919 – 1 aprilie 1920, medic la Serviciul Sanitar din Marele Cartier General;
- 1 aprilie 1920 – 1 aprilie 1924, medic al Școlii Superioare de Război;
- 1 aprilie 1924 – 1 iunie 1926, medic director al Depozitului General Sanitar al Armatei;
- 1 iunie 1926 – 1 aprilie 1937, medic director al Institutului Sanitar Militar;
- 1 aprilie 1937 – 4 martie 1938, medic șef al Spitalului Militar Central „Regina Elisabeta”.

În aceeași perioadă, concomitent, Nicolae Marinescu a funcționat și ca medic profesor la Școala Superioară de Război (1920 – 1926) și ca medic director al Sanatoriilor Militare din Carmen Sylva (1924 – 4 martie 1938)[7].

---

[6] Loc. cit., fond Direcția Cadre și Învățământ [în continuare abreviat: D. C. I.], Memorii Bătrâni, litera M, generali, dosar nr. 7, f. 2.
[7] Azi: Eforie Sud.

Cariera militară şi politică a acestuia a înregistrat următoarea evoluţie:
- 4 martie 1938 şi 4 aprilie 1938, secretar general al Ministerului Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale;
- 4 aprilie 1938 - 24 noiembrie 1939, ministru al Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale;
- 24 noiembrie 1939 – 30 noiembrie 1940, medic în Serviciul Sanitar al Armatei;
- 30 noiembrie 1941 – 23 august 1944, trecut „în rezervă”, dar contând „prezent” în controalele nominale ale Marelui Stat Major;
- 23 august 1944 – 4 noiembrie 1944, ministru al Muncii, Sănătăţii şi Asigurărilor Sociale;
- 1 februarie 1945 – 31 martie 1945, inspector general al Serviciului Sanitar al Armatei;
- 31 martie 1945 – trecut direct „în retragere”.

De asemenea, reliefarea şi multiple activităţi, simultane, desfăşurate de Nicolae Marinescu în respectiva perioadă:
- 1915 – 1916, secretar al Comisiei Interministeriale pentru organizarea serviciilor sanitare din România”;
- 1927, 1935–1938, preşedinte al „Comisiei de aprovizionare cu materiale sanitare din străinătate”;
- întocmirea şi publicarea unui număr de 21 de studii (din care 5 în publicaţii franceze);
- participarea la numeroase conferinţe şi simpozioane de specialitate [ca delegat al României, a participat la congresele internaţionale medicale de la Paris (1925), Cairo (1929), Madrid (1933), Bruxelles şi Saint Sebastian (1935), Atena (1936) şi Bucureşti (1937)].

Prodigioasa activitate ştiinţifică, i-a adus generalului de divizie medic Nicolae Marinescu, pe lângă incontestabila recunoaştere naţională şi internaţională în lumea ştiinţifică medicală, primirea în rândul unor înalte instituţii academice, ca:
- „membrul asociat” al Academiei de Medicină, Bucureşti - 1934;
- „membrul titular” al Societăţii Internaţionale de Chirurgie şi „membrul de onoare” al Societăţii de Ginecologie şi al Societăţii Balneoclimatică – 1939;
- „membrul titular” al Academiei de Medicină, Bucureşti - 1940;
- „membrul titular” al Academiei de Ştiinţă din România - 1943[8].

În planul recompenselor primite, atât pentru activitatea militară şi profesională desfăşurată, cât şi pentru cea politică, generalul de divizie medic Nicolae Marinescu a fost decorat, printre altele, cu următoarele ordine şi medaliile:[9].

---

[8] D. C. A. Piteşti, fond Direcţia Financiară, Secţia pensii militare, inventar nr. 500, dosar litera „M”, crt. nr. 153, f. 108-110.
[9] Loc. cit., fond D. C. I., Memorii Bătrâni, litera M, generali, dosar nr. 7, f. 2.

- Medalia jubiliară: „Carol I”, prin Înaltul Decret Regal[10] nr. 6.384/1905;
- Medalia: „Bărbăție și Credință”, Clasa I, prin Î. D. nr. 6.977/1913;
- Ordinul: „Coroana României”, în Grad de „Cavaler”, prin Î. D. nr. 7.324/1914;
- Medalia: „Avântul Țării”, prin Î. D. nr. 2.970/1914;
- Medalia: „Meritul Sanitar”, Clasa a II-a, prin Î. D. nr. 2.109/1914;
- Crucea: „Regina Maria”, Clasa a II-a, prin Î. D. nr. 4.764/1914;
- Ordinul: „Steaua României” cu Spade în Grad de „Ofițer”, prin Î. D. nr. 547/1917;
- Medalia (franceză): „De onoare a epidemiilor „Vermeil”, prin Brevetul nr. 24.195/1918);
- Crucea: „Comemorativă, 1916–1918”, prin Î. D. nr. 1.744/1918;
- „Crucea de Război” (franceză), cu: „Citațiune pe Armată”, prin Brevetul nr. 834/1918;
- Medalia: „Victoria”, prin Brevetul nr. 498/1923;
- Ordinul: „Coroana României”, în Grad de „Comandor”, prin Î. D. nr. 3/1927;
- Medalia: „Peleș”, prin Î. D. nr. 2.305/1933;
- Ordinul (francez): „Legiunea de Onoare”, în Grad de „Cavaler”, prin Î. D. nr. 13.578/1934;
- Ordinul (grecesc): „George I”, în Grad de „Comandor”, prin Brevetul nr. 14/1937;
- „Crucea Roșie Germană”, Clasa I, prin Brevetul nr. 52.534/1938;
- „Medalia Culturală”, Clasa I, 1939;
- Ordinul: „Coroana României”, în Grad de „Mare Cruce”, cu însemnele militare de pace, prin Î. D. nr. 118/1939;
- Ordinul: „Sfântul Mormânt”, în Grad de „Comandor”, prin Brevetul nr. 758/1939;
- „Medalia Amintirii”, Clasa a III-a, prin Brevetul nr. 706/1939.

Această scurtă prezentare, pentru a fi și completă, trebuie să facă referire și la unele aspecte ale vieții familiale. În acest sens, la 1 aprilie 1920, generalul de divizie medic Nicolae Marinescu a sărbătorit o dublă împlinire personală: înaintarea în gradul de colonel plin și încheierea căsătoriei cu Maria Potus – Rally, fiica lui Militiade Potus și a Henriettei Rally (născută la 31 martie 1879 în Istambul - la Kadikay Moda - în Turcia). De la această dată și până când destinul i-a despărțit, a trăit marile împliniri și dureri ale vieții sale alături de aceasta.

De la 31 martie 1945, data trecerii „în retragere”, activitățile pe tărâmul științei medicale au încetat. Referindu-se la acest moment, peste ani, generalul de divizie medic Nicolae Marinescu a notat: „După această dată, m-am retras în viața familiară, fiind țintuit în casă sau sanatorii de o boală gravă a soției mele;

[10] În continuare abreviat: Î. D..

de la această dată au încetat orice relațiuni sociale". Trăind din pensia sa de militar, singura sursă de venituri a familiei, a căutat să-i asigure soției tratamentul prescris. Din păcate, cu tot efortul medical întreprins, aceasta a decedat în ziua de 27 septembrie 1948[11].

Pentru generalul de divizie medic Nicolae Marinescu, au urmat ani de crunt calvar: lupta atât cu o boală grea, cât și cu reprezentanții noi puteri politice comuniste instaurate în România. Lupta cu autoritățile comuniste i-au provocat mari suferințe fizice și morale: confiscarea și naționalizarea casei, retragerea, în repetate rânduri, plății pensiei militare, inclusiv: arestarea și detenția în închisoare, între 5/6 mai 1950 - 5 iulie 1955, fără a fi judecat sau condamnat).

În acest sens, considerăm că este cât se poate de relevant, pentru ilustrarea suferințelor îndurate, pe lângă multe altele, pasajul din însemnările referitoare la primele momente trăite după eliberarea din detenție:

„După eliberare, am sosit în București în noaptea de 7/8 iulie 1955. A doua zi, 8 iulie 1955, deși bolnav, m-am dus la domiciliul meu în strada Arhitect Louis Blanc nr. 1, prevăzut în buletinul de populație [...], de unde fusesem ridicat cu cinci ani și două luni mai înainte și am constatat următoarele: Nu mai figuram în cartea de imobil. Camera mea nu mai era liberă, fusese ocupată în timpul absenței mele. Toate lucrurile ce mi-au aparținut și care au rămas în casă în ziua internării: obiecte și tablouri de valoare, bani, acte personale, cărți, rufărie, îmbrăcăminte [...], toate au fost ridicate, înstrăinate, unele vândute, altele distruse"[12].

Tot acest calvar, trăit după anul 1948, a făcut ca inima generalului de divizie medic Nicolae Marinescu să înceteze a mai bate în ziua de 28 aprilie 1963.

Revenind la tema prezentei comunicări, după succinta incursiune biografică ilustrativă a semnificativelor repere, care au pus pecetea permanenței istorice, din viața generalului de divizie medic Nicolae Marinescu, continuăm prin detalierea activităților desfășurate de acesta în perioada exercitării celor două mandate de ministru al sănătății.

În acest sens, considerăm oportun, optând pentru această variantă, să redăm în continuare două documente de excepție, prin conținutul lor informațional, ce fac o amplă prezentare a realizărilor din timpul celor două mandate ministeriale ale generalului argeșean de divizie medic Nicolae Marinescu; documente întocmite și făcute publice chiar de acesta.

---

[11] Loc. cit., fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 500, dosar litera „M", crt. nr. 153, f. 104.
[12] Ibidem, f. 100–101.

Primul mandant de ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale (4 aprilie 1938 - 24 noiembrie 1939)[13].

„La 30 martie 1938, noul Guvern, alcătuit în afara partidelor politice, sub președinția Patriarhului Miron Cristea, avea pe Armand Călinescu ministru de interne și ad-interim la Ministerul Sănătății, care mi-a comunicat telefonic, în aceeași zi, că mă roagă să rămân mai departe secretar general. Prin Decret 1.453 din 4 aprilie 1938*, am fost numit ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale*, așa încât, cu numirea mea se completa guvernul.

La numirea mea în această înaltă funcțiune, Țara Românească, cu o populațiune de 20.000.000 locuitori, avea organizarea apărării sănătății publice compartimentată și repartizată la mai multe departamente și instituțiuni de stat: Ministerul Sănătății, Armatei, Educației Naționale, Comunicații, Muncă, Liga Profilaxi și Tuberculozei și era înscrisă în Bugetul ordinar al Statului la capitolul: „cheltuieli”, cu suma totală de 4 și jum[ătate] miliarde.

Lipsa de coordonare între aceste diferite sectoare, greutățile inerente unei colaborări, de multe ori interese contrarii, făcea ca întreaga administrație a sănătății publice să ia un aspect haotic, întreaga responsabilitate o avea [însă] Ministerul Sănătății, care ducea, cu mari greutăți, opera de profilaxie a țării în timp ce celelalte sectoare nu colaborau cu nimic; iar în ceea ce privește asistența, neavând sau având posibilități reduse, erau parazitare pe Minist[erul] Sănătății, reușind uneori, prin legiuiri speciale, să-și creeze situații de favoare chiar în instituții de asistență a[le] Minist[erului] Sănătății.

De altfel, la noi, sănătatea publică a fost multă vreme nesocotită și neglijată și, până în ultimii ani, apărarea sănătății publice a fost mai mult în funcțiune de împrejurări, de oportunități, de oameni; în timp ce s-a făcut cum s-a putut față împrejurărilor.

Chiar înființarea Ministerului Sănătății, în 1922, a fost mai mult datorită unui calcul politic, decât unei griji de interes public.

De aceea, s-a avizat a se înlocui factorul politic la conducerea Minist[erului] Sănătății cu un factor tehnic, care trebuie să cunoască realitățile și are capacitatea de conducere; de aceea, chiar în ziua depunerii jurământului, s-a pus problema unificării serviciilor sanitare ale țării și am primit însărcinarea pregătirii unificări sanitare a serviciilor sanitare ale Armatei cu [cele ale] Ministerul Sănătății, însărcinare care, cred, că a motivat aducerea mea ca medic militar la conducerea Departamentului Sănătății Publice.

O expunere făcută în Consiliul de Miniștri, o comunicare făcută la Academia de Medicină, o Conferință făcută la Radio și difuzată, au arătat starea îngrijorătoare a sănătății publice la noi în țară, care necesita măsuri grabnice, mi-a dat posibilitatea să apelez la colaborarea tuturor departamentelor și instituțiilor

[13] Ibidem, f. 176–190.

de stat, să sensibilizez întreaga opinie publică şi să aduc întreaga populaţie a ţării la opera de salvare a sănătăţii publice, să pot înfăptui programul de activitate pe care-mi propuneam a-l realiza.

Cred că este oportun, pentru orientarea şi cunoaşterea modului cum s-a dezvoltat activitatea mea, să redau, sub formă de extrase, publicaţiunile făcute la timp asupra acestei activităţi.

[**A.**] Extras din: „*Realizări în domeniul Sănătăţii Publice*” de medic general dr. N[icolae] Marinescu, Ministrul Sănătăţii şi Asistenţei Sociale, în „*PROBLEME ŞI REALIZĂRI*”, Tom I, p. 39-61/1939.

[**I.**]

Deşi ambianţa vieţii poporului nostru este favorabilă unei dezvoltări normale, o serie întreagă de cauze ameninţă sănătatea poporului nostru, unele ştirbindu-i numărul: marea mortalitate infantilă din întreaga ţară şi o deficienţă de natalitate, din ce în ce mai accentuată în unele regiuni ale ţării noastre; iar alte cauze ating şi numărul şi calitatea, topind în mod progresiv valoarea capitalului omenesc şi micşorând potenţialul de realizări, pe toate laturile de manifestare a vieţii româneşti.

Fie că, aceste din urmă cauze, apar în mod brutal, cum sunt toate maladiile infecto-contagioase; fie că, ele acţionează în mod insidios, cum sunt toate boalele sociale: tuberculoza, sifilisul, cancerul, pelagra, etc.; fie că, printr-o intoxicaţiune lentă a organismului, cum este alcoolismul, reduc din zi în zi valoarea capitalului omenesc; fie că, aceste cauze, sunt în legătură cu mediul ambiant, cu condiţiile de vieţuire specifice ţării noastre, unde problemele alimentaţiunii, a locuinţii, a apei, se pun cu o acuitate mult mai mare ca în alte ţări; toate aceste cauze, compromit lent, progresiv şi definitiv rasa noastră, dacă nu vom aviza, un moment mai devreme, la măsuri radicale, care să stăvilească răul, care să permită o îndreptare, printr-o mai atentă şi vigilentă preocupare a rezolvării tuturor problemelor pe care sănătatea publică le ridică la noi în ţară.

Ne-am lăsat, prea mult, ademeniţi de valoarea rezistenţii fizice a poporului nostru, valoare din care am încercat să facem un renume şi, am mers aşa de departe, încât, am uitat chiar că această valoare trebuie îngrijită, trebuie întreţinută şi trebuie dezvoltată. Aşa se explică că, în ţara noastră, starea sănătăţii suferă, cu toate că bogăţia producţiunii nu lipseşte şi puterea de muncă nu este o negaţiune; singura explicaţiune ar fi lipsa unei repartiţiuni logice a produselor acestei ţări faţă de masa populaţiunii şi lipsa unei întrebuinţări raţionale a muncii: doi factori de cea mai mare importanţă, care condiţionează sănătatea publică a oricărui popor.

Nu ştim noi oare că, ţara noastră, este una din ţările cele mai brăzdate de cursuri de ape, pentru ca să nu ne putem explica pentru ce acolo unde e apă, nu putem s-o bem, sau, acolo unde este nevoie, nu o avem? Nu ştim noi, oare, că

țara noastră este una din cele mai bogate din punct de vedere al producțiunii agricole, pentru ca să nu ne putem explica pentru ce populațiunea din munți nu are ce mânca, iar cea din șesuri, care are ce mânca, nu știe să mănânce?

Este de mirare că sănătatea, la noi în țară, suferă atât timp cât toți factorii sociali, care concură la o bună stare sanitară a oricărui popor, sunt în suferință? Care din noi nu știe că la țară copilul este stropit cu câteva picături de țuică și, stă amețit și adormit, până la întoarcerea mamei de la munca câmpului? Care nu știe că, abia pus ce în picioare, el pleacă cu vitele și, mai târziu, la școală, flămând și uneori amețit de un fel de vin ce se prepară din acele regiuni?

Știe lumea că, cei mai mulți copii, sunt la locuitorii din munți și că stau până la 150 de inși înghesuiți în două camere de școală; iar când se îmbolnăvesc, de boale contagioase pe regiuni, nu există aproape nicio posibilitate de izolare? Apoi, nu știm cu toți, care este starea în care se găsesc fântânile satelor noastre, care au dovedit că 90% au apă ce nu se poate bea?

Și apoi, ne mai mirăm de ce ne mor copii?

Ce să mai spun de anumite părți ale țării, unde copiii sunt căsătoriți la 13 ani sau unde, anumite concepțiuni sociale, limitează numărul copiilor, sau unde, malversațiunile profesionale și bolile, fac ca natalitatea să fie redusă, așa de redusă, că indicele vital a dispărut. Dar locuințele lor, între care aproape jumătate la sută sunt cu ferestre fixe, prin care abia pătrunde lumina zilei, în care copii, până la 1 an, când părinții sunt la muncă, stau adormiți în copaie în tovărășia vițelului nou născut sau a cloștei cu pui?

Dar, în care bătătură de casă, se vede crescând altceva decât ciulini și foarte arareori câte un fir de ceapă și câte o varză? Cine n-a asistat, din noi, la masa țăranului, care se compune din terci și oțet, fără carne, fără legume, fără grăsime și o bucată de mămăligă; în timp ce fructele, ce cad din pom, le mănâncă porcii, iar porcul, îngrășat, și păsările iau drumul târgurilor și orașelor. Ce să mai vorbim de lumină, căci el tot cu opaiț a rămas, chiar atunci când, în vecinătatea lui, fabrica, la care-și depune munca și truda lui, sclipește în lumina civilizată. Latrinele, a căror inexistență sunt cauzele atâtor nenorociri și epidemii, sunt aproape necunoscute.

Dar la oraș? E destul să cităm cartierul Dămăroaia din București și cartierul Demobilizaților din Galați, ca să înfățișăm două spelunci ale morții. Când din 176 orașe, 74 nu sunt alimentate cu apă și, din 176, 123 nu au canal, putem înțelege de ce igiena suferă și de ce bolile se înmulțesc, fără să mai insist asupra întregii organizări a orașelor, asupra lipsei de adaptări de igienă publică și urbanism.

Ne mai mirăm, noi, de ce tifosul exantematic a prins rădăcini așa de adânci în una din coastele țării noastre – în Basarabia, acolo unde lipsește apa, săpunul și lemnul de foc, boli care-și revarsă continuu germenii săi de propagare, luând calea drumurilor, prin călătorii care scoboară în centrele moldovenești și mai

departe, aducând cu ei germenii contagiunii și ai morții? Ne mai mirăm de ce regiuni întregi sunt bântuite de febră tifoidă, când știm care este starea alimentării cu apă a poporului nostru?

Dar scarlatina, difteria și altele, care seceră în fiecare an toți copii noștri? Și acestea își fac drum, se duc și cine scapă, scapă, dar poartă urme. Starea este și mai îngrijorătoare, pentru boalele care scad numărul și topesc vitalitatea și calitatea poporului nostru. Când aproape nu este un locuitor, pe malurile Dunării, Prutului, Nistrului și Mării Negre și a câtorva din afluenții lor, care să nu sufere de malarie; suferința e așa de mare, că sunt sate întregi în care, atunci când sună clopotul de vecernie, toți locuitorii zac.

Dar sifilisul, care progresează și a atins cifre nebănuite, ajungând în anumite părți ale țării la cifre amenințătoare! Una din boalele, care mai face progrese uimitoare la noi în țară, este pelagra, ale cărei consecințe dezastruoase începem să le simțim, din ce în ce mai mult; pelagroșii fiind acei ce oferă cele mai multe cazuri de alienație mintală! În fine, tuberculoza, pentru combaterea căreia s-a făcut mult, dar față de necesități s-a făcut puțin; în special, nerezolvându-se problema spitalizării bolnavilor cu tuberculoze deschise, întreaga profilaxie a tuberculozii a rămas încă o problemă deschisă.

Cât despre protecțiunea mamelor și a copiilor este încă în domeniul utopiei. Puținele încercări, ale sufletelor caritabile, sunt foarte meritorii, dar rămân șterse atâta timp, cât aceste două mari probleme care privesc viitorul neamului nostru, nu sunt înțelese la înălțimea intereselor noastre naționale și nu sunt rezolvate cu sacrificiile mari, dar necesare, pe care le impun aceste grave probleme!

* * *

Aceasta fiind starea poporului nostru, era absolută nevoie de o verificare și verificarea s-a făcut. În tot cuprinsul țării noastre, în sat cu sat și în casă cu casă, a pătruns medicul, care pentru prima oară venea în contact cu realitățile, care pentru prima oară își cunoștea obiectul prezenței lui și însărcinării lui, care a studiat și a înscris toate datele necesare referitoare la capitolele ce interesează direct sănătatea publică.

S-a împlinit astfel una din cele mai importante obligațiuni, care stă la baza oricărei acțiuni făcute în domeniul sănătății publice, dar nu numai atât, s-a stabilit acel contact intim și permanent care trebuie să existe între personalul ce are în sarcina sa apărarea sănătății publice și aceste realități.

II.

Activitatea desfășurată în cursul anului 1938, a dat posibilitatea Ministerului Sănătății Publice să cunoască întreaga înfățișare sanitară a țării noastre, s-a putut evidenția care sunt problemele pe care le angajează sănătatea publică, care este valoarea și gravitatea acestor probleme și s-a putut ajunge la

concluziuni, care permit o orientare de viitor întru atenuarea și rezolvarea acestor probleme.

Mai presus de orice alte considerațiuni, țara noastră, prin specificul vieții ce ne îngăduie în prezent, se poate considera printre țările în care elementul om a fost complet desconsiderat și neglijat și dacă, în unele organizațiuni ale vieții noastre, acest element a putut să se bucure de oarecare considerațiune, masa mare, a populațiunii omenești, trăiește încă în întunericul necunoștinții conservării vieții individuale și a vieții colective, în toate aspectele în care sănătatea este angajată.

Poporul nostru, trăiește încă din voia lui Dumnezeu, iar nu din voia lui; el a făcut prea puțin sau, mai bine, s-ar putea spune că el n-a făcut aproape nimic, care să-l facă să iasă din viața în care a dominat și domină empirismul și fatalismul.

Constatările, destul de îngrijorătoare, la care s-a ajuns în urma unor examinări atât de minuțioase a stării poporului nostru în cursul anului trecut sunt și trebuie să fie, astăzi, temeiurile serioase, pe care trebuie să se construiască și să se elaboreze un întreg plan de apărare și de ridicarea sănătății poporului nostru, plan care să permită, cu un moment mai devreme, îndreptarea atâtor rele, care apasă atât de greu valoarea actuală și mai ales valoarea viitoare a vitalității poporului nostru.

* * *

O primă constatare, făcută, este aceia a deficienței factorilor sociali, care concură la realizarea sănătății publice, sănătate care reprezintă cea mai mare avuție a unui popor, sănătate care este echivalență a puterii lui. Dacă această deficiență există, ea nu este datorită lipsei acestor factori sociali; ea este, însă, datorită lipsei de orientare și de organizare a acestor factori, într-o colaborare efectivă convergentă, întru realizarea ridicării standardului de viață a poporului nostru. Această organizare și colaborare a factorilor sociali, va trebui să aibă în vedere condițiunile specifice de viețuire, pe care le oferă țara noastră.

Va trebui, să se dea o mai bună întrebuințare a muncii, cu atât mai mult, cu cât, aproape o treime din populațiunea acestei țări, nu poate să muncească, fiindcă nu are ce și, dacă ar voi să muncească, nu are unde. E destul să arătăm că, populațiunea acestei țări, prin însăși organizarea ei actuală, este obligată să muncească numai o parte a anului, iar în răstimp, în afară de pe alocuri, unde cărăușia nu a fost înlocuită cu tracțiunea automobilă, ea stă cu brațele încrucișate și primește, resemnarea din partea acelora care au tot ce le trebuie, toate insultele leneviei ei aparente.

Puținul pământ, întregul lui avut, fărâmițat de mulțimea de copii, muncit cu trudă, nu-i aduce nici necesarul existenții vieții lui; iar iarna, când nu mai are unde să muncească, dacă nu are puterea să aștepte, ia drumul târgului, vânzându-și puținul ce mai are sau se bagă muncitor cu ziua la fabricile și industriile din

jurul oraşului. Nu este de loc o mirare că, ei, părăsesc satul pentru a merge la oraş; ei sunt goniţi de grija vieţii lor şi a acelora ai lor şi un sentiment de apărare îi îndreaptă către locul unde cred că pot să-şi potolească, cât de puţin, necesarul vieţii. Ce ar fi fost dacă, aceste industrii, şi-ar fi luat locuri, aşa cum s-a făcut în alte părţi, pe văile pline de braţe de muncă şi care nu aşteaptă decât să muncească pentru prosperitatea industriei, dar şi pentru necesarul existenţii lor. Odată ajuns la oraşe, el, muncitor cu ziua, nu se bucură de aceeaşi protecţiune ca ceilalţi lucrători ai oraşelor şi poartă foamea şi lipsurile prin bordeiele de la periferia oraşelor, unde pătrund încet bolile; iar, atunci când e răpus, se întoarce între ai săi, aducându-le de la oraş germenii boalei şi ai deznădejdii.

Va trebui o mai dreaptă valorificare a produselor muncii lor şi, mai ales, o echivalare între preţurile cu care el vinde produsele şi între acelea a lucrurilor de primă necesitate, pe care el trebuie să le cumpere. Când un ţăran, astăzi, trebuie să-şi vândă o oaie, ca să-şi cumpere o căciulă, şi produsul de la câteva pogoane de pământ, ca să cumpere un plug, şi, cât timp există acest dezacord, care-l dărâmă din zi în zi, punând în imposibilitate ca prin produsul muncii lor să-şi asigure necesarul vieţii, se mai poate vorbi de o ridicare a valorii capitalului omenesc, se mai poate vorbi de sănătatea lui? Şi, cât timp bucatele se irosesc pentru acoperirea nevoilor şi cât timp ele încep să lipsească, de unde voim noi să mai găsească energia necesară pentru munca lui?

Nu ştim, cu toţii, că din niciun angajament, pe care proprietarii îl fac cu ţăranii pentru munca câmpului, nu lipseşte alcoolul: ţuica sau alte băuturi mai tari, pe care le oferă pentru a-i excita şi a-i secătui toată puterea de muncă şi toată vlaga lui? Neavând hrană, pentru a-l folosi îi dau alcoolul, azi bea de nevoie, mâine bea de obicei şi, pe urmă, bea de nărav şi, cine este oare vinovat, că nu mănâncă suficient şi că s-a obişnuit cu băutura? De sigur tot el şi, pentru ca să ne împăcăm şi mai mult conştiinţa, nu uităm să-l dojenim că bea.

Va trebui ca protecţiunea de stat să se întindă şi asupra muncitorului agricol, căci nu se pare, că este nepotrivit, ca pentru 18% din muncitorii manuali şi nu numai, acei care lucrează în ateliere, industrii, etc., să existe legi de protecţiune, care să le asigure o viaţă omenească, în timp ce pentru cei 82% muncitori agricoli, cei care reprezintă masa mare a poporului românesc, să nu se bucure de nici o atenţie din partea Statului? Şi, când ne gândim, că în afară de consumul interior al ţării, trec în fiecare an peste hotare circa 200.000 vagoane cereale, cantitate în care intră şi partea ce se cuvenea hranei lor, şi, acestea, împreună cu celelalte, iau drumul străinătăţii în schimbul arginţilor, care nu pot înlocui nici hrana lor şi nici paguba care se face lent, dar continuu, în puterea de viaţă a poporului nostru.

Ce-ar fi fost oare, dacă şi muncitorul agricol ar fi apărat de o protecţiune dată de către Stat, ce-ar fi fost dacă s-ar fi făcut şi pentru ei asigurarea muncitorului agricol, căci desigur în loc să se dea prime de încurajare la

producător sau intermediar, ar fi fost și mai bine și poate și mai drept ca cele câteva mii de vagoane ce reprezintă hrana lor, să se strângă într-un mare fond de asigurare țărănească, fond care să permită și țăranului nostru o viață mai omenească șă-și aibă și el o așezare, în schimbul cuiburilor prinse în pom cu pereții dezlipiți în bătaia vânturilor și în care stau zgribuliți, nemâncați și firavi copii lor, să permită o ridicare a satelor din toate punctele de vedere, să se execute dar un program al unei opere sociale cu ajutorul unor bani munciți de ei și câștigați de ei.

A doua constatare, este gravitatea problemei demografice la noi în țară, problemă care ridică serioase preocupări.

A treia constatare, este aceia referitoare la igiena publică la noi în țară, constatare care ne arată starea de înapoiere în care ne găsim, din punct de vedere al acestui factor determinant al sănătății oricărui popor. Igiena individuală, în mediul rural, este aproape inexistentă. Cât despre igiena colectivă, toate prevederile n-au dus la realizări efective.

Este nevoie ca, în cadrul unei acțiuni de Stat, al unei legiferări, să se stabilească și să devină obligatorii toate recomandările pe care statul le face în vederea ridicării mediului rural și, cea mai importantă problemă, care se pune, este organizarea satelor prin comasarea locuințelor țărănești, urmând ca acestea să fie construite după tipuri apropiate regiunii, cu confortul pe care sănătatea îl impune și cu lucrări de salubritate necesare; comasare, fără de care, nu se va putea face niciodată o operă efectivă și utilă. Faptul că, până în prezent, activitatea Ministerului Sănătății Publice a fost condusă mai mult pe domeniul îngrijirii bolnavilor și al spitalizării, rămânând foarte înapoiată pe terenul igienic și profilaxiei, impune o nouă orientare a acestei activități, pentru a aduce acțiunea de profilaxie și igienă cel puțin la același nivel

Toate aceste constatări, sunt tot atâtea probleme pe care sănătatea publică le pune la noi în țară și Ministerul Sănătății și Asistenții Sociale are îndatorirea de a le avea în evidență și a lua măsurile necesare, pentru că, activitatea ce urmează a o desfășura, trebuie să fie îndreptată pentru cercetarea și soluționarea lor.

Dacă, într-adevăr, sănătatea publică reprezintă forța unui popor, nu mai rămâne îndoială că, sacrificiile ce se fac în scopul ridicării și apărării sănătăți publice, nu trebuiesc drămuite. Oricât ar fi aceste sacrificii de mari, ele își găsesc întotdeauna echivalentul în puterea de viață și de producțiune ale unui popor. Sănătatea publică, impune tuturora reguli de apărare cărora atât individul, cât și colectivitatea trebuie să se supună. A întocmi reguli de sănătate, este sarcina Ministerului, a realiza aceste reguli, prin colaborare armonioasă și înțelegătoare, este datoria tuturor.

[**B.**] *Cuvântarea domnului medic general dr. N*[*icolae*] *Marinescu, fost ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale, la predarea ministerului domnului profesor dr. N*[*icolae*] *Hortolomei, noul ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale*

27 noiembrie 1939

Domnule Ministru,

Prezența Domniei-Voastre, la conducerea Departamentului Sănătății și Ocrotirilor Sociale, îmi dă plăcuta ocaziune să salut, în persoana Domniei-Voastre, pe profesionistul distins, pe colegul desăvârșit și pe prietenul de totdeauna.

Deoarece înalta funcțiune de ministru este vremelnică și, mai ales, nu se poate determina dinainte durata ei, cred că, înainte de a întocmi un program de activitate, este absolută nevoie să se cunoască care a fost activitatea din trecut și, cred, că nu este lipsit de interes a vă pune în cunoștință felul cum s-a țesut firul activității noastre de un an și opt luni în apărarea sănătății publice și asigurarea ocrotirilor sociale. Trebuie să mărturisesc că, la sosirea mea în fruntea acestui departament, nu am găsit nici un program de activitate și, de aceea, a trebuit să întocmim unul; însă, pentru întocmirea acestui program era nevoie să cunoaștem adevărata situație sanitară a țării și, apoi, a examina și, la nevoie, de a procura mijloacele necesare unei acțiuni.

Pentru cunoașterea stării sanitare a țării, s-a întocmit: *Monografia sanitară a întregii țări*; o lucrare care face cinste corpului sanitar, o lucrare, până acum, unică în toate țările, lucrare care este foarte mult apreciată în străinătate și recomandată de către Liga Națiunilor tuturor țărilor cu aceeași structură socială ca a noastră. S-a continuat a se face, în urmă, o verificare pe teren și, în același timp, o exploatare igienică pe tot cuprinsul țării, aducându-se la colaborare, afară de personalul sanitar superior și inferior, 140.000 oameni aparținând tuturor instituțiunilor de stat și particulare, consacrând necesitatea colaborării interministeriale și, în special, care sunt strâns legate de sănătatea publică.

După această exploatare de suprafață, s-a făcut o exploatare de profunzime de către echipele de specialiști, plecate din centrele spitalicești ale județului în mediul rural, exploatare care a aprofundat și a precizat problemele care angajează sănătatea poporului nostru; un interes deosebit s-a arătat în cercetarea mediului școlar, punându-se în evidență o serie întreagă de nevoi, o serie întreagă de deficiențe.

În timp ce se desfășura această activitate de orientare și, paralel cu ea, se pregăteau mijloacele necesare pentru valorificarea instituțiilor sanitare existente în țară, prin redobândirea autorității și prestigiului corpului medical superior și prin îmbunătățirea soartei lor, prin asigurarea mijloacelor: crearea de noi locuri în personalul tehnic și administrativ și aprovizionarea în condițiuni avantajoase ca preț, calitate și cantitate, obținându-se în acest scop majorarea celor două

bugete, buget de Stat și [buget] al Casei Sănătății, de la două miliarde, cât era în 1938, la 2.450.000.000 în 1939.

Odată ce-am fost în posesiunea alimentelor necesare întocmirii unui program, programul s-a întocmit, program care necesită, pentru împlinire, un număr îndelungat de ani, urmând ca el să fie aplicat treptat, rămânând, bineînțeles, liber ca Dvs[14]. să-l însușiți sau nu, rămânându-vă, de asemenea, libertatea de a-i imprima, acolo unde va trebui, concepțiunea și individualitatea Dvs.

Pentru realizarea acestui program, ne-am dat seama că instrumentul, adică organizarea ministerului, este insuficient pentru a ataca cu succes diferitele probleme de sănătate publică, deoarece ne-am gândit și am obținut aprobarea a unei noi și mai adecvate organizări a Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale; dând, astfel, o nouă îndrumare și un nou schelet, o nouă canava pe care să se susțină și să se brodeze întreaga activitate sanitară în limitele programului care s-a stabilit.

De asemenea, ne-am dat seama că, întreaga lege sanitară, trebuie restudiată și completată.

Între problemele, de sănătate publică și ocrotire socială, pe care Ministerul Sănătății le-a inițiat și îndrumat în cursul ultimilor doi ani, au fost:

1) Problema eugeniei și problema demografică, care nici nu erau enunțate în legile anterioare.

2) Problema de igienă preventivă:

a) Alimentarea cu apă în mediul rural, igiena corporală prin construirea de băi populare; igiena alimentară, prin studiul amănunțit făcut în 4 județe ale țării; problema igienii colective la sate.

b) Problema profilaxiei boalelor contagioase încadrată într-un regulament, care nu a existat, dar care a luat ființă; s-a dat o deosebită atențiune profilaxiei tifosului exantematic, prin organizarea poliției sanitare pe Prut; profilaxia scarlatinei, prin introducerea vaccinațiunii antiscralatinoase cu toxină și anatoxină în mediul rural, așa încât, astăzi, [sunt] vaccinați 900.000 copii în întreaga țară.

c) Profilaxia bolilor sociale, prin organizarea luptei contra lor și prin crearea de spitale de boli sociale;

d) Problema asigurării tratamentului în instituțiuni de spitalizare, înmulțirea numărului serviciilor de specializarea și crearea de specialiști necesari.

3) Probleme de ocrotire socială, prin asigurarea centrelor de puericultură și înmulțirea lor, înființarea de cantine școlare, înființarea de preventorii și ameliorarea instituțiilor de ocrotire.

[14] Dumneavoastră.

Pentru a lua cunoștință și mai amănunțit de ceea ce s-a realizat, aş putea sintetiza, aceste realizări, în următoarele descripțiuni:

De la 1 aprilie 1938 - 23 noiembrie 1939: bugetul, de la 2.000.000.000 la aprilie 1938 a ajuns la 2.450.000.000 la aprilie 1939.

I. ORGANIZARE

- A luat ființă un Inspectorat General Sanitar („Dunărea de Jos") și 100 circumscripții sanitare rurale (50 [1938] + 50 [1939]).

- S-a organizat 10 plăși model, în județele: Sighet, Turda, Caraş, Romanați, Argeş, Cahul, Iași, Orhei, Câmpulung [Moldovenesc], Constanța.

II.PERSONAL

[În anii]1938 – 1939, s-a înmulțit:

a) Cu 3.551 (801 [1938] + 2.750 [1939]) [personalul de specialitate], [din care]:

- 438 medici (93 [1938] + 345 [1939]);

- 33 farmaciști și chimiști (20 [1938] + 13 [1939]);

- 104 personal ad[ministra]tiv (37 [1938] + 67 [1939]).

b) 185, personal auxiliar de ocrotire (57 [1938] +128 [1939]).

c) 1.903 personal san[itar] (263 [1938] + 1.640 [1939]).

d) 856 personal de serviciu (303 [1938] + 553 [1939])

f) 32 mecanici specializați (28 [1938] + 4[1939]).

S-a mărit numărul în școlile pregătitoare de personal sanitar inferior la: 1.070 eleve moașe, 205 eleve ag[enți]sanitari.

III. MATERIALE

- S-au mărit aprovizionările de materiale sanitare, peste prevederile bugetare, cu 60.000.000 lei, economii făcute din buget și cu care s-au achiziționat cantități mari de medicamente pentru combaterea paludismului și a sifilisului.

- S-au achiziționat, în vederea intensificării acțiuni de profilaxie în mediul rural, în 1938: 35 (10 [1938] +25 [1939]) trenuri-băi; 20 laboratoare mobile de bacteriologie; 24 aparate transportabile de radiologie; 132 microscoape; 400 (80 [1938] + 320 [1939]) cuptoare de deparazitare; 25 etuve.

- S-a aprovizionat material pentru îngrijirea gazaților: 700 aparate de oxigeno-terapie; 800 cilindri de oxigen a 2 1[itrii]; 600 cilindri de oxigen a 40 1[itrii]; 60 pompe de încărcat oxigen, material care nu exista până în prezent.

- S-a îmbogățit materialul sanitar și s-au făcut rezerve importante.

IV. CONSTRUCȚII

- S-au construit, spitale și pavilioane noi la: Izvorul de Sus, Văleni, Abrud, Alba Iulia, Costiugeni, Cahul, T[âr]gu Mureș, Constanța, Sighișoara.

- Se construiesc: 1 sanatoriu de tuberculoză (Valea Iașului); 1 pelagrozerie (Pitești); 1 leprozerie (Tichilești-Tulcea); 1 centru de canceroși.

- S-au continuat și s-au terminat, lucrările la 18 instituțiuni spitalicești.

- S-au executat lucrări de instalare, la 53 instituții.
- S-au construit, 63 dispensare cu băi.
- Se construiesc, acum, 10 dispensare model.

V. IGIENA

- S-au construit și pus în funcțiune, 1.895 băi populare.
- S-au dat 20.000.000 lei Ținuturilor pentru înființarea a circa 1.000 fântâni model.
- S-a executat, cu un număr de 56 surori de ocrotire, o anchetă asupra alimentațiunii țăranului în județele Argeș, Turda, Romanați și Lăpușna.
- S-a inițiat o anchetă, asupra locuințelor rurale.

VI. PROFILAXIA BOALELOR SOCIALE

- S-a introdus, vaccinațiunea antiscarlatinoasă în mediul rural și s-au inoculat, până acum, 900.000 copii.
- S-au executat, de la 1938 și până azi [27 noiembrie 1939]: 1.267.678 vaccinațiuni cu anatoxină difterică, în afară de vaccinațiunea antivariolică, care este obligatorie, și în afară de un număr de vaccinațiuni antitifoparatifice și de seroterapie antidifterică, care s-a făcut după împrejurări.
- S-au înființat, 37 centre antirabice.
- Se înființează, un spital pentru canceroși inoperabili (București).
- Se înființează, 10 spitale de boli sociale.
- Se construiesc, 4 spitale de tuberculoză deschisă.

VII. ASISTENȚĂ SOCIALĂ

- S-au înființat, 730 dispensare de puericultură și s-au prezentat, într-un an, 126.971 copii; s-au dat 607.583 consultațiuni și s-au făcut 460.035 vizite la domiciliu, de către personalul acestor dispensare.
- Ministerul, a împărțit alimente și rufărie pentru aceste dispensare și a distribuit 130.000 kg. zahăr.
- S-au înființat, 6.600 cantine școlare, care dau mâncare la 240.000 copii, pentru care s-au adunat: în țară - 17.434.788 lei, iar în Minister - 5.033.481 lei, care s-au împărțit județelor.
- S-au pus în funcțiune, 3 centre de ocrotire pentru copii (Cernăuți, Galați, Iași).
- S-au înființat, 3 noi preventorii de copii (Iași, Curtea de Argeș și Onești-Bacău).
- S-au asistat, 17.770 copii dependenți sociali și au fost trimiși 840 la munte și 2.000 la mare.
- S-au înființat, o școală nouă de surori de ocrotire la București și mărit capacitatea celorlalte 3 existente.

VIII. ACȚIUNEA SANITARĂ GENERALĂ

- S-a întocmit evidența sanitară generală a țării („*Probleme și Realizări*”, 4 volume, în 2.892 pagini).

- S-a făcut o acțiune sanitară pe tot cuprinsul țării în 1938 și, aceasta, s-a permanentizat și este în curs de execuție în anul acesta.

- S-au organizat, echipele de specialiști pentru mediul rural.

IX. LEGI ȘI REGULAMENTE

a) S-au întocmit și pus în aplicare:

- *Legea pentru scindarea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale*;

- *Regulamentul pentru profilaxia și combaterea bolilor infecțioase*;

- *Legea pentru înființarea Casei de Credit, Economie și ajutor a personalului sanitar și de ocrotire din România*;

- *Regulamentul Depozitului Central de Materiale Sanitare*;

- *Legea pentru practica de cosmetician*;

- *Regulamentul legii pentru practica de cosmetician*;

- *Regulamentul pentru funcționarea laboratoriilor particulare de analize endocrinologice, bacteriologice și de chimie medicală*;

- *Legea de organizare a Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale*;

b) Sunt în studiu și se întocmesc:

- *Proiectul de lege pentru Liga Ocrotirilor Sociale*;

- *Proiectul de regulament pentru organizarea și funcționarea Direcției Bunurilor*;

- *Proiectul de lege pentru protecția mamei și a copilului*;

- *Proiectul de regulament pentru organizarea și funcționarea școlilor de surori de ocrotire și caritate*;

- *Proiectul de lege pentru combaterea malariei*;

- *Proiectul de regulament pentru funcționarea așezămintelor spitalicești*;

- *Proiectul de lege al corpului tehnic sanitar*;

- *Proiectul de lege sanitară.*

<u>Situația unora din diferitele materiale aflate în depozitele Ministerului</u>:

a) Efecte:

- cămăși spitalicești - 102.030;
- cearceafuri – 93.196;
- pânză - 163.225 metri;
- pături lână - 28.700 și de sosit din Italia 10.000;
- fețe pernă - 32.783;
- pături spitalicești – 3.000, din care 1.700 nepredate;
- obiecte de gospodărie, în valoare de 8.950.000 [lei].

b) Medicamente: acid boric cristalizat - 7.528 kg, acid boric pulvis - 3.934 kg, antipirină - 3.081 kg, apă oxigenată concentrată - 6.777 kg, aspirină - 9.078 kg, atebrin tablete - 2.893.890 buc[ăți], chinină sulfurică dragele - 12.811 kg, iod metaloid - 4.775 kg, plasmochin tablete - 2.400.000 buc[ăți], piramidon - 1.801 kg; codeină fosforică - 7,75 kg și 3 kg blocat; cocaină - 23,446 kg; tionină - 9 kg

şi 10 kg blocat; heroină - 24,255 kg şi 10 kg blocat; morfină – 20,822 kg şi 9,975 kg blocat.

c) Pansamente:

- vată hidrofilă - 252.423 kg [şi] de sosit din Italia - 75.000 kg., total - 327.423 kg;

- tifon hidrofil - 2.115.410 metri [şi] de sosit - 1.597.724 metri, total - 3.713.134 metri.

Valoarea lor actuală depăşeşte suma de: 1.250.000.000 lei.

d) Aparate în depozit:

- 22 laboratoare de bacteriologie complete;
- 20 aparate „Röentgen" transportabile;
- 200 aparate oxigeno-terapie (ne mai sosesc 460 buc.);
- 400 cuptoare de deparazitare, repartizate la judeţe;
- 100 instalaţii de băi populare, nepredate încă;
- 390 truse.

Din acestea, cea mai mare parte, au fost blocate în vederea asigurării stocului de material sanitar necesar în ţară în caz de mobilizare. Materialele, care se găsesc astăzi în depozitul Ministerului, nu numai că nu le putem găsi nicăieri şi, deci, sunt fără preţ; astăzi nu s-ar mai putea procura decât în limita unei cifre destul de importante, ce ar depăşi suma de cel puţin 1.200.000.000 lei.

De asemenea, s-a obţinut, din creditul acordat de Imperiul Britanic Statului Român, suma de 850.000 lire sterline pentru Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, sumă din care s-au achiziţionat materialele necesare motorizării serviciului sanitar periferic:

- 1.500 ambulanţe;
- 300 autocamioane şi
- materialul următor:
- zece laboratoare de bacteriologie;
- 75 etuve de dezinfecţie;
- 72 ateliere dentare transportabile;
- 80 aparate radiologie transportabile,
- 72 bucătării de campanie,
- 246 corturi mari pentru spitalizare şi
- un însemnat stoc de medicamente.

Acestea sunt realizările unei activităţi, cât am avut onoarea să conduc acest departament, şi rămâne ca timpul să lase perspectiva necesară aprecierilor.

Pentru ca activitatea noastră să fie simultană şi concordantă, am luat ca linie de conduită 2 principii:

- cercetarea pe teren, pentru cunoaşterea realităţilor, având posibilitatea de a îndruma, de a iniţia şi a îndrepta, atunci când a fost nevoie; în felul acesta, mi-

am asigurat o unitate de conducere tehnică și stabilirea unui efectiv control ad[ministra]tiv;

- control, exercitat nu numai de sus în jos dar și de jos în sus, dând dreptul fiecărui subaltern să aducă la cunoștință organelor superioare, ori de câte ori ordinele sau hotărârile erau în contrazicere cu legea și cu dreptatea.

Astăzi, în Minister, nu mai există trafic de diplome false, nu mai există trafic de concesiuni de farmacie și drogherii, nu mai există trafic cu aprovizionările cu material sanitar, în ciuda tuturor acelor care amenință, scriu anonime, manifestând neputința că nu mai pot înota în banul statului, așa cum se-ntâmpla altă dată.

Dar, întreaga această operă, nu s-ar fi putut înfăptui dacă nu aș fi avut un colaborator așa de prețios [ca] dl. profesor dr. D. Conbiescu, cu care, întotdeauna și în toate împrejurările, m-am găsit în aceeași linie de gândire, în aceeași linie sufletească, în aceleași sentimente de înaltă înțelegere a datoriei sale.

Am tras o brazdă adâncă, în ogorul așa de înțelenit al sănătății publice, la noi în țară, și l-am luminat cu lumina concepțiunilor actuale de medicină socială și am semănat sămânța adevărată a unei concepțiuni tehnice a acțiunii noastre sanitare; sământă care va trebui să încolțească și să se dezvolte indiferent de cine va fi în fruntea Departamentului Sănătății și Ocrotirilor Sociale.

Vă urez, să aveți, cât mai multă vreme, căci numai așa veți putea realiza ceva și, atunci când va trebui să plecați de la acest departament, căci plecarea trebuie să vină, vă doresc să plecați așa cum plec eu astăzi, cu conștiința datoriei împlinite, cu conștiința că ați făcut tot ce este posibil pentru ridicarea sănătății poporului nostru, spre binele și întărirea patriei noastre.

Din cele arătate, s-a putut vedea, care a fost starea sănătății publice și a ocrotirilor sociale la noi în țară, în ziua în care eu am luat conducerea Departamentului Sănătății Publice și a ocrotirilor sociale, la 4 aprilie 1938; care au fost ideile care au călăuzit programul de activitate, care a fost activitatea desfășurată, precum și realizările la care s-a ajuns.

Această activitate, a fost urmărită timp de 18 luni cu cel mai mare interes de către populațiunea întreagă a țării, care a apreciat valoarea realizărilor obținute.

Tot ceea ce s-a realizat, a fost fructul unei munci pline de greutăți, muncă împlinită cu toată priceperea și tot devotamentul aparatului sanitar al țării, la care s-a adăugat colaborarea tuturor departamentelor și instituțiunilor și, mai ales, concursul prețios și efectiv al masei mare a populațiunii, care a adus aportul unei colaborări însuflețite și care, în locul bănuielii din trecut, a fost încredințată că ceea ce lucrează este pentru binele fiecăruia în parte, dar și pentru binele tuturora deopotrivă, pentru ridicarea neamului nostru.

Al doilea mandant de ministru al Muncii, Sănătății și Asigurărilor Sociale (23 august 1944 – 4 noiembrie 1944)[15].

Noul Guvern, din care făceam parte, a preluat conducerea destinelor țării în împrejurări foarte grave. Odată cu preocuparea de înfăptuirea, cât mai grabnică, a Armistițiului cu Armatele Sovietice, măsuri urgente trebuiau luate, măsuri reclamate de situațiunea excepțională în care se găsea țara și, care, angajau răspunderi mari pentru viitorul ei.

Evacuarea Moldovei și Bucovinei, executate din ordinul Guvernului antonescian, părăsirea acestei părți a țării noastre, lăsată în voia soartei, evacuarea tuturor autorităților și mai ales evacuarea tuturor autorităților sanitare, a întregului personal și material sanitar, a fost o măsură, lipsită de cel mai elementar simț de umanitate, pentru toți locuitorii, pentru întreaga populație a acestor ținuturi. O epidemie fulgerătoare, de tifos exentematic, secera populațiunea din nordul Moldovei și sudul Bucovinei; sate întregi rămăseseră pustii și epidemia tindea să se coboare în părțile de jos ale Moldovei.

În acest timp, autoritățile sanitare, evacuate împreună cu tot personalul și materialul sanitar, fusese aruncat peste organizațiile sanitare ale județelor din Muntenia, parazitare pe serviciile sanitare organice, majoritatea fără nici o întrebuințare. În același timp, Armatele Sovietice ajunseseră până la linia Oltului și, înaintau, pentru a intra în Ardeal; iar în înaintare capturaseră și depozitele sanitare [ale] Crucii Roșii, la București, și toate depozitele Minis[terului]Sănătății aflate la Călimănești și Râul Vadului.

Ministerul Sănătății, împărțit în 3 eșaloane, la București, la Balotești și Ocna Sibiului, pierduse legătura cu țara și era inactiv, lăsând în seama autorităților sanitare locale să răspundă la toate problemele care se puneau. În restul țării, toate organizațiunile spitalicești erau pline, până la refuz, cu răniți și bolnavi, care făceau tot posibilul de a nu părăsi spitalele; iar personalul sanitar, lipsea de autoritate și control, era inactiv față de această stare de lucruri.

Când bombardamentul aviației germane asupra Bucureştiului, precum și asupra trupelor aflate în Pădurea de la Otopeni, care a făcut numeroase victime, majoritatea chirurgilor erau în adăpostire la Spitalele din jurul Bucureştiului.

O inspecție, făcută în primele zile din sept[embrie]1944 la orașele din Moldova, mi-a dat posibilitatea să constat, pe teren, starea în care se găsea populațiunea lipsită aproape complet de ajutorul medical, în afară de acolo, unde cei câțiva medici și agenți sanitari, care au rămas în teritoriu pe răspunderea lor, au făcut tot ceea ce au putut pentru a îngriji și a salva viața răniților și bolnavilor rămași pe teritoriu.

Cea dintâi măsură luată, a fost o cerere de audiență la Generalul Malinovschi, comandantul armatelor sovietice care opera în România, și care se

[15] Loc. cit., fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 500, dosar litera „M”, crt. nr. 153, f. 205-206.

afla la București; audiență, care, nu a avut loc, dar a doua zi a sosit la Minister medicul gral. Stolepin, medic șef al Armatei Sovietice, însoțit de colonelul dr. Cabanof, care mi-au comunicat că este trimis de g[ene]ralul Malinovschi, neputând să mă primească în audiență, să ia cunoștință de motivele acestei audiențe.

Am informat, pe g[ene]ralul dr. Stolepin, asupra stării sanitare a întregii țări, îndeosebi situațiunea sanitară din Moldova și Bucovina, și am rugat, să se comunice generalului comandant că-l rog, să mi se înapoieze depozitele capturate de Armata Sovietică la București și Călimănești și R[âul] Vadului. În cursul acestei convorbiri, am căutat să sensibilizez, pe trimisul generalului comandant, asupra stării grave în care se găsea sănătatea publică și, în atmosfera amicală care s-a creat, am obținut promisiunea că va susține cererea mea.

Chiar a doua zi, prin col[onelul]dr. Cabanof, am primit comunicarea că generalul comandant a aprobat cererea mea și s-a dat ordinul ca autoritățile militare și sovietice să retrocedeze aceste materiale capturate. Depozitul Sanitar al Cr[ucii] Roșii din Buc[ucurești], a fost liberat imediat; iar, începând din a doua zi, autocamioanele Minist[erului] Sănătății, au transportat la București, depozitele aflate pe Valea Oltului. În felul acesta, am obținut readucerea în patrimoniul țării noastre unui arsenal de mijloace sanitare, de o valoare considerabilă și de o mare valoare terapeutică, și care a dat posibilitate țării să facă față nevoilor de ordin sanitar mai mulți ani.

Am solicitat sprijinul Comisiei Aliate de Control și, grație acestui sprijin, am putut să trimit în Moldova:

- medici și personal sanitar, cu avionul, la localitățile cele mai îndepărtate din nordul Moldovei și Bucovina, unde tifosul exentematic bântuia cu putere;
- un tren de deparazitare de 23 vagoane, condus de col[onel] dr. Aldescu și însoțit de echipe de deparazitare;
- un convoi de 25 autocisterne cu petrol;
- echipe de Crucea Roșie;
- s-a programat, cu Marele Stat Major [român], reîntoarcerea formațiunilor sanitare evacuate, reîntoarcere care a început imediat;
- s-a dat, conducerea profilaxiei și combaterea tifosului exantematic în teritoriile Moldovei și Bucovinei, medicului col[onel]dr. Aldescu.

S-au luat măsuri de descongestionarea spitalelor, în restul teritoriului țării, instituindu-se un control serios, prin comisiunile medicale, pe de o parte, pentru a avea locuri disponibile în spital și, deci, pentru a face față nevoilor, pe de altă parte, pentru a avea elementele necesare refacerii efectivelor diviziilor românești, ce urmau să ne însoțească și să se încadreze alături de Armata Sovietică în Războiul contra hitlerismului.

Am contribuit și supravegheat dotarea cu material sanitar al acestor divizii românești.

Am readus, la București, Institutul de Seruri și Vaccinuri „Prof[esor] Cantacuzino” și Instit[utul] de Igienă. Am numit Comisia de epurare a personalului, sub președ[inția] d[octo]rului Bagdazar. Am reîntregit, Ministerul Sănătății Publice.

La muncă: am putut realiza o dreaptă apărare, a muncitorilor, în conflictele lor cu patronii. Am întocmit Comisia de epurare. Am readus, din dispensare, și reîntregit Ministerul.

La Asigurări: am putut realiza o reîncadrare a personalului sanitar, de o altă origine etnică. S-a dat condițiuni favorabile de spitalizare, asiguraților, în instituțiile de asistență ale Ministerului Sănătății.

Aceasta, a fost activitatea ce s-a desfășurat în timp cât am îndeplinit funcțiunea de ministru, de 2 luni jumătate; iar la data de 4 noiembrie 1944 acest Minister s-a împărțit în 3, în: Ministerul Sănătății, Minist[erul] Muncii și Minist[erul] Asig[urărilor] Sociale, în condițiuni de a funcționa normal”.

Cu această ultimă realizare, consemnată de către generalul de divizie medic Nicolae Marinescu, încheiem prezenta comunicare.

Am considerat oportună, poate și din spirit de patriotism local, aducerea celor două documente - integral citate - la cunoștința celor interesați, istorici sau iubitori de istorie. În fapt, prin întocmirea lor, generalul de divizie medic Nicolae Marinescu, fiu al Argeșului, a realizat cea mai completă și, în același timp, rezumativă trecere în revistă a realizărilor din perioada celor două mandate ministeriale îndeplinite de El.

A MINISTER OF HEALTH FROM ARGES COUNTY:
MAJOR GENERAL DOCTOR NICOLAE MARINESCU
(2ND OF SEPTEMBER 1884 - 28TH OF APRIL 1963)

Abstract

Major General Doctor Nicolae Marinescu was born in Tigveni village, Arges county on September 2nd 1884 and died on April 28th 1963, in Bucharest. In his military career, he was promoted as second lieutenant (April 1st 1907) and division general (June 8th 1943).

Among his military duties and the political dignities, we mention the ones he directed: Medical-Military Institute, Naval Military Sanatorium from Carmen Sylva and „Queen Elisabeta” Central Military Hospital, and also: general secretary (March 4th - April 4th) and minister of Health and Social Protection (Aprilie 4th 1938- November 24th 1939), minister of Labour (August 23rd - November 4th 1944), general inspector of Health Service of Army (February 1st-March 31st 1945).

In the medical field, as a reward for his scientific activities, he was chosen a member of the Medicine and Science Academyes of Romania and other national and international societies.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

REPATRIEREA DE CĂTRE GERMANIA A ULTIMILOR MILITARI POLONEZI REFUGIAȚI ÎN ROMÂNIA (28 AUGUST 1940 – 4 FEBRUARIE 1941)

CORNEL ȚUCĂ [*]
ADRIAN RUDEI[**]

În anul 1940, spre sfârșitul lunii august, autoritățile militare române au luat act de preocuparea Marelui Stat Major[1] german vizând readucerea militarilor polonezi refugiați în România în teritoriul intrat sub protectoratul Germaniei, urmare a împărțirii Poloniei între ea și U.R.S.S.. Acțiunile, derulate în această direcție, sunt evidențiate în documente arhivistice militare - a căror valoare istorică o semnalăm ca atare - identificate în fondurile de arhivă nr. 3.810 și nr. 5.475, aflate în prezent în gestiunea Depozitului Central de Arhivă Pitești[2] al Ministerului Apărării Naționale. Conținutul informațional al respectivelor documente, ilustrează, pe larg, atât preocupările, cât și demersurile întreprinse concret de Marele Stat Major german[3], pe lângă instituția militară similară română, în vederea repatrierii militarilor polonezi refugiați în România[4].

Debutul preocupării germane a constituit-o adresa[5] de informare transmisă Secretariatului General al Ministerului Apărării Naționale[6], la 28 august 1940, de colonelul Ion Cretzulescu, din cadrul Secției a II-a a M. St. M. român. Prin respectiva adresă[7], contrasemnată de șeful Biroului Atașaților Militari, maior N. Boian, s-a comunicat conducerii militare române că: „Atașatul militar al

---

[*] Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.
[**] S. C. Image G. H. D. Brașov.
[1] În continuare, abreviat: M. St. M..
[2] În continuare, abreviat: D. C. A. Pitești.
[3] Loc. cit., fond nr. 3.810, dosar nr. 21, anul 1940, f. 912.
[4] O variantă a prezentei comunicări, prescurtată, a fost publicată de dr. Cornel Țucă, sub titlul: *Refugiații militari polonezi în România, în atenția Marelui Stat Major german (28 august 1940 – 4 februarie 1941),* în revista „Document” a Serviciului Istoric al Armatei, an XVIII, nr.1 (67), 2015, p. 81 – 85.
[5] Adresa nr. 32.796 din 28 august 1940
[6] În continuare, abreviat: M. Ap. N..
[7] Loc. cit., fond nr. 3.810, dosar nr. 21, anul 1940, f. 912.

Germaniei ne-a solicitat, pentru Diviziunea de Studii din M. St. M. german, o serie de informaţiuni necesare pentru întocmirea unui studiu ce urmează a fi făcut asupra [războiului] Germaniei din Polonia”.

La solicitarea părţii germane, M. St. M. român, în răspunsul său, a specificat faptul că: „doreşte să procure M. St. M. German aceste informaţiuni cât mai precise şi cât mai complete”. Drept urmare, imediat, pentru a veni în sprijinul solicitării structuri similare germane, M. St. M. român a solicitat Secretariatului General să dispună ca Biroul Internaţilor Polonezi, condus de maiorul Manolescu, să întocmească un răspuns „cât mai ne-ntârziat”. În linii generale, M. St. M. german solicitase părţii române informaţii punctuale, concrete, specifice, cu referire directă la militarii polonezi - atât din teritoriul Poloniei ocupat de Germania, cât şi din cel ocupat de U.R.S.S. - aflaţi, încă, la aceea dată, refugiaţi în România.

Interesul M. St. M. german, în acest sens, exprimat ca atare în solicitarea în cauză, privea aspectele de mai jos.

1. Evidenţa efectivului total al militarilor polonezi refugiaţi în România. Răspunsul părţii române trebuia formulat într-un: „Tabel detaliat indicând ofiţerii şi trupa pe grade, câţi au fost şi câţi mai sunt? În plus, dacă era posibil, trebuia să se indice şi unităţile din care aceştia au făcut parte”.

2. M. St. M. român, în răspunsul său, trebuia să specifice faptul dacă „refugiaţii militari polonezi au trecut frontiera în România constituiţi în unităţi”. La un răspuns afirmativ, în acest sens, partea română trebuia, în plus, să consemneze următoarele elemente: denumirea unităţilor, cifra efectivelor acestora, numele comandanţilor, precum şi evidenţa armamentului, echipamentului şi uneltelor avute asupra lor.

3. De asemenea, răspunsul părţii române, trebuia să indice existenţa sau nu a „jurnalelor de campanie şi notelor sau însemnărilor personale zilnice” identificate de autorităţile române asupra militarilor polonezi refugiaţi. În cazul existenţei unor asemenea documente, M. St. M. german a solicitat structurii similare române: „punerea lor” la dispoziţia părţii germane, motivând că ele urmau „să slujească la întocmirea istoriei acestei Campanii”.

4. Răspunsul părţii române trebuia să cuprindă referiri cu privire la indicarea existenţei sau nu a unor „conferinţe, lucrări şi publicaţii, redactate în limba polonă”, în legătură cu desfăşurarea războiului germano-polon, identificate de armata română asupra refugiaţilor militari polonezi la primirea lor.

5. În fine, M. St. M. român, trebuia să mai comunice părţii germane orice alte: „detalii sau chestiuni care ar privi această Campanie”, reţinute de autorităţile române de la militarii polonezi refugiaţi în România.

Conţinutul astfel structurat al solicitării în cauză, cât şi, în acelaşi timp, urgenţa invocată a primirii lui, au fost justificate prin faptul că: „Marele Stat

Major German intenționează să publice lucrarea într-un termen scurt”. Dar, analiza punctelor solicitării germane, arată indubitabil, fără îndoială, faptul că interesul Marelui Stat Major german viza în realitate aspecte ce, nu numai că depășeau, nu aveau nicio legătură cu scopul enunțat către partea română.

După analiza solicitării în cauză, chiar pe respectiva adresă, șeful Serviciului Secretariat al Secretariatului General al M. Ap. N., locotenent colonelul I. Constantinescu, a pus următoarea rezoluție:

„30.VIII.1940. Prezentată Domnului Secretar General Șova.

Domnul general Șova va aviza la timp”.

Coincidență nefericită, a datei în sine, pentru partea română. Cu toții știm, azi, ce a reprezentat ziua de 30 august 1940 pentru țara noastră: impunerea semnării „Dictatul de la Viena”. Documentul a consfințit: Raptul teritorial, căruia i-a căzut victimă România în favoarea Ungariei, ca urmare directă a presiunii politico-militare exercitate de Germania și Italia.

Evenimentele din perioada următoare, care au determinat schimbări majore atât în viața politică, cât și în cea militară din România, au făcut ca solicitarea germană să nu mai fi fost una de actualitate. Concomitent, M. St. M. german, cunoscând bine schimbările politicești militare majore care se desfășurau în România în respectivul interval de timp, la rândul lui, nu a mai făcut nicio intervenție referitoare la soarta solicitării în cauză.

Imediat, după ce noua alianță politică și militară germano-română a devenit o realitate, solicitarea repatrierii militarilor polonezi aflați, încă, internați ca refugiați în România a fost reluată. Colonelul Dumitrescu Polihron, din Secția a II-a a M. St. M. român, la 17 noiembrie 1940, prin Adresa nr. 34.620[8] (contrasemnată de șeful Biroului Legături Externe, maiorul N. Boian) s-a adresat Cabinetului ministrului apărării naționale informând: „Atașatul militar al Germaniei, revine din nou asupra cererii sale și insistă asupra răspunsului solicitat”. În aceeași adresă, colonelul Dumitrescu P. a specificat și faptul că, la intervențiile telefonice anterioare, făcute până la aceea dată, nu a primit răspuns. Drept urmare, pentru: „a nu mai fi puși în situațiunea delicată de a nu putea da acest răspuns” M. St. M. german, colonelul a fost obligat să solicite direct generalului I. Ilcușu, ministrul apărării, a: „dispune ca, Biroul Internaților Polonezi (maior Manolescu), să ne comunice informațiile cerute”.

După primirea adresei M. St. M. român, lt.col. A. Balaban, din cadrul Cabinetului, a înaintat ministrul apărării naționale Notă nr. 3.848[9], din 23 noiembrie 1940, prin care a făcut o scurtă prezentare a istoricului solicitării germane. Pe Nota în cauză, generalul I. Ilcușu, ministrul apărării naționale, a pus următoarea rezoluție-ordin: „Se va întocmi lucrarea cerută de Marele Stat Major și trimite la Marele Stat Major” german. În baza respectivului ordin, generalul

[8] Ibidem, f. 910.
[9] Ibidem, f. 909.

N. Șova, secretarul general al Secretariatului General al M. Ap. N., a retransmis Secției a II-a din M. St. M. român, la 26 noiembrie 1940, pe lângă Nota nr. 3.848, și un răspuns, contra semnată de șeful Biroului 3, căpitan Gh. Chiliman, intitulat: „Notă informativă asupra refugiaților militari poloni, internați în lagărele militare de internare din România”[10].

Tot în conținutul răspunsului în cauză s-a specificat și faptul că: „armata română nu posedă” de la internații militari polonezi „nici broșuri (conferințe, lucrări, publicații în limba polonă)” și nici „jurnale de campanie, note și însemnări personale zilnice”, cu referire la războiul germano-polon.

Vom reda în continuare, în părțile cu trimitere la problematica în cauză, conținutul „Notei informative” transmise de generalul N. Șova, la 26 noiembrie 1940, M. St. M. român pentru a fi înaintată M. St. M. german[11].

„Notă informativă asupra refugiaților militari poloni
internați în lagărele militare de internare din România

I. INFORMAȚIUNI GENERALE ASUPRA REFUGIERII MILITARILOR POLONI PE TERITORIUL ROMÂNIEI

1. Față de evenimentele desfășurate la granița Bucovinei și, cu deosebire, în urma intervenției Rusiei Sovietice în războiul germano-polon, Statul Român – semnatar al Convenției de la Haga și în conformitate cu dispozițiunile prevăzute în această Convenție – a luat măsuri, intense și severe, pentru respectarea strictă a regulilor neutralității.

2. Refugiul – atât al populației civile polonă, cât și a refugiaților militari poloni – s-a făcut în grupe răzlețe, venite deavalma, nu în unități constituite și sub comandă.

3. Grupurile de trupe răzlețe și fracțiunile de formațiuni militare polone, trecute pe teritoriul României, au fost dezarmate, fixându-li-se regiuni de internare.

4. Afluirea elementelor izolate polone a început la 17 Septembrie 1939, când s-au prezentat la punctele de frontieră primele grupe de ostași poloni, amestecați cu refugiați politici poloni. Ulterior, sub presiunea forțelor germane, au apărut la granița română grupe mai compacte de civili și militari, îngroziți de urmărirea necruțătoare a trupelor și în special a aviației germane.

5. Operațiunea de dezarmare a militarilor poloni, a întâmpinat oarecari greutăți, din cauza modului de comportare a unora din refugiații poloni, deoarece – bănuind, că se acordă avantagii mai mari militarilor și, în special, ofițerilor – căutau să inducă în eroare autoritățile noastre militare, astfel:

[10] Ibidem, f. 898.
[11] Ibidem, f. 899-904.

- unii civili, își asumau calitatea de militar;
- unii ostași poloni (grade inferioare), cătau a trece drept ofițeri poloni.

6. Trierea refugiaților militari poloni, s-a terminat la data de 14 octombrie 1939.

II. ADĂPOSTRIREA REFUGIAȚILOR MILITARI POLONI ÎN LAGĂRELE DE INTERNARE

1. Inițial, zona hotărâtă pentru internarea refugiaților militari poloni a fost regiunea Tulcea – Babadag, în Nordul Dobrogei. Cum, însă, Bucovina era congestionată de marele număr de refugiați militari poloni (circa 24.000 oameni) și pentru o cât mai grabnică degajare a acestei regiuni de frontieră, s-a format – în primele momente – o zonă de internare intermediară pentru refugiații militari poloni la Focșani (înglobând localitățile: Focșani, Mărășești, Panciu, Odobești și Narja), unde au fost îndreptate primele convoaie de polonezi.

Toate convoaiele au fost însoțite de gărzi de jandarmi.

2. Începând din ziua de 20 Septembrie 1939, refugiații militari poloni au fost dirijați, cu C.F.R. și autocamioane, în zona Tulcea – Babadag (înglobând localitățile: Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin, Pecineaga).

3. Zona Tulcea – Babadag, era hotărâtă să fie zona definitivă de internare a refugiaților militari poloni. Deoarece, însă, cantonamentele din Dobrogea nu au fost găsite bune, pentru a asigura o bună cazare internaților militari poloni pe timpul iernii, iar construirea taberelor nu ar fi putut fi terminată până la sfârșitul lunii Decembrie 1939, s-a hotărât a se înființa, mai multe lagăre provizorii, pentru trupă și ofițeri, arătate în Anexa 1.

4. La 10 februarie 1940, s-au desființat lagărele provizorii de internare și refugiații militari poloni au fost grupați în 2 zone importante de internare, astfel:

a) Zona T[âr]g[u] Jiu, unde s-au instalat 1 lagăr de internare pentru ofițerii poloni și 1 lagăr de internare pentru trupa polonă;

b) Zona Târgoviște, unde s-a înființat 1 lagăr pentru ofițerii poloni la Târgoviște și 1 lagăr pentru trupa polonă la Comișani.

În plus, au luat ființă următoarele lagăre speciale:

- Lagărul de la Dragoslave[le], pentru mareșalul Ritz Șmigly și suita sa (2 ofițeri superiori poloni);
- Lagărul de la Băile Herculane, pentru 19 generali poloni;
- Lagărul de la Balş, pentru ofițerii poloni de origine etnică germană;
- Lagărul de la Cetățuie (Brașov), care a funcționat ca lagăr disciplinar (închisoare) pentru ofițerii poloni;
- Lagărul de la Făgăraş, considerat ca lagăr disciplinar (închisoare) pentru trupa polonă.

5. În prezent, [mai] sunt numai 2 lagăre importante de internare, pentru refugiaţii militari poloni şi anume:

a). Lagărul de internare ofiţeri poloni – Călimăneşti;

b). Lagărul de internare trupă polonă – Tg. Jiu.

În plus, la Dragoslavele, are domiciliul fixat mareşalul Ritz Şmigly, împreună cu suita sa.

III. EFECTIVELE MILITARILOR POLONI REFUGIAŢI ÎN ROMÂNIA

1. Situaţia cu variaţiilor în efectivele internaţilor militari poloni, de la data de 14 Octombrie 1939 (când s-a terminat trierea refugiaţilor poloni) şi până la 10 Februarie 1940 (când s-au înfiinţat cele 2 zone importante de internare a militarilor poloni, de la T[âr]g[u] şi Târgovişte), se arată în Anexa 2.

2. Situaţia de efective a internaţilor militari poloni, la data de 20 Noiembrie 1940, se arată în Anexa 3 […]".

La 2 decembrie 1940, doar la câteva zile după remiterea „*Notei*" de mai sus, generalul N. Şova a raportat generalului I. Ilcuşu, ministrul apărării naţionale, prin Raportul nr. 23.622[12], contrasemnat de şeful Serviciului Secretariat General, locotenent colonelul A. Balaban, că: „În ziua de 1 decembrie 1940, ora 6,00, au plecat cu două vagoane germane, din Turnu Severin, un număr de 2.344 internaţi militari poloni şi 10 persoane civile (familii de subofiţeri poloni), pentru repatriere în Polonia Germană". Această acţiune de repatriere a fost făcută prin intermediul Legaţiei germane din Bucureşti şi ea a vizat doar subofiţeri şi trupă din fosta armată polonă.

Din conţinutul adresei în cauză, aflăm că, la dată respectivă, se mai aflau internaţi în ţara noastră: 1.758 militari polonezi, din care:

- 691, în Lagărul de internare trupă polonă Târgu Jiu (47 ofiţeri, 115 subofiţeri, 523 trupă şi 6 funcţionari [civili] militari);
- 1.062, în Lagărul de internare ofiţeri poloni Călimăneşti (1.041 ofiţeri, 2 subofiţeri, 16 trupă şi 3 funcţionari civili).

Secretariatul General al M.Ap.N., sub semnătura generalului I. Şteflea, a transmis generalului N. Şova, la 9 decembrie 1940, prin Adresa nr. 1.644/M[13], ordinul în rezoluţie al generalului Ion Antonescu:

„9 XII.1940.

Trebuie urmărită cu perseverenţă şi repatrierea restului. În acest scop, se va continua tratativele cu Legaţia germană. Lagărele trebuie eliberate cât mai curând".

[12] Loc. cit., fond nr. 5.475, dosar nr. 2632, anii 1940-1941, f. 327.

[13] Ibidem, f. 326.

De asemenea, semnalăm faptul că, M. St. M. german, nu a mai făcut trimitere la înaintarea de către partea română a studiului – inițial solicitat - dedicat Campaniei din anul 1939 din Polonia. Preocuparea M. St. M. german reducându-se, de data aceasta, doar la problematica repatrierii din România a refugiaților militari, și nu numai, polonezi. În acest sens, menționăm faptul că, la 22 ianuarie 1941, Statul Major al Misiunii Militare Germană în România a transmis părții române că: „delegatul nostru, maior Wollmann, a stabilit de comun acord cu delegatul domniei voastre, locotenent colonel Balaban Aurel, condițiunile de repatriere a prizonierilor internați polonezi aflați în lagărele Târgu Jiu și Călimănești”[14].

Următoarea predare către partea germană, a militarilor refugiați polonezi, urma a fi efectuată, prin grija germanilor, în ziua de 1 februarie 1941, în gările feroviare din Târgu Jiu și Călimănești. Garniturile feroviare, necesare repatrierii în cauză, urmau a fi puse la dispoziție de germani, care asigurau – tot ei - paza și siguranța militarilor polonezi refugiați în țara noastră.

Internații „poloni (militari și civili) din România”, trebuiau transportați sub paza efectivelor Batalionului 514 german; iar destinația inițială a respectivelor garnituri feroviare a fost: „localitatea Kaisersteimbruch, Districtul militar 17”[15]. Maiorul Wollmann Fritz, comandantul batalionului german, a fost informat de partea română, la 28 ianuarie 1941, că efectuarea preconizatului transport a fost amânată până la data de 4 februarie 1941[16].

Dar, tot în ziua de 28 ianuarie 1941, colonelul Hauffe, șeful Statului Major al Misiunii Militare Germană în România, a comunicat părții române transporturile feroviare ce urmau a fi efectuate de Batalionul 514 german[17]:

a) Din stația feroviară Cornetu, de lângă Călimănești, trebuiau îmbarcați, într-o garnitură feroviară (tren), militarii polonezi internați în Lagărul din Călimănești, în număr total de: 1.041 ofițeri și 21 trupă (specificăm că, printre ofițeri, se afla și generalul maior Litwinowicz, fostul viceministru de război polon).

b) Din stația feroviară Cărbunești, de lângă Târgu Jiu, trebuiau îmbarcați, în două garnituri feroviare (trenuri), militarii polonezi internați în Lagărul din Târgu Jiu, în număr de: 47 ofițeri și 644 trupă.

De altfel, în legătură cu acțiunea de repatriere a militari polonezi refugiați în România, la 28 ianuarie 1941, s-a mai stabilit de reprezentanții celor două părți că, în acest sens, trebuia să li se comunice ofițerilor: „această îmbarcare se face în vederea transferării în altă localitate”, iar „soldaților polonezi nu li se va comunica destinația”. Conform înțelegerii în cauză, pe timpul transporturilor de

[14] Ibidem. f.350.
[15] Ibidem, f. 360.
[16] Ibidem, f. 362.
[17] Ibidem, f. 366.

repatriere pe teritoriul român, Guvernul român urma să asigure, pentru fiecare garnitură feroviară (tren) în parte, câte un vagon prevăzut în mod special cu hrană rece pentru 4 zile. Concomitent, s-a mai prevăzut și servirea cu „băuturi calde”, ca suplimente, a militarilor polonezi din respectivele garnituri feroviare, în:

- gările Sibiu și Arad, pentru garnitura feroviară plecată din Cornetu;
- în gările Timișoara și Arad, pentru cele două garnituri feroviare plecate din Cărbunești.

De asemenea, pentru toate cele trei garniturile feroviare, pe timpul traversării teritoriului ungar, aceste „băuturi calde” urmau a le fi distribuite militarilor polonezi în gările din Szolnok și Ersckrijvar.

Generalul Calotescu, secretarul general al Subsecretariatului de Stat al Armatei de Uscat, din partea română, și maiorul Wollmann Fritz, din partea Misiunii Militare Germană, au mai încheiat, în ziua de 28 ianuarie 1941, și un proces-verbal: „prin care s-a ajuns de comun acord a se repatria și familiile ofițerilor și subofițerilor poloni (soții, copii și rude), în total general [de] 40 […]”[18].

Drept urmare a respectivelor măsuri organizatorice, stabilite de comun acord de reprezentanții celor două părți, putem considera operațiunea repatrierii militarilor polonezi refugiați, rămași în România după 30 august 1940, ca încheiată începând cu data de 4 februarie 1941. De altfel, după finalizarea respectivelor transporturi feroviare, M. St. M. german a considerat încheiate demersurile întreprinse pe lângă partea română în legătură cu repatrierea militari polonezi refugiați în România.

[18] Ibidem, f. 412.

Anexa 1

„TABEL DE LAGĂRELE PROVIZORII DE INTERNARE POLONE, ÎNFIINȚATE ÎN INTERVALUL DE TIMP DE LA 23.IX.1939 – 10.II.1940.

Categoria de lagăre	Data înființării lagărelor	Numărul de lagăre	Localitatea de dislocare a lagărelor	Observațiuni
LAGĂRE DE INTERNARE TRUPĂ POLONĂ	23.IX.1939	7	R[âmnicu] Vâlcea R[âmnicu] Sărat T[urnu] Severin Calafat Caracal Slatina T[ârgu] Jiu	
	24.IX.1939	1	Pitești	
	29.IX.1939	1	C[âmpu] Lung (Muscel)	
	30.IX.1939	2	Urziceni Strehaia	
	3.X.1939	1	Craiova	
	9.X.1939	1	Comișani (Dâmbovița)	
	1.XI.1939	1	Făgăraș	Lagăr disciplinar (închisoare, trupă polonă).
	TOTAL	14		
LAGĂRE DE INTERNARE OFIȚERI POLONI	25.IX.1939	4	Drăgășani Corabia Balș Băile Herculane	Lagăr pentru of[ițeri] poloni, de origine germană. Lagăr pentru of[ițeri] generali poloni.
	28.IX.1939	1	Călimănești	
	29.IX.1939	1	Ocnele Mari	
	2.X.1939	2	Roșiori de Vede Govora	
	10.X.1939	1	Slănic Prahova	G[eneral] Stackiewicz, șeful M. St. M. polon cu suita.
	20.X.1939	1	Dragoslavele	Mareșal Ritz Șmygli și suita.
	25.10.1939	1	Cetățuie (Brașov)	Lagăr disciplinar (închisoare pentru ofițerii poloni).
	TOTAL	11		
	TOTAL GENERAL	25”		

Anexa 2

„SITUAŢIA CU VARIAŢIILE ÎN
EFECTIVELE INTERNAŢILOR MILITARI POLONI
(ÎN INTERVALUL DE TIMP DE LA 14.X.1939 LA 10.II.1940)

Detalii asupra personalului militar polon		Efectiv la 14.X. 1939	La 10 Fev. 1940		La 7 iulie 1940		TOTAL lipsuri faţă de efectivul	Observaţii
			Efectiv	Lipsuri faţă de data de 14.X.1939	Efectiv	Lipsuri faţă de data de 10.II. 1940		
OFIŢERI	Generali	26	20	6	18	2	8	
	Superiori	870	440	430	236	204	634	
	Inferiori	2883	1225	1658	963	262	1920	
	TOTAL	3779	1685	2094	1217	463	2562	
TRUPA		17707	7759	9948	5328	2431	12379	
TOTAL MILITARI		21486	9444	12042	6545	2399	14941	
Funcţionari militari		1173	334	839	89	245	1084	
Familii ofiţeri		1178	229	949	-	229	1178	
TOTAL GENERAL		23837	10007	13830	6634	3373	17203”	

Anexa Nr. 3

„SITUAȚIA DE EFECTIVELE INTERNAȚILOR MILITARI POLONI
(LA DATA DE 20 NOIEMBRIE 1940)

Lagărul de internare	Ofițeri				Trupa			Total militari	Funcț[ionari] Civili	Total General	Fugiți		Eliberați din Lagăre		Obs.
	Gen[erali].	Super[iori].	Infer[iori]	Total	Subof[ițeri]	Trupă	Total				Ofițeri	Trupă	Ofițeri	Trupă	
Dragoslav-ele	1	2	-	3	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	
Călimănești	16	238	792	1046	5	21	36	1082	3	1085	-	-	-	-	
T[ârgu] Jiu	-	6	42	48	333	2783	3116	3164	42	3206	-	-	-	-	
Dif[erite] garnizoane	1	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	
Dispăruți din diferite lagăre desființate	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2404	11242	277	3313	
TOTAL GENERAL	18	246	834	1098	338	2814	3152	4250	45	4295	2404	11242	277	3313”	

THE REPATRIATION IN POLAND, BY GERMAN AUTHORITIES,
OF THE LAST POLISH SOLDIERS WHO WERE REFUGEES
IN ROMANIA (28TH OF AUGUST, 1940 – 4TH OF FEBRUARY, 1941)

Abstract

Between August 28, 1940 and February 4, 1941, as a consequence of the first request of the German Army Command, Romanian authorities initiated the first steps to repatriate in Germany-occupied Poland the last Polish soldiers who were refugees in Romania.

Following the German request, on 4th of February, 1941, under the supervision of the German Battalion 514, commanded by major Wolman Fritz, some Polish soldiers were sent back in their country:

- from Cornetu Rail Station, next to Călimănești, the Polish soldiers, who were hospitalized in Călimănești Camp, were boarded on a train – 1041 officers and 21 soldiers, among them Major General Litwinowicz, former vice-minister of the Ministry of National Defence;

- from Cărbunești Rail Station, next to Târgu-Jiu, the Polish soldiers, who were hospitalized in Târgu-Jiu camp, were boarded on a train (47 officers and 644 soldiers).

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

REFORMA AGRARĂ DIN 1945 ÎN JUDEȚUL TELEORMAN

MIHAI CĂTĂLIN ZARZĂRĂ*

Intrarea României în sfera de influență a Uniunii Sovietice, la sfârșitul celui de al doilea război mondial, a atras de la sine și ascensiunea Partidului Comunist Român pe scena politică a țării.

Dacă până la 23 august 1944 comuniștii erau inexistenți în peisajul politic românesc, după această dată, cu sprijinul forțelor sovietice de ocupație, au declanșat o puternică campanie de atragere a maselor de partea lor.

Lipsiți de suportul popular datorită acțiunilor din perioada interbelică și apoi a atitudinii manifestate în timpul războiului, după 23 august 1944, din dorința atragerii de noi membrii, în special din parte populației cu venituri reduse, Partidul Comunist Român a respins organizarea colectivistă a agriculturii, afirmându-și susținerea totală pentru efectuarea unei noi reforme agrare, prin exproprierea moșiilor rămase în urma reformei agrare din 1921.

În acest context, în data de 17 decembrie 1944 are loc prima ședință a Comisiei pentru studiul reformei agrare, instituită la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, avândul președinte pe domnul Ion Hudiță, Ministrul Agriculturii[1]. Acesta preciza că scopul acestei comisii era de a „studia și aduna materialul necesar pentru reforma agrară. Crede că nu este necesar ca această comisie să nu fie prea numeroasă, chiar dacă sunt specialiști care nu fac parte din comisie, ei pot fi convocați ulterior. Guvernul e hotărât să facă reforma agrară cât mai neîntârziat și bine. Vrea să țină seama de experiențele din trecut și tot ce a fost nedrept să se repare”[2].

La nivelul județului Teleorman, cu toate că nu aveau legitimitate, activiștii de partid, sprijiniți din punct de vedere propagandistic de presa centrală prin ziarul „Scânteia”, dar și de presa locală, reprezentată de publicațiile, „Câmpul”, a Partidului Comunist și „Plugarul” care era editat de Frontul Plugarilor, au declanșat o vastă campanie mediatică de cucerire a puterii locale,

---

* Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale, Alexandria.

[1] *Scânteia,* Anul I, nr. 88 din 18.12.1944, p. 4.

[2] *Ibidem.*

a primăriilor, preturilor și prefecturii, similar cu ceea ce se întâmpla la nivel național.

Conferința județeană a Frontului Plugarilor desfășurată în 11 februarie 1945, a fost momentul care a declanșat asaltul asupra instituțiilor administrației județene și a fost un răspuns la manifestul adresat țărănimii de Comitetului Central al Frontului Plugarilor din 10 februarie 1945, prin care se instiga la înfăptuirea reformei agrare, prin confiscarea pământurilor[3]. Cu acel prilej, peste 2.000 de țărani și muncitori și intelectuali veniți la această conferință sunt îndemnați să voteze o moțiune prin care „masele populare” sprijină politica F.N.D. de înlăturare a guvernului condus de generalul Nicolae Rădescu și înlocuirea cu un alt guvern aparținând FND[4]. Astfel o echipă de activiști comuniști, îi îndeamnă pe oameni să atace clădirea Prefecturii și în locul colonelului Nicolae Nedelescu, prefectul județului, să îl instaleze prefect pe profesorul Florian Crețeanu, președintele al Partidului Social Democrat și reprezentant al F.N.D.

La presiunea mulțimii prefectul județului trimite o telegramă către Ministerul de Interne prin care anunță evenimentul desfășurat la Turnu Măgurele: „Azi 11 februarie 1945 orele 14, prezentându-se delegați ai FND […] solicitând ca prefect pe domnul profesor Florian Creațeanu, cu toată perseverența rog a-mi aproba demisia din funcția de prefect”[5].

In seara acelei zile comandantul garnizoanei din Turnu Măgurele, colonelul Ionescu și procurorul Munteanu, însoțiți de militari, au solicitat evacuarea clădirii prefecturii, deoarece noul prefect desemnat de către Președintele Consiliului de Miniștrii era domnul Nicolae Berceanu, fost subprefect al județului, însă sunt refuzați. Noul prefect numit de guvern se instalează în clădirea preturii din Turnu Măgurele și în data de 16 februarie 1945 dispune garnizoanei militare din Turnu Măgurele să înconjoare clădirea prefecturii și tăierea liniilor telefonice, iar profesorului Florian Crețeanu să părăsească postul. În sprijinul reprezentanților F.N.D. sunt trimiși din capitală Gh. Vlădescu-Răcoasa, Romulus Zăroni și C. Agiu, care negociază cu reprezentanții guvernului, armata fiind retrasă în cazarmă[6].

Stare de confuzie și dualitate a puterii locale declanșată de comuniști în luna februarie, este menținută până în data de 06 martie 1945, când, la presiunea sovieticilor, guvernul condus de generalul Nicolae Rădescu este înlocuit cu unul dominat de membrii Frontului Național Democrat, condus de dr. Petru Groza și avându-l pe Romulus Zăroni, liderul Frontului Plugarilor, ca Ministru al

[3] *Ibidem*, p. 136-138.
[4] *Teleormanul*, Anul II, nr 621 din 20. 02.1970, f. 2.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*

Agriculturii și Domeniilor[7].

In data de 7 martie 1945 are loc prima ședință a guvernului, unde problema reformei agrare este prezentată ca o prioritate, „în strânsă legătură cu liniștea la sate, în reintrarea în normal sub raport de producțiune agricolă”[8].

După mai multe discuții purtate la nivel guvernamental, în data de 23 martie 1945 este publicat Decretul-Lege nr. 187 privind înfăptuirea reformei agrare[9].

În raportul întocmit de ministrul de resort, Romulus Zăroni către Rege se preciza:

„Înfăptuirea reformei agrare prin decretul-lege de față constituie împlinirea unui comandament național, economic și social.

Pământul trecut asupra statului este împărțit la plugari pentru completarea lotului de 5 ha, întrucât prin această lege se urmărește împroprietărirea plugarilor fără pământ sau cu pământ sub acest lot.

Pământul dat în virtutea acestui decret-lege trece în proprietatea individuală a țăranilor împroprietăriți.[…]

Aplicarea reformei agrare este încredințată comitetelor de plugari, alese pe comune și plăși, creindu-se astfel condițiile cele mai bune pentru ca dispozițiile prezentului decret să nu poată fi nici înlăturate nici falsificate”[10].

Guvernul, fiind conștient de faptul că derularea cu rapiditate a procesului de legiferare a reformei agrare și punere în practică a acestuia urma sa-i aducă capital politic, este emis și publicat în Monitorul Oficial, Regulamentul legii pentru înfăptuirea reformei agrare nr. 187 din 1945, care avea numai 14 articole[11].

Cadrul legal emis de guvern, în ceea ce privește procedura exproprierii și împroprietăririi, stabilea convocarea de către primari a adunărilor generale a plugarilor din comună, care nu au pământ sau au sub 5 ha. Pentru alegerea comitetului local de împroprietărire, la nivel de plasă se înființau comisii de plasă, pentru a coordona lucrările și a hotărî asupra diferendelor între sate și comune, precum și între proprietari și cei îndreptățiți la împroprietărire[12].

De asemenea, o comisie numită de Ministerul Agriculturii și Domeniilor urma să soluționeze diferendele între plăși sau județe[13].

Conformându-se prevederilor acestei legi, Ministrul Agriculturii și Domeniilor emite Ordinul nr. 84218/1945, prin care obliga Camere Agricole în

---

[7] *Monitorul Oficial*, nr. 54/07.03.1945, p. 1702.

[8] Ioan Scurtu (coord.), *Viața politică în documente, 1945*, București, Arhivele Statului din România, 1994, p. 192.

[9] *Monitorul Oficial*, nr. 68 bis/23.03.1945, p. 2205-2208.

[10] *Ibidem.*

[11] *Monitorul Oficial*, nr.85/12.04.1945, p. 2980-2982.

[12] *Idem*, nr. 68 bis/23.03.1945, p. 2207.

[13] *Idem*, nr.85/12.04.1945, p. 2981.

înțelegere cu comitetele locale si comitetele de plasă să rezerve în fiecare comună cel puțin 5% din suprafața ce s-a expropriat pentru diferite nevoi ale statului, inclusiv pentru împroprietărirea celor decorați cu Ordinul Mihai Viteazul, „alegând aceste rezerve cât mai aproape de sat sau comună și din terenurile cele mai bune”[14].

La nivelul județului Teleorman nu exista o situație statistică cu privire la numărul moșiilor ce trebuie expropriate sau a persoanelor ce sunt îndreptățiți la împroprietărire. Astfel, s-a trecut imediat după apariția legii la constituirea comitetelor comunale de expropriere și împroprietărire.

În fapt autoritățile locale care nu dețineau pământ pentru expropriere începuseră demersurile încă înainte de apariția legii. Spre exemplu la comuna Poroschia, primăria, reprezentată de primar și notar, solicita prin adresă, încă din data de 19 martie, aprobarea ca un lot de 5 ha, cu care fusese împroprietărit în baza legii de reformă agrară din 1921, un cetățean din Alexandria pentru a desfășura activități apicole, să fie expropriat[15].

O situație deosebită era și în comuna Năsturelu, unde se găsea o moșie deținută în coproprietate de Academia Română și Biserica Sf. Vineri Herasca din București. Printr-o adresă datată 23.03.1945, Academia Română, prin secretarul său general, solicita sprijinul Prefectului județului Teleorman pentru faptul că, „Primăria comunei Năsturelu a pus stăpânire și pe terenul pe care l-am îndiguit în zona inundabilă, a acestei proprietăți, împărțindu-l la săteni. S-a împărțit chiar și pepiniera de arbori forestieri pe care am înființat-o acolo cu scopul procurării materialului de plantat în luncă, pentru consolidarea malului Dunărei. Actul acesta a fost făcut chiar din parte autorității comunale, menită a păstra ordine”[16].

Printr-o notă telefonică din 30 martie Prefectul județului transmitea Pretorului Plășii Zimnicea și comitetului local de expropriere Năsturele că în conformitate cu prevederile legii de reformă agrară terenurile acestor instituții sunt scutite de la expropriere.[17]

Problema ajunge și în atenția Ministrului de Interne căruia, prin adresa nr. 10424 din 30 iunie 1945, Prefectul județului îi răspunde că „în urma cercetărilor întreprinse […] s-a constatat că terenul proprietatea Academiei Române și al Epitropiei Bisericii Sf. Vineri, nu este expropriabil și i s-a pus în vedere primarului comunei Năsturelu despre aceasta, totuși primarul susține că este moșie de mănă moartă și trebuie să fie expropiată”[18].

[14] Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale (în continuare se va cita BJTAN), fond *Prefectura județului Teleorman*, d. 314/1945, f.40.
[15] *Ibidem*, d. 310/1945, f. 12.
[16] *Ibidem*, f. 25.
[17] *Ibidem*, f. 23.
[18] *Ibidem*, d. 311/1945, f. 8.

Foarte interesantă este declarația data de primarul comunei Năsturelu care precizează că „am făcut confiscarea moșiei […] din ziua de 16 martie 1945, după ce mai întâi am luat contact cu domnul președinte al plașii, domnul Oprea Văetuș. După apariția Decretului Lege pentru Reformă agrară, publicat în M.O. nr. 68 bis din/1945, am convocat oamenii cei mai bătrâni din sat la primărie și i-am întrebat dacă ei știu ce însemnează bunuri de mână moartă, la care numiții mi-au răspuns că „chiar această moșie este bun de mână moartă și că în această situație este moșia acestei Epitropii". Tot acești locuitori mi-au spus că această moșie și după războiul din 1916 a mai fost pusă pe punctul de a fi expropriată, dar pentru care fapt nu s-a expropriat nu știu, oamenii rămânând lipsiți de pământ.[…] Prin procesul verbal încheiat la 13.03. a.c. împreună cu domnul președinte Oprea Văetuș și domnul delegat al F.N.D. București, domnul Doncea Ion, care au constatat la fața locului situația s-a hotărât la confiscarea moșiei. Biserica com. Năsturelu care se află în construcție de 7-8 ani în urmă, nici până astăzi nu a fost terminată cu toată stăruința ce s-a depus, de la această moșie nu am avut nici un ajutor, cu toate că are un caracter filantropic. Administratorul acestei moșii, dl. Alex Marinescu, în ultimii ani nu a voit să primească nici ca dijmași, pe locuitorii acestei comuni, aducând alți învoitori din comunele vecine, iar pe aceștia din sat târându-i pe calea judecății pentru diferite mici pretexte"[19].

Din declarația primarului putem trage concluzia cu privire la faptul că pătrunderea pe proprietate și împărțirea pământului a început înainte de apariția legii, cu concursul membrilor F.N.D. și al unor autorități locale, în speță primarul comunei și pretorul plășii Zimnicea.

În *Darea de seamă asupra stării de spirit a populației pe luna martie 1945*, întocmită de Comisariatul de Poliție Zimnicea, șeful comisariatului sublinia că „în prezent se execută legea agrară la împărțirea pământului de către organele F.N.D., însă din informațiile pe care le deținem nu se execută întocmai, deoarece la unele moșii s-au luat și conacurile, iar pământul s-a împărțit și la țigani sau oameni care nu sunt muncitori și că o parte din aceste terenuri vor rămâne neînsămânțate din cauza lipsei de vite necesare muncii"[20].

Printr-o telegramă trimisă Prefecturii județului Teleorman în data de 27.03.1945, Președintele Comitetului Frontului Plugarilor din Zimnicea aducea „cele mai călduroase mulțumiri pentru împărțirea pământului ce se desfășoară într-un ritm deosebit"[21].

La comuna Băneasa, procesul verbal de constituire a comitetului local de expropriere și împroprietărire este întocmit în data de 26 martie 1945[22], cu mult înainte de apariția regulamentului de punere în aplicare a legii. Conform

---

[19] *Ibidem*, f. 18.
[20] Idem, fond *Comisariatul de poliție Zimnicea*, d. 55/1945, f. 2.
[21] Idem, fond *Prefectura județului Teleorman*, d. 310/1945, f. 14.
[22] *Ibidem*, d. 306/1945, f. 7.

procesului verbal comitetul era compus din 13 membrii aleși, aceștia hotărând că este eligibilă pentru expropriere moșia din comuna Băneasa, în suprafață de 222,25 ha, care a fost lucrată în dijma și arendă[23].

Într-un proces verbal încheiat în data de 25.04.1945, același comitet din comuna Băneasa stabilea că sunt îndreptățiți la împroprietărire un număr de 270 de săteni[24].

Modul haotic de lucru al comisiei este reflectată și de următorul proces verbal încheiat de comisia respectivă, în care se stabilește că din terenul identificat pentru expropriere aflat pe raza comunei Băneasa, urmează să fie atribuit comunei Salcia suprafața de 27 ha și 1947 m.p., dintr-o moșie și 185 ha 2984 m.p., din altă moșie[25], în condițiile în care nu fuseseră întocmite tabele definitive de punere în posesie.

Pe de altă parte, moșierul Bildirescu, prevalându-se de prevederile legii, caută să scape de expropriere și face o plângere în data de 18.05.1945 la Prefectura județului Teleorman, în care precizează că s-a prezentat la comisia de plasă Salcia și comitetul sătesc pentru a i se rezerva cota de 150 ha, pentru că a adresat cerere pentru ferma model, dar primarul comunei Salcia a declarat că „nu ține seama de nici un ordin și de nici o adresă, ori de unde ar veni, și că nu-mi lasă nici o brazdă de pământ. Mai mult a declarat că-mi ia și locurile unde seamăn orezul. Și pentru ca să nu mai existe nici o discuție s-a dus chiar în ziua de 13 p.m. să împartă locurile la oameni”[26].

În ceea ce privește procedura de lucru pentru crearea fermelor model, abia în data de 01.06.1945 Comisia Centrală de Reformă Agrară din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, prin circulara trimisă Prefecturilor din țară „a hotărât ca pentru executarea hotărârilor art. 13 din Regulamentul Legii de Reformă Agrară, privind crearea fermelor model, să aibă și avizul organelor de conducere județene.

În acest scop vă rugăm ca sub conducerea dumneavoastră să constituiți o comisiune, din care să facă parte Directorul Camerei Agricole județene și șeful Serviciului Veterinar Județean, pentru ca în urma cercetărilor ce veți face prin mijloacele de care dispuneți și organele din subordine, să ne comunicați care dintre solicitanții trecuți pe tabelul alăturat au în prezent ferme-model”[27]. Prefectura constituie comisia și răspunde că vor trimite tabelul după efectuarea de cercetări la fața locului[28].

[23] *Ibidem*, f. 7.
[24] *Ibidem*, f. 19.
[25] *Ibidem*, f. 18.
[26] *Ibidem*, d. 310/1945, f. 125.
[27] *Ibidem*, f. 273.
[28] *Ibidem*, f. 274.

Ulterior în tabelul primit de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, apar pe raza județului Teleorman un număr de 24 ferme-model, între care regăsim și la comuna Salcia pe domnul Georgescu I., dar nu si pe cea a domnului Bildirescu[29].

Ulterior, în data de 04.06.1945, Comisia Centrală de Reformă Agrară revine cu o adresă la Prefectura județului Teleorman, prin care solicită ca încă două proprietăți din Segarcea și Dobrotești să fie avizate ca ferme-model, proprietarii făcând cereri în termenul legal[30].

Tensiuni existau pe tot cuprinsul județului, autoritățile fiind asaltate de plângeri venite de la proprietari, autorități locale, comitetele locale de împroprietărire, diferiți locuitori sau Frontul Plugarilor.

Spre exemplu în data de 8 mai 1945, primarul comunei Slăvești aduce la cunoștința Prefectului că doi membrii ai comitetului local de împroprietărire au comis o serie de nereguli care au condus la nemulțumiri în rândul împroprietăriților, încasând suma de 400 de lei de la fiecare împroprietărit, bani pe care îi țineau acasă. Pentru remedierea situației, a fost convocată o nouă adunare obștească și ales un nou comitet, solicitând totodată intervenția prefectului[31].

În comuna Grosu, mai mulți locuitori l-au împiedicat pe proprietarul Mircea Noica, să-și strângă recolta de grâu și orz[32].

Un alt proprietar din comuna Tătărăști reclama faptul că locuitori din comuna vecină Negreni, situată în județul Vlașca, „împroprietăriți nelegal”, i-au cosit pentru a doua oară lucerna de pe lotul său[33], iar alt proprietar din aceeași comună reclamă faptul că „i s-a ridicat recolta de grâu de către mai mulți locuitori”[34].

O situație deosebită era generată și de terenurile arendate. Cu toate că din dispozițiile Ministerului Agriculturii contractele de arendă erau valabile în anul 1945, la anumite comune comitetele locale de împroprietărire a împărțit acele terenuri. Spre exemplu, Ministerul Educației Naționale prin Subsecretariatul de Stat al Educației Extrașcolare aducea la cunoștința Comisiei Centrale de Reformă Agrară că terenurile de tir și sport existente în comunele Frumoasa, Saelele, Conțești și Suhaia nu mai pot fi folosite de arendași conform contractelor de arendă, deoarece comitetele locale de expropriere și împroprietărire le-au împărțit țăranilor și în consecință arendașii solicitau restituirea arendei[35].

[29] *Ibidem*, d. 312/1945, f. 8.
[30] *Ibidem*, f. 14.
[31] *Ibidem*, d. 310/1945, f. 220.
[32] *Ibidem* d. 311/1945, f. 76, 77.
[33] *Ibidem*, f. 78.
[34] *Ibidem*, f. 79.
[35] *Ibidem*, d. 314/1945, f. 51,51v.

In referatul întocmit de responsabilul din cadrul Comisiei Centrale de Reformă Agrară se preciza că sunt terenurile statului și nu fac obiectul prevederilor Legii 187/1945, urmând a fi restituite proprietarilor[36].

Prefectura județului Teleorman prin telegrama 10069/19 iunie 1945 transmisă pretorilor din județ preciza că în conformitate cu instrucțiunile Comisiei Centrale de Reformă Agrară din 28 mai 1945, „toate înțelegerile și învoielile agricole pentru anul agricol în curs 1944-1945 sunt și rămân valabile"[37].

Din *Situația cu suprafețe de teren expropriat*, întocmită de Pretura Plășii Turnu Măgurele, probabil în perioada mai-iunie 1945, pentru comunele componente, putem constata următoarele:

- în comuna Plopii Slăvitești a fost expropriată suprafața de 210 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 190;
- în comuna Elisabeta a fost expropriată suprafața de 76 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 152;
- în comuna Slobozia Mândra a fost expropriată suprafața de 209 ha, fiind împărțită în loturi tip de 0,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 364;
- în comuna Uda Clocociov a fost expropriată suprafața de 124 ha, fiind împărțită în loturi tip de 0,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 180;
- în comuna Uda Paciurea a fost expropriată suprafața de 128,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 0,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 225;
- în comuna Râioasa a fost expropriată suprafața de 485 ha, fiind împărțită în loturi tip de 1,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 654;
- în comuna Olteanca a fost expropriată suprafața de 201 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 235;
- în comuna Segarcea din Vale a fost expropriată suprafața de 159 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 208;
- în comuna Segarcea din Deal a fost expropriată suprafața de 203,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 298;
- în comuna Odaia nu a fost expropriată nici o suprafață, dar au fost stabilite loturi de 5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 88.

Nu rezultă date pentru comunele Saelele, Lița, Măgurele, Cioara și Flămânda, iar la Traian și Seaca nu sunt clarificate datele de primari, rezultând

[36] *Ibidem*, f. 51v.
[37] *Ibidem*, f. 17.

în total 1796 ha expropriate și 2394 de îndreptățiți la împroprietărire[38].

În comunele componente ale Plășii Slăvești situația era următoarea:

- în comuna Slăvești a fost expropriată suprafața de 635 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 453;
- în comuna Deparați – Hârlești a fost expropriată suprafața de 529 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 250;
- în comuna Drăgășani a fost expropriată suprafața de 324,64 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 397;
- în comuna Necșești a fost expropriată suprafața de 137,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 141;
- în comuna Gârdești a fost expropriată suprafața de 172,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 227;
- în comuna Ciolănești Vale a fost expropriată suprafața de 122,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 136;
- în comuna Ciolănești Deal a fost expropriată suprafața de 187,50 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 271;
- în comuna Râca a fost expropriată suprafața de 146 ha, fiind împărțită în loturi tip de 1 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 236;
- în comuna Bucov-Adunați a fost expropriată suprafața de 95 ha, fiind împărțită în loturi tip de 0,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 190;
- în comuna Slobozia Trăsnitu a fost expropriată suprafața de 84 ha, fiind împărțită în loturi tip de 1 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 162;
- în comuna Tătărăști de Sus a fost expropriată suprafața de 56 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2,5 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 86;
- în comuna Tătărăștii de Jos a fost expropriată suprafața de 269 ha, fiind împărțită în loturi tip de 2 ha, numărul îndreptățiților la împroprietărire fiind de 258;
- în comuna Baldovinești, Popești și Udupu nu s-au făcut exproprieri[39].

Solicitările pentru atribuirea de teren în vederea împroprietăririi erau din cele mai diverse, unele punând în mare dificultate autoritățile județene. Spre exemplu într-o adresă a Prefecturii din 07.09.1945 către Camera Agricolă Teleorman, era trimis în copie un raport al Primăriei comunei Secara în care se

[38] *Ibidem*, d. 311/1945, f. 84.
[39] *Ibidem*, f. 85,85v.

preciza că “în această comună nu s-au făcut exproprieri neavând proprietari cu peste 50 de ha teren, deci până în prezent nu a fost nimeni împroprietărit din această comună, din lipsă de teren”[40].

Pe lângă reclamațiile adresate autorităților au existat și plângeri penale la adresa unor primari, cum a fost și cea a locuitorului Ignat Șerban din comuna Poroschia, care adresându-se Primului Procuror expunea faptele considerate nelegale ale primarului, acesta din urmă „a solicitat și încasat sume de bani și alimente de la locuitorii care au primit pământ și anume câte lei 500 și 3 ouă de fiecare pogon”[41].

Și fostul primar al comunei Calomfirești era acuzat de comisia locală că la debutul lucrărilor de împroprietărire „a luat din pământul expropiat 15 pogoane pământ pe numele domniei sale, [...] locuitorii din comună, deși săraci fără pământ, nu primiseră pământ”[42].

Posibilele ilegalități săvârșite de fostul primar au fost anchetate și de unitățile Legiunii de jandarmi Teleorman, la sesizarea altor proprietari de moșii[43].

La Zimnicea, după cercetările întreprinse de Pretorul Plășii Zimnicea și Președintele comisiei de reformă agrară din plasă este restituit o parte din conacul proprietarului Alexandru Becherescu, restul urmând a fi transformat în Centru de Mașini și Tractoare, unde vor fi aduse toate mașinile agricole din plasa respectivă[44].

Prin adresa nr. 5415 din 5 septembrie 1945, Camera Agricolă a județului Teleorman înainta Prefectului Județului „situația la zi a definitivării reformei agrare, tabele cuprinzând situația existentă la data de 3-4 septembrie pe plășile componente ale județului Teleorman”[45].

În Plasa Alexandria, reforma agrară era finalizată în localitățile: Vitănești, Calomfirești, Ioan T. Ghica, Măgura, Țigănești, Buzescu , iar în 8 comune (Nanov, Adămești, Plosca, Pielea, Mârzănești, Antonești, Beiu, Brânceni) nu fuseseră definitivate lucrările, existând la nivelul acestei unități administrative 23 de contestații, nesoluționate la acea dată.[46]

În Plasa Balaci, în 5 localități (Malu, Ciocești, Ghimpețeni, Beuca, Zâmbreasca) s-au terminat până la data respectivă lucrările, iar în celelalte 5 (Balaci, Căldăraru, Dobrotești, Surdulești, Mozăceni) erau în lucru, nefiind înregistrate contestații[47].

---

[40] *Ibidem*, f. 106.
[41] *Ibidem*, d. 313/1945, f. 32.
[42] *Ibidem*, f. 91.
[43] *Ibidem*, d. 314/1945, f. 126, 128, 128v, 129, 129v, 130.
[44] *Ibidem*, d. 312/1945, f. 67.
[45] *Ibidem*, d. 313/1945, f. 35.
[46] *Ibidem*, f. 36.
[47] *Ibidem*, f. 36 v.

Lucrările de reformă agrară fuseseră terminate în localitățile din Plasa Roșiorii de Vede, fiind soluționate și cele 59 de contestații depuse, din acestea 47 fiind admise și 12 respinse[48].

O situație similară era înregistrată și în Plasa Vârtoape, fiind finalizate lucrările și soluționate cele 59 de contestații, 46 fiind admise și 13 respinse[49].

La polul opus se prezentau localitățile din Plașile Salcia și Slăvești unde în nici o localitate nu au fost definitivate lucrările și existau 6 contestații, respectiv 107, toate fiind nesoluționate[50].

Situația dificilă din Plasa Slăvești este redată și de șeful Ocolului Agricol Slăvești care în adresa transmisă prefectului preciza: „deoarece pe ziua de 19 septembrie 1945 era anunțată comisiunea de plasă pentru judecarea contestațiilor făcute de proprietari contra proceselor verbale de expropriere și cum știm că spiritele sunt agitate contra mea, am cerut domnului Pretor al Plășii Slăvești să-mi pună la dispoziție doi jandarmi pentru a menține ordinea.

Domnul Pretor nu mi-a dat nici un jandarm, iar pe ziua de 19 septembrie pe când luam parte la comisiune am fost bătut și înjurat [...]”[51].

În ceea ce privește totalul suprafețelor expropriate în toamna anului 1945, în Plasa Slăvești fuseseră expropriate 3253,99 ha, fiind împroprietăriți un număr de 2970 plugari[52], iar în Plasa Alexandria 7146,46 ha, pământul fiind împărțit la 7011 țărani[53].

În plasa Turnu au fost definitivate lucrările în 5 localități (Elisabeta, Mândra, Uda Paciurea, Uda Clocociov și Plopii Slăvitești), iar în celelalte 6 (Saele, Rîioasa, Olteanca, Segarcea Vale, Segarcea Deal și Traian) nu erau finalizate, existând 15 contestații, toate nesoluționate[54].

Cu ocazia discuțiilor purtate la comuna Cioara de către reprezentantul F.N.D. și primarul localității a fost consemnat în procesul verbal faptul că nu s-a efectuat reforma agrară în localitate, deoarece nu se putea face o distribuție a pământului, în localitate, neexistând suprafețe disponibile la proprietari[55].

În ceea ce privește situația din Plasa Zimnicea, 11 localități terminaseră lucrările (Bragadiru, Conțești, Cervenia, Smârdioasa, Găuriciu, Fântânele, Suhaia, Viișoara, Piatra, Lisa, Voivoda), iar 2 (Zimnicea și Zimnicele) nu finalizaseră, nefiind înregistrate contestații[56].

---

48 *Ibidem*, f. 37.
49 *Ibidem*, f. 39.
50 *Ibidem*, f. 37v, 38.
51 *Ibidem*, d. 314/1945, f. 73.
52 *Ibidem*, f. 8.
53 *Ibidem*, f. 9
54 *Ibidem*, d. 313/1945, f. 38 v.
55 BJTAN, fond *P.C.R Comitetul Județean Teleorman*, d. 1/1945, f. 15.
56 Idem, fond *Prefectura județului Teleorman*, d. 313/1945, f. 39v.

Lucrările de reformă agrară în localitățile componente ale Plășilor Turnu și Zimnicea erau îngreunate, printre altele și de hotărârea Comisiei Centrale de Reformă Agrară din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor prin care au fost interzise exproprierile în zona inundabilă a Dunării, toate bunurile din acea zonă, împreună cu inventarele lor, expropriate în baza legii de reformă agrară, trec în patrimoniul statului, la Direcția Comercială a Pescăriilor, care urma să le preia cu forme legale, prin Administrațiile regionale respective și să fie administrate ca si celelalte bunuri ale statului[57].

Pentru soluționarea situației de la Zimnicea, autoritățile se mobilizează și după ce semnează o serie de documente, Primarul orașului Zimnicea, Pretorul Plășii Zimnicea, Controlorul fiscal, Consiliul Politic al orașului Zimnicea și toți șefii instituțiilor publice, solicită sprijinul autorităților centrale. Astfel, comitetul local de expropriere și împroprietărire cere aprobarea Comisiei Centrale de Reformă Agrară pentru ca „terenul domnului General Hagi Chira, socotit ca teren de baltă, în suprafață de circa 25 ha; terenul d-nei Florica Capră în suprafață de circa 110 ha, socotit ca teren de baltă și terenul proprietarilor frații Becherescu, în suprafață de circa 300 ha, teren arabil, să fie repartizat spre împroprietărire cetățenilor din orașul Zimnicea al căror număr depășește cifra de 1500 îndreptățiți și care altfel ar rămâne neîmproprietăriți din cauza lipsei de teren expropriabil.

Afirmăm că acest teren este pământul prin care respire tot ceea ce intră ca munci agricole ale locuitorilor din orașul Zimnicea”[58].

Modul cum a fost înțeleasă și aplicată reforma agrară, acțiunile țăranilor și moșierilor sunt descrise de doi reprezentanți ai Partidului Comunist, care într-un raport din 9 august 1945 menționau: „[...] În ceea ce privește reforma agrară lasă să se vadă că va fi nevoie de o revizuire cu dea-mănuntul pe teren deoarece atunci când s-au expropriat moșiile nu au existat legi de pe care să se conducă, iar țăranii fiind porniți contra boierilor ardeau de dorința de a le lua pământul. Conducându-se după oarecare norme, țăranii au expropriat moșiile și în urmă când a apărut legea reformei agrare s-u găsit în situația de a fi nevoiți a le înapoia, care cauză dă naștere la foarte multe încurcături. Moșierii caută prin orice mijloace a dovedi că nu erau expropriabili, pentru care au făcut contestații, iar țăranii susțin pe de altă parte că aceste moșii trebuiau expropriate. Pentru judecarea acestor litigii trebuie aduse dovezi de amândouă părțile ceea ce aduce mari întârzieri. Fără această judecată care va hotărî care moșii se înapoiază proprietarului nu se poate spune că reforma agrară este definitivă și nu se poate definitiva până la darea acestor hotărâri judecătorești a Comisiei Centrale de Reformă Agrară. După ce aceste hotărâri au fost date, trebuie trecut din nou pe teren pentru ca locul fiecărui împroprietărit să fie definitiv fixat. Ieșind Legea de

[57] *Ibidem*, f. 46, 47.
[58] BJTAN, fond *Primăria orașului Zimnicea*, d. 11/1946-1947, f. 1, 1v, 2, 2v, 3, 3v, 4, 5, 8.

Reformă Agrară, le dă dreptul vechilor proprietari de a-și lua pământul în care va aduce mari nemulțumiri printre țărani când va vede că l-i se v-a lua pământul și mai ales când va fi nevoie să ia de la alții și să dea acelora care au fost împroprietăriți tocmai pe acel pământ cei revine moșierului [...]”[59].

Problemele cauzate producției agricole de aplicarea reformei agrare au fost imense. În toamna anului 1945 multe terenuri au rămas neînsămânțate sau nu au fost pregătite pentru culturile din primăvara anului 1946.

Pe de altă parte disputele dintre proprietarii expropriați și plugari sau chiar dintre noii împroprietăriți și cei neîmproprietăriți au condus la tensiuni în lumea satelor. Această atmosferă era întreținută și de manifestările partidelor politice, în special de acțiunile reprezentanților Frontului Plugarilor și cei ai Partidului Comunist.

În grădina publică din capitala județului, Turnu-Măgurele, în data de 19 august a fost organizată o întrunire a organizației Partidului Comunist din județul Teleorman la care au participat „săteni, muncitori, sătence și tineret”[60].

Ziarul „Drum Nou” relata că în data de 23 septembrie au avut loc două mari adunări ale Frontului Național Democrat în Zimnicea și Roșiori de Vede la care au participat 3000 de oameni, respectiv 2000 de locuitori, fiind ținute discursuri de către reprezentanții acestei formațiuni politice, între care și Pretorul Plășii Zimnicea, care era și Președintele Frontului Plugarilor, acesta arătând că „fără acest guvern n-ar fi fost posibilă împroprietărirea țăranilor, scoaterea lor din robia moșierilor și acordarea libertății lor totale. Evident, toate aceste drepturi câștigate prin grele sacrificii, nu convin acelei minorități care o viață întreagă n-a făcut altceva decât să speculeze și să exploateze pe țărani”[61].

În zilele de 9, 10 și 11 ianuarie are loc la Turnu Măgurele o conferință politică și administrativă la care au participat reprezentanții locali din arcul guvernamental, în frunte cu Prefectul județului Teleorman, Florian Crețeanu. Din articolul scris în ziarul „Drum Nou”, una din principalele probleme dezbătute a fost cea legată de efectele legii de reformă agrară, la dezbateri fiind prezenți atât moșieri cât și țărani, care și-au expus problemele, prefectul județului spunând că „această expropriere pune punct pentru secolul XX unor aspecte de viață rurală întârziată și adusă din evul mediu”[62].

Mărturie a propagandei guvernamentale de la acea dată, stă relatarea conform căreia la final a fost proiectat filmul „Reforma agrară”, unde cuvântul introductiv la avut Ion Dincă de la P.C.R.[63].

[59] Idem, fond *PCR Comitetul Județean Teleorman*, d. 11/1945, f. 7, 7v.
[60] *Drum Nou*, Anul XX, nr. 6/01.09.1945, p. 1.
[61] Idem, nr. 8/01.10.1945, p. 1.
[62] Idem nr. 14/15.01.1946, p. 1.
[63] *Ibidem.*

În luna martie 1946 situația privind aplicarea reformei agrare în județul Teleorman o regăsim într-un tabel întocmit de organizația județeană a Partidului Comunist. Din datele culese de această organizație politică rezultă că la acea dată județul dispunea de 365.500 ha teren arabil, 8.052 ha vii, 18.556 ha păduri. Totalul moșiilor expropriate era de 227, din care 12 sub 50 ha. A fost expropriată suprafața de 22.550 ha, pe care au fost împroprietăriți 31249 de țărani, în medie lotul atribuit fiind de 2 ha[64].

O comisie interministerială pentru desăvârșirea reformei agrare se deplasează la Alexandria, în luna februarie 1946, pentru a purta discuții cu autoritățile locale, membrii comitetelor comunale de reformă agrară și ai celor de plasă, având în vedere faptul că se dorea ca primele titluri de proprietate să fie distribuite în județul Teleorman[65].

În vederea eliberării titlurilor de proprietate, Comisia de Îndrumare a Aplicării Reformei Agrare a Județului Teleorman a emis, în februarie 1946 o serie de instrucțiuni către comitetele locale de expropriere și împroprietărire pentru definitivarea tabelelor de împroprietărire, în care se preciza, printre altele:

„Se vor înscrie în tabele toți acei care au sub 2 ha, această suprafață fiind fixată ca lotul tip, în următoarea ordine:

1. Plugari mobilizați și concentrați în războiul antihitlerist;
2. Orfani, văduve și invalizi proveniți din război;
3. Orfani, văduve și invalizi proveniți din orice război;
4. Țăranii fără pământ;
5. Clăcașii și dijmașii care au lucrat pe moșia expropriate, indiferent de comuna unde locuiesc;
6. Țăranii cu pământ puțin.

Sunt îndreptățiți la împroprietărire plugarii majori, adică să aibă vârsta de 21 ani împliniți și acei sub 21 de ani care sunt căsătoriți, deci sunt capi de familie. […].

Sunt excluși de la împroprietărire și deci nu vor fi trecuți în tabele:

a) Funcționarii statului sau particulari;
b) Meseriașii calificați a căror ocupațiune principală nu este agricultura;
c) Cei condamnați și semnalați de autoritățile militare pentru dezertare făptuită după 23 august 1944”[66].

Pentru organizarea solemnității distribuirii primelor titluri de proprietate a fost ținută o conferință în orașul Roșiori de Vede, în urma căreia au fost transmise instrucțiuni pretorilor și primarilor.

---

[64] BJTAN, fond *PCR Comitetul Județean Teleorman*, d. 17/1946, f. 2.
[65] Ioan Scurtu (coord.), *Viața politică în documente, 1946*, București, Arhivele Statului din România, 1996, p. 108-109.
[66] BJTAN, fond *Primăria orașului Turnu Măgurele*, d. 1/1946, f. 34, 34v, 35.

Conform acestora, „de la comunele care au fost revizuite de comisia de reformă agrară a plășii, vor merge absolut toți cei împroprietăriți spre a-și primi fiecare titlul de proprietate personal”, iar de la celelalte comune urma a fi trimis un delegat[67].

Deplasarea se efectua în coloane, în frunte cu primarul și cel puțin cinci muzicanți, astfel încât în data de 13 iunie, la ora 6, toți oamenii să ajungă la marginea orașului Roșiori de Vede. Trebuiau să fie prezenți toți primarii, notarii, comitetele politice locale ale tuturor partidelor politice din F.N.D., comitetele locale de reformă agrară de la toate comunele[68].

Primele titluri de proprietate în județul Teleorman sunt distribuite în cadru festiv, în data de 13 iunie 1946 la Roșiorii de Vede, în prezența Primului Ministru, dr. Petru Groza și a 40.000 de oameni[69].

THE AGRARIAN REFORM ON 1945 IN TELEORMAN COUNTY

Abstract

Based on the archive documents this study highlight in wich way the Decree-Law no. 187 by 1945 regarding the implementation of the agrarian reform was applied in Teleorman County.

[67] Idem, fond *Primăria orașului Alexandria*, d. 8/1946, f. 4.
[68] *Ibidem.*
[69] *Drum Nou*, Anul XX, nr. 23/15.06.1946, p. 1.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND APLICAREA DECRETULUI 83/1949 ÎN JUDEȚUL TELEORMAN

MIHAI CĂTĂLIN ZARZĂRĂ*

Cu ocazia distribuirii primelor titluri de proprietate, la 13 iunie 1946, în orașul Roșiori de Vede, în fața a 40.000 de oameni, Primul Ministru, dr. Petru Groza, printre altele, afirma: „Glasul strigoilor svârle din întunecime minciuna împotriva noastră că vom transforma țara în colhozuri. Dacă ar fi fost să fie așa, atunci o făceam încă de anul trecut. Nu putea să ne împiedice nimeni și atunci care ar mai fi fost rostul milioanelor de împroprietăriți cu titluri? Ca să ni-i facem dușmani? Logica faptelor concrete se opune categoric acestor zvonuri.[…]”[1].

În anii următori realitatea va fi cu totul alta, în contradicție totală cu cele afirmate la Roșiori de Vede.

Având la dispoziție aproape întregul aparat al administrației locale, controlând o bună parte a presei, cu sprijinul câtorva intelectuali de seamă, beneficiind de suportul sovietic pe toate liniile, asigurându-și guvernarea în urma alegerilor din noiembrie 1946, începând cu anului 1947, guvernul a accelerat procesul de modificare a structurii proprietății funciare din satul românesc, a fost instaurată o nouă formă de guvernare, au fost emise acte normative care au condus la îngreunarea situației țăranului și a celorlalți proprietari agricoli, culminând cu debutul procesului de colectivizare prin publicarea și aplicarea Decretului 83 din 2 martie 1949.

Emis de Ministerul Agriculturii și publicat în Buletinul Oficial nr. 1 din 2 martie 1949, în cuprinsul Decretul nr. 83 se preciza: „Pentru a împiedica acțiunea de sabotare a planului de însămânțări și a producției agricole; Pentru a asigura dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Română, se completează Legea Nr. 187/1945 cu următoarele dispozițiuni:

Trec în proprietatea Statului, ca bunuri ale întregului popor:

a) Exploatările agricole moșierești care au făcut obiectul exproprierii, potrivit legii nr. 187 din 1945 și fermele model, constituite prin efectul aceleiași

---

* Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale, Alexandria.

[1] *Drum Nou*, Anul XX, nr. 23/15.06.1946, p. 1.

legi, cu întreg inventarul viu, mort și clădiri, aparținând sau afectate acestor exploatări, indiferent de locul unde se află;

b) Instalațiile agricole și semi-industriale, bunurile și materialele destinate exploatării agricole, produsele agricole destinate valorificării, oriunde s-ar găsi depozitate, aparținând exploatării moșierești expropriate;

c) Toate creanțele, titlurile, precum și participările și drepturile cuvenite decurgând din activitatea exploatărilor moșierești expropriate.

Nu intră în prevederile decretului de față obiectele de uz personal și casnic, aparținând proprietarilor exploatării expropriate conform art. 1, prepușilor acestora, precum și familiilor lor, alimentele din depozitele acestor exploatări, necesare consumului propriu, stabilite prin instrucțiunile Ministerului Agriculturii.

Circulația și regimul juridic al imobilelor agricole expropriate este reglementată de Legea nr. 203 din 23 iunie 1947”.

Anterior apariției Decretului nr. 83 din 2 martie 1949, în ianuarie 1948 fusese efectuat, la nivelul întregii țări, recensământul populației, proprietăților și exploatațiilor agricole, cu această ocazie fiind luate în evidență toate suprafețele de pământ, de toate tipurile, deținute de cetățeni.

Ulterior, Direcția Agricolă a Județului Teleorman a întocmit un tabel cuprinzând proprietarii, de pe raza județului, care dețin proprietăți agricole mai mari de 30 de ha, defalcate pe tipuri de teren (arabil, pășuni, fânețe, vii, livezi, grădini, păduri, bălți și terenuri nelucrate), la care a fost adăugat și inventarul agricol (tractor, batoză, trior, selector, mașini de semănat, mașini de secerat), care a fost certificat prin semnătura Prefectului județului Teleorman, profesorul Florian Crețeanu, conform acestuia, în județul Teleorman fiind identificate 182 de persoane care dețineau proprietăți mai mari de 30 de ha[2].

Deși nu fusese emis nici un act normativ referitor la exproprierea moșierilor, încă din data de 24 februarie 1949, Direcția Organizatorică din Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român a emis instrucțiunile referitoare la modul de acțiune în vederea exproprierii moșiilor și conacelor, fiind indicat modul de acțiune pentru efectuarea operațiunii de expropriere a moșierilor, motivația și categoria socială, ceea ce iese în evidență fiind dimensiunea acțiunii și modul conspirativ de operare, gândit de la cel mai înalt nivel al statului și Partidului Muncitoresc Român[3].

În preambulul actului intern se menționează motivația și țintele vizate: „Înaintarea țării noastre pe drumul socialismului impune întărirea continuă a sectorului socialist în toate domeniile. În vederea realizării acestei sarcini, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român și Guvernul, ținând seama

[2] Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale (în continuare se va cita BJTAN), fond *PMR Comitetul Județean Teleorman*, d. 10/1945-1950, f. 63.
[3] *Ibidem*, d. 71/1949, f. 14-20.

de faptul că reforma agrară din 1945 nu a putut fi dusă până la capăt din cauza participării în guvernul de atunci a unor reprezentanți ai burgheziei și existența monarhiei, au hotărât luarea de măsuri care să ducă la lichidarea completă a moșierimii, ca și clasă socială. Această hotărâre se bazează pe faptul că după reforma agrară din 1945 a mai rămas în mâinile moșierilor expropriați însemnate suprafețe de pământ, inventar viu și mort și alte bunuri mobile și imobile care au fost lăsate în paragină, producând pierderi însemnate economiei naționale și lovind astfel în regimul nostru democratic.

Prin exproprierea completă a tuturor proprietăților moșierești care intră în patrimoniul statului se va întări sectorul socialist în agricultură, care va avea ca urmare înlesnirea construirii socialismului la sate și îmbunătățirea condițiilor de trai ale oamenilor muncii de la orașe și sate”[4].

Pentru ca succesul acțiunii să fie total se dispunea comitetelor județene de partid să desfășoare o serie de „lucrări pregătitoare”, acestea având ca termen limită data de 28 februarie, ora 12 și vizau alegerea viitorilor administratori ai unităților expropriate și delegații din partea partidului.

Astfel, după primirea instrucțiunilor și a întregului material necesar, în adunările pe centre din ziua de 28 februarie, secretarul Comitetului Județean Teleorman al P.M.R. începea imediat, împreună cu responsabilul de cadre, alegerea administratorilor gospodăriilor agricole ce urmau să fie expropriate, acestea fiind stabilite conform unui tabelul întocmit de Comisia Centrală de Expropriere, numai după ce datele indicate în acest tabel vor fi verificate după situația reală din județ, urmând a se desemna un administrator pe fiecare moșie sau conac[5].

Se avea în vedere ca, în primul rând, să fie aleși administratori cei desemnați de A.F.S.M, iar pentru restul de administratori urmând a se recruta muncitori din întreprinderi, considerați „cinstiți, capabili, devotați clasei muncitoare, pricepuți în lucrările de agricultură. La alegerea lor se va ține seama să nu fie originari din comunele unde vor fi numiți sau să aibă rude acolo”[6].

Delegații Comitetului Județean Teleorman ai P.M.R. urmau să fie recrutați dintre cei mai buni membri ai Comitetului Județean, „cei mai capabili, hotărâți, devotați, care să se poată orienta bine în îndeplinirea sarcinilor pe teren”, aceștia puteau fi instructorii județeni, secretarii de sectoare, secretari ai organizațiilor din întreprinderi, dar obligatoriu străini de comuna unde vor fi trimiși și care trebuiau să conducă acțiunea în comunele vizate, urmărindu-se ca să fie desemnat câte un delegat al Comitetului Județean P.M.R pentru fiecare unitate expropriată, iar în cazul în care, într-o comună sunt mai multe gospodării de expropriat și se trimit mai mulți delegați ai Comitetului Județean P.M.R.,

[4] *Ibidem,* f. 14-20.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*

aceștia urmau să lucreze sub conducerea unui delegat principal, care va face parte din Comisiunea Comunală pentru desăvârșirea reformei agrare.

De asemenea, pentru sprijinirea delegaților P.M.R. și a viitorilor administratori, „în comunele în care influența chiaburilor este puternică și organizația de partid slabă, unde nu se poate asigura paza de către membrii de partid din comună trebuiau să fie recrutați „muncitori devotați și hotărâți de la cel mai apropiat centru muncitoresc (cca 10 tov. pentru fiecare comisie de preluare) care vor pleca odată cu delegații și administratorii fără a li se comunica scopul deplasării”[7].

În data de 1 martie, dar la ora 21, la primăria comunei unde urmau să se facă exproprieri, trebuia convocat Secretarul Organizației de Bază din comună și primarul comunei, „fără a li se comunica despre ce este vorba”. Tot la aceeași oră și în același loc, trebuiau să fie mobilizați milițienii, de la Comandamentul Miliției, aceștia urmând să însoțească comisiile de preluare, „fără a li se comunica nimic asupra cauzei mobilizării lor. Secretarul Comitetului Județean P.M.R. va verifica la Comandamentul Miliției din capitala județului dacă au primit și executat ordinele Ministerului de Interne, fără a discuta asupra obiectivului urmărit”[8].

Secretarul Comitetului Județean Teleorman al P.M.R., avea obligația de a se asigura că în preziua operațiunii, când va avea loc ședința de instructaj a delegaților P.M.R. și a administratorilor, să fie pregătite mijloace de transport pentru toți delegații, administratorii și eventualele echipe de însoțire, mașinile necesare fiind „procurate de Prefect, cu tot ce le trebuie (benzină, ulei, etc.) fără a i se comunica scopul. Mașinile vor fi adunate într-un loc apropriat localului unde se va ține ședința (nu în fața sediului de Partid sau a locului ședinței) la orele 13”[9].

Instrucțiunile emise către comitetele județene sunt detaliate și în ceea ce privește acțiunile ce trebuiau efectuate în ziua premergătoare exproprierii, specificându-se:

„Secretarul Comitetului Județean P.M.R. convoacă pentru orele 10 dimineața pe: prefectul județului, director județean agricol și delegatul Uniunii Sindicatelor de Salariați Agricoli. Se constituie Comisiunea Județeană pentru Secretarul Comitetului Județean. Acesta va lămuri scopul acțiunii, va citi toate circularele primite de la Partid și Ministerele respective), va expune planul de acțiune și măsurile concrete ce trebuie luate de fiecare în parte. El va atrage atenția asupra necesității păstrării secretului desăvârșit, până se va da publicității Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale.

[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem.*

Comisiunea va semna delegațiile pentru toți administratorii propuși și va pregăti tot materialul necesar pentru fiecare echipă în parte. Se va încheia proces-verbal de constituire.

Secretarul Comitetului Județean P.M.R. va convoca pentru orele 13, la sediul Județenei sau în alt loc potrivit (după numărul celor adunați), viitorii administratori ai gospodăriilor ce se expropriază și delegații Comitetului Județean P.M.R. care-i vor însoți, fără a li se comunica scopul convocării. Se vor lua măsuri de securitate pentru a nu intra și ieși nimeni din sală până nu se termină ședința.

Secretarul Comitetului Județean P.M.R. va instrui temeinic pe cei prezenți asupra importanței acestei acțiuni, subliniind semnificația ei politică și economică. El va arăta amănunțit ce anume vor face din clipa plecării din sală, cum vor acționa și cum vor aplica instrucțiunile pe care le vor primi. Va insista mai ales asupra vigilenței de care trebuie să dea dovadă, ținând seama că dușmanii vor încerca să împiedice realizarea acestei acțiuni, folosind tot felul de mijloace. De asemenea el va atrage atenția asupra cinstei de care trebuie să dea dovadă, ei și însoțitorii lor, în preluarea tuturor bunurilor întocmai după indicațiile Comisiei Centrale. Va insista asupra inventarierii bunurilor mobile și imobile, a valorilor de preț, asupra inventarului viu și mort, pentru ca să nu poată fi sustras nici un ban ce aparține poporului.

Dacă moșierul are mai multe proprietăți, delegații vor trebui să se îngrijească, ca acțiunea să înceapă în același timp.

După instruire, secretarul Com. Județean P.M.R. va înmâna administratorilor delegațiile respective și tot materialul necesar operației de inventariere. De asemenea, el va înmâna delegațiilor Comitetului Județean P.M.R. delegațiile semnate de dânsul (Secret. Județean).

După ședință delegații și administratorii, cu eventuali însoțitori, vor pleca imediat pe ruta stabilită, cu mașinile pregătite din timp.

În seara aceleiași zile (în ajun) delegatul Comitetului Județean P.M.R. (sau delegații) și administratorul (sau administratorii) vor merge la primăria comunei respective unde au de făcut operația.

Delegatul Comitetului Județean P.M.R. (sau dacă sunt mai mulți delegați, delegatul principal) va chema deoparte pe secretarul organizației de bază din comuna respectivă și îi va cere ca până cel mai târziu la orele 12 noaptea să adune la primărie 10-15 (sau mai mulți, după caz) membri de partid, țărani săraci, din cei mai de încredere, hotărâți (pentru a însoți o comisie, dacă sunt mai multe comisii se vor recruta mai mulți), fără a le spune despre ce este vorba.

Dacă în comuna respectivă s-a stabilit de la Județeană că nu se pot lua asemenea însoțitori, vor fi prezenți însoțitori trimiși de la oraș, odată cu delegați și administrator. Toți aceștia rămân în sediul primăriei. Se va asigura ca nimeni

să nu plece”[10]. Desfăşurarea acțiunii propriu zise este detaliată până la cele mai mici amănunte, astfel încât să nu existe sincope în derularea acesteia. Direcția Organizatorică din Comitetul Central al P.M.R. stabileşte ca, “în ziua stabilită, la orele 12/1 dimineața, delegatul Comitetului Județean P.M.R. constituie Comisia Comunală pentru desăvârşirea reformei agrare, compusă din:

- delegatul Comitetului Județean P.M.R.;
- viitorul administrator al unității ce se expropriază;
- primarul comunei.

Dacă sunt mai multe gospodării moșierești (conace) de expropriat, comisia va alcătui echipe formate din: un delegat al Comitetului P.M.R., viitorul administrator al gospodăriei respective, la care se vor adăuga însoțitorii necesari.

După constituire, delegatul Comitetului Județean va lămuri tuturor celor adunați obiectivul acestei acțiuni, importanța ei politică și economică și le va da instrucțiuni amănunțite asupra măsurilor pe care trebuie să le ia asupra vigilenței și cinstei la preluare. Delegatul Comitetului Județean se va sfătui cu secretarul organizației de bază pentru a calcula timpul necesar deplasării până la conace astfel ca, comisia și echipele să ajungă acolo la orele 3 dimineața.

La orele 3 dimineața comisia și echipele, însoțite de milițieni, va trece la preluarea conacului (sau conacelor).

Ajunsă la conac, comisia ia imediat măsuri de așezare a oamenilor de pază la locurile cele mai importante (conac, alte clădiri, magazii, staul, coșar, etc.) veghind a nu se sustrage sau distruge vreun bun și nici a nu permite mişcările familiei sau personalului moşierului (dacă moşierul are proprietăți, magazii, uleinițe, staule, clădiri, etc. în altă parte, se vor trimite în același timp oameni de pază peste tot).

Comisiunea Comunală (sau echipa, când sunt mai multe gospodării de expropriat) pătrunde în comună unde ia imediat măsuri de pază în interior și cere moșierului sau presupusului (reprezentantului său) să declare tot ce posedă conform indicațiilor date.

Imediat comisia trece la inventariere și sigilare, conform instrucțiunilor iar moșierul cu familia lui este evacuat imediat de organele miliției cu mijloacele mobilizate în acest scop.

În ceea ce privește foștii administratori ai moșiilor, comisiunea județeană va aprecia de la caz la caz dacă să fie evacuați.

Se va veghea ca aceștia să nu ia cu ei decât ceea ce prevăd în mod strict instrucțiunile primite.

În operațiile de inventariere se va da atenție mai întâi obiectelor de valoare, conform instrucțiunilor, veghindu-se la buna lor depozitare (sigilare, pază etc.) sau la transportarea lor conform indicațiilor.

[10] *Ibidem.*

Paza tuturor conacelor, bunurilor, etc., va fi menținută de muncitorii de la oraș (acolo unde s-au adus) timp de 2-3 zile (sau mai multe după nevoi) și continuată apoi cel puțin 6-7 zile cu elemente localnice, țărani săraci, devotați. În acest sens comisiunile comunale vor mai primi instrucțiuni.

Delegații Comitetului Județean P.M.R. rămân în comună până vor primi dispoziții de la Comisia Județeană. Ei răspund de desfășurarea operațiilor de inventariere, de pază, de lămurire a masei, etc.

În cursul aceleiași zile se va convoca la primărie țărănimea muncitoare din comună, unde delegatul Comitetului Județean P.M.R. va lua cuvântul, lămurind importanța acestei acțiuni, foloasele ei pentru întregul popor muncitor și în special pentru țărănimea muncitoare, mobilizând-o în sprijinirea Comisiunii Comunale și a administratorilor numiți.

Comisiunea Județeană (și până la constituirea ei secretarul Comitetului Județean P.M.R.) va urmări ca să fie preluate acele gospodării care eventual au fost omise de pe tabele și care se încadrează în instrucțiunile date, luând aceleași măsuri ca și pentru celelalte. Ea va veghea ca să nu scape nici o proprietate declarată expropriată prin Decret, nici să se ia altele care nu se încadrează în prevederile legale.

Comisiunea Județeană va instrui delegații Partidului și viitorii administratori pentru selecționarea personalului existent la moșiile sau fermele expropriate, reținându-se cei buni și necesari iar ceilalți vor fi repartizați spre a fi reîncadrați în câmpul muncii.

În acest sens vor fi reținuți oamenii devotați regimului și personalul tehnic necesar exploatării ca: agronomi, contabili, mecanici etc., dacă nu sunt dușmani ai regimului.

Se atrage în mod deosebit atenția secretarului Comitetului Județean P.M.R. asupra conspirativității pe care trebuie s-o păstreze tot timpul pregătirii până la anunțarea prin radio a Decretului (care va avea loc în ziua fixată la orele 7 și 14).

El va veghea ca în operațiile de pregătire să nu fie folosit decât responsabilul de cadre, cel mult un alt membru al biroului (dacă este absolut nevoie) și 1-2 tehnici, de care va avea nevoie, cei mai devotați, bine verificați.

De asemenea Secretarul Comitetului Județean răspunde de întreaga desfășurare a acțiunii conform prezentelor instrucțiuni și a celor a Comisiunii Centrale.

După începerea operațiilor pe teren se va comunica zilnic telefonic Comitetului Central Direcțiunea Organizatorică desfășurarea acțiunii”[11].

Cele descrise mai sus au fost respectate cu strictețe, acțiunea de expropriere începând în noaptea de 1 spre 2 martie 1949, simultan la toate

[11] *Ibidem.*

localitățile unde existau moșii sau conace ce urmau să fie expropriate.

După cum se poate observa din prevederile Decretului 83/1949 și al instrucțiunilor emise către comitetele județene de partid s-a creat o Comisie Centrală, o comisie județeană și comisii comunale pentru fiecare proprietate expropriată.

Organizarea și coordonarea echipelor însărcinate cu desfășurarea acestei acțiuni era foarte importantă pentru a asigura surpriza totală pentru moșierii vizați si ducerea la îndeplinire a sarcinilor trasate.

Conform instrucțiunilor, în data de 1 martie 1949, au fost stabilite trasee clare pentru echipele angrenate în operațiunea de expropriere, fiind emise îndrumări pentru fiecare responsabil al traseului, cuprinzând comunele, modul de deplasare și timpii de parcurs[12].

Spre exemplu, responsabilul pentru traseul nr. 6 trebuia să ajungă la ultima comună din traseu la orele 21 și avea următoarele îndrumări: „Mașina nr. 6 plecă de la Turnu Măgurele, Școala țărănească la orele18. Transportă 28 de oameni însoțită de turismul nr. 6 având ca responsabil pe tovarășul Stanciu Ioan.

Tovarășul responsabil va fi atent să nu oprească în nici un caz mașina la primărie sau în sat pentru coborârea oamenilor, ci numai la marginea satului, unde oamenii vor merge pe jos la primărie.

Mașina va trebui să oprească la următoarele comune: Florica, Dracea, Ulmeni, Ologi, Furculești, Voevoda și Piatra. Atragem atenția tovarășului responsabil că la intrarea în Ologi se va face la stânga. Va trece prin Dracea, mergând înainte spre Florica, la marginea satului lasă oamenii și se înapoiază, lasă pe cei din Dracea și Ologi și merge mai departe spre Furculești. Trece prin Furculești, iar la ieșire face la stânga spre Spătărei-Ulmeni, lasă tovarășii în marginea comunei Bogdana se înapoiază prin Ulmeni -Furculești, lasă oamenii și continua drumul în jos spre Voevoda-Piatra.

Turismul va rămâne la Furculești, iar camionul la Piatra. Dacă va fi nevoie, la 2 noaptea va fi pus la dispoziția Miliției, iar dacă în îndeplinirea misiunii miliția are nevoie de transport la gară, veți face transportul la gara Lița. După ce Miliția își va termina misiunea veți folosi mașinile după nevoie fără a face risipă de combustibil”[13].

Proprietarii care au fost găsiți la domiciliu au fost ridicați de miliție și după o scurtă perioadă petrecută în sediile organelor de represiune sunt deportați în alte localități, foarte departe de cea de domiciliu.

Această atitudine față de proprietari, duritatea manifestată de autorități prin arestarea și deportarea acestora, constituia și un mijloc de presiune psihologic pentru societatea rurală românească.

[12] *Ibidem*, d. 10/1945, f. 46-47.
[13] *Ibidem*, f. 46.

Miliția județului Teleorman a întocmit un *tabelul nominal cu proprietarii găsiți prezenți la domiciliu, care au fost ridicați*, unde figurează un număr de 159 persoane, ce au fost arestate și apoi deportate cu domiciliu forțat în localitățile Râmnicu Vâlcea, Sibiu, Pitești, Râmnicu Sărat, Tecuci și Roman. De remarcat este faptul că nu au fost ridicați doar bărbații, ci familii întregi, inclusiv cu copii[14].

Într-o altă situație, întocmită tot de Miliția județului Teleorman, se regăsesc 23 de proprietari de moșii, care nu au fost găsiți la conace și au fost dați în urmărire prin Direcția Generală a Miliției[15].

Acțiunea de arestare și evacuare cu domiciliu forțat în alte localități a fost extinsă și la persoanele găsite la conacele din județ, care au avut legături, sub diferite forme, cu moșierii, fiind vizate un număr de 13 persoane ce au fost deportate în localitățile Pitești, Râmnicu Vâlcea, Sibiu și Fălticeni[16].

Calitatea acestor persoane în raport cu proprietarii conacelor expropriate era următoarea: socrii, cumnați, copii, profesori ai copiilor, nepoți, secretara proprietarului, menajeră, verișori[17].

Conform documentației existente în arhiva Comitetului Județean Teleorman al P.M.R., la nivelul județului Teleorman, în baza decretului nr. 83 din 2 martie 1949, au fost expropriate 245 de persoane, de la care au fost confiscate 10049,73 ha teren arabil, 272,81 ha fânețe, 49,03 ha grădini zarzavat, 279,04 ha pășuni, 20,09 ha livezi pomi, 181,03 ha vie, 2769,28 ha pădure, 6, 50 ha bălți și 246, 36 ha terenuri neproductive, însumând un total de14334, 68 ha, care au fost folosite pentru constituirea GAS-urilor din județ. Din păcate documentul este deteriorat și nu putem oferi informații cu privire la suprafața curților si orezăriilor confiscate[18].

În ceea ce privește conacele, conform aceleiași situații au fost expropriate 172 de conace, din care: 68 bune, 55 care necesită mici reparații, 40 care necesită mari reparații și 90 deteriorate[19].

Într-o altă *situație cu unitățile expropriate la 2 martie 1949*, întocmită de Direcția Agricolă a județului Teleorman, figurează expropriate următoarele terenuri, conace și inventar:

---

[14] BJTAN, fond *Prefectura județului Teleorman*, 115/1949-1951, f.102-103.
[15] *Ibidem*, f. 98.
[16] BJTAN, fond *PMR Comitetul Județean Teleorman*, dosar 10/1945-1950, f. 53.
[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem*, d. 133/1949-1950, f. 16-22.
[19] *Ibidem.*

I. Teren expropriat:

	Suprafața rămasă în 1945 (ha)	Vândut până la 02 martie 1949 (ha)	Expropriat la 2 martie 1949 (ha)
arabil	10829,29	726,53	9922,26
fânețe	253,89	-	285.89
grădini zarzavat	42,93	-	36.93
pășuni	229,63	3,40	226,22
livezi pomi	19,34	-	19,34
vii	173,84	-	178,85
păduri	2628,42	-	2573,05
orezării	46,26	-	115,63
curți	280,47	-	279,61
neproductiv	161,60	2,50	155,97
bălți	6	-	6
iazuri	0,50	-	0,5

II. Nr. Conacelor expropriate
Bune – 81; Mici reparații – 43; Mari reparații – 30; Distruse – 8; Total –162[20]

După cum putem observa situațiile centralizate diferă atât la numărul conacelor, cât și la suprafața expropriată. Este posibil ca situația reală să fie cea întocmită de Direcția Agricolă, instituția abilitată să organizeze activitatea agricolă, cei de la P.M.R., din exces de zel putând să exagereze cifrele, pentru a da satisfacție la nivel central.

Prin ordinul nr. 352 din 5 martie 1949, Comisia centrală de expropriere solicită dacă au fost preluări de moșii care nu au făcut obiectul exproprierii din 1945, Comisia județeană de expropriere răspunzând în data de 9 martie, precizând: „În județul Teleorman n-am avut decât un caz de preluare a unei moșii care nu făcuse obiectul exproprierii în 1945 și asupra căreia s-a revenit imediat ce am observat greșeala, adică a doua zi , 3 martie 1949.

Este vorba de chiaburul Ion Panaitescu din comuna Scrioaștea, proprietar a 24 de ha teren arabil și 30 de ha pădure. În ziua în care s-a făcut operațiunea de preluare a moșiilor și ridicare a proprietarilor, a fost luat și el și adus la Turnu Măgurele, la Comandamentul Miliției.

Comisia județeană de expropriere fiind sesizată că el nu a fost expropriat în anul 1945 și cercetând cazul a hotărât să fie pus în libertate și să se anuleze operațiunea”[21].

[20] *Ibidem*, d. 10/1945, f. 44-45.
[21] BJTAN, fond *Prefectura județului Teleorman*, d. 115/1949-1951, f. 112.

Din analiza comparativă a tabelului cu moșiile expropriate în baza Legii de reformă agrară nr. 187/1945, întocmit de Camera Agricolă Teleorman[22] și situația cu unitățile expropriate la data de 2 martie 1949 în baza Decretului nr. 83/1949[23] rezultă că un număr de 52 de proprietari de moșii nu sunt expropriați în anul 1949, în schimb apar expropriați un număr de 18 proprietari, cu suprafețe mai mici sau mai mari de 50 de ha ce nu au făcut obiectul Legii nr 187/1945, dar au fost expropriați cu Decretul nr 83/1949, ceea ce contrazice răspunsul înaintat de comisia județeană de expropriere.

Pe de altă parte, Secția Agricolă a Comitetului Provizoriu al județului Teleorman a întocmit un tabel suplimentar cu proprietarii expropriați în anul 1945, care nu figurează în situația proprietarilor expropriați în 1949, fiind vorba de un număr de 63 persoane[24].

În vederea transportării la București a valorilor ridicate de la moșiile expropriate, printr-un ordin din 6 martie 1949, semnat de Vaida Vasile, Ministrul Agriculturii și președinte al Comisiei Centrale de Expropriere, trimis Comisiilor Județene de Expropriere, se ordona luarea imediată a următoarelor măsuri:

„Valorile ridicate de la moșii si anume bijuterii, aur, bani, devize, obiecte de aur și argint vor fi împachetate de prefectul județului, în prezența directorului agricol județean și al directorului sau casierului Băncii de Stat, separat fiecare moșie. Se va face un inventar în 4 exemplare, iar pachetele inventariate și sigilate vor fi puse în lăzi. Se va dresa pentru fiecare ladă un proces verbal […] Lăzile vor fi transportate în prezența prefectului și a directorului agricol județean și depuse în depozitele Băncii de Stat. Ridicarea și transportul lăzilor se va face numai cu acordul nostru special”[25].

Prin adresa nr. 4 din 09 martie 1949, semnată de Prefectul Județului Teleorman, Comisia Județeană de Expropriere Teleorman aduce la cunoștința Comisiei Centrale de Expropriere faptul că pentru ridicarea obiectelor de valoare și artă de la moșiile expropriate au fost organizate patru echipe, dotate cu câte un autocamion și compuse din un delegate al P.M.R, responsabil gestionar și trei ostași de pază, la fiecare echipă fiindu-i repartizate două plăși.

Preluarea obiectelor se face de la administratorul moșiei pe baza de inventar și proces verbal, acestea urmând a fi depozitate la Turnu Măgurele, într-o casă de fier, unde se asigură pază cu trupe de la Centrul de Securitate din Turnu Măgurele[26].

Cu ocazia desfășurării operațiunilor de expropriere s-au făcut și alte abuzuri, printre acestea numărându-se confiscarea de bunuri ale altor persoane

[22] Idem, fond *PMR Comitetul Județean Teleorman*, d. 10/1945-1950, f. 33-42.
[23] Idem, fond *Prefectura Județului Teleorman*, d. 133/1949-1950, f. 16-22.
[24] Idem, fond *P.M.R Comitetul Județean Teleorman*, d. 133/1949-1950, f. 49-50.
[25] Idem, fond *Prefectura județului Teleorman*, d. 115/1949-1951, f. 120-121.
[26] *Ibidem*, f. 124.

sau a obiectelor personale casnice, exproprierea unor suprafețe de teren ale celor care nu intrau sub incidența legii, dar din diferite motive aveau legături cu moșierii.

Persoanele aflate în această situație au trimis cereri către Ministrul Agriculturii în care au solicitat analizarea situației lor și retrocedarea bunurilor confiscate, unele situații fiind revoltătoare.

Spre exemplu, soții Maria și Petru Ștefan Timofte, care erau domiciliați în Iași, „cu ocazia foametei din 1946, în primăvara anului 1947” au plecat ca să muncească pentru a se putea întreține, ajungând muncitori manuali la conacul moșierului Oroveanu Teodor din comuna Conțești. După doi ani de muncă averea lor se compunea din „puțină îmbrăcăminte, o vacă și 7 oi”, care au fost confiscate odată cu bunurile găsite la conacul moșierului respectiv[27].

O altă situație a fost cea a doamnei Paula Popescu din Alexandria, al cărei soț era șeful Poliției Alexandria, iar părinții au fost expropriați în baza Decretului 83/1949, aceștia predându-se la Comandamentul de Miliție Turnu Măgurele. Odată cu exproprierea bunurilor părinților săi au fost sechestrate și bunurile sale[28].

Prin ordinul Comisiei Centrale de Expropriere din cadrul Ministerului Agriculturii nr. 560216 din 06 mai 1949, înaintat comitetului Provizoriu al județului Teleorman, se dispune ca toate bunurile mobile intrate în patrimonial statului prin efectul Decretului 83/1949 se repartizează după cum urmează: „Bunurile cu caracter agricol sau care servesc scopurile agricole vor fi predate, dacă n-au fost predate până acum, imediat Gospodăriilor Agricole de Stat.

Diverse bunuri ca: mobilier, instrumente muzicale, diverse aparate, tablouri, covoare, lucruri de artă, lucruri de uz casnic, bunuri personal fie că se află depozitate în capitala județului, fie în conace sigilate sau în alte depozite vor fi preluate de Comitetul provizoriu al județului respectiv

Cererile de restituire a bunurilor imobile și terenurilor sunt de competența exclusiva a Comisiunei Centrale de Expropriere, unde urmează a fi trimise spre soluționare”[29].

Apariția acestui ordin a permis autorităților să poată soluționa numeroasele cereri și reclamații venite din partea cetățenilor care nu făceau obiectul actului normativ de expropriere și care își pierduseră agoniseala de-o viață.

O astfel de situație întâlnim la locuitorul Păune Roșu, din localitatea Florica. Acesta se adresează Ministrului Agriculturii, spunând că are o „familie compusă din soție și trei copii, din care unul este căsătorit. Cu respect vă rog să binevoiți a dispune să mi se restituie averea proprietatea exclusivă a mea, care

[27] *Ibidem*, d. 113/1950, f. 5.
[28] *Ibidem*, f. 18.
[29] *Ibidem*, f. 44-45.

mi-a fost inventariată din eroare, cu ocazia punerii în aplicare a Decretului nr. 83 din 02 martie 1949.

Obiectele inventariate din eroare și dreptatea cauzei mele rezultă din procesul verbal, alăturat, dresat în ziua de 19.04.1949, de biroul organizației de bază a P.M.R din comuna noastră

Titlurile de proprietate și documentele doveditoare că obiectele pretinse sunt proprietatea mea exclusivă se găsesc tot între obiectele inventariate.

N-am fost niciodată expropriat, sunt plugar cu întreaga mea familie, cu care în timp de muncă persistentă de ani de zile, am reușit să-mi acumulez, în mod cinstit, suprafața de 8 ha teren arabil.

De la 2 martie anul curent locuiesc pe la rude și nu am cu ce mă îmbrăca și cu ce să mă hrănesc, deoarece toată gospodăria mi-a fost reținută și inventariată”[30].

Cererea sus amintită poartă rezoluția secretarului prezidiului Marii Adunări Naționale, Marin Florea Ionescu, care dispune: „La Ministerul Agriculturii. A se cerceta temeinicia celor scrise în memoriu și să i se restituie obiectele de îmbrăcăminte și inventarul agricol care se dovedește a fi al petiționarului și nu a fost niciodată al proprietăresei Golescu. Casa și pământul rămâne expropriat”[31].

Desigur au fost și petiții soluționate favorabil, conform rezoluției existente pe cererile oamenilor.

Spre exemplu Ecaterina Pencovici, în vârstă de 82 de ani, din Alexandria, ce avea domiciliu forțat stabilit la Pitești, surprinsă de aplicarea decretului la ginerele său, Marin Zarzără, solicita „lucrurile personale, cufărul cu lucrurile de înmormântare, plapoma, saltea, patul și celelalte ale mele”, solicitare ce este aprobată[32].

O situație deosebită a reprezentat-o si cea a terenurilor expropriate cetățenilor care au cumpărat terenuri de la moșieri, dar au fost expropriați, considerându-se că acele suprafețe sunt parte a moșiei expropriate.

În vara anului 1949, persoanele deposedate de suprafețele agricole solicită restituirea terenurilor, Direcția Evidenței, Cadastrului și Circulației Bunurilor, întocmind un tabel cu un număr de 24 de cereri ale locuitorilor care au cumpărat terenuri din moșiile expropriate în baza Decretului 83/1949, de pe raza județului Teleorman[33].

Acțiunea din noaptea de ½ martie 1949 a avut ca finalitate eliminarea din viața economică a celor care reprezentau principalul pericol pentru regimul comunist, iar odată cu deposedarea de avere a moșierilor și izolarea acestora de

[30] *Ibidem*, f. 59.
[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem*, f. 89.
[33] *Ibidem*, d. 26/1949, f. 2.

societate, prin arestarea și stabilirea domiciliului forțat, era finalizată trecerea în proprietatea statului a celor mai importate pârghii economice. De asemenea, terenul agricol confiscat a fost folosit pentru constituirea Gospodăriilor Agricole de Stat.

SOME ASPECTS ABOUT THE IMPLEMENTATION OF THE DECREE NO 83/1949 IN TELEORMAN COUNTY

Abstract

Based on archive documents, this study presents the premeditated action of landowners expropriation, the organization of authorities to achieve this goal, and the dramas of the people affected by the issuance of Decree no. 83/1949.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

S. C. AUTOMOBILE DACIA-RENAULT S. A. - MOTOR AL ECONOMIEI ARGEȘENE ȘI NAȚIONALE (1989-2016)

ELENA STÂLPEANU*

Starea deloc pozitivă a Uzinei de la Colibași în perioada postdecembristă generată de decalajul tehnologic față de firmele cu profil identic din zona de Vest a continentului a fost evidențiată chiar de către economistul și fostul director Constantin Stroe, unul dintre foștii directori care au condus destinele firmei: „Am scris firmei Renault, reamintindu-i că în România există o fiică «vitregă», și am primit un răspuns foarte politicos de la fostul director de operațiuni internaționale că mă primesc în Franța cu echipa. Pe 7 martie 1990, m-am deplasat în Franța pentru a vizita uzina de lângă Lille. Acolo se fabrica Renault 19. Atunci am realizat diferența cosmică între ce însemna fabricație modernă de automobile și ce era la noi…".

În martie 1990, Constantin Stroe a adresat o primă scrisoare oficială directorului de Afaceri Internaționale (DAI) Renault, Jean-Marc Lepeu. Acesta a reprezentat punctul de plecare al multiplelor tentative care au marcat deceniul 1990. Numai că în acea perioadă, Renault era interesat de Skoda. Însă, după eșecul negocierilor cu Skoda, în decembrie 1990, a lăsat drumul liber lui VW. După un studiu de fezabilitate, care a durat mai multe luni, Renault nu a răspuns pozitiv acestei tentative din partea Dacia[1].

În intervalul 1991-1996, uzina „Dacia" a vândut modelul „Dacia 1325 Liberta", cu un profil derivat din „Daciei 1200" fabricat în anii '80. La trecerea unui deceniu, în anul 1995, uzina a conceput și vândut întâia versiunea integral românească sub denumirea „Dacia Nova". Din păcate, noul model avea un aspect demodat și din start avea de pierdut în fața concurenței.

În 1998, anul în care s-au aniversat trei decenii de la producerea primului automobil, Dacia, de pe porțile uzinei a ieșit autoturismul cu numărul 2.000.000. În același an este lansat motorul de 1,6 litri cu injecție monopunct produs de firma Bosch, ce a echipat Dacia Nova.

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] Dan Vardie, *Renault și Dacia de 10 ani împreună*, Imprimeria S.C. Arta Grafică S. A., București, 2009.

În anul 1999, firma „Renault" a cumpărat 51% din capitalul „Dacia" și a dat publicității știrea că va fi conceput un nou autoturism. Prin urmare, în 2000 a fost introdus pe piața automobilelor modelul SupeRNova, care a fost considerat un model mult îmbunătățit al „Daciei Nova". Automobilul SupeRNova era dotat cu un grup motopropulsor „Renault" de 1,4 litri M.P.I.

În cursul anului 2003, modelul „SupeRNova" a făcut loc modelului „Solenza", un concept de autoturism care a plecat de la cel al mașinii „SupeRNova". Uzina a fabricat două tipuri de motorizare, primul pe benzină cu capacitatea de 1,4 litri, asemănător cu cel care era dotat SupeRNova, iar cel de-al doilea, varianta diesel cu capacitatea de 1,9 litri.

Modelul Dacia Solenza[2]

În anul 2004 a fost stopată fabricarea tipurilor Berlină și Break, în schimb a fost lansat pe piață modelul „Logan", automobil cu o concepție total diferită, pentru ca în anul 2006, în același timp cu introducerea modelului „Logan MCV" a fost realizată prima modificare, elementele de noutate apărând în partea din spate a mașinii. Automobilul avea o înfățișare asemănătoare cu „Logan Steppe" expus sezonul de primăvară a anului 2006, fiind dotat cu un număr de 7 locuri.

În debutul lui 2007 a fost introdusă pe piața auto autoutilitara „Dacia Logan Van", proiectată cu numeroasele elemente asemănătoare cu cele ale modelului „Logan MCV". În același an 2007 s-a început producerea modelului „Logan Pick-Up", care era o utilitară solidă creată pentru micii antreprenori și comercianți. În cursul anului 2008, „familia Dacia" s-a lărgit prin introducerea modelului „Dacia Sandero", în timp ce variantele „Logan" și „Logan M.C.V." au primit un look nou.

---

[2] http://allfotocars.com/dacia-solenza.html

Modelul Dacia Logan[3].

Modelul Dacia Logan MCV[4].

În luna octombrie a anului 2009, firma „Automobile Dacia” a cumpărat societatea economică denumită „Auto Chassis International” (prescurtat A.C.I. România) achitând contravaloarea a 50,8 milioane de euro. Compania respectivă a fost creată în anul 1999 ca parte a Grupului „Renault”. Filiala firmei a fost înființată în anul 2002, obiectivul acesteia fiind punerea la dispoziție de piese către constructorul de la Colibași-Mioveni. La momentul tranzacției, firma număra 1.420 de angajați.

Perioada Salonului de Automobile de la Geneva din cursul lui 2010, firma din Colibași a expus „Dacia Duster”, întâiul model S.U.V. produs.

---

[3] http://www.cargps.ro.html

[4] http://www.dacia.ro/promotii/logan/

Societatea „Automobile Dacia” avea în componență următoarele entități: „Mașini Unelte Dacia”, „Motoare Dacia”, „Servicii Comune Dacia” și „Utilaje Dacia”, înființate în perioada premergătoare achiziționării uzinei „Dacia” de către firma Renault în anul 1999. Totodată, uzina mai avea în structură și firma „Transporturi Dacia” ce acoperea serviciile legate de transportul muncitorilor și a mărfurilor destinate fabricii, dar și firmele „Matrițe Dacia” și „Mecanica Dacia”.

Începând cu anul 2004, în societatea „Mașini Unelte Dacia” lucrau 32 de salariați, iar în societatea „Motoare Dacia” un număr de 2.305 angajați, în timp ce „Utilaje Dacia” activau un număr de 832 de angajați, iar „Matrițe Dacia” funcționa 222 de lucrători în 2011 cu o cifră a afacerilor ce însuma 7,5 milioane de euro în anul 2010.

Variante fabricate

Numele automobilului

Dacia Pick-Up
Dacia 1.100
Seria Dacia 1.300 - Pick-Up, Berlină, Break
Dacia 1.300 - cu modele Standard, Super, Lux, Lux Super
Dacia 1.301
Dacia 1.210
Dacia 1.310
Dacia 1.320
Dacia 1.325 - Liberta
Dacia 1.400
Dacia 1.410
Dacia Sport
Dacia 500 - „Lăstun”
Dacia 2000
Dacia D6 - „Estafette”
Dacia „Nova”
Dacia „SupeRNova”
Dacia „Solenza”
Dacia Pick-Up 1302, 1304 Pick Up, 1304 Drop Side, 1304 King Cab, 1307 Double Cab, 1309 - între anii 1975 și 2006
Dacia „Logan”
Dacia „Logan MCV”
Dacia „Logan VAN”
Dacia „Logan Pick-Up”
Dacia „Sandero”
Dacia „Sandero STEPWAY„
Dacia „Duster„

Prototipuri

Dacia „Sport-Brașovia” în anul 1979
Dacia MD87 în 1987
Dacia 1300 cu motor diesel
Dacia „Star” în 1991
Dacia Nova MPV în 1998
Dacia D33 în 1997
Dacia „Logan Steppe” în 2006
Dacia „Logan Pick-up”
Dacia „Duster” în 2009
Dacia „Convertible” în 1987

În decursul lunii mai a anului 2014, societatea „Dacia” a scos din fabricație automobilul cu nr. 5 milioane pe o perioadă de 46 de ani din momentul fondării. Comparativ, în 1998 se produseseră două milioane de autoturisme - Dacia 1307 cu o dublă cabină -, în cei 16 ani următori s-a depășit 3 milioane de autoturisme. Automobilul cu cifra 5 milioane a fost din modelul „Dacia Duster”.

În țara noastră, trebuie precizat faptul că cota de piață a firmei „Dacia” s-a cifrat la procentul de 26,1% în cursul anului 2008, păstrându-și poziția de lider, secondată de firma de Skoda, ce a deținut o cotă de piață în procent de 7,4%.

Raportat la Franța, cota de piață a modelelor produse de firma „Dacia” a fost de 4,6% în anul 2010, cu un număr de 104.642 de noi înmatriculări, un procent de 2,7% în anul 2009, adică cu 66.000 de automobile și un procent de 2,3% în decursul anului 2008.

Pe piața spaniolă, cota de piață a companiei „Dacia” a fost în procent de 2,14% în decursul anului 2010, ceea ce a reprezentat 21.392 de unități comercializate, comparativ cu o cotă în procent de 0,91% în anul 2009, ceea ce a reprezentat 8.725 de automobile comercializate.

Enumerăm în continuare, cifrele de automobile vândute în diferiți ani: în 2012, 359.822 mașini; în 2011, 343.233 de mașini; în 2010, 348.723 mașini, dintre care 325.346 de autovehicule și un număr de 23.377 de autovehicule comerciale ușoare; în anul 2009, un număr de 311.282 de mașini; în anul 2008, 258.372 de automobile, iar în 2007, 230.473 de exemplare. În 2010, cifra a fost de 348.723 automobile, dintre care uzina „Dacia” a comercializat 110.000 automobile în Hexagon (Franța), 40.500 unități destinate Germaniei, cifra de 21.930 de automobile în Italia, un număr de 21.739 pentru Spania, 18.578 în Algeria, 19.167 în Turcia, 18.087 în Maroc. Pe anul 2009, cifra a fost de 311.282 automobile, iar firma „Dacia” a comercializat 84.708 exemplare în Germania, adică cu un procent de 2,13 % al cotei de piață, o cifră de 65.956 exemplare în Franța, cu o cotă de piață de 2,5 %, 41.862 automobile în țara

noastră (un procent de 28,9 %), 21.739 în Italia (adică 0,93 % cotă de piață), 9.030 în Spania,18.112 unități în Maroc, alte 17.327 unități în Algeria și 9.727 în Turcia.

Automobilul „Dacia Logan” este fabricat și în Maroc, la Somaca (Casablanca).

Cifra de afaceri a uzinei „Dacia” între anii 2003 și 2012 s-a situat la următoarele valori

În 2003	La cifra de 360 milioane euro
În 2009	La cifra de 2,1 miliarde euro
În 2011	La cifra de 13,17 miliarde lei
În 2012	La cifra de 12,74 miliarde lei
În total un venit net în anul 2009	La cifra de 54 milioane euro

Referitor la situația automobilelor destinate exportului, firma „Dacia-Renault” a livrat în 2013 unități în valoare de 3,6 miliarde de dolari. Raportat la anul 1989, exporturile totale ale țării noastre au fost evaluate la suma de 5,9 miliarde de dolari[5].

„Dacia” a atins în cursul anului 2014 cifra de 511.465 de unități comercializate, adică cel mai de vârf succes al ei. Uzina de la Colibași face astfel parte din grupul elitist al firmelor care comercializează peste o jumătate de mașini pe an. Această cifră de vânzări, cu peste un procent de 19% comparativ cu cel marcat în 2013.

Într-o piață a automobilelor noi care se plasează în continuare sub nivelul de 100.000 de autoturisme anual, sensibil sub capacitatea de producție, uzina „Dacia” a obținut o sporire a unităților comercializate cu 19%, adică până la 29.625 exemplare, comparativ cu cifra de 24.890 de unități livrate în anul precedent. Succesul respectiv i-a adus firmei din Colibași-Mioveni o cotă de piață în procent de 31,2%, dar și întărirea poziției dominante pe piața auto din țara noastră.

Având o paletă întreagă de tipuri de autoturisme, care reușește să satisfacă nevoile segmentului de vânzări auto din țara noastră, firma „Dacia” identifică maniera de a fi atractivă pentru cumpărătorii din zona particulară. În premieră după o perioadă lungă de timp, procentele destinate „Programului de reînnoire a parcului auto național - Remat” s-au terminat destul de repede. Fapt notabil în acest sens, uzina „Dacia” a livrat un număr de mașini care a constituit 50% din programul total respectiv.

[5] www.daciagroup.com sau www.dacia.ro

În 2014, absolut toate modelele produse de firma din Mioveni au ocupat poziția de top la categoria ei. Depășind numărul de 11.300 de autoturisme livrate, adică un procent de 38% dintre toate vânzările realizate, modelul „Logan" berlină a continuat să-și mențină poziția de lider la vânzări în gama autoturismelor „Dacia" în țara noastră. Pe parcursul lunii iunie a anului 2014, modelul „Logan" a cunoscut o extindere prin introducerea seriei cu caracter limitat intitulată „Logan 10 ani".

La varianta MCV s-au mai produs încă 2.646 de mașini, ceea a dus la transformarea acesteia în cel mai bun model break la categoria vânzări. Modelul „Duster" a deținut poziția a doua a topului vânzărilor cu cele 6.134 autoturisme. Modelul „Sandero", și cu varianta „Stepway", a obținut locul I la categoria „B-hatch" cu cele 5.000 de bucăți comercializate și ocupă un loc trei în totalitatea mașinilor livrate clienților.

Și în anul 2014, uzina „Dacia" s-a aflat în expansiune pe piețele europene și internaționale. În anul respectiv, cifra de autoturisme comercializate s-a ridicat la 481.840 de mașini, cu un procent de 19% superior comparativ cu anul 2013. Firma de la Colibași-Mioveni a ocupat în 2014 un procent de 0,4 puncte dobândind 2,5% din întreaga piață a regiunii.

Cu cifra de 106.000 mașini vândute, Franța constituie cea mai importantă piață de desfacere străină pentru firma „Dacia" și ocupă 4,88% din cota de piață, fapt care o situează pe poziția a 5-a în clasamentul mărcilor comercializate în țara respectivă, după mărcile firmei Volkswagen. Succesul respectiv a fost obținut cu modelele Sandero (care a reprezentat al treilea tip de mașină în topul celor mai bine vândute în rândul clienților particulari) și Duster.

Spania a constituit a treia destinație pentru exporturile „Dacia" cu cele 46.000 de autoturisme comercializate, cota de piață fiind în procent de 4,7%, ceea ce a constituit cel mai mare succes de când modelele „Dacia" au început să fie vândute în spațiul statal respectiv. În acest context, precizăm faptul că Sandero a fost cel mai vândut modelul către clienții particulari din țara respectivă.

Italia s-a situat pe poziția a patra în topul vânzărilor „Dacia" cu puțin sub 40.000 de mașini comercializate și o cotă de piață cu un procent de 2,7%. În țări precum Turcia, Algeria și Maroc, firma de la Colibași-Mioveni a livrat câte 30 000 de mașini în fiecare din ele.

În Regatul Unit al Marii Britanii, uzina a comercializat pe parcursul anului 2014 circa 24.000 de bucăți, cifră care a situat Regatul Unit pe poziția a opta în ierarhia de vânzări a firmei „Dacia-Renault".

Și în anul 2015, uzina „Dacia" și-a păstrat și întărit postura de cel mai important producător și vânzător de mașini din țara noastră, succes asigurat de calitatea și prețurile produselor.

Fapt deja menționat, oferta „Dacia” a fost extinsă în 2014 prin lansarea seriei limitate „Logan 10 ani”, însă în 2015 în țara noastră au fost introduse variantele „Stepway” ale modelelor Lodgy și Dokker.

În anul 2015, „Dacia” a bătut un nou record de vânzări, volumul vânzărilor ajungând la 550.920 de unități, cu un procent de 7,7% în plus comparativ cu statistica vânzărilor din 2014.

Saltul respectiv a fost produs de performanța deosebită a întregii game Dacia, trei dintre modelele mărcii, Sandero, Logan și Duster, au avut vânzări care au depășit 100.000 de autoturisme.

În anul 2015, uzina „Dacia” a obținut cea mai ridicată rată a vânzărilor din ultimii patru ani. Cele 36.946 de autoturisme vândute, adică + 24,5% comparativ cu valorile vânzărilor din 2014, uzina „Dacia” și-a întărit postura de lider pe piața din țara noastră, ceea ce a însemnat 30% din vânzările de automobile noi.

Și în anul 2015, în cadrul „Programului de reînnoire a parcului auto național - Remat” „Dacia” și-a păstrat postura de lider. Comenzile către „Dacia” în cadrul programului, în mod special cele venite din partea clienților persoane fizice, s-au ridicat la 11.500 de automobile.

Managementul firmei „Dacia” a fost performant căci s-a adaptat la cerințele companiilor care au flote auto, acestea fiind atrase de calitatea produselor și atractivitatea prețurilor automobilelor. La această rețetă a succesului adăugăm serii limitate, noi versiuni, echipamente noi, toate aceste elemente au făcut ca fiecare model produs de firma „Dacia-Renault” să se plaseze în anul 2015 în postura de lider la categoria lui. Cu cele 16.100 de automobile comercializate, firma a produs 43% din vânzările totale de mașini din țara noastră. Marca „Logan berlină” a rămas cel mai bine vândut produs al „Dacia” pe piața auto din România. În același an 2015, gama „Logan” a fost extinsă cu o nouă versiune care a primit numele de „Prestige”.

Cifrele unităților comercializate de „Dacia”
pe fiecare model în cursul anului 2014

Denumire model	Autoturisme
Logan berlină	11.349
Sandero (inclusiv Stepway)	4.957
Logan MCV	2.646
Dokker	1.700
Duster	6.134
Lodgy	638
Dokker VAN	2 201
Un total de	**29.625**

Cele primele 10 state în care automobile produse de „Dacia” au fost exportate în 2014		
	Numele țării	**Autoturisme**
1	**Franța**	105.893
2	**Germania**	50.704
3	**Spania**	45.986
4	**Italia**	39.964
5	**Algeria**	39.741
6	**Turcia**	34.469
7	**Maroc**	33.734
8	**Marea Britanie**	23.862
9	**Belgia**	18.000
10	**Polonia**	14.689

Vânzările record ale berlinei „Logan” au fost asigurate și de varianta MCV, căci prin cele 3.111 de mașini vândute a devenit cel mai căutat model break din țara noastră. Modelul „Duster” a deținut a doua poziție prin cele 7.271 mașini comercializate. SUV-ul gamei „Dacia” a lansat în ultimul trimestru al anului 2015 o serie limitată denumită „Duster connected by Orange”.

Ierarhia modelelor comercializate de „Dacia” în țara noastră în cursul anului 2015

Modelul „Dacia”	Autoturisme comercializate în 2015	Autoturisme comercializate în 2014
Sandero (inclusiv Stepway)	5.562	4.957
Logan berlină	16.119	11.349
Logan MCV	3.111	2.646
Dokker	2.003	1.700
Lodgy	697	638
Dokker VAN	2.183	2.201
Duster	7.271	6.134
În total	**36.946**	**29.625**

Clasamentul celor 10 piețe auto externe în care Dacia a livrat autoturisme în anul 2015		
	Țara în care s-a realizat exportul	**Cifra autoturismelor**
1	**Franța**	100.035
2	**Spania**	55.168
3	**Germania**	47.453
4	**Italia**	46.792
5	**Turcia**	44.812
6	**Algeria**	40.688
7	**Maroc**	37.392
8	**Marea Britanie**	26.267
9	**Belgia**	17.000
10	**Polonia**	14.906

Sandero (inclusiv versiunea Stepway) domină detașat segmentul B-hatch şi, cu aproape 5.600 de unități, se plasează pe locul al treilea în clasamentul pe modele.

La rândul lor, modelele Lodgy și Dokker au înregistrat vânzări în creștere în 2015, susținute în bună măsură de succesul noilor versiuni Stepway.

Și în anul 2015, „Dacia" a fost în expansiune în ceea ce privește vânzările pe piețele internaționale, având în vedere cele 513.974 de mașini comercializate, cu un procent de 6% superior raportat la anul 2014.

Ca și în anul 2014, însă cu o cifră schimbată de 100.000 de automobile vândute, Franța s-a menținut în topul statelor care au achiziționat produsele firmei din Mioveni. Precizăm faptul că cota de piață „Dacia" s-a ridicat la 4,36%, aspect care o situează pe poziția cinci 5 în clasamentul celor mai căutate mărci din Franța, pe locul patru aflându-se Volkswagen. Demn de notat aici, faptul că Dacia Sandero s-a bucurat de un succes deosebit căci s-a găsit pe locul 9 în ierarhia celor mai bine comercializate modele auto din Franța în anul respectiv.

Pe locul doi al exporturilor „Dacia" s-a poziționat Spania prin cele 55.000 de autoturisme achiziționate de către locuitorii statului respectiv, ceea ce a însemnat o cotă de piață de 4,6%.

Pe locul trei s-a situat Germania cu depășirea cifrei de 47.400 de mașini, apoi pe locul patru Italia, unde uzina a livrat 46.800 de autovehicule. În Regatul Unit al Marii Britanii, firma „Dacia-Renault" a comercializat în 2015 aproximativ 26.300 de automobile, ceea ce a făcut ca piața auto engleză să ocupe locul opt în livrările pentru export ale firmei din Colibași-Mioveni[6].

---

[6] http://www.daciagroup.com/presa/comunicate-de-presa/2016/dacia-a-vandut-peste-550-000-de-vehicule-in-2015.

Repere din istoria Uzinei „Dacia-Renault”

În anul 1966, ca o consecință a semnării parteneriatului între statul român și firma „Dacia-Renault” au început lucrările la Uzina „Dacia” din Colibași-Mioveni; - 1968, pe data de 20 august, de pe linia de montaj a fost expus primul automobil: „Dacia 1100”; - 1969 a fost demarată producția modelului „Dacia 1300” după licență „Renault 12”; - 1970-1980, uzina din Colibași-Mioveni a reușit să proiecteze și să fabrice numeroase variante de autoturisme plecând de la modelul „Dacia 1300”; - 1985 a fost introdus pe piață versiunea „Dacia Lăstun”, însă din cauza a numeroase inconveniente tehnice și cele legate de confort, mașina a încetat să mai fie produsă în anul 1991; - 1995 s-a început comercializarea modelului „Dacia Nova”, automobil considerat a fi o creație sută la sută a inginerilor de la „Dacia”; - 1999, uzina „Dacia” Colibași-Mioveni a fost achiziționată de celebrul Grup „Renault” care a făcut publică intenția de a produce un automobil cu prețul de achiziție în jurul sumei de cinci mii de euro; - 2000 a fost expus și introdus pe piața auto din România automobilul „SupeRNova” derivat din varianta „Nova”, care a fost dotat cu un motor de 1,4 litri produs de către firma mamă franceză; - 2003 „Dacia” a început producția automobilului „Solenza”, în fapt o îmbunătățire a variantei „SupeRNova”; - 2004, producătorul de autoturisme de la Colibași-Mioveni a adoptat decizia de a nu mai fabrica modelele „Berlină” și „Break” din gama „Dacia 1300”; - 2004 a fost lansat pe piața auto modelul „Logan”, iar la scurt timp acesta a înregistrat un succes notabil prin numărul de exemplare vândute; - În primăvara anului 2006 a fost expus întâiul concept al mărcii „Dacia”, care a primit numele de „Dacia Steppe”, iar în decursul lunii octombrie a aceluiași an a fost lansat modelul „Dacia Logan MCV”; - 8 decembrie a anului 2006 a fost produs cel din urmă model „Dacia Pick-Up”, însă s-a început fabricarea unui model derivat din „Logan”; - 23 ianuarie 2007 a fost introdusă pe piața auto „Dacia Logan Furgonetă”, variantă ce a substituit „Dacia Pick-Up”; - Pe data de 5 octombrie 2007 a fost expus modelul „Logan Pick-Up”; - 4 martie a anului 2008 a fost lansat oficial modelul „Dacia Sandero”; - 1 iulie 2008 a fost expusă „Dacia Logan facelift”; - 1 octombrie 2008 au apărut versiunile diesel ale „Daciei Logan facelift”; - 3 octombrie a anului 2008 a fost introdus pe piața auto modelul „Dacia Logan MCV facelift”; - în primăvara anului 2009, producătorul român de autoturisme a expus conceptul „Dacia Duster” în cadrul renumitului Salon Auto de la Geneva; - în primăvara anului 2010 a fost lansat modelul de serie „Dacia Duster”; - 2012 uzina „Dacia” a început fabricarea monovolumului „Dacia Lodgy” expus în primăvara aceluiași an la Salonul Auto de la Geneva, iar în luna iunie 2012 s-a produs și lansarea în România.

În a doua parte a anului 2012, în cadrul Salonului Auto de la Paris, producătorul român de autoturisme a făcut cunoscut publicului internațional primul ludospace denumit „Dacia Dokker”, precum și noua variantă a modelului „Dacia Logan”[7].

AUTOMOBILE DACIA-RENAULT LTD. – AN ENGINE FOR ARGES COUNTY AND NATIONAL ECONOMY (1989-2016)

In 1966, as a consequence of the signing the partnership between the Romanian state and the "Dacia-Renault" company, the works started at "Dacia" plant in Colibaşi-Mioveni.

- 1968, on 20th August, the first car “Dacia 1100” was exposed on the assembly line; - 1969 the production of the "Dacia 1300" was started after the license "Renault 12”; - 1970-1980 the factory in Colibaşi-Mioveni managed to design and manufacture many variants of cars starting from the model "Dacia 1300”; - 1985 the "Dacia Lăstun" version was introduced on the market, but due to numerous technical inconveniences and comfort problems, the car ceased to be produced in 1991; - 1995 it began the selling off the "Dacia Nova", a car considered to be a hundred percent of the engineers’ from "Dacia”; - 1999 the "Dacia" Colibaşi-Mioveni plant was acquired by the famous "Renault" Group, which made public the intention to produce a car with the purchase price around the sum of five thousand euros.

Dacia Automobile Company included the following companies: "Dacia Machines", "Dacia Engines", "Dacia Joint Services" and "Dacia Equipment", established in the period prior to the acquisition of the "Dacia" factory by Renault in 1999. At the same time, the plant also had the company "Transport Dacia" covering the services related to the transport of workers and goods destined for the factory, but also the companies "Matriţe Dacia" and "Mecanica Dacia".

Since 2004, 32 employees have been working in "Dacia Machine Tools" Company, while in the company "Motoare Dacia" a number of 2,305 employees, while "Dacia equipment" employed 832 employees, and "Matriţe Dacia" there were 222 workers in 2011 with a turnover of 7.5 million euros in 2010.

Having a whole range of types of cars, which manages to meet the needs of the automotive segment in our country, Dacia identifies the way to be attractive to buyers in the private area.

[7] www.daciagroup.com sau www.dacia.ro;www.wikipedia.ro.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA A DOUĂ CĂRȚI DIN COLECȚIILE BIBLIOTECII MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI: *PANONIA: HISTORIA CHRONOLOGICA* (FRANKFURT, 1596) ȘI *OCTOIH* (BUCUREȘTI, 1792)

OVIDIU EUGEN MOȚ*

Bunurile culturale mobile la care ne referim au avut în comun, pe lângă apartenența la colecțiile Muzeului Municipiului București și restaurarea în cadrul aceluiași plan de restaurare anual[1], aceeași stare de conservare, același set de degradări.

În ambele situații principalele degradări au presupus mai întâi scoaterea cărții din spațiul inițial de protecție, spațiu creionat de grija unui proprietar pentru colecția sa. În afara acestui spațiu, bunurile culturale mobile au fost conservate în medii improprii, în care constanta naturală a fluctuațiilor de temperatură și umiditate și accidentul au condus la atacul bacteriologic și fungic, și – în ultimă instanță – la pierderea integrității cărților. Ajunse, în anii 60 au secolului XX în proprietatea unor persoane care le-a apreciat valoarea, dar fără cunoștințe temeinice în ceea ce privește modul de conservare a acestor bunuri culturale mobile, acestea au fost relegate, și s-a încercat, în cazul lucrării *Panonia: Historia Chronologica* (Frankfurt, 1596) o completare filă empirică.

Relegarea a urmărit asigurarea unui minim de conservare, *Panonia: Historia Chronologica* fiind legată pe scoarțe de mucava în pergamoid roșu, după ce anterior fusese completată fila empiric și tăiat corpul cărții neprofesionist la un papșer neascuțit, în vreme ce *Octoihul* (București, 1792), s-a bucurat de atenție doar în privința legăturii: a fost legat în piele tăbăcită cu crom, pe scoarțe de carton, cotorul prezentând binduri false, realizate din carton. În această stare au intrat cele două cărți în colecțiile Bibliotecii Muzeului Municipiului București.

Dacă istoricul lucrării *Panonia: Historia Chronologica*, 1596, (Inv: 1237), este mai greu de reconstituit, lipsind notițele marginale (obișnuite, la cartea noastră veche, în special la literatura religioasă), în cazul *Octoihului*, 1792

* Muzeul Municipiului București.

[1] Restaurarea celor două bunuri culturale mobile a fost realizată în cursul anului 2017.

(Inv: 1470) știm că a fost primit de eclesiarhul Dionisie, slujitor al Sfintei Mitropolii din București de la mitropolitul de Sidis, Grigorie. Acesta a primit cartea nelegată, căci acesta o leagă la 1794. Cartea ajunge apoi în proprietatea unui diac din Sadu (jud. Sibiu), de la care este cumpărată cu „17 florinți" de popa Iosif din Căstău (jud. Hunedoara), unde rămâne pe parcursul secolului al XIX-lea, conform însemnărilor dascălului, ulterior cantorului Ion Samoilescu, de la 1856 și 1888[2].

În ceea ce privește suportul, nu au fost identificate informații notabile. Chiar dacă vorbim de o diferență de două secole între tipărirea celor două lucrări avem aceeași situație care se va regăsi și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cartea occidentală este tipărită uniform, pe același tip de hârtie (provenit de la aceeași moară, cu urme de sită diferite, în funcție de dotările acesteia), în vreme ce cartea moldo-valahă este tipărită pe „hârtie de adunătură" adesea. Rareori identificăm un singur filigran la cartea veche românească. În cazul *Octoihului* (București, 1792, inv. 1470), deși vorbim despre hârtie „tricapello" venețiană, aceasta a fost produsă într-un interval de câteva decenii. Explicația o oferă dimensiunea pieței hârtiei.

Monopolul tiparului în Țara Românească și Moldova, frecvența mică a tipăririi cărților, lipsa unui producător intern de hârtie, impune un import de mică anvergură. De asemenea, importul prin case de negoț, comisionari, presupune achiziția hârtiei din mai multe surse. Uneori sunt solicitate și servicii suplimentare, adică „tăierea hârtiei", fiind urmărită dimensiunea zațului[3]. Desigur, acest lucru trebuie corelată cu producția internă de hârtie, prezentă în Țara Românească la finele secolului al XVIII-lea, dar departe de a satisface necesarul tiparului, fără a mai aminti de nevoile administrației și ale vieții cotidiene.

În august 1776 Alexandru Ipsilanti, domnul Țării Românești emite hrisovul de înființare a unei „harturghii"[4], pe moșia Fundeni, a vistiernicului Dumitrașcu Racoviță și o alta pe cursul Leutei, moșia Batiștei a schitului Turbați, jud. Prahova[5]. Cel puțin una dintre aceste mori a funcționat, cea de pe moșia

[2] Ștefania-Cecilia Ștefan, *Catalogul cărții românești vechi și rare din colecția Muzeului Municipiului București (1648-1829)*, cIMEc – Institutul de Memorie Culturală, București, 2008, p. 88.

[3] „5 Februar 1796. Stoian Post[elnic], zet H[agi] Matei ot Pitești. Paharnicul Iordache Filipoliti cere 2 topuri de hârtie… Dar i-au spus părintele episcopul Argeșului că marginile la astfel de hârtie nu sunt tăete… Să dai la meșteri ce leagă cărțile, ca să-i taie marginele". Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri și negustori olteni și munteni către Casa de negoț sibiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii*, București, Atelierele grafice Socec & Comp, 1906, p. 32.

[4] Vezi discuția asupra termenului la Florin Vasilescu, *Din hrisoave: Cuvintele harturghie și hărturărie (?)*, în Limba Română", LXIII, nr. 1, 2013, p. 20-25.

[5] V. A. Urechia*, Istoria Românilorŭ, Seria de volume pentru 1774-1786,* Tom II, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1892, p. 166; Hrisovul harturghiei în Idem, Tom I, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1891, p. 95, nota 2, p. 96-97.

Fundeni (înființată chiar din timpul domniei lui Scarlat Ghica, la 1765-1766), documentată cu filigranul reprezentând stema Țării Românești și literele grecești ΑΛ ΥΨ ΒΒ = Alexandru Ipsilanti Voievod[6].

La rândul său, Alexandru Constantin Moruzi înființează, prin hrisovul din 16 ianuarie 1796, Moara de hârtie de pe Sabar sau Moara de la Cațichi[7] . Moara de la Cațichi, documentată prin filigranul hârtiei produse aici (Acvila țării Românești și inițialele domnului АЛ. МР. В. В. = Alexandru Moruzi Voievod, intră în proprietatea Mitropoliei[8] și din 1798 pierde scutelnicii, adică cele 40 lude, redistribuiți la o fabrică de postav[9].

La 30 septembrie 1799 Alexandru Constantin Moruzi reîntărește hrisovul morii de hârtie de la Cațichi[10]. Oricum ar fi stat lucrurile producția internă de hârtie era mică și efemeră, realitatea fiind contrară unor afirmației „toate cărțile de la 1796 la 1806 au fost tipărite pe hârtia de la Cațichi”[11], pentru că în cazul cărților tipărite în această perioadă în Țara Românească, hârtia de slabă calitate de la Cațichi (probabil din cauza grăbirii timpului de putrezire a cârpelor) apare absolut întâmplător, fundamentală fiind hârtia venețiană[12].

De la începutul secolului XIX, în catastifele vamale apar următoarele sortimente de hârtie importate: „Leon, Tercapela, Boța, hârtia roză, hârtia cea mare turcească albă și văpsită”[13].

---

6 Lia Brad Chisacof, *Filigranul hârtiei produse în timpul primei domnii a lui Alexandru Ipsilanti*, în “Limba Română”, anul LX, nr. 4, 2011, p. 541-546.

7 Hrisovul publicat în V. A. Urechia*, Istoria Românilorŭ, Seria 1786-1800*, Tom III, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1893, p. 300-303, nota 3

8 Al Papu Ilarian, *Tesauru de Monumente Istorice pentru Romania atâtu din vechiu tipărite câtu și manuscripte cea mai mare parte străine,* Tom II, Bucuresci: Tipografia Nationale a lui Stefan Rasidescu, 1863, p. 184

9 V. A. Urechia, *op. cit*., Seria 1774-1800, Tomul VII, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1894, p. 210

10 Idem, Seria 1786-1800, Tom IV, Lito-Tipografia Carol Göbl, București, 1893, p. 692

11 Aurel Dâmboiu, *De la piatră la hârtie*, București: Editura Științifică, 1964, p. 315

12 Desigur, afirmațiile acestea nu trebuie generalizate, fiind bazate strict pe relația directă, în cadrul laboratorului de restaurare cu hârtia de epocă. Iar ceea ce poate fi valabil la un volum, nu este obligatoriu să privească tiraje întregi, atât cele inițiale, cât și tirajele suplimentare, executate de tipografi pentru sine, conform clauzelor contractuale. Din păcate, urma sitei pe hârtie este, de regulă, neglijată în cadrul procesului de restaurare în multe laboratoare din țară, pierzându-se astfel ocazia înregistrării unor informații prețioase. Aceste informații pot constitui o bază de argumentare pentru istoria hârtiei: importurile, producția internă, consumul, calitatea, în Principate, în diferite epoci.

13 V. A. Urechia, *op. cit*., Seria 1800-1830, Tom IX, București, 1896, p. 509; Idem, Seria 1800-1834, Tom XI, București, 1900, p. 250, 606, 632-633

***PANONIA: HISTORIA CHRONOLOGICA*, 1596.** (INVENTAR: 1237)

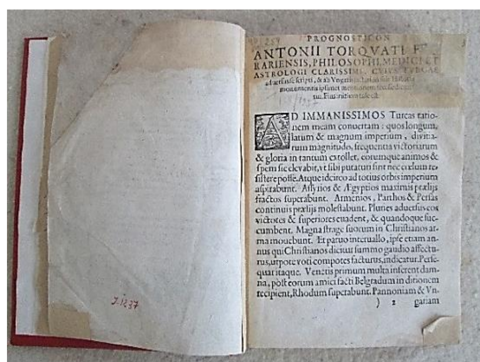
(Johan Adam Lonicer, [Levinus Hulsius], [Gothard Artus][14], Jean Jacques Boissard, Franckfurt, 1596, ***PANNONIA// HISTORIA CHRONOLOGICA//RES PER VNGARIAM, TRANSYLVANIAM//Iam inde a costitutione Regnorum illorum//usq, ad Invictiss. Rom. Im. RODOLPHUM II//Vngariae Regem Christianum XXXX,//& Sereniss. SIGISMVNDUM Bathorium Trans. &c// Ducem, maxime vere hoc bello gestae://Vitae item acta &Victoria reliquorum//eius belli Procerum per T.//As Privatum C.//ICONES//Geuinae Regum, Ducum & Procerum//eiusdem militiae//Tabula Chorographica Vngariae toti nova//quaedam Topographica et quaedam Historicae//effigiationes artificiosae: Index rerum//memorabilium//Omnia in aes eleganter incise et recens//evulgata per Theodorv de BRY Leodien,//Civem Francf. ad Moenum./Francf. A°. M.D. XCVI.)***[15].

TEHNICA	Tipar
MATERIALUL	Hârtie Manuală cu linii de apă și filigran
DIMENSIUNI:	legătura: 18,5x14,5; corp carte 17,7 x 14 cm; Dimensiuni după intervenție: 15,4x20,4x1,3; Dimensiuni legătura: 16,4x21,7x3,3 cm.
Grosime hârtie	11µm
PH	inițial 6,2 PH după intervenție 7,1
PROVENIENTA	Biblioteca MMB
Format	4°, fascicole de 4 pagini, doua alfabete> A-Z si Aa-Ff3
Paginație	230p si 15 gravuri din care 4 intercalate in text si 11 ca foi separate (recto in volum)
Gravuri	Volumul cuprinde următoarele gravuri : **Pagina de titlu,** chenar cu 10 registre (5 stânga: Rodolph II. R. Imp; Mathias Arch. Av; Cristoph. A Tevf. B; Io. Medices Floret; si 5 dreapta: Maximil. El. Rex. Pol; Sigismvnd Dux Tra(n)s; Carol Princ A Masf; Nicola A Palf Bar) și două registre (superior: Stema stilizata a Ungariei;

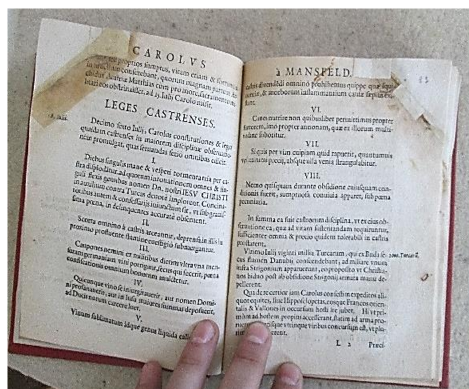
[14] Michael van Groesen, *The Representations of the Overseas world in the De Bry Collection of Voyages (1590-1634),* BRILL, Leiden, Boston, 2008, p. 427-428.

[15] La aceeasi data (1596) cartea a fost tiparita si in limba germană, într-o forma adăugită, având 394 p. si un Index de 4 pagini. Titlul german: *HISTORIA CHRONOLOGICA// PANNONIAE:// Ungarische und Siebenbürgische Hi-// storia, was Sich denen Landen, seyt der// Südflut hero, biß auff jetztregierende Rö. Keys.// Mt. Rudolphum III den XXXX Cristlichen König in// Ungarn, und Sigismundum Bathorium Heertzogen in Sie-// benbürgen, etc Fürnemblich aber jetztwerenden Kriegß-//händeln, denckwürdiges begeben. Darinen obgemeldter// Potentaten Kriegßfürsten und Feldobersten, Leben, Ri-//tterliche, Thaten, und wider den Türcken newlischer jetzt// erhaltene Victorien, außfürlich// angeordnet:// Durch T. An Privatum C.//….*

	inferior: Stema stilizata a Austriei; două reprezentări ale cetății **Giurgiu** (v O si Q) și **Cometa** (p. 112) **Sultan Mvrat Chan, Rudolph II D. G. Rom. Imp, Sinan Bassa, Mathias Archidux Austriae, Nicolavs Palfivs, D. D. Cristophorvs, Carolvs Mansfeldiae, Ioannes Medices, Sigismundus Transilvania Valaqviae et Moldaviae Princeps, Sultan Mahvmet II**
Integritate	corp carte complet, fără harta care se află înainte de p. 1 (după fasc. b)[16]
Fișa de restaurare nr. 189	

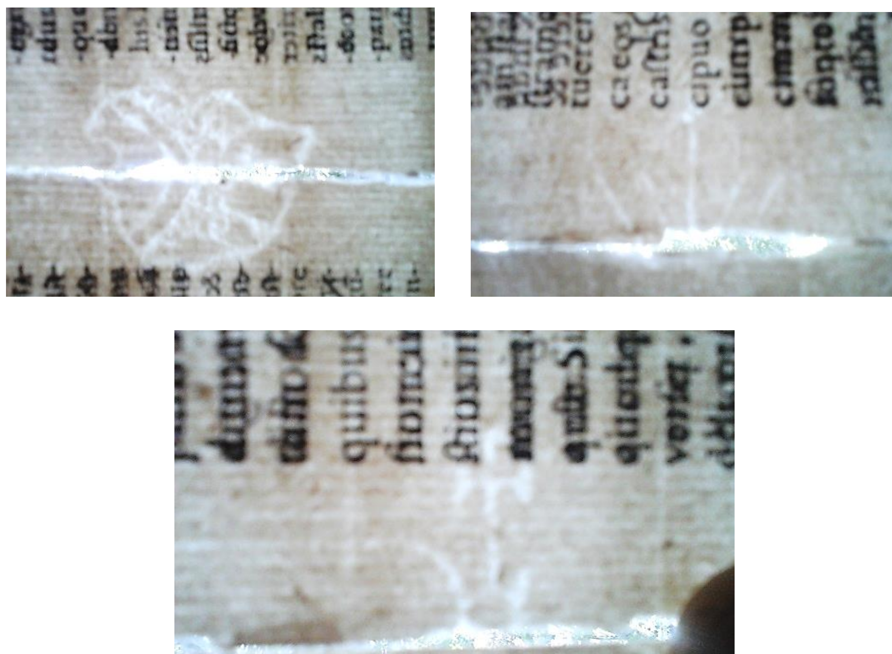

Fotografii înainte de restaurare.

[16] Comparația a fost făcuta cu exemplarul aflat în colecția BCU Cluj. http://dspace.bcucluj.ro/jspui/handle/123456789/40 accesat la 6.10.2017 ora 9:59.

Diagnostic: Volum complet, trecut prin trei intervenții de legătorie: a) în prima etapă a fost completată lacuna generală din colțul dreapta superior cu hârtie cârpe și clei de oase (intervenție de secol XIX); b-c) în etapele ulterioare au fost realizate mijloacele de coasere între primele două file cu hârtie sulfit și clei de oase, s-a intervenit asupra completărilor din colțul dreapta superior adăugându-se calc și hârtie pelur, dublând astfel intervențiile anterioare.

Tot acum s-a efectuat o nouă tăiere generală a corpului de carte, tăiere realizată neprofesionist, fiind tăiat deodată întregul corp de carte la un papșer neascuțit. Corpul cărții nu a fost cusut ci lipit integral pe pânză legătorie cu clei de oase. Acum este îmbrăcat volumul în scoarțe mucava și pergamoid. Ultimele două intervenții mutilatoare au avut loc în primele decenii ale celei de-a doua jumătăți a secolului XX).

Filigran surprins în zona de pliere.

Tratamentul propus (Proces complex de restaurare, cu desfacere volum, curățare uscată-spălare-neutralizare, completare lacune, recoasere și re-legare), a urmărit atât înlăturarea intervențiilor neprofesioniste anterioare, cât și readucerea bunului cultural mobil într-o stare mai apropiată de cea originală (prin coaserea pe nervuri profilate, îmbrăcarea în piele tăbăcită vegetal, coaserea unui capitalband manual și montarea cheutorilor).

Intervenția

Desprăfuirea volumului a fost realizată cu perie lată din păr natural. Desfacerea volumului a urmărit modul realizării ultimei relegări. Corpul cărții nefiind cusut ci doar lipit și introdus astfel în copertile de mucava îmbrăcate anterior în pergamoid, a fost desprins mecanic din scoarțe și, printr-o ușoară înmuiere cu soluție hidroalcoolică (1:1) pe vata stoarsa, au fost desfăcute filele. Cu această ocazie au fost depistate și filigranele următoare, aparținând probabil aceleiași mori, sitele având semne de apă similare: dc=2,2 cm, 10-11 vărgături pe cm.

Curățarea uscată fost realizată cu gumă și praf de gumă polivinilică, cu precauții în zona puternic acidă, afectată de umezeală și atac fungic și de completările anterioare. În urma încercării de îndepărtare a completărilor cu diverse soluții, s-a optat pentru îndepărtarea lor în baie cu apă călduță (33-34° C) si ulterior imersarea in baie cu soluție hidroalcoolică (1-1). Spălarea fost realizată în baie cu apă deionizată (33-34° C) si baie cu soluție hidroalcoolică (1:1). Acum au putut fi îndepărtate completările anterioare și îndepărtat adezivul. La finalul spălării sa optat pentru neutralizare cu soluție de Hidroxid de Calciu .

Ținând cont de faptul că volumul a suferit tăieri succesive ale tranșei, ultima din acestea fiind realizate la papșer de un legător neprofesionist (vezi transa frontal a cărții), prin compararea cu volumele aflate în alte biblioteci am adus foaia de la formatul existent înainte de restaurare (17,7 x 14 cm) la 20,5x15,2 cm. Astfel, dimensiunea foii originale de tipar (echivalent al caietului) a corespuns cu cea cumulată a patru foi ale cărții - 60,8 x 41 cm, adică o dimensiune apropiata de standardul foii de format mare obținute în epocă de morile de hârtie. Completarea a fost realizată cu hârtie japoneză, prin metoda „la dublu”, ținându-se cont de grosimea hârtiei originale (11µ). Forzațele au fost confecționate din hârtie japoneză de 3 µ prin cașerare și tăiere la formatul cărții.

Înainte de coasere, cotorul a fost împărțit în 4 sectoare, fiind trasate liniile de coasere pentru cele trei nervuri simple. Cusătură continuă, cu lănțișoare la 0,6 cm de capete. După încleierea cotorului cu pap și rotunjirea acestuia, a fost cusut prin străpungerea caiete capital band-ul pe nervură de cânepă cu ață bumbac.

Au fost confecționate (tăiere, șlefuire, crearea unghiului la partea interioară) două scoarțe din lemn fag supradimensionate. Ancorarea corpului cărții s-a făcut prin lipirea nervurilor (pieptănate) de scoarțe, fiind translate prin intermediu unui petec hârtie cârpe. Îmbrăcarea s-a făcut în presă, cu piele tăbăcită vegetal, șerfuită în prealabil.

Închizătorile se compun dintr-o parte metalică și o parte confecționată din piele. Montarea acestora a presupus confecționarea părților metalice (tablă 0,5 și 0,8 mm) și a curelușelor și fixarea acestora de coperți. Montarea forzațelor a fost ultima operațiune.

Fotografii finale.

A urmat confecționarea unei cutii de protecție. Pentru aceasta am folosit pap, carton neacid 3 cm, pânză in și pânză bumbac.

***Octoih*, București, 1792** (INVENTAR: 1470)

DIMENSIUNI:	corp carte: legătura inițială: 21,5x29,9x5,2; corp carte: 20x28,9x4,6 cm; Legătura după restaurare: 31 x22 x 7 cm; Dimensiuni cutie de protecție: 33 x 25,5 x 8, 5 cm
TEHNICA:	Tipar înalt negru și roșu
MATERIALUL:	Hârtie Manuală, cu semne de apă și filigran (tricapello, Veneția)
PROVENIENTA:	Biblioteca MMB
Editor, patron, tipograf	Editor, patron: Grigorie de Sidis Tipograf: Tomoviciu
Format, oglinda paginii, paginație	Format – in folio Nr. Coloane: 2 Nr rânduri/coloana 40 r/c Nr file 1f+353 f Caiete: 2 nenumerotate+ 176 numerotate slovocifre + 1 f (Caiete de 2 file) Oglinda paginii: 26,5 x16 cm
Grosime hârtie:	Corp carte: 8 și 10 µ. Forzat mobil posterior - 11 µ
Xilogravuri:	Pagina titlu r/v; f. 4 (nenumerotată)/v; f. 1r; f. 2r
Însemnări marginale cu cerneală negru de fum:	f. titlu/v
Ștampile de proprietate Muzeul Municipiului București:	pag titlu; f. titlu/r; f. 2(nenumerotată)/v; f. 6r.
PH	Înainte de restaurare- 6,2; După restaurare: 7,6

Diagnostic:

Volumul cu legătură modernă în piele și carton, cotorul exterior fiind inscripționat la cald cu foiță de aur și prezentând 4 nervuri false cu miez de carton și încă 2 nervuri false în zona capișoanelor. Forzațe și capital-band industriale. Notă: În descrierea făcută în anul 2008 se afirmă în mod eronat că scoarțele ar fi de lemn fără a se discuta materialul nervurilor !![17]. Aceasta în contextul în care

[17] Ștefania-Cecilia Ștefan, *Catalogul cărții românești vechi și rare din colecția Muzeului Municipiului București (1648-1829)*, cIMEc – Institutul de Memorie Culturală, București, 2008, p. 88

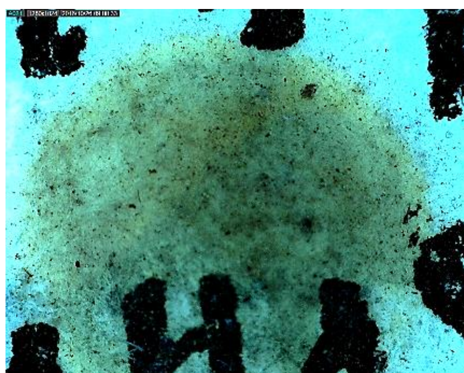
într-un articol anterior se afirmă: „Cartea are o legătură frumoasă, modernă, în piele maro"[18]. Corpul cărții este puternic afectat de atac fungic și papirofag în urma căruia a fost distrusă complet o bună parte din zona inferioară dreapta, fragilizarea și depolimerizarea celulozei fiind evidentă și în imediata vecinătate a lacunei. Prezintă depozite de ceară, arsuri, patină vulgară, depozite de praf și urme de zbor ale insectelor papirofage.

Tratament propus: Proces complex de restaurare, cu desfacere volum, curățare uscată-spălare-neutralizare, completare lacune, recoasere și re-legare; înlocuirea legăturii moderne, improprii, cu o legătură în piele, pe scoarțe de lemn, cu închizători (cheutori).

Înainte de intervenție.

[18] Victoria Roman, *Cărți tipărite în București până la 1821 aflate în Biblioteca Muzeului*, în București Materiale de Istorie și Muzeografie, V, București, 1967, p. 194 (p. 185-197).

Microscopie x50 (UV) depozit ceară

Intervenția

Ca și în situația anterioară, intervenția a presupus:

- Curățare uscată (îndepărtarea depozitelor de ceară și ștergerea cu guma a filelor).Fixare ștampile și însemnări marginale
- Spălare file și neutralizare
- Completare lacune și fixarea fisurilor. Confecționare și anexare forzațe. Curățarea surplusului de hârtie carpe rămas în urma tehnicii „la dublu”. Colaționare
- Coasere pe 4 nervuri profilate. Încleiere cotor. Rotunjire cotor
- Coasere capital-band pe miez de cânepă
- Căptușirea cotorului cu pânză și hârtie între nervuri
- Confecționarea scoarțelor de lemn
- Croirea pielii pentru învelitoare și șerfuirea acesteia. Colorarea învelitorii (baiț).
- Ancorarea scoarțelor
- Lipirea învelitorii, modelarea nervurilor și a capișoanelor
- Lipirea pânzei pe interiorul scoarțelor
- Confecționarea închizătorilor fixe și mobile (alama+curelușe piele) și montarea acestora
- Lipirea forzațelor
- Confecționare cutie de protecție.

În această situație, datorită conservării vechii legături pe patru nervuri profilate, sub cotorul modern de carton, îmbrăcat în piele, s-a putut reveni pe vechile linii de coasere. De asemenea, a putut fi determinat formatul hârtiei (format conservat 40 x 28,9), și filigranul (tricapello – Veneția).

Și în acest caz a fost realizată o cutie de conservare, din carton neacid, îmbrăcat în pânză de in.

Fotografii finale.

RESTORATION OF TWO BOOKS FROM THE COLLECTIONS OF THE MUSEUM OF BUCHAREST: HISTORIA CHRONOLOGICA PANONIAE) FRANCKFURT, 1596) AND OCTOIH (BUCHAREST, 1792)

Abstract

Summary. The restoration of the two books in the collections of the Bucharest Museum, aimed to stop the degradations and also to return to their original state (re-enactment in their era). Therefore, it was chosen for sewing on profiled ribbons and binding on wood bark in leathery tanned leather. In order to ensure optimal conservation, it was made a non-acidic cardboard box, clothed in linen cloth, for each cultural object.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

O INTERVENȚIE MINIMĂ URMATĂ DE O RESTAURARE LABORIOASĂ. MĂSURI DE RESTAURARE ŞI CONSERVARE LA LITOGRAFIA „ALIANŢA CELOR TREI PRINCIPI” DE MAIOR D. PAPPASOGLU

ROXANA DIACONU[*]

Cadrul istoric așa cum e relatat în lucrare.

„Alianța lui Mihai-Bravul cu Sigismund Bathori Principele Ardealului și cu Ștefan Răzvan, domnul Moldaviei, la anul 1595, octombrie 15.

În urma retragerii lui Mihai Bravu de la Călugăreni în munții Rucărului, face Sfânta Alianță cu Sigismund Bathori principele Ardealului și cu Ștefan Răzvan, domnul Moldaviei, cel dintâi intră în țară cu o oștire de 45 de mii oameni și 54 tunuri, ardeleni, unguri, germani, italieni, poloni și cazaci pe care îi avea deja pregătiți la Beligrad; iar Domnul Moldovei intră tot prin Transilvania cu 3.200 oameni și 22 tunuri; se opresc toți în munții Rucărului și la Cetatea lui Negru Vodă, după Dâmbovița. Fac solemnul jurământ de eternă alianță față atât cu Mitropolitul Eftimie cât și nunciul catholic Alfonso Visconti (cardinal) precum și toți generalii oștilor.

În această alianță s-au arătat iubirea de vecinătate către noi a Magistraților cetățenești a Sibiului, a Brașovului, a Mediașului, a bistrițenilor care cu cheltuiala lor au trimis și ei ajutor, câte o mie de voinici pedeștri și călări, sași (....) corp îmbrăcați în diferite fețe, negru, albastru, verde și roșu. Și toți aceștia erau sub comanda (lui) Stefan Bocskay având și el din secui o mie două sute de pedeștri și opt sute de lănceri.

Două fenomene ce s-au arătat în tabăra acestei oștiri: Un vultur mare, negru ce vine în zbor din munți și se așează pe cortul prințului Bathori și un Comet mare ce se arată pe cer în ziua de 15 octombrie, a fost destul ca să încurajeze toată oastea că bătaia o vor câștiga; așa a și fost, căci a doua zi se pun pe marş spre Cetatea Târgovişte, începe a o bate, arde fortăreața din lemn, intră în cetate, trag măcelul, robesc, captivează pe Ali și pe Mehmet Pașa și iau la goană formidabila oștire comandată de Sinan Pașa, a trecut Dunărea, iau Giurgiu, ard fortul Sfântu Gheorghe, trec în Rusciuc, robesc, măcelăresc și ard;

[*] Muzeul Municipiului București.

și astfel de la această epocă a anului 1591 începe gloria armatelor românești până la anul 1601. Iată dar ce va să zică ajutorul bunului vecin, când te afli cu dânsul în bună înțelegere și frăție fie el cine o fi”[1].

Argumentarea diferitelor intervenții pe lucrare.

Litografia reprezentând „Alianța celor trei principi”, din punct de vedere al conservării este o lucrare destul de solicitată pentru că a fost expusă în diverse expoziții tematice. Din acest motiv, ea a mai trecut prin laboratorul de restaurare. În trecut, în laboratorul de restaurare intra un volum însemnat de lucrări care necesitau intervenții ce trebuiau rezolvate într-un timp scurt pentru a putea fi etalate în expoziție. Timpul insuficient de alocare fiecărei lucrări pentru restaurare a determinat măsuri de moment. Așa este cazul și acestei litografii, în care s-a optat pentru o minimă intervenție care să ofere o conservare profilactică și să poată fi expusă pe timp limitat.

În 2017 lucrarea a revenit la restaurare tot înaintea expunerii sale într-o expoziție. De această dată, s-a optat pentru o intervenție laborioasă de restaurare, în detrimentul alteia care nu a mai intrat în expoziție.

Restauratorul trebuie să ia atitudine. El trebuie să colaboreze cu muzeograful care coordonează organizarea unei expoziții în vederea etalării lucrărilor într-o bună stare de conservare. Restauratorul este cel care poate stabili timpul pe care îl poate aloca unei lucrări care trebuie restaurată. De aceea, programarea expozițiilor și intrarea lucrărilor la restaurare să fie făcută minim cu un an înainte, în funcție de problemele de restaurare. Dacă se acordă suficient timp restaurării și uscării intervențiilor, etalarea lucrării în condiții optime nu va determina deformări ulterioare ale acesteia.

Descrierea stării de conservare.

Litografia Alianța celor trei principi” prezenta la momentul reintrării ei în laboratorul de restaurare consolidări ale fisurilor realizate pe fața lucrării și integrate apoi cromatic. Spatele lucrării era dublat cu pânză și nu permitea consolidarea din spate ca măsură rapidă. Zonele marginale prezentau multiple fisuri, rupturi consolidate cu văl japonez. Lacunele consolidate cu hârtie modernă de aceeași grosime cu lucrarea au rămas neintegrate cromatic din lipsă de timp și au fost ascunse sub passe-partout (Fig.1).

Fisurile erau adânci pentru că se vedeau și prin dublura de pânză groasă. Pânza în zonele fisurilor era dezlipită, ridicată și încrețită. Pentru a se putea realiza consolidările, era neapărat necesară scoaterea dublărilor de pe spatele lucrării. Dar înainte de această operație, pentru a menține unitară lucrarea trebuie făcut un face-ing[2].

---

[1] *Lt.-Col. D. Pappasoglu, Portretele Prinților și topografia munților sunt după original, Editor, Compuitor, 1883.*

[2] Face-ingul constă în lipirea unor ștraifuri de voal japonez pe fața lucrării în zona fisurilor si rupturilor. Voalul japonez poate fi lipit cu NaCMC sau pap de amidon fără a fi apoi presat cu

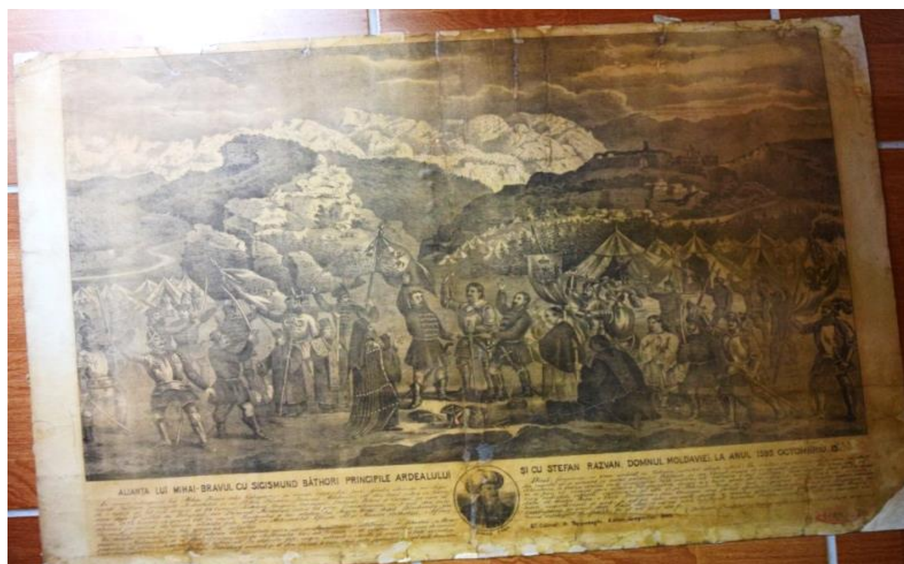

Fig. 1. Prima intervenție, rapidă, de conservare.

Avantajul litografiei era acela de a avea o tehnică stabilă fără riscul migrării culorilor. Litografia noastră este monocromă. Problema ei cea mai mare este friabilitatea hârtiei.

Execuția restaurării.

După analiza preliminară, microscopii, fotografii, desprăfuire şi face-ing, lucrarea se aşează cu faţa în jos pe un plexiglas acoperit cu o ţesătură de mătase artificială. Mătasea a fost întinsă fest pe plexiglas pentru a împiedica lipirea zonelor cu face-ing de suprafaţa platanului. A urmat umezirea pânzei de pe verso şi menţinerea în stare umedă până la scoaterea ei totala de pe lucrare.

În timpul îndepărtării pânzei am descoperit că aceasta nu era lipită direct pe lucrare aşa cum bănuiam ci pe un alt carton. Deci lucrarea a fost dublată de două ori: odată pe carton şi apoi dublată pe o pânză. După îndepărtarea cartonului lucrarea apărea ca într-un joc de puzzle. Scoaterea urmelor de gelatină cu care a fost lipit cartonul a fost o etapă migăloasă datorită multiplelor rupturi şi pentru că hârtia pe care era executată litografia era subţire (Fig. 2).

Când hârtia era încă umedă, toate bucăţile care compuneau lucrarea s-au apropiat uşor pornind de la centru spre margini pentru ca la îmbinări să nu existe spaţiu liber. Fiecare ruptură în parte a fost consolidată cu şiret din hârtie japoneză şi lipită cu NaCMC. Deasupra fiecărei consolidări s-a pus pâslă şi greutăţi pentru a-i asigura uscarea şi planeitatea până la finalizarea tuturor consolidărilor.

fălţuitorul.

Fig. 2. Litografia după scoaterea dublărilor.

Pentru a mări rezistența consolidărilor lucrarea a fost dublată pe toată suprafața cu voal japonez. După aceea, pe deasupra lucrării a fost pusă o bucată de organza, apoi o pâslă și un platan. Deasupra s-au așezat câteva greutăți și s-a lăsat până a doua zi. Pâslele s-au schimbat de câteva ori până la uscarea și presarea lucrării.

După finalizarea intervențiilor de pe spate, încep cele de pe fața lucrării. Se îndepărtează la uscat fiecare face-ing cu ajutorul unui bisturiu sau ușor umezit în locurile unde nu se poate altfel. În acest caz, după îndepărtarea vălului japonez acolo unde lucrarea este încă umedă, se acoperă cu bucăți mici de pâslă și greutăți pentru uscarea și presarea zonei și a nu permite deformarea lucrării. De asemenea au fost scoase vechile consolidări. Acolo unde era necesar, in special pe zonele marginale au fost efectuate consolidări suplimentare. După fiecare set de operații, sau la încheierea orelor de lucru, lucrarea era așezată de fiecare dată intre pâsle și platane și pusă la presă (Fig. 3).

Când lucrarea era bine uscată și întinsă au început reintegrările cromatice în linii cât mai fine.

La final dar și pe parcursul procesului de restaurare au fost făcute fotografii martor. Ultima operație a fost montarea în passe-partout (Fig. 4).

Fig. 3. Face-ing pe zonele deteriorate.

Fig. 4. Lucrarea la final.

Am făcut o descriere mai detaliată a operațiunilor de restaurare pentru a arăta că o astfel de problematică necesită timp, răbdare, concentrare, eliberare de stresul timpului pentru a putea acorda atenția care se cuvine unui obiect de patrimoniu.

Un proiect de expoziție făcut cu suficient timp înainte de expoziție, în care să se știe clar de la început locul fiecărei lucrări, cât și consultarea cu restauratorul înainte ca lucrările sa fie trimise la restaurare ar aduce rezultate mult mai bune.

A MINIMAL INTERVENTION FOLLOWED BY A LABORIOUS RESTORATION. MEASURES OF PRESERVATION AND RESTORATION OF LITOGRAPHY "ALIANŢA CELOR TREI PRINCIPI" BY MAJOR D. PAPPASOGLU

Abstract

A work that evokes the era of Mircea the Elder was the subject of several exhibitions. Lithography has been temporarily consolidated due to the urgent need to be displayed. The restoration was a laborious process that required much more time to be allocated for its completion.

The paper presents a big degree of difficulty because of its relatively large size and especially its friability.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA TABLOULUI „ANTONIE RUSET ȘI DOAMNA ZOE”

OVIDIU TAIFAS*

Antonie Ruset (Rosetti) a domnit în Moldova în perioada: 10 noiembrie 1675 - noiembrie 1678. De origine grec, numele său adevărat era Kiriță Draco Ruset. El venise în Moldova înainte de 1661 pentru a face avere. Ulterior Kiriță Draco s-a inclus în viața politică a țării. L-a susținut pe Eustratie Dabija să ajungă la domnia Moldovei. Dabija vodă, la rândul său îl numește pe această capuchehaie (reprezentantul domnului) la Poartă.

În 1675, Kiriță Draco Ruset obține de la turci domnia Moldovei plătind 60 de pungi de galbeni. Ajuns domn își ia numele Antonie Ruset.

L-a ridicat pe Miron Costin la rang de logofăt, căutând astfel să obțină bunăvoința Poloniei, căci, marele cronicar făcea partea din facțiunea boierilor filopoloni. Pe durata domniei a fost nevoit să oscileze între poloni și turci.

În 1677, domnitorul Antonie Ruset a hotărât strămutarea reședinței Mitropoliei Moldovei și Bucovinei de la Suceava, vechea Cetate de Scaun, la Iași, capitala țării, întrucât, potrivit practicii bizantine, scaunul mitropolitan sau patriarhal trebuie să rezide în aceeași localitate cu administrația domnească.

El a renovat biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Iași, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, alături de care a instalat o cruce mare de piatră, cu inscripții săpate cu litere chirilice. Crucea poate fi admirată azi în curtea bisericii Cuțitul de Argint din București (a fost adusă acolo în 1906 de Regele Carol I).

Antonie Ruset a adus din Polonia două sfeșnice din aramă și mai multe obiecte din argint, pentru biserica Sf. Nicolae. Antonie Ruset și-a construit și o gropniță la Sfântul Nicolae Domnesc, dar nu a putut fi înmormântat aici, deoarece aici a fost înmormântat Cantemir Vodă (Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir), la 17 martie 1693.

În noiembrie 1678, Antonie Ruset a fost mazilit și închis la Istanbul. În temniță a fost torturat, fiindu-i stâlcit trupul, răsucite încheieturile și rupte

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

unghiile. Când a fost eliberat, i-a fost incendiată casa. A murit în sărăcie, la Constantinopol, la 1684 sau 1685.

Lucrarea ,,Tabloul Votiv Al Voievodului Antonie Ruset și Doamna Zoe", deținută de Muzeul Județean Argeș, cu numărul de inventar 20369, este pictată în tehnica ulei pe pânză. Are dimensiunile: 1,90 m / 1,50 m.

Autorul și proveniența lucrării, sunt necunoscute.

De asemenea, nu se cunoaște nici anul în care tabloul a fost pictat, dar judecând după tipurile de degradare prezente, mai precis lipsa craclurilor de orice fel și stabilitatea destul de bună a stratului pictural, în comparație cu suportul din pânză, vârsta aproximativă a lucrării este mai mică de un secol.

La o analiză atentă, se poate observa că pictura a fost realizată de mai mulți pictori, cel mai probabil ucenicii au pictat veșmintele, iar maestrul, chipurile personajelor.

Această pictură a fost găsită într-o stare de conservare precară. Practic, aceasta a avut aproape toate tipurile de degradare existente, plecând de la factori biologici, pană la degradări fizico-chimice. Pentru restaurarea acestei lucrări, au fost necesare intervenții complexe. Respectând normele de conservare - restaurare, intervențiile au fost desfășurate pe etape succesive.

Printre cele mai importante și complexe etape de restaurare au fost: consolidări profilactice cu foiță japoneză, curățarea suprafeței picturale, dublarea suportului original din pânză cu materiale asemănătoare ca gren și textură cu suportul original, integrarea cromatică și vernisarea (vezi foto).

O etapă deosebit de complexă și dificil de realizat, a fost alegerea metodei de dublare a suportului original din pânza. S-a folosit un adeziv sintetic Bewa 371 gel, în detrimentul cleiului de pește, acesta din urmă pierzându-și adezivitatea și elasticitatea în timp. Toate aceste metode au fost alese în conformitate cu principiile restaurării.

,,Restaurarea constituie momentul metodologic al recunoașterii operei de artă in consistența sa fizică și în dubla sa polaritate estetică și istorică, în vederea transmiterii ei în viitor"[1].

[1] Cesare Brandi, *Teoria Restaurării*. Editura Meridiane, București, 1996.

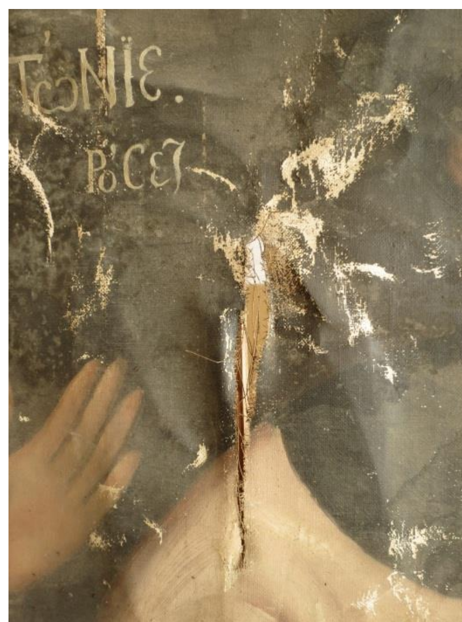
Fotografie generală a lucrării înainte de restaurare.

Lucrarea fotografiată în lumină razantă, înainte de restaurare.

Fotografie ce prezintă câteva detalii cu zonele lacunare, (dreapta-jos).

Zona lacunară, situată în partea superioară (dreapta).

Detaliu cu ,,Mâna binecuvântând" (dreapta sus).

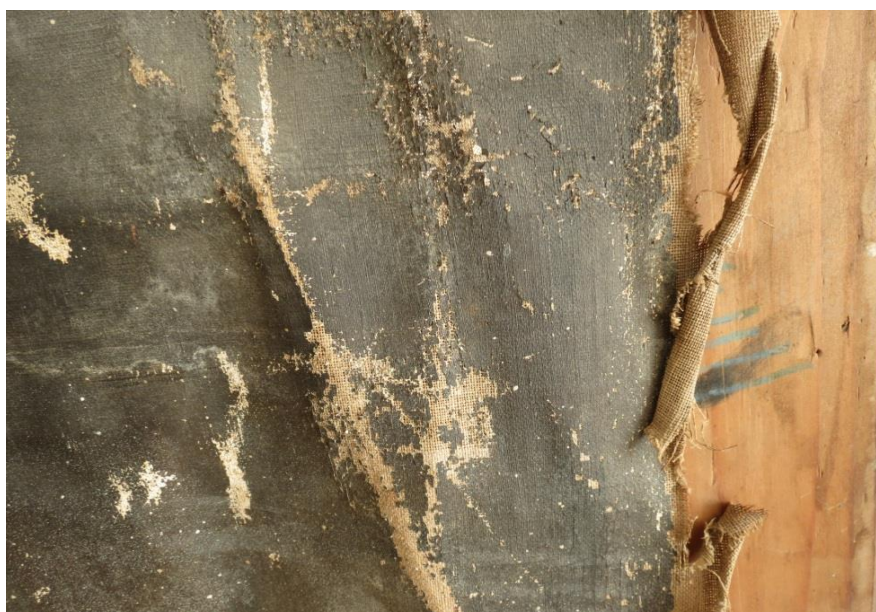
Detaliu cu ,,Mâna binecuvântând" (dreapta sus).

Urme de la un sigiliu din plastilină.

Pe zona superioară, se pot observa în procent mai mare, halouri de grăsime, de apă, mici pete de vopsea, julituri, lacune și zone fragilizate ale suportului din pânză.

Zona inferioară a lucrării, prezintă halouri, diferite pete, stropi de var, margini îmbătrânite, fragilizate, rupte - julituri și lacune în stratul pictural.

Versoul din pânză al tabloului, prezintă deformări, lacune, desprinderi de pe șasiu, halouri de murdărie și pete de var.

Test de curățare. În urma acestor teste, au fost alese soluțiile adecvate pentru curățarea suprafeței picturale.

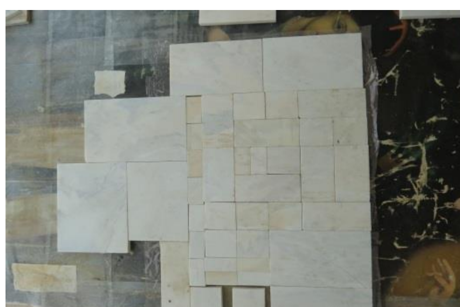
Pe versoul șasiului, este prezentă o ștampila lizibilă: Cartea Românească, Societate Anonimă, B-dul Academiei, București.

Depozitele de praf au fost înlăturate cu aspiratorul, folosind mască, mănuși și ochelari de protecție, conform normelor de conservare-restaurare.

Consolidări profilactice, pe toată suprafața lucrării, cu foiță japoneză, foiță pelur și clei de pește.

Pentru redarea și menținerea planeității lucrării, pe întreaga suprafață au fost așezate plăcute de marmură, peste folia Melinex.

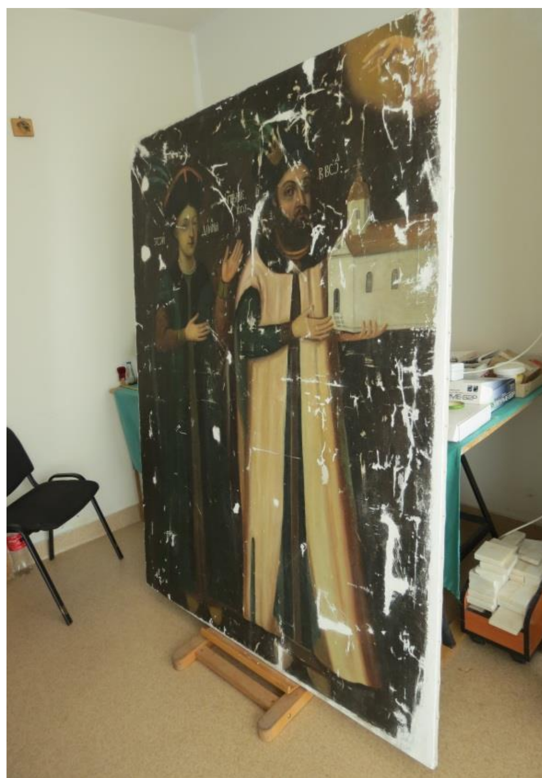
Pe un șasiu provizoriu, a fost întinsă o nouă pânză asemănătoare ca gren și textură cu suportul original și pe aceasta a fost dublată lucrarea originală. Etapa de dublare a fost realizată cu Bewa 371-Gel.

Imagine de ansamblu. În urma etapei de dublare, se poate observa că deformările pânzei au dispărut, rămânând numai zonele lacunare, juliturile, halourile de apă, pete de var si vopsea.

La finalul etapei de dublare, lucrarea a fost reîntinsă pe șasiul original, prevăzut cu pante, pene și traverse.

Zonele lacunare au fost chituite și aduse la nivelul stratului pictural.

Integrarea cromatică a fost efectuată în etape succesive, pe straturi, cu ajutorul culorilor de retuș, pe bază de vernis.

Versoul lucrării, imagine de ansamblu, la încheierea etapelor de restaurare.

Etapa finală de integrare cromatică.

THE RESTAURATION OF THE „ANTONIE RUSET" PAINTING

Abstract

The painting Antonie Ruset, owned by the Argeș County Museum, is painted in oil on a canvas.

The author and the painting's provenience are unknown.

Antonie Ruset (Rosetti) ruled in Moldova during November 10, 1675 and November 1678. Greek of origin, his real name was Kirita Draco Ruset.

This painting was found in a precarious state of conservation. Practical, we could observe all types of degradation, starting with biological factors, inclusive physicochemical degradation.

To restore this painting, complex interventions were carried out on successive steps.

Among the most important and complex restoration techniques used on this painting, were: prophylactic consolidation with Japanese foil, pictural surface cleaning, doubling the original canvas support with similar materials as texture and number of threads on square centimetre as the original support, chromatic integration and varnishing.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA STRANEI *„FRĂȚIEI CALFELOR TUNZĂTORILOR DE POSTAV”*

VASILE GODICI*

Provenită din Biserica Azilului de la Sibiu, a constituit conservarea valorii documentare și istorice a unei piese de mobilier ecleziastic care a aparținut unuia din cele mai vechi așezăminte caritabile din Transilvania medievală. Strana bisericească, derivă din mobilierul de uz profan. Evoluția ei în funcțiunile cultului a avut un rol semnificativ în spațiul german medieval. Interioarele bisericilor au devenit foarte sobre prin dispariția altarelor în perioada postreformată. S-a simțit nevoia de a umple vidul decorativ determinat de iconoclasmul Reformei cu elemente ornamentale de o valoare neutră din punct de vedere spiritual.

Așezate de-a lungul corului, stranele devin mai mult decât simple piese de mobilier în amplasamentul arhitectural, ele se identifică cu pietismul noii confesiuni, prin decorul particularizat al reprezentării emblemelor comanditarilor, care le oferă ca dar votiv. Asociațiile economice pe care acestea le reprezintă sunt forme de înfrățire la nivelul stării laice din mediul urban, care devin un model ideal, confirmat de autoritatea eclezială. De la primele uniuni ale calfelor, numite în documentele vremii *Brudenschaften,* formate în centre urbane, (la Sibiu încă din sec. al XV-lea la fel ca și în centrele occidentale), frățietățile și breslele au devenit o prezență activă în spațiul devoțional. În cadrul structurilor medievale acestea beneficiază de protecția bisericii, într-o perioadă în care biserica era centrul vieții sociale. Conștiința apartenenței la un grup asigură membrilor integritatea morală în societate. Interesul major al fiecărei calfe era acela de a accede la comunitatea recunoscută și respectată a meșterilor. După dezafectarea bisericii, patrimoniul a fost recuperat, strana a trecut în inventarul Parohiei Evanghelice din Sibiu.

Descrierea tehnică și artistică a piesei:

Confecționată din lemn de esență moale, e compusă dintr-o bancă cu două locuri, spătar drept, pupitru și parament (dim. Î = 120 cm, L = 183 cm, l =

* Muzeul Național Brukenthal, Sibiu.

88 cm). Realizată la începutul secolului al XVIII-lea, strana poartă amprenta stilului baroc. Decorul are policromie în imitație de furnir de lemn, cu coronament traforat la spătar și pe latura de sus a paramentului, cu volute laterale și o arcuire amplă pe verticală. Partea frontală alcătuită din două tăblii pictate simetric în manieră decorativă cu însemne ale calfelor, pictate în medalioane ovale, reprezentând atelierele de postăvari, surmontate de texte biblice. Cele două cartușe sunt conturate de vrejuri vegetale stilizate, încununate de câte un putti înaripat. Specificul breslei e evocat în interioare cu două ferestre: în stânga e redat în culori contrastante roșu-verde, un personaj care ține în mâna dreaptă o unealtă, iar în mâna stângă o foarfecă supradimensionată – semnul breslei tunzătorilor de postav; în cartușul din dreapta e redată o presă, inițialele A D și anul 1714. Dincolo de aspectul reprezentării, textele scrise deasupra cartușelor pe o panglică albă, configurează raportul omului cu morala creștină, cu îndemnuri la muncă și credință.

„*Cine se teme de Dumnezeu și îl venerează, atunci este bine venit în casa Lui. Cine își face treaba bine este robul iubit al Lui Dumnezeu”.*

„Prin muncă și rugăciune viața lui va fi încununată cu slavă și va fi poarta spre binecuvântare.

Starea de conservare precară a piesei la intrarea în Laboratorul de restaurare este cauzată de viciile tehnice pe de o parte, pe de altă parte de gradul de uzură funcțională care a deteriorat obiectul de-a lungul timpului.

Starea de conservare: Suportul prezintă numeroase defecte, noduri, canale rezinifere cu prelingere de rășină, neregularități rezultate în urma debitării sau a fasonării, cu ruperea fibrelor, așchieri, amprente adâncite de unelte. Lipsa unei preparații care să egalizeze asperitățile, pune în evidență desenul fibrelor suportului și loviturile superficiale.

Stratul de culoare, are o consistență neuniformă, cu granulații grunjoase de pigment, parțial cu liant mai abundent și scurs. Câmpul de culoare al fondului este pensulat întins, subțire, uneori transparent. De aici rezultă pierderea rezistenței stratului de culoare mai ales în zona de uzură a stranei, partea inferioară, care a devenit o suprafață erodată de frecare, zgârieturi, lovituri, ceea ce a dus la desprinderi în solzi mici până la lacune extinse de culoare. Verniul era foarte brunizat, acoperit de depuneri aderente și ancrasate de murdărie, pete, excremente de insecte. Întreaga suprafață prezenta urme ale refacerilor anterioare executate neglijent: resturi de adezivi în urma reîncleierilor, chituiri excesive ale unor defecte ale lemnului, aplicate peste nivelul picturii, stropi de ceară.

Aspectul îmbâcsit era cauzat și de urmele de uleiuri îngălbenite, folosite frecvent în trecut pentru împrospătarea culorilor. Pelicula de culoare a rămas subțiată în urma curățirilor repetate. Fragilizarea picturii, a fost condiționată de

inconsistența stratului de culoare aplicat direct peste suportul de lemn nefinisat și rigid, impregnat doar cu soluții de clei.

Fără stratul tampon al grundului care să preia din tensiunile naturale ale lemnului, elasticitatea stratului de culoare de a se adapta la modificările de volum la nivelul tuturor componentelor la variațiile mediului ambiant, a fost redusă. Starea de conservare a fost agravată de intervenții neadecvate de-a lungul timpului și mai ales de condiții nefavorabile de păstrare în interiorul bisericii degradate.

Principalele operațiuni efectuate: îndepărtarea completărilor anterioare, mai ales legătura dintre cele două părți. Tăbliile fiind curbate a necesitat o îndreptare a lor, la fel și spațiile dintre tăblii, unde au apărut crăpături de aproximativ 15 mm. După îndreptarea tăbliilor s-au montat din nou prin cuie de lemn. Completări ample s-au făcut și la banchetă mai ales în partea de jos, unde pe porțiuni destul de mari lemnul a fost complet fragilizat, în general din cauza atacului de insecte xilofage. Completările s-au făcut cu lemn de brad, chituiri, șlefuiri, grunduiri.

Tratamentele de consolidare structurală și mecanică, au fost continuate de intervenții asupra picturii. S-a urmărit stabilizarea straturilor de culoare, și integrarea cromatică a imaginii, păstrând patina, pentru că s-a avut în vedere calitatea instabilă a picturii pe largi zone subțiate, degresate și vulnerabile, care a impus o intervenție selectivă și gradată, testând reacția soluțiilor, în scopul de a preveni degradări ulterioare. După completarea cu chit a lacunelor, curățirea policromiei și a picturii medalioanelor s-a făcut cu un control riguros al gradului de penetrare.

La finalul operațiunilor să fie păstrată materialitatea picturii în caracterul autentic și original. Intervențiile de curățire au fost efectuate în funcție de încărcarea suprafețelor cu depuneri, mecanic, cu bisturiul, prin tamponări umede pentru curățarea murdăriei sau cu solvenți pentru subțierea și îndepărtarea verniurilor oxidate. Retușul cromatic la finalizarea restaurării s-a făcut în acuarelă, distinct în tehnica tratteggio, în puncte sau velatură în funcție de zonă. Protejarea s-a făcut prin peliculizare cu vernis mat.

Bibliografie:

Petre Munteanu BEȘLIU, *Hermannstädter Spital und Spitalskirche (13.-18. Jahrhundert): Spitalul și biserica spitalului din Sibiu. Secolele XIII-XVIII*, Arbeitskreis f. Siebenbürgische Landeskde, Gundelsheim, 2013.

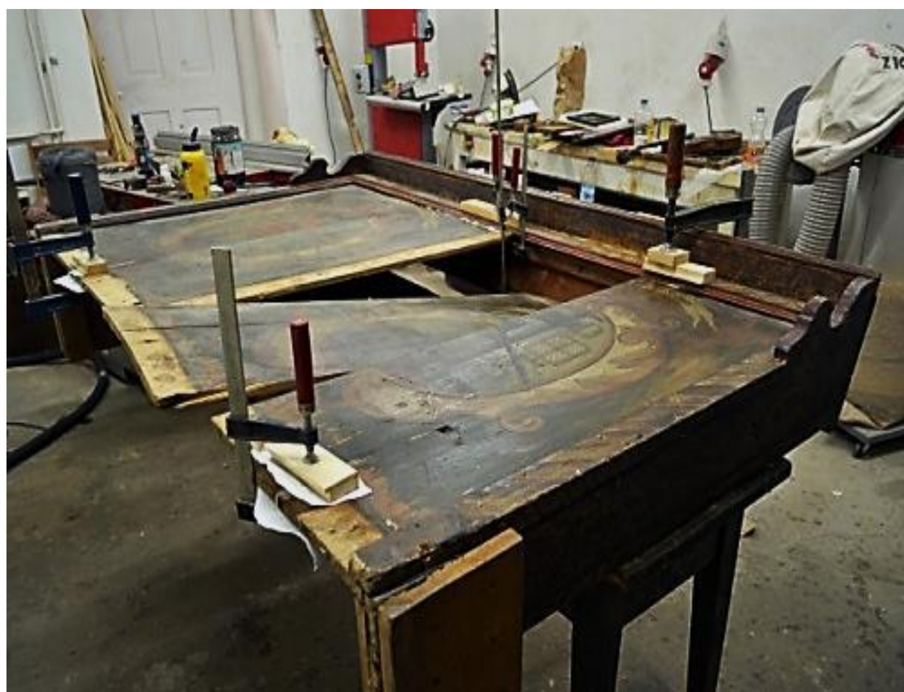
Olga BEȘLIU, Petre Munteanu BEȘLIU, *Catalogul pieselor provenite de la biserica azilului din Sibiu*, în „Sargetia, Acta Musei Devensis” XXXIV; 2006, p. 681-692,

Piesa înainte de restaurare.

Stare precară de conservare.

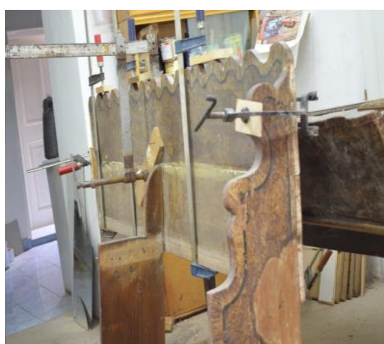
Demontarea piesei.

Îndreptare și încleiere tăblii.

Completări și stabilizare, încleiere suport.

Înlăturarea complectărilor necorespunzătoare, încleiere banchetă.

Operațiuni de chituire și șlefuire.

Curăţire şi integrare pictură.

Piesa după restaurare.

THE RESTORATION OF THE PEW OF
"THE JOURMEYMEN DRAPERS' FELLOWSHIP"
Abstract

An 1714 Drapers Guild Pew:

Object description. The early eighteenth century pew bears the imprint of the Baroque style. Made of soft wood, is composed of a two-seat bench, a straight-back, book rack and two symmetrically painted front panels (dimension: – H 120 cm, L 183 cm, l 88 cm). The decorative manner paining is composed of two oval medallions, representing the drapers guild, surmounted by biblical texts.

Conservation state:

The poor conservation status of the piece at the entrance to the Restoration Laboratory is caused on the one hand by technical flaws and on the other hand by the degree of functional wear that has damaged the object over time

Conservation treatments:

Performed previous additions were removed. The curved panels were straightened and after that they were mounted again by wooden nails. Ample fillings were made at the bench especially at the bottom, where on quite large portions the wood was completely fragile, due to the attack of xylophage insects. Filling has been done with fir wood, also grouting, sanding, priming were applied. The structural and mechanical consolidation treatments were continued by the interventions on painting.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA CĂRȚII *UȘA POCĂINȚEI*, BRAŞOV, 1812

MIOARA BURLUŞANU [*]

„*Uşa pocăinţei*. Adecă carte foarte umilitoare și de suflet prea folositoare, care cuprinde: Moartea, Judecata, Iadul şi Raiul. Prin care să face minunata schimbare a omului celui vechiu şi a celui nou - Naşterea. S-au tălmăcit de pe limba elino-grecească, pe limba românească, în București. Și acum, întâiaşi dată, cu blagoslovenia și prin mijlocirea Prea Sfinţitului şi Prea Milostivului stăpân şi Mitropolit a toata Ungrovlahia, chir Dosithei, s-au dat în tipărit prin toata cheltuiala dumnealor Chir Constandin Ioan Boghici, spre vecinica pomenire şi spre folosul cel de obşte al pravoslavnicilor creştini. S-au tălmăcit aceasta carte şi s-au diortosit din cuvânt în cuvânt cu multă sârguinţă şi luare aminte de Rafail, smeritul monah din Sfânta Mănăstire a Neamţului. În Privileghiata Tipografie din Brașov, de tipograful Ioan Fridrih Herfurt, 1812".

Cartea *Ușa pocăinței*, tipărită la Brașov, în anul 1812, este destinată cultului religios din cadrul bisericilor ortodoxe române din Transilvania, nefiind un obiect de lux, iar podoabele textului se reduc la vignete și inițiale, la care se adaugă chenarul tipografic al paginii de titlu. În compoziția vignetelor, realizate prin tehnica litografică, apar, alături de obișnuitele simboluri tipografice, și imagini. La exemplarul de față, pielea (prezentă doar la cotor și la cele patru colțuri) are imprimat în sec elemente florale încadrate de chenare. Cotorul prezintă trei nervuri profilate simple. Pagina de titlu este încadrată într-un chenar de compoziție tipografică. Imaginea de pe fila de titlu verso prezintă două registre suprapuse cu *Schimbarea la Față* și *Cina cea de Taină*.

Tehnică: Tipar negru, cu alfabet chirilic, pe 29 rânduri. Filele sunt grupate în caiete de câte opt pagini, cu signatură chirilică. Paginile sunt numerotate cu slovocifre. Titlul și oglinda primei file sunt încadrate într-un chenar cu ornamente vegetale de compoziție tipografică. Pe parcursul cărții, sunt prezente frontispicii cu decorațiuni florale, motive populare, inițialele și viniete. La pagina 22, avem înfățișată moartea într-o compoziție tipografică. Paginile pe

[*] Muzeul Judeţean Argeş, Piteşti.

care este scris textul cărții sunt realizate din hârtie manuală din fibre scurte și medii, încleiate cu gelatină. Alfabet chirilic în limbă română.

Legătura este din piele pe scoarțe de carton presat, cotorul prezintă nervuri profilate simple, cu marcarea zonelor nervurilor la cald, decor floral la fiecare registru, iar fiecare floare a registrului este încadrată de un chenar. Tranșe drepte. Învelitoarea anterioară și posterioară este dintr-o hârtie de culoare brun-închis. Colțurile și cotorul sunt din piele.

Învelitorile anterioară și posterioară - sunt din hârtie colorată iar colțurile sunt din piele de vițel de culoare maro. Cotorul exterior – este din piele de vițel de culoare maro. Este împărțit în patru registre, delimitate de trei linii decorative. Cotorul interior este ușor rotunjit, încleiat, fără falț și necăptușit.

În centrul fiecărui registru se află câte un fleuron, obținut prin imprimare oarbă, la cald. Hârtia folosită ca suport de scris este manuală, având o compoziție de fibre textile vegetale. PH-ul hârtiei este de 5,5. Agentul de încleiere folosit a fost gelatina iar hârtia este slab încleiată, așa cum rezultă din buletinul de analiză. Cerneala folosită la scriere este insolubilă în apă și alcool etilic 90% (soluție apoasă). Volumul are mai multe însemnări manuscrise cu alfabet chirilic.

În cuprinsul textului sunt incluse letrine, viniete realizate cu cerneală neagră de carbon, dar și cu cerneală roșie de cinabru.

Însemnările manuscrise de pe fila 1 verso au fost făcute cu cerneală pe bază de carbon insolubilă în apă și în alcool etilic 90% (soluție apoasă).Tipar negru și roșu cu alfabet chirilic, cu 29 de rânduri pe pagină. Caietele au câte 4 file iar paginile sunt numerotate cu cifre chirilice.

Textul este scris pe o coloană iar filele sunt din hârtie manuală cu șapte linii de apă dispuse orizontal. Se remarcă prezența filigranului având modele foarte diferite la unele file și fiind dispus în zonele centrale de pliere ale filelor, dar și în zona centrală a paginilor. Filigranele sunt foarte diverse, începând de la modele florale, scrierea de tipar și până la desenele de inspirație arhitecturală.

Însemnările de pe diversele file (forzaț fix anterior, forzaț fix posterior, pagina 10 verso, pagina 56 verso) au fost făcute cu cerneală neagră și albastră insolubile în apă și alcool etilic 90% (soluție apoasă).

În interiorul întregului bloc al cărții se observă prezența unor completări cu hârtie, executate neprofesionist, cu ajutorul cleiului de origine animală.

Se păstrează doar unele fragmente din cele două forzaturi.

Din forzațul anterior se mai păstrează doar bucăți din forzațul fix iar forzațul mobil lipsește.

Prezentarea stării de conservare. Din cauza unui microclimat necorespunzător elementele componente ale volumului, cele care alcătuiesc legătura (sfoară, adeziv, ață de coasere) s-au degradat, ceea ce a dus în final la deformarea cotorului interior din cauza uscăciunii excesive/deshidratare accentuată. Legătura s-a slăbit și a dus la deformarea cotorului interior. Se

observă o relegare empirică a corpului cărții, precum și o degradare excesivă a ligamentelor de coasere.

Deteriorări mecanice:

- pierderi de material în zona colțurilor, în zona cotorului avem doar partea centrală din piele cu două registre ornamentale:
- întreaga suprafață a cotorului este străbătută de diverse fisuri, rupturi (diferite mărimi și forme);
- cotorul exterior este străbătut în părțile laterale de sfori care au folosit la relegarea empirică a volumului;
- rupturile, fisurile, plierile sunt prezente pe toată suprafața cotorului exterior din piele, se mai păstrează doar fragmente din zona centrală cu două registre imprimate cu motiv floral;
- pielea cotorului prezintă fisuri, plesnituri pe întreaga suprafață a cotorului;
- filele sunt fragilizate, fisurate în dreptul colțurilor și tranșelor din cauza manipulării și păstrării și păstrării necorespunzătoare;
- se remarcă prezența depozitelor de praf, păr, clei, ceară, fragmente vegetale, patină vulgară aproape în tot cuprinsul corpului cărții;
- îndoituri la colțuri, rupturi diverse și multiple, file desprinse în partea inferioară a zonei de coasere a fasciculului, lipsă suport papetar, plieri, îndoiri;
- scoarțele prezintă plieri, fisuri și numeroase rosături;
- cotorul este deformat, fapt ce a dus la pierderea uniformității tranșelor volumului;
- agentul de încleiere (gelatina) este degradat, capitalband-urile lipsesc.

Degradări biologice:

- perforații, orificii de zbor produse de insecte inactiv în zona cotorului. Suprafața pielii este contaminată, aceasta prezentând cantități mari de aluminosilicați (praf aderent), identificați în spectrul FTIR-ATR prin banda caracteristică de la 1025 cm^{-1} (fig. 5 din buletinul de analiză); prezintă perforații produse de insecte, galerii ce au străbătut filele în diverse locuri, dar mai ales în zona de coasere a fasciculelor.

Degradări chimice:

- depozite de praf, murdărie aderentă (în zona marginală a tranșei inferioare), patină vulgară prezentă pe întreaga suprafață;
- pete diverse: creion roșu, pete de apă aproape în zona de coasere;
- patină vulgară prezentă aproape în tot cuprinsul corpului cărții, mai pronunțată în zona colțurilor inferioare;
- pete de ceară prezente în primele 30 de pagini;
- forzațurile fixe (anterior și posterior) prezintă degradări fizico-chimice (pierderi majore de material – hârtie); degradări chimice: halouri de umezeală, pete provenite în urma migrării pigmenților folosiți la vopsirea pielii; pete de rugină.

Diagnostic general. Volumul a suferit multiple deteriorări, afectând atât legătura cât și corpul cărții. Restaurarea acestei cărți se va realiza integral. Cartea e deformată, și-a pierdut unitatea din cauza deformării cotorului și a cusăturii neprofesioniste realizată ulterior, prezintă rupturi și perforații a cotorului exterior din piele. Datorită uzurii funcționale, manipulării defectuoase și păstrării în condiții improprii ,volumul prezintă toate formele de degradare.

Tratamente. Ca urmare a faptului că volumul a fost supus unui proces continuu de degradare, care a dus la degradări ireversibile, s-a hotărât ca restaurarea acestui obiect se va realiza integral, pe volum desfăcut, fiecare parte a cărții urmând a fi supusă unui amplu proces de restaurare:

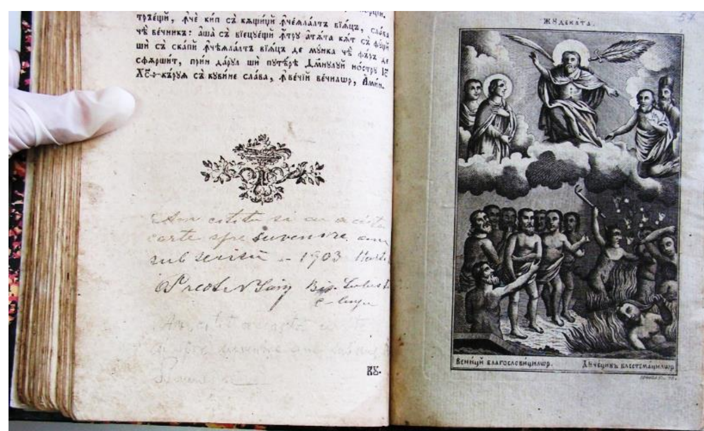
- Fotografierea volumului pe tot parcursul procesului de restaurare;
- Testarea solubilității cernelurilor, folosind apă distilată și hârtie de filtru;
- Fixarea materialelor de scriere (cernelurilor și ștampilei) cu gelatină (2 %) sau C.M.C (50 %);
- Curățirea uscată: desprăfuire – îndepărtarea depozitelor de praf, păr, clei, fragmente vegetale;
- Curățire locală: ștergerea zonelor prezentând patina vulgară. Am folosit tampoane de vată, alcool etilic 90% (soluție apoasă), mănuși de protecție, pensă, pensulă;
- Îndepărtarea depozitelor de ceară cu ajutorul unui bisturiu și a unei pensule cu păr moale;
- Curățarea umedă: spălarea filelor volumului prin imersie în apă la temperatura de 30-35°C, timp 10-15 minute până când apa rămâne incoloră. S-au folosit: apă la temperatura recomandată, urmărindu-se, în același timp, corectarea pH-ului, tase pentru file foarte fragile, plase de protecție din nailon, hârtie de filtru, site de plastic, bisturiu;
- Uscarea liberă pe rastel, cu hârtii de filtru, la valori adecvate ale U.R. și ale temperaturii;
- Presarea intermediară a filelor spălate și uscate folosind presă verticală cu șurub, platane de lemn, hârtii de filtru;
- Consolidarea fisurilor cu văl japonez s-a efectuat cu C.M.C. 1,8-2%, pensulă bisturiu, fălțuitor, hârtie de filtru;
- Completarea lacunelor suportului papetar cu hârtie și văl japonez (completarea la simplu sau la dublu cu C.M.C.) în funcție de grosimea filelor;
- Colaționarea și refacerea blocului cărții (refacerea fasciculelor), apoi coaserea blocului cărții cu ajutorul gherghefului respectând cusătura originală (cusătură cu trei nervuri profilate), întocmindu-se în prealabil o schemă de coasere. Coaserea capitalband-urilor la extremitățile cotorului interior și căptușirea cu pânză de bumbac;
- Confecționarea unui nou cotor exterior de piele și lipirea acestuia pe suprafața cotorului interior al volumului; refacerea capișoanelor, lipirea

registrelor originale de piele ale volumului pe suprafața noului cotor exterior confecționat în prealabil;

- Emolierea finală a învelitorii volumului, folosind cremă emolientă pe bază de lanolină;
- Fotografierea finală a cărții și confecționarea unei casete de protecție din carton neacid care să asigure conservarea în condiții optime a volumului.

Fila 57, multiple degradări: fisuri, rupturi, plieri, pete de apă, patină vulgară, plieri ale colțurilor etc., înainte de restaurare.

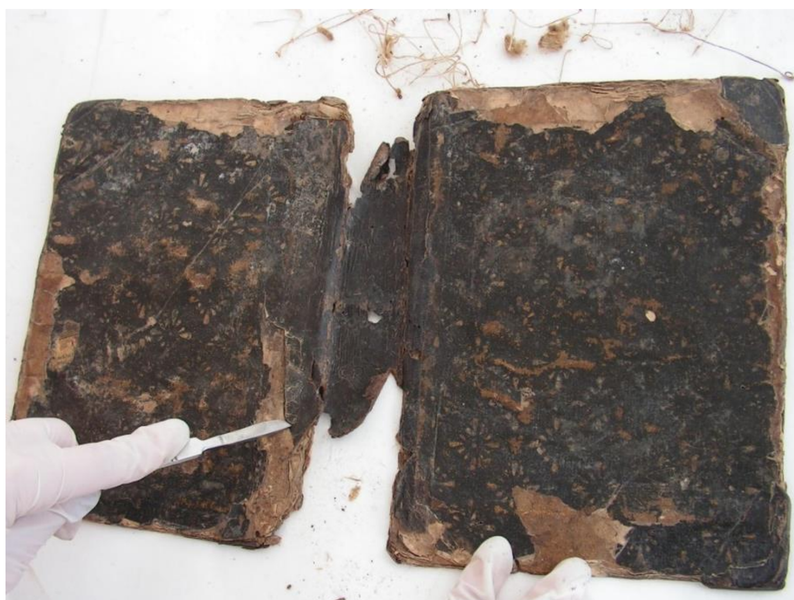
Fila 57, după restaurare.

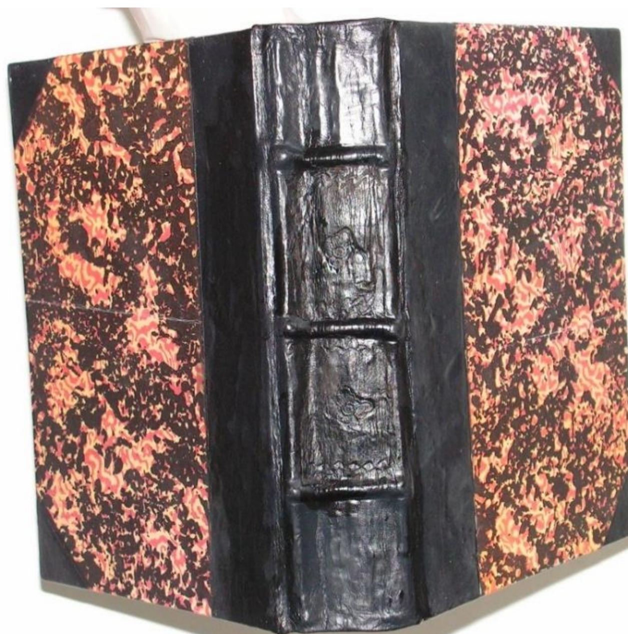
Multiple degradări: rupturi, plieri, zone lacunare ale cotorului exterior din piele, înainte de restaurare.

Învelitoarea posterioară, după restaurare.

Scoarțele cărții, înainte de restaurare.

Scoarțele cărții, după restaurare.

THE RESTAURATION OF THE BOOK *UŞA POCĂINŢEI*
(*THE DOOR OF REPENTANCE*), BRAŞOV, 1812
Abstract

The Door of Repentance printed in Brasov in 1812 is reserved for the religious cult of the Romanian Orthodox churches from Transylvania, not a luxury object, and the ornaments of the text are reduced to vignette and initials, plus the typographic border of the title page. In the composition of the vignettes, made by the lithographic technique, appear alongside the usual typographical symbols and images. In this copy, the skin (present only at the spine and at the four corners) has printed in sec floral elements framed by the borders. Spine has three straight profiled ribs. The title page is framed in a typographic layout. The image on the title-back tab shows two superimposed registers with Face-to-Face and Last Supper.

At the center of each registry there is a fleur, obtained by blind printing, hot. The paper used as writing aid is manual, having a fiber textile composition. The paper's PH is 5.5. The sizing agent used was gelatin and the paper was poorly cured, as shown in the analysis bulletin. The ink used for writing is insoluble in water and 90% ethyl alcohol (aqueous solution). The volume has several manuscript scriptures with Cyrillic Alphabet.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA PSALTIRII RÂMNICENE DE LA 1819

SIMONA TIRONEAC[*]

Psaltirea se numără printre cărțile cu rol atât în oficierea slujbelor de cult, dar și ca manual de citire, alături de Ceaslov, până către mijlocul secolului al XIX-lea. Totodată, Psaltirea, numită și „cartea poetică a credinței”, a fost îndeosebi folosită pentru rugăciunile particulare ale credincioșilor din mănăstire sau mireni, acasă sau în călătorie. În plus, formatul mai redus al acestei ediții pledează pentru utilizarea ei cu precădere în spațiul privat. Având multiple destinații, Psaltirile, fiind mult mai des folosite decât alte cărți de cult și deci mai expuse uzurii, multe dintre ele au dispărut pe parcursul timpului.

În lipsa paginii de titlu și a altor date despre volum, pentru datarea acestuia am luat în considerare întâi conținutul cărții, ce indica o psaltire, apoi predoslovia sa, preluată din Psaltirea de la Râmnic din 1779 și scrisă de Chesarie, episcop de Râmnic (1774-1780), având mai jos și un scurt cuvânt către cititori, semnat de Dimitrie Tipograful Râmnicului. Predoslovia Psaltirii de la Iași din 1817 este de asemenea alcătuită de către Episcopul Chesarie, dar conține pe ultima pagină liminară o xilogravură ce îl înfățișează pe Prorocul David cântând la harfă, într-un cadru bogat ornamentat, în timp ce volumul de datat îl prezintă pe David în timp ce alcătuiește Fericirile, într-o gravură mult mai simplă și semnată Gheorghe Popa, la anul 1817. Acestea și nota de nota de sfârșit „Cu îndemnarea și cheltuiala Dumnealui, kyr Vasilie Buga, din București. S’au typăritu de Nicolae Dimitrie, Typ. Râm.”, plus numărul filelor și al rândurilor din pagină, ne conduc către Psaltirea de la Râmnic editată în 1819, în timpul domniei lui Alexandru Nicolae Șuțu și cu blagoslovenia Episcopului Râmnicului Galaction[1].

Prezentare stilistică. Cu un format redus, volumul a fost tipărit în limba română și cu caractere chirilice. Pentru textul catismelor, nașterii lunilor și paraclisleor a fost folosită doar cerneala neagră, iar pascalia și istoria au în plus

[*] Muzeul Județean Teleorman, Alexandria.

[1] Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche,* București, Atelierele Socec & Co, tomul III, p. 313; tomul IV, p. 305.

cerneală roșie, de tipar. Filele sunt grupate în caiete de câte patru, cu signatura chirilică pe primele două foi ale fiecărui caiet și custode pe fiecare pagină. Din foile liminare lipsesc pagina de titlu și încă o filă, astfel încât nu se poate face descrierea lor detaliată, însă ornamentica este bine reprezentată de xilogravura de pagină a ultimei foi liminare înfățișând pe David și încă altele două de mici dimensiuni, la începutul fiecărui paraclis al Maicii Domnului. De asemenea întâlnim letrine împodobite cu motive florale sau liniare, în timp ce delimitarea catismelor și ancadramentul gravurilor mai mici s-a făcut în același mod ca și vinietele, printr-o câte o compoziție tipografică asimetrică, ce are ca element de bază unul sau mai multe motive vegetale stilizate sau chipuri de îngeri.

Structura cărții. Corpul de carte are ca suport o hârtie de fabricație manuală, din fibre de bumbac, lână și foioase, cu linii de apă orizontale și trei tipuri de filigran. Ca agent de încleiere s-a folosit dextrina, având o hârtie puternic încleiată, iar pH-ul este de 6,6. Coaserea a fost executată continuu, pe trei nervuri din sfoară profilate și cu două lănțișoare marginale, iar cotorul a fost încleiat cu clei de origine animală. Nu există alte indicii asupra legăturii exterioare, în afara învelitorii din piele maron-închis și marcarea în sec a fiecărei nervuri de-o parte și de alta, dublu liniar, după singurul fragment ce nu s-a pierdut din cotorul exterior.

Volumul dovedește o restaurare empirică anterioară, în multe locuri existând consolidări cu fragmente de hârtie manuală, pe falț sau zonele scrise, având deasupra completărilor și reconstituirea textului original cu cerneală ferogalică plus carbon. În urma acestor intervenții empirice volumul a fost tăiat pe cele trei tranșe, lucru observat datorită celor câteva notări pe marginea textului care sunt întrerupte brusc marginal. După această tăiere, blocul de carte a fost colorat pe tranșe în albastru alternat cu roșu, sub formă de dungi transversale neuniforme , câte trei pe fiecare latură.

Stare de conservare. Pe lângă păstrarea în condiții improprii a volumului, fapt ce a favorizat atacul biologic, o manevrare neglijentă și defectuoasă a făcut posibilă pierderea protecției corpului de carte dată de legătura exterioară, urmată de lipsa filelor de început și sfârșit.

Blocul de carte prezintă un aspect înnegrit marginal de fumul de lumânări, cu numeroase degradări fizico-mecanice. Sunt vizibile multiple fisuri, franjurări, îndoiri și fragmente lipsă din zonele purtătoare de text, petele și depozitele de ceară, plus patina vulgară accentuate fiind prezente îndeosebi pe grupurile de file frecvent folosite. Legătura prezintă desfacerea cleiului dintre fascicule, cu desprinderi ale filelor (Fig. 1, 2, 3, 4, 5). Atacul produs de cari, inactiv, este vizibil doar pe cotor și câteva din filele de început, prin galerii și găuri de zbor (Fig. 2), iar la tranșa superioară există câteva file ce prezintă lipsuri din hârtie, acestea fiind produse de rozătoare (Fig. 7).

Descrierea tratamentului. După o desprăfuire atentă, care a înlăturat particulele de murdărie dintre pagini, s-a trecut la înlăturarea mecanică a depozitelor de ceară, cu ajutorul bisturiului, cu o grijă sporită în zonele marginale fragilizate. Desfacerea corpului de carte din cusătură s-a făcut cu desprinderea parțială a stratului de adeziv al încleierii, urmând ca în timpul operației de spălare a filelor să aibă loc îndepărtarea ușoară a restului de clei. Totodată, folosind un săpun moale, patina vulgară și înnegrirea tranșelor s-au estompat.

Restaurarea zonelor lacunare s-a făcut cu hârtie japoneză la dublu, marginal fiind făcute completările după ce a fost luat ca reper de dimensiune un grup de file mai puțin deteriorate, aflat la mijlocul volumului (Fig. 6, 7, 8, 15, 16, 17). Consolidările degradărilor de pe falț s-au făcut doar cu văl și hârtie, pentru a nu îngroșa cotorul. S-au confecționat forzațuri din hârtie oranj-pal, după care s-a executat coaserea „pe sărite", la gherghef, pe trei nervuri profilate, urmând încleierea și rotunjirea ușoară a cotorului, apoi căptușirea sa (Fig. 9, 10). Au fost croite scoarțe din carton, iar pentru învelitoare s-a pregătit prin șerfuire un fragment din piele neagră. După defibrarea capetelor nervurilor în evantai, acestea au fost atașate de scoarțe, iar odată cu îmbrăcarea scoarțelor s-a făcut și conturarea nervurilor, rămânând apoi doar lipirea părților fixe ale forzațurilor (Fig. 10, 11, 12, 13, 14).

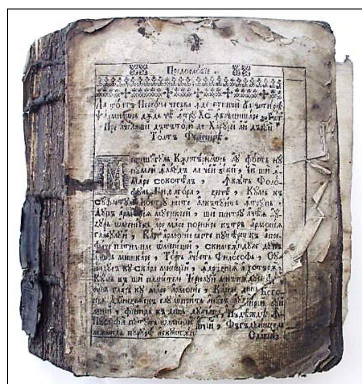

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

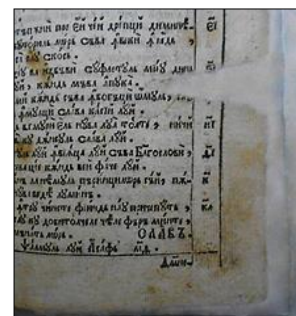

Fig. 8.

Fig. 9.

Fig. 10

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

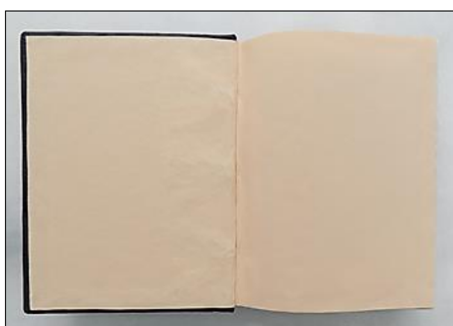
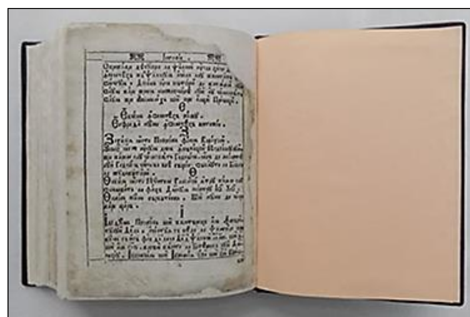

Fig. 14.

Fig. 15.

Fig. 16.

Fig. 17.

RESTORATION OF THE PSALTER PRINTED AT RAMNIC IN 1819

Abstract

With the absence of the volume's cover and the end leafs, the volume presented multiple physico-mechanical degradations, such as support gaps, ruptures and paper cracks, stains and wax deposits. The inactive biological attack produced by Anobiidae was doubled by paper gaps caused by rodents.

After dry and wet cleaning treatments, the gaping areas of the book's block have been restored, especially marginally and on the folds. The resewing of the sections was done at the sewing frame in the original system, but "two sections on" in order not to thicken the spine, on three raised bands and two kettle stitchs. It was necessary to round out slightly the inner spine after gluing up and then it was lined with paper and cloth between the ribs.

New boards were made, the frayed out cords were pasted down to boards, than the book was covered with new black lether and the fixed parts of the flyleafs were attached.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

RESTAURAREA UNOR FILE DE GAZETĂ DIN PERIOADA MARII UNIRI DE LA 1918

CORINA TEODORA MATEI*

Activitatea gazetărească românească din perioada Marii Uniri de la 1918, prezintă motivația de aplecare asupra acestei epoci sublime a istoriei noastre. Temele diferite, abordările originale și efervescența extraordinară au fost facilitate și de multitudinea de evenimente care au avut loc în acea perioadă zbuciumată.

România întregită s-a realizat într-un context istoric deosebit, prin trei momente succesive, pe cale democratică, prin adunări cu caracter reprezentativ: unirea Basarabiei, a Bucovinei, a Transilvaniei cu țara-mamă. Evenimentele din spațiul românesc desfășurate în această perioadă au fost consemnate în presa vremii, care în mare parte, s-a păstrat până astăzi.

Ca urmare a Centenarului Marii Uniri, au fost alese pentru restaurare, urmând ulterior a fi expuse, câteva dintre ziarele de importanță majoră, care au marcat acest proces de identitate națională. Ziarele din acea perioadă erau tipărite pe o hârtie produsă pe cale industrială, cu fibră scurtă și foarte scurtă și de multe ori cu un procent mare de lignină.

Ca urmare, această hârtie poate fi socotită cea mai slabă din istorie, sub aspectul proprietăților de permanență și durabilitate: datorită structurii interne care o face destul de acidă în decursul timpului se îngălbenește, se brunifică, devine casantă și în final se macină, fiind sortită distrugerii. Analiza stării de conservare se realizează prin procesarea efectelor structurale de suprafață și de interior, cu activitate singulară sau cumulativă, a celor trei grupe de factori distructivi: meteo-climatici, fizico-chimici și cei biologici.

Ca atare, influența condițiilor de conservare și consultare este foarte importantă pentru obiectele compuse din materii puțin stabile, care se alterează repede și sunt sensibile la condițiile de microclimat. În principiu, conservarea acestor materiale ar trebui să constituie o prioritate privind încetinirea proceselor de îmbătrânire și evitarea dezvoltării unor probleme grave de alterare exogenă.

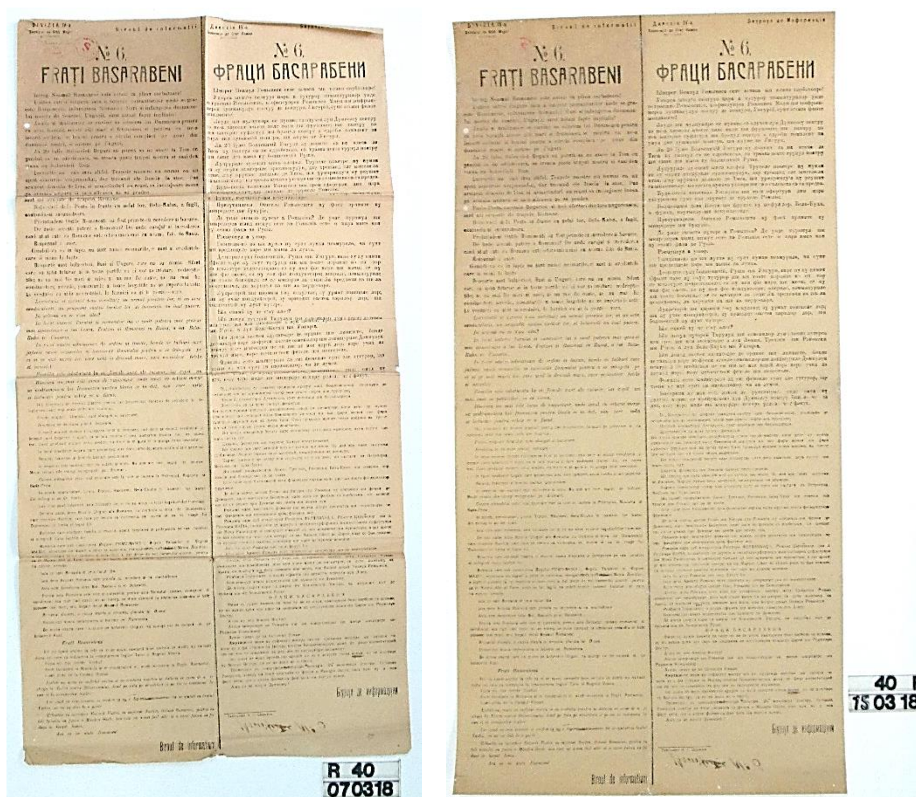
---

* Muzeul Militar Național, „Regele Ferdinand I”, București.

Un ziar restaurat, depozitat în condiții proaste, se degradează din nou foarte rapid, iar beneficiul restaurării se pierde în timp. Datorită acestui fapt, restaurarea este veșnic discutabilă, restauratorul încercând în permanență să vindece obiectul de „boala trecerii timpului" și să-i prelungească viața.

Procesul de restaurare implică tratamente uscate și/sau umede, îndreptarea pliurilor, reconsolidarea suportului de text, reîncleierea materialului suport, completarea zonelor lacunare cu hârtie japoneză și confecționarea unei mapei căptușite cu hârtie neacidă, pentru a proteja documentele în vederea unei mai bune depozitări și manipulări, fiind astfel pregătite pentru documentare și expunere. Totodată, se realizează o prezentare unitară, estetică și conformă cu normele de restaurare și conservare.

Astfel, printr-un aport minim de elemente noi sunt redate materialului suport sănătatea, asigurându-i în timp durabilitatea și funcționalitatea.

№ 6. FRAȚI BASARABENI

№ 6. ФРАЦИ БАСАРАБЕНИ

Afiș propagandistic „Nr.6, Frați Basarabeni".
Înainte și după restaurare.

Frati Români!

V-ați coborât din munți și a-ți venit din sate sub faldul nostru tricolor, ca să salutați în cetatea Clujului, capitala Ardealului, pe generalul Berthelot, pe acel care a luptat vitejește alături de noi, pentru îndeplinirea idealului nostru secular.

A-ți venit cu miile ca să-l primiți în țara voastră și să-i faceți o serbare de glorie și învingere.

Comandamentul armatei române din Cluj vă trimite salutul frățesc și vă mulțumește pentru primirea ce a-ți făcut-o [illegible] prezența voastră în mare număr și pentru ordinea pe care a-ți păstrat-o cu această [illegible].

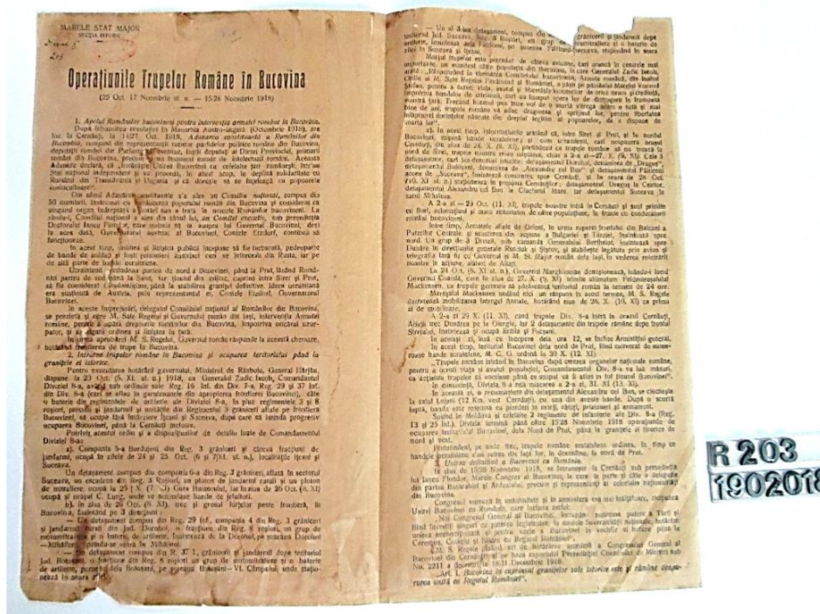
Sunteți un popor de ordine și disciplină, această veste are s-o ducă marele General în țara sa, Franța care pentru binele omenirei a vărsat mult sânge.

Vă trimitem salutul și mulțumirile noastre, bravi români din preajma Clujului, din munții Gilăului și Jerii, voinicii lui Buteanu, Micheș și Iancu, odraslele eroilor de la Marisel și Fântânele, care în totdeauna a-ți dovedit că sunteți vrednici de laudă și **astăzi în timpuri așa de mărețe pentru neamul românesc, am încrederea că veți lucra împreună cu noi pentru sterpirea ideilor rele și de bolșevism, care nu ar face de cât să vateme interesul nostru.**

Prin ord[illegible]e ne vom putea îndeplini ușor însărcinarea noastră.

Comandantul Diviziei VII-a	Șeful de Stat Major
General	Lt. Colonel
NECULCEA	STANESCU

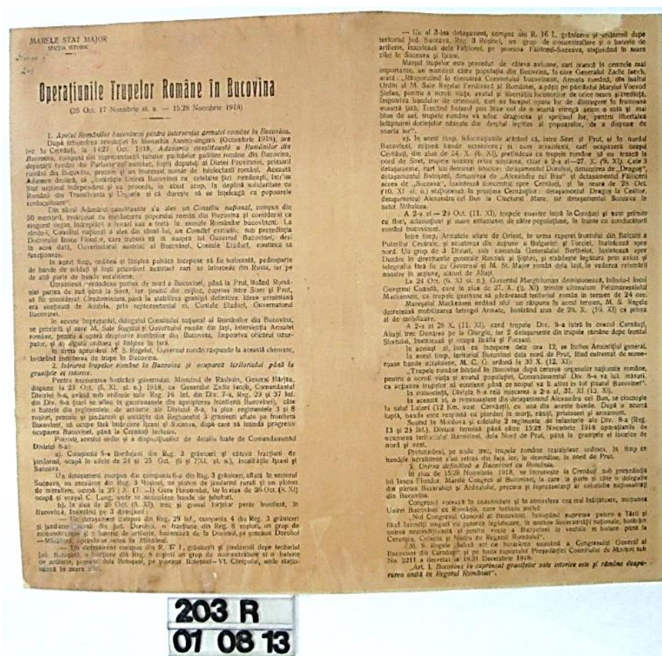
Afiș propagandistic „Frați Români”.
Înainte și după restaurare.

MARELE STAT MAJOR

Operațiunile Trupelor Române în Bucovina

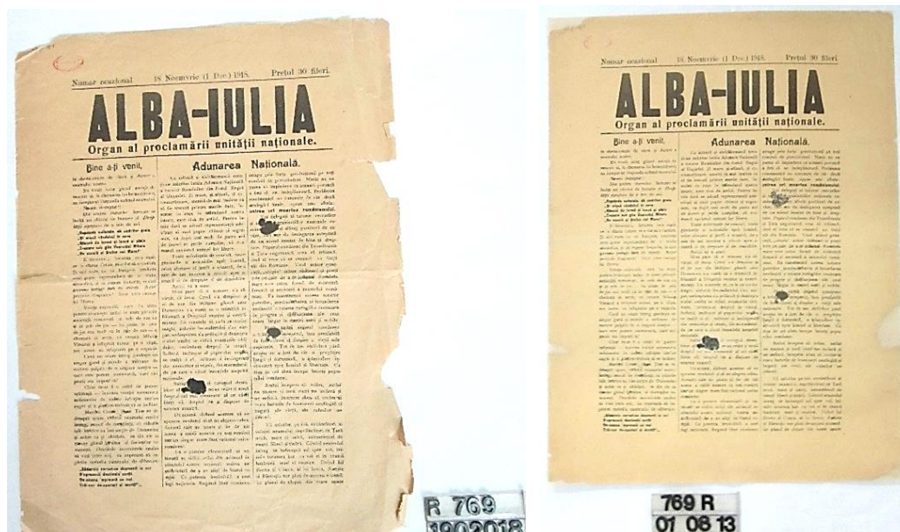
Afiș propagandistic „Operațiunile trupelor române în Bucovina”, 1918.
Înainte de restaurare.

MARELE STAT MAJOR
SECŢIA ISTORIC

Operaţiunile Trupelor Române în Bucovina

(25 Oct. 17 Noembrie st. n. — 15/28 Noembrie 1918)

Afiş propagandistic „Operaţiunile trupelor române în Bucovina”, 1918.
După restaurare.

Număr ocazional 18 Noemvrie (1 Dec.) 1918. Preţul 30 fileri.

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unităţii naţionale.

Bine aţi venit.

Adunarea Naţională.

Număr ocazional 18 Noemvrie (1 Dec.) 1918. Preţul 30 fileri.

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unităţii naţionale.

Bine aţi venit.

Adunarea Naţională.

Pagină din revista „Alba Iulia”, 1 Decembrie 1918.
Înainte şi după restaurare.

Lumina
ZIAR ROMÂNESC INDEPENDENT
SALUTUL BASARABIEI CATRE C. STERE
D-l BRATIANU
Documente interesante
Lloyd George despre situația de pe frontul apusan
INTORS ACASA
BASARABIA!
RUSIA
R 1059
1902018

Lumina
ZIAR ROMÂNESC INDEPENDENT
SALUTUL BASARABIEI CATRE C. STERE
D-l BRATIANU
Documente interesante
Lloyd George despre situația de pe frontul apusan
INTORS ACASA
BASARABIA!
RUSIA
1059 R
070318

Ziarul „Lumina”, 1918.
Înainte și după restaurare.

DOUĂ PAGINI
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
10 BANI
IZBÂNDA
ZIAR DEMOCRAT INDEPENDENT
Trăiască aliații noștri!
— în așteptarea armatei franceze —
„Izbânda"
SOSIREA ALIAȚILOR NOȘTRI
Inchinare
Morții noștri
În sfârșit!
RECLADIREA
„Quatsch"
„Victoriosa"
R 7347
1902018

DOUĂ PAGINI
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
10 BANI
IZBÂNDA
ZIAR DEMOCRAT INDEPENDENT
Trăiască aliații noștri!
— în așteptarea armatei franceze —
„Izbânda"
SOSIREA ALIAȚILOR NOȘTRI
Inchinare
Morții noștri
În sfârșit!
RECLADIREA
„Quatsch"
„Victoriosa"
7347 R
070318

Ziarul „Izbânda”, 1918.
Înainte și după restaurare.

THE RESTORATION OF SOME JOURNAL SHEETS
FROM THE GREAT UNION OF 1918 PERIOD
Abstract

The article presents some publications from the Great Union of 1918 period and the procedures for the restoration - preservation of these works, considered to be among the most fragile and sensitive papers supports.

At the same time, attention is drawn to the preservation, storage and exposure of these patrimony pieces affected by "time passage disease" in an attempt to extend their life.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

STUDIU DE CAZ - CRUCEA JURĂMÂNTULUI vs CRUCEA PÂRGARILOR - ORIGINAL ȘI COPIE - ASPECTE PRIVIND STAREA DE CONSERVARE

CONSUELA ELENA GRECU*

„Județul Argeş ocupă în contextul problematicii crucilor de piatră un loc de predilecție, atât datorită vechii tradiții în lucrul artistic al pietrei care-l caracterizează, cât și numărului mare de monumente medievale care-l acoperă”[1].

În anul 2014, Muzeul Municipal Câmpulung a realizat un studiu privind starea de conservare a monumentelor lapidar – epigrafice din Câmpulung, orașul cu cele mai multe cruci votive de piatră din țara noastră, majoritatea înscrise în Lista Monumentelor Istorice. „În urma cercetărilor efectuate în decursul lunilor iulie și august 2014, pe teritoriul orașului Câmpulung Muscel s-au identificat un număr de 37 de cruci seculare, în diferite locuri și stadii de conservare. După ce au fost identificate toate crucile începând din partea de sud a orașului și continuând cu partea nordică, acestea au fost fotografiate, măsurate și analizată starea de conservare”[2]. Realizate din calcar numulitic de Albești de către meșteri pietrari renumiți, crucile pot fi văzute și astăzi în cartierele orașului la intersecția străzilor, în jurul unor biserici și în interiorul acestora, în piața orașului și chiar încastrate în ziduri.

„Primul document cartografic referitor la zona Argeș - Muscel în care figurează printre elementele orientative din teren - crucile, îl reprezintă *harta statului major austriac redactată de Specht*, în 1790 *Carte der Kleinen oder Oesterreichischen und Grossen Walachel*”[3].

„Al doilea document, *Catagrafia din 1832*, marchează o etapă de referință în activitatea de inventariere a monumentelor epigrafice lapidare,

---

* Muzeul Municipal Câmpulung.

1 † Calinic Argeşeanul, Grigore Constantinescu, *Monumente memoriale din județul Argeș. Cruci de piatră*, Ed. Europroduct, Pitești,1999, p. 5.

2 Consuela Grecu, Sanda Safta, *Restitutio - Buletin de conservare - restaurare*, Muzeul Național al Satului *Dimitrie Gusti*, Bucureşti, 2015, p. 356.

3 Calinic Argeşeanul, Grigore Constantinescu, *op. cit.*, p. 9.

constituind rezultatul unei acțiuni cu caracter official”[4].

„Campania din 1860 de depistare și conservare a vestigiilor trecutului inițiată de către ministrul cultelor și instrucțiunii publice, Al. G. Golescu, cu acordul lui Alexandru Ioan Cuza, reprezintă o etapă importantă în dezvoltarea epigrafiei medievale românești”[5].

La cunoașterea, studierea și completarea datelor despre aceste monumente lapidar - epigrafice au contribuit și Constantin D. Aricescu, Grigore Tocilescu, Nicolae Iorga, Ioan Răuțescu și Dumitru I. Băjan.

Materialul destinat executării monumentelor lapidare - calcarul numulitic - era exploatat din cariera *Malul pietrelor* situată în partea de sud-est a localității Albești - Muscel. „Existența unor ateliere organizate pe lângă mânăstiri pentru *prelucrarea pietrei în scopuri artistice*, în perioada efectuării unor lucrări de restaurare a construcțiilor ecleziastice, a creat posibilitatea executării, în cadrul acestor ateliere, a unor monumente lapidare cu caracter votiv”[6]. (se numesc votive pentru că au menționat numele voievodului ce domnea în acea perioadă). Meșterii pietrari albeșteni au exploatat și prelucrat calcarul folosind unelte specifice în prelucrarea pietrei: tarac, buciardă, ciocan de fasonat, gradină și șpiț. „Pentru executarea crucilor, se determină linia centrală ce unește extremitățile cele mai îndepărtate ale pietrei degroșate care, condiționat de forma piesei, este adusă la contururi cvasiovoidale. O operație prealabilă inscripționării textului, prin incizie sau excizie, o constituie distribuirea acestuia în spațiul existent *rânduirea cuvintelor* - machetarea - presupunând fixarea numărului rândurilor și dimensionarea literelor. Realizarea schemei compoziționale impunea ordonarea elementelor constituente, inscripționarea siglelor și a decorului, conform unui program prestabilit”[7].

Două dintre cele mai importante cruci votive studiate sunt: *Crucea Jurământului* înscrisă în lista monumentelor istorice cu codul AG-IV-m-A-13920, ridicată în anul 1674 cu aprobarea lui Duca Vodă, încastrată în peretele vestic al casei Robescu nr. 102, fosta casă a arhitectului Dumitru Ionescu Berechet și copia numită *Crucea Pârgarilor* ridicată în anul 1790, amplasată în Piața Centrală a orașului, înscrisă în lista monumentelor istorice cu codul AG-IV-m-A-13924.

Conform monografiei *Câmpulung Muscel* din anul 1934 a preotului Ioan Răuțescu „la 25 decemvrie 1674, Duca Vodă a poruncit să se scrie pe o cruce de piatră toate privilegiile orășenilor Câmpulungeni. Această cruce s-a numit în urmă *Cruce a jurământului*, fiindcă în fața ei, *județul* nou ales, repeta jurământul făcut în biserică. Iată pe scurt aceste privilegii: scutire de vama domnească pentru

[4] *Ibidem*, p. 12
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem*, p. 20.
[7] *Ibidem*, p. 23.

tot ce ar vinde și ar cumpăra; pe orășeni să-i judece județul cu 12 pârgari și cu bătrânii orașului, iar călugării de la mânăstire și pârcălabii sau măcar alții, să nu aibă a se amesteca în judecata lor”[8].

În *Crucea Jurământului* din anul 1929 a lui Dumitru I. Băjan „o luptă fățișe se deschide între cele două partide litigante. Pentru Orășani cestiunea se reduce la măsurile preventive de asigurare pentru ca șeful-conducător, județul, să îndeplinească formele legale de alegere, bazate pe drepturile stipulate în hrisoavele Domnești și prin prestare de jurământ, făcut înaintea acelei cruci, care conține în esență mărturisirea drepturilor, pentru cari el jură credința a-le respecta, și prin această asociațiune de idei își luă numele cu sfințenie purtat până astăzi, de *Crucea Jurământului*”[9] (Fig. 1).

Preotul Ioan Răuțescu spune că „se păstrează în două exemplare, una zidită în fața caselor N. Ionescu –Berechet-originalul - și alta, la depărtare de aproape 100 metri spre vest, în piață. Aceasta e copie din secolul XVIII, originalul fiind din secolul XVII”[10] (Fig. 2).

Fig. 1. Crucea Jurământului din anul 1929 (Dumitru Băjan, Crucea Jurământului, p. 8).

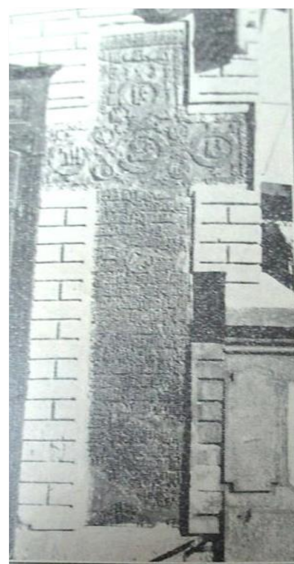

Fig. 2. Crucea Pârgarilor din anul 1929 (Dumitru Băjan,Crucea Jurământului, p. 23).

[8] Ioan Răuțescu, *Câmpulung Muscel-Monografie istorică*, Tipografia Gh. Vlădescu, Câmpulung-Muscel, 1943, p. 19.

[9] Dumitru I. Băjan, *Crucea Jurământului*, Tipografia Gh. Vlădescu, Câmpulung, 1929, p. 4.

[10] I. Răuțescu, *op. cit.*, p. 353.

Autorul monografiei completează că, pe partea dreaptă a Crucii Pârgarilor stă scris „În (să) la leat 1787, fiind rogmighiță (scurgeri mocirloase) s-a stricat această sfântă cruce, ce se vede zidită în zid, Dar, văzând Dumnealui Slugeriu Gheorghe Rucăr(eanu) Epistatu Orașului, au rădicat aciastă cruce cu cheltuiala Dumnealui, ca să fie spre întărire Orașului, județ fiind Neculae Cocoș și doui pârgari, Ion Strecheriu și Savu Buduluca,la leat 1790”[11].

Preotul Ioan Răuțescu afirma în monografia *Câmpulung Muscel* „că una din acele cruci se găsia în 1864 în Piață, unde se ținea teatru în niște șandramale construite de scânduri. E cert că strămutarea crucei în Piața Orașului a avut loc îndată după 1855 și înainte de 1864, în restimpul deci ce a urmat dărâmărei zidului, și, izolându-se, originalul a rămas pe loc, după ce mai înainte suferise cele patru reparațiuni”[12] (Fig. 3, 4).

Fig. 3. Crucea Jurământului Crucea Pârgarilor (foto C. Grecu - sept. 2015).

Fig. 4. Crucea Jurământului Crucea Pârgarilor (foto C. Grecu - sept. 2015).

Și Dumitru I. Băjan, arăta în studiul *Crucea Jurământului,* că „după indicațiunea din Aricescu (Ist. Câmp, P. I, p. 185), cele două esemplare ale Crucei Jurământului se găsiau amândouă, în 1855, încrustate în zidul caselor neguțătorului Nicola Boiangiu, case, care mai înainte au fost proprietate a județului Sterea”[13].

[11] *Ibidem,* p. 11.
[12] *Ibidem,* p. 24,25.
[13] Dumitru I. Băjan, *op. cit.,* p. 22.

Tot Dumitru I. Băjan afirma după multe cercetări personale „că printr-o transmisiune succesivă de la gineri, casele Boiangiului – ale vechiului local de Școala Domnească - au trecut către N. Ionescu-Berechet, ce se poate recunoaște și cu alte dovezi; Că crucea (crucile) era fixată în zidul arcuit al porței din fața caselor acestuia, și numai acolo, cum s-au pomenit de multă vreme; Că acel zid dărâmându-se, probabil de vechime, crucea spartă cum era, a căzut jos, stând aruncată prin curte de la 1874-85 când, noul stăpânitor, construind compartimentul din față, a vârât-o în zid; iar la înălțimea laturei din stânga, în reserva unei firijoare, o candelă să arză în continuu”[14].

Descriere și stare de conservare comparativă între original și copie:

Ca structură morfologică, ambele monumente lapidare prezintă tipologia de cruce latină, particularizată prin aceea că axul vertical este mai înalt sub axul transversal. Crucea originală prezintă un soclu paralelipipedic din calcar, în timp ce copia, *Crucea Pârgarilor* are soclul de formă cilindrică realizat din ciment.

Ornamentica monumentelor este similară, cu ample chenare cu motive fitomorfe, împletituri ce încadrează brațele superioare ale crucilor, motive astrale, medalioane decorate conexate prin împletituri romboidale. Caracterul oficial al monumentului este dat de prezența stemei țării în mijloc, cu acvila cruciată conturnată spre dreapta.

Structura textului este diferită de la original la copie, începând cu mărimea literei excizate de la 5 cm la original, la 6 cm la copie și continuând cu numărul rândurilor, de la 26 la original la 23 la copie, cu text erodat și puțin lizibil.

CRUCEA JURĂMÂNTULUI, Cod LMI AG-IV-m-A-13920:

„ÎNTRU NUMELE TATĂLUI ȘI AL FIULUI ȘI AL DUHULUI SFÂNT, RĂDICATU-SE-AU ACEAST(Ă) CINSTITĂ ȘI DUMNEZĂIASCĂ CRUCE ÎNTRU SLAVA ȘI CINSTEA NAȘTERII DOMNULUI NOSTRU IS HS ȘI ÎNTRU POMEANA DOMNIEI MEALE, IO DUCA VOEVOD ȘI A DOAMNEI MEALE, ANASTASIA ȘI A FIULUI DOMNIEI MEALE, IO CONSTANTIN VOEVOD.

VĂZÂND DOMNIA MEA MILA ORAȘULUI CÂMPULUNGUL CUM SĂ FIE (...)DE VAMA DE PÂINE SĂ NU DEA VAMĂ DOMNEASCĂ ȘI OROȘANII SĂ NU DEA VAMĂ ORI DEN CE VOR VINDE, CUM AU FOST ERTAȚI DE RĂPOSATUL RADU NEGRUL VOEVOD, CÂND AU FOST LEATUL 6723, ȘI DE ALECSANDRU VODĂ ILIAȘ. FOST-AU LEATUL 7136, ȘI DE ALȚI RĂPOSAȚI DOMNI, PRECUM SCRIE ÎN CĂRȚILE CEALE BĂTRÂNE ȘI ÎN PISANIA SFINTEI MÂNĂSTIRI CARE IASTE PUSĂ DEASUPRA UȘII BESEARICII ÎNTĂRITĂ DE RĂPOSATUL MATHEIU VOEVOD CU MARE BLESTEM, IAR CÂND AU FOST ACUM ÎN ZILELE DOMNIEI MEALE, VENIT-AU JUDEȚUL CU OROȘANII CU JALBĂ LA DOMNIIA MEA, SPUIND CUM CĂ LE ÎNCĂ AM ÎNTĂRIT (MI)LA CU ACEAST(Ă) CINSTITĂ CRUCE „CA SĂ FIE ERTAȚI ȘI DE DOMNIA MEA, DE TOATE CÂTE SCRIEM, IAR CINE NU VA (PĂZI ACEASTĂ MILĂ) SĂ FIE PROCLET ȘI A(NATHEMA). ȘI ISPRAVNIC AU FOST ANDREA”."CA

[14] *Ibidem*, p. 24.

SĂ FIE ERTAȚI AȘIJDEREA ȘI PENTRU JUDECATA ORAȘULUI, PE ORĂȘANI SĂ-I JUDECE JUDEȚUL CU 12 PÂRGARI ȘI CU BĂTRÂNII ORAȘULUI, IAR CĂLUGĂRII SAU PÂRCĂLABII, SAU MĂCAR ALȚII SĂ NU AIBĂ A SĂ AMESTECA CA SĂ STRICE JUDECATA ȘI OBICEIUL LOR, CE AU FOST DE LA ALȚI DOMNI BĂTRÂNI CI TOATE LEGILE ȘI JUDECĂȚILE LOR SĂ FIE STĂTĂTOARE ȘI NICI JUDEȚUL SĂ N-AIBĂ VOIE A LUA VAMĂ DE LA ORĂȘANI ORI DE CE VOR VINDE ȘI DE DOMNIA MEA DE ACESTEA CÂTE SCRIE SUS, IAR CINE NU VA ÎNTĂRI MILA ORAȘULUI SĂ FIE PROCLET ȘI ANATEMA. ȘI ISPRAVNIC AU FOST ANDREA JUDEȚU CU 12 PÂRGARI. M-ȚA DEC(HEMVRIE) 25 VĂ LEAT 7183".

Acest citat reprezintă traducerea realizată de Constantin D. Aricescu, preluată de Dumitru Băjan și apoi de Ioan Răuțescu, fiecare aducând mici completări, admițând că traducerea s-a făcut după copie, originalul având inscripțiile ilizibile.

La *Crucea Jurământului*, încastrată în peretele vestic al casei Robescu, nr. 102, fosta casă a arhitectului Dumitru Ionescu Berechet, dimensiunile sunt următoarele: înălțime = 330 cm; lățime = 110 cm; înălțime brațe = 46 cm; grosime sau adâncime - pe o înălțime de 131 cm partea dreaptă de la soclu are o grosime de 31 cm, restul crucii fiind în relief o grosime de 6 cm; soclu cu înălțimea de 49 cm.

Descrierea crucii și a stării de conservare:

- medalioanele circulare exterioare formează cu linia centrelor un triunghi isoscel, medalionul central puțin mai mare decât celelalte este flancat de patru medalioane mai mici (Fig. 5);
- cele patru medalioane mari sunt formate din cercuri concentrice cu inscripție decorată, conexate cu împletituri romboidale;
- siglele evangheliștilor (cele patru medalioane mici) sunt formate din cercuri simple și încadrează medalionul central, alternând cu stele radiale cu opt raze (motive cosmice);
- bordura se prezintă sub forma unei frize decorative realizate cu motivul florii de crin, ce încadrează brațele superioare ale crucii, completată cu motive ornamentale vegetale stilizate în colțuri;
- sub bordura superioară se observă o fisură majoră care a fost completată neuniform și a distrus parțial ornamentica, iar primul rând din coloana principală superioară prezintă două stele cu opt raze;
- sub medalionul superior există o fisură completată cu ciment și o lacună în marginea cercului concentric decorat cu motive stilizate;
- pe brațul stâng în registrul superior estic și registrul inferior vestic o lacună de 15 cm^2 completată vizibil cu material, a acoperit ornamentica, iar o fisură coboară transversal pe toată lățimea brațului până la primul rând cu inscripții pe coloana principală. Pete de vopsea de culoare ocru și verde se observă peste medalion, iar deasupra și sub acesta există câte o stea cu șase raze. Medalionul inferior cu sigla evanghelistului prezintă o fisură transversală iar

toate cele patru medalioane cu sigla evangheliștilor prezintă lipsă din bordura inelului;

Fig. 5. Crucea Jurământului
(foto C. Grecu - sept. 2015).

Fig. 6. Crucea Jurământului
(foto C. Grecu - sept. 2015).

- medalionul central format din două cercuri concentrice decorat cu motive vegetale stilizate și cu câte două stele cu opt raze deasupra și dedesubt, este traversat de o fisură și prezintă în partea stângă o lipsă de material pe o porțiune de 15 cm^2. Modelul stilizat inscripționat de sub medalionul central este distrus complet, acesta putând fi observat doar în partea dreaptă, în timp ce cel de deasupra medalionului este fisurat și prezintă o lacună pe diagonală;

- brațul drept prezintă medalionul central încadrat de două stele cu câte șase raze, modificări cromatice, înnegriri, pete de vopsea verde și galben de la țeava de gaz ce trece pe deasupra crucii, iar pe sub brațul drept se observă un cablu de culoare albă prins în cleme;

- coloana principală prezintă casuri lamelare la extremitățile laterale consolidate cu ciment, iar o fisură deasupra primului rând se continuă oblic până deasupra rândului al doilea, fisură completată cu ciment. La mijlocul rândului cinci pornește o fisură care continuă prin rândul șase și se termină cu o lacună la

margine completată defectuos cu ciment pe o porțiune de 12 cm^2. Pe coloană, la mijlocul rândului șase, se găsește în medalionul cu cerc decorat cu motive vegetale, acvila cruciată conturnată spre dreapta. Traversat de fisura completată cu ciment, medalionul are lipsă din bordura cercului în partea superioară, iar ambele margini ale elementului central prezintă lacune profunde;

- rândul al 12-lea are literele excizate acoperite cu vopsea de culoare neagră;
- rândurile 15,16,17,18,19 și 20 sunt acoperite cu litere scrise cu vopsea de culoare gri metalizat, scris continuat și pe peretele casei și pe gard;
- deasupra rândului 18, începe o fisură care traversează rândurile 18 și 19 și se termină cu o lacună ce cuprinde rândurile 19, 20 și 21, completată cu ciment și care acoperă inscripția în partea dreaptă (Fig. 6);
- în partea stângă, începând cu rândul 23 și până la 25, o lacună cu suprafața de 15 cm^2 acoperită cu ciment a acoperit inscripția. În continuare, de la rândul 22 și până la rândul 26, în mare parte literele sunt distruse, scrisul fiind ilizibil, iar ultimul rând, al 26-lea este acoperit cu tencuială și deteriorat;
- pe partea dreaptă a crucii, în lateral interior, sunt 7 rânduri cu inscripții acoperite cu tencuială, făcând scrisul ilizibil;
- soclul realizat din piatră din calcar de Albești este protejat în partea superioară cu o fâșie de tablă cu lățimea de 4 cm, prezintă o fisură transversală profundă până la bază și o fisură mai mică superficială.

Cea de-a doua cruce votivă denumită *Crucea Pârgarilor*, are în plus față de *Crucea Jurământului* un adaos la inscripția originală, privitor la motivul și condițiile ridicării acesteia, după cum spune Dumitru I. Băjan în studiul *Crucea Jurământului* la pagina 11: „în (să) la leat 1787, fiind rogmighiță (scurgeri mocirloase) s-a stricat aciastă sfântă cruce, ce se vede zidită în zid, dar, văzând dumnealui slugeriu Gheorghe Rucăr(eanu) epistatu orașului, au rădicat aciastă sfântă cruce cu cheltuiala dumnealui, ca să fie spre întărire orașului, județ fiind neculae cocoș și doui pârgari, ion strecheriu și savu buduluca,la leat 1790. Însă la ridicare au fost în stare Sterea județu".

Localizată în Piața orașului Câmpulung, *Crucea Pârgarilor* (1790), cod LMI, AG-IV-m-A-13924**,** are următoarele dimensiuni: înălțime = 240 cm; lățime = 98 cm; înălțime brațe = 47 cm.

***Descrierea crucii și a stării de conservare*:**

- este încastrată în postament cilindric cu înălțimea de 36 cm și este susținută de un cadru metalic circular și axial (Fig. 7);
- textul este parțial distrus, inscripțiile erodate;
- prezintă multiple fisuri, lipsă material în partea inferioară a corpului central față și spate sunt prezente modificări cromatice, depuneri licheni pe față și spate;
- partea din față prezintă trei lacune (adâncituri) rezultate în urma unor

izbituri de obuziere, astfel: în partea inferioară a brațului stâng, pe coloana principală deasupra medalionului, și printre rândurile 10,11,și 12;

Fig. 7. Crucea Pârgarilor
(foto C. Grecu - sept. 2015).

Fig. 8. Crucea Pârgarilor
(foto C. Grecu - sept. 2015).

- la nivelul coloanei principale, în registrul stâng, lipsește o bucată de material din rândurile 18,19,20 și 21. În partea superioară crucea este acoperită cu colonii de mușchi și licheni;

- la nivelul rândului 20, o crăpătură transversală înconjoară monumentul, iar textul este parțial distrus în zona crăpăturii. Din această cauză monumentul a fost consolidat cu un cadru metalic format din câte două platbande metalice orizontale și două platbande metalice verticale pe fiecare din cele patru laturi;

- la nivelul brațelor, brâul care înconjoară marginea brațelor este stilizat diferit față de *Crucea Jurământului*, iar toate stelele au opt raze. Sub medalionul central, între cele două stele nu există elementul stilizat și nici sub medalioanele laterale ca la *Crucea Jurământului*;

- brațul stâng prezintă în colțul din stânga sus lipsă de material pe o suprafață de 10 cm^2;

- medalionul cu sigla evanghelistului din partea stânga jos este deteriorat de obuz, prezintă ¼ lipsă de material și este format din două cercuri concentrice fără model;

- medalionul cu acvila conturnată prezintă lipsă de material la partea superioară a cercului;

- pe partea laterală stângă, sub centura de fier, prezintă urme de ulei ce s-a prelins pe 10 rânduri cu inscripții;

- partea laterală dreaptă prezintă macromicete și o lacună sub crăpătura transversală;
- partea din spate este acoperită cu muschi în registrul superior și inferior, iar în partea dreaptă jos prezintă o lacună adâncă (Fig. 8);
- marginile laterale ale coloanei centrale prezintă casuri lamelare și sunt prezente modificări cromatice, depuneri licheni față și spate;
- soclul este cilindric realizat din ciment și prezintă multiple deteriorări (o fisură în partea din spate, o lacună adâncă în registrul inferior spate și alte adâncituri pe toată suprafața soclului, Fig. 9).

Fig. 9. Crucea Pârgarilor (foto C. Grecu - sept. 2015).

Pentru a fi protejat, monumentul este împrejmuit de patru stâlpi din piatră legați între ei cu lanțuri groase din fier. Stâlpii realizați din piatră de Albești sub formă de cruci (patru cruci laterale + una deasupra) au înălțimea de 42 cm și sunt acoperiți parțial cu mușchi.

Tipuri de degradări comune și cauzele acestora

Degradările fizice se datorează regimului de însorire pe timp de zi, cu diferențe de temperatură de la zi la noapte, astfel încât se produc dezagregări ale materialului dar și regimului eolian și diferitelor acțiuni mecanice accidentale sau voite. Astfel, se prezintă multiple ciobituri foarte vechi, urme de obuze, lacune și casuri lamelare pe muchiile și colțurile monumentelor.

Pe fața *Crucii Jurământului*, chiar pe inscripție apare un tip de vandalism recent de tip graffiti (Fig. 12, 13).

Atacurile biologice sunt active și prezente în special la *Crucea Pârgarilor* pe 70% din suprafața acesteia, mai mult în partea de nord a crucii. Din cauza umezelii și a umbrei copacilor din parc au apărut pete și cruste formate din licheni folioși galbeni, verzi și bruni, aceștia având o mare aviditate pentru

apă și creând un mediu favorabil degradării pietrei (Fig. 10, 11).

Fig. 10, 11. Crucea Pârgarilor (foto C. Grecu - sept. 2015).

Fig. 12, 13. Crucea Jurământului (foto C. Grecu - sept. 2015).

Propuneri de conservare:

Fiind vorba de un atac integrat, putem considera că atacurile biologice active ce duc la degradări accentuate, trebuie stopate folosind metode de conservare adecvate.

Metoda standard de conservare a pietrei constă în următoarele activități:
- curățire prin desprăfuire;
- tratament prin pensulare cu biocid pe bază de săruri de amoniu cu spectru larg de acțiune;
- curățirea întregului monument cu comprese din hârtie de filtru îmbibate în apă distilată, iar acolo unde petele sunt vechi, se folosesc comprese cu soluție de bicarbonat de amoniu, după care urmează curățarea până la neutralizarea cu apă;
- după uscare urmează perierea suprafeței cu perii moi din păr.

Conform principiilor restaurării, nu se pune problema completărilor lacunelor și așa completate defectuos, ci protejarea stării inițiale a monumentelor prin conservarea pietrei în starea ei cât mai naturală.

Datorită faptului că monumentele se află situate în zona centrală a orașului Câmpulung, una pe o stradă principală lângă fereastra unui magazin cu haine, iar cealaltă în piața centrală, locuri intens circulate, acestea sunt înconjurate de hârtii, resturi de țigări și frunze, așa cum se observă din fotografiile prezentate, fapt care necesită găsirea unei modalități de protejare a acestora.

CASE STUDY - CRUCEA JURĂMÂNTULUI & CRUCEA PÂRGARILOR - ORIGINAL AND REPLICAS - ASPECTS UPON CONSERVATION STATUS

Abstract

This paper presents aspects of the conservation status of the two votive crosses , original and copy; the bio deterioration of historic monuments is the combined result of the action of bio deterioration agents, the nature of the underlayersand the specific medium conditions in which they are exhibited or kept.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVII**, 2018

INCURSIUNE ÎN ISTORIA MOBILEI: ARTS & CRAFTS

LUMINIȚA ENESCU*
LUIGI FLAVIU ȘUTA

Motto: „…a căuta să justifici omul în creațiile și plăsmuirile sale spirituale este o ocupație nobilă, mai nobilă decât simpla colectare de elemente istorice exterioare”[1].

1. Artă și stil. Pentru păstrarea și transmiterea valorilor sale, spiritul uman a conceput anumite limbaje. Arta este o modalitate de exprimare estetica a realității, într-un limbaj complex, limbajul artistic; ea este, totodată, una din cele mai înalte forme de cunoaștere umană, bazată pe explorarea prin mijloace ale intuiției și ale sensibilității.

Stilul reprezinta o sinteză a tuturor caracteristicilor originale ale unei anumite categorii de obiecte de artă, legate, de regulă, de o anumită perioadă istorică, de o tipologie națională sau de un anumit creator. El cunoaște trei etape de manifestare: apariția (perioada arhaică), dezvoltarea (apogeul) și declinul. A avea stil se traduce prin a dovedi personalitate, a se distinge din mulțimea de producțiuni care nu ies din tiparele comune. Specificitatea unui anume stil este legată indisolubil de evoluția societății, de ceea ce diferențiază fiecare epocă de cea precedentă. Elementele originale care definesc stilul unei epoci istorice particularizează în așa măsură operele una de alta, încât ele capătă valoare de simbol.

Stilul unei epoci istorice este influențat de o serie de factori specifici: factori de ordin geografic și climatic; factori determinați de baza tehnico-materială disponibilă; factori de ordin ideatic caracteristici unui anumit timp și loc (sistemul de gândire, cultura estetică etc.).

În creația mobilierului stil, componenta definitorie este **ornamentul**. Ca și în cazul arhitecturii, mobilierul stil reunește ornamentica specifică unei epoci sau unui popor.

2. Relația frumos-funcțional. Echilibrul dintre frumos și util a fost

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Despre artă și poezie*, Editura Minerva, București, 1979, vol. I, p. 115.

adeseori, de-a lungul istoriei, subiect de controverse, tot așa cum opiniile diferiților gânditori din sfera esteticii diferă în ceea ce privește raportul dintre conținut și formă în definirea unei opere de artă.

Pe măsură ce mobilierul a devenit obiect al producției industriale, expresia artistică a căpătat accente dictate de rațiuni de piață. Reunirea criteriilor estetice cu cele științifico-tehnice și cu marketingul au contribuit la ceea ce numim astazi design industrial.

3. Stilul Arts and Crafts („Mai puțin înseamnă mai mult”). Arts and Crafts (Arts&Crafts) este o mișcare artistică reformatoare în domeniile arhitecturii, artelor decorative, picturii și sculpturii, apărută în Anglia în anii 1860 și dezvoltată la sfârșitul anilor 1880-1910, cu influențe până în 1930. Stilul Arts and Crafts poate fi considerat contraponderea de tip anglo-saxon a stilului Art Nouveau francez.

3.1. Bazele teoretice ale mișcării Arts and Crafts. La cumpăna dintre sec. XIX și XX, Marea Britanie domina lumea prin dimensiunea imperiului său, prin puterea marinei sale și prin avansul său comercial și industrial. Revoluția industrială atrage după sine o reacție neliniștitoare, dacă nu chiar anxioasă, a marii mase a britanicilor puși în fața transformării accelerate a edificiului lor social.

Mișcarea Arts and Crafts reflectă preocupările artiștilor-artizani britanici confruntați cu un mecanism economic și social în continuă reconfigurare: nevoia de individualizare, cercetarea adevăratelor valori într-un context de dominare a lumii și de schimbări rapide ale peisajelor și societății.

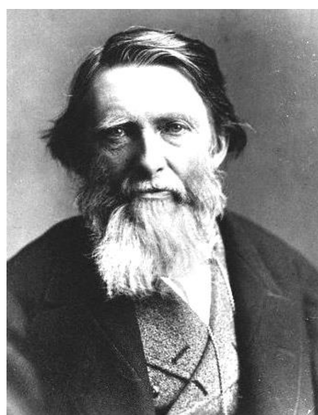
Unul dintre principalii teoreticieni ai mișcării a fost **John Ruskin** (1819-1900), filosof, poet, scriitor, ilustru istoric și critic de artă pasionat de epocile medievală și gotică. Ruskin nu vede revoluția industrială ca progres social. El respinge ideea produselor fabricate de mașini, numindu-le „necinstite”, în schimb, susține că meșteșugul manual este purtătorul demnității muncii; în spiritul acestei convingeri fondează, în 1871, o comunitate utopică Arts & Crafts.

Un alt promotor de marcă al principiilor Arts and Crafts a fost **William Morris** (1834-1896), producător de mobilier și obiecte de artă pe care le proiectează, editor și tipograf, dar și antreprenor. Dorind să fie un apărător al intereselor muncitorilor, el ajută la popularizarea viziunii lui John Ruskin[2].

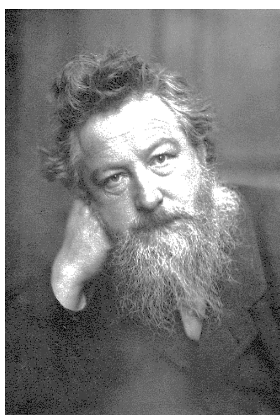
Viziunea lui Ruskin a inspirat și creația arhitectului **Charles Robert Ashbee** (1863-1942), fondatorul, în 1888, a Guild and School of Handicraft din Londra, specializată în prelucrarea metalelor și în mobilier. Unul dintre elevii lui Ashbee, Frank Baines, mai târziu Sir Frank, a avut o influență enormă în menținerea în viață a conceptului Arts&Crafts în arhitectura secolului al XX-lea.

---

[2] Judith Miller, *Antichități*, Editura M.A.S.T, București, 2000, p. 21.

John Ruskin[3].

William Morris[4].

Charles Robert Ashbee[5].

Adolf Loos[6].

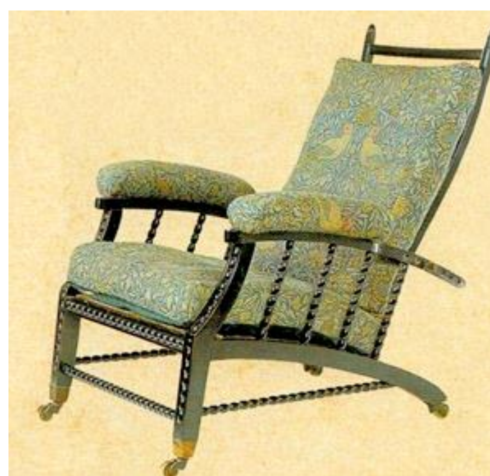

Fig. 1. Scaun ajustabil Morris (aprox. 1866)[7].

Într-un eseu din 1908, arhitectul austriac (născut în Cehia) **Adolf Loos** (1870-1933) a scris: „*Evoluția culturii este sinonimă cu înlăturarea ornamentelor de pe obiectele utilitare*”. În opinia lui Loos, „*Ornamentul nu mai*

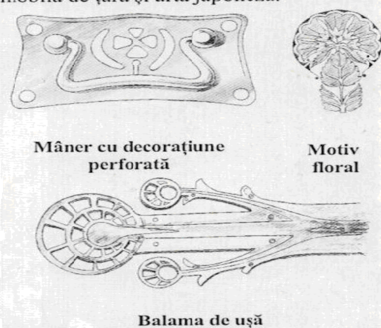
[3] (http://www.heavytimber.net/; 24.05.2019).
[4] (https://www.lib.umd.edu/news/2012/morris-exhibit; 24.05.2019).
[5] (http://www.historygraphicdesign.com/industrial-revolution/the-arts-and-crafts-movement/378-charles-r-ashbee; 24.05.2019).
[6] (https://www.radio.cz/es/rubrica/viajes/tres-apartamentos-disenados-por-adolf-loos-se-abren-al-publico-en-pilsen; 24.05.2019).
[7] Judith Miller, *op. cit.*, p. 21.

este un produs natural al civilizației noastre, prin urmare, el semnifică întârziere sau degenerare”[8]. Stilul Arts and Crafts a fost o reacție la excesul de decorațiune din era victoriană, când orice suprafață neornamentată trecea drept incompletă.

3.2. Mobilier Arts and Crafts. Elemente de recunoaștere a stilului.

Recunoașterea Stilului

- Majoritatea pieselor sunt executate manual, cu accent pus pe construcția “la vedere” și simplitatea ornamentelor.
- Materialele textile și tapetele folosesc motive plate și repetate reprezentând păsări animale, flori și plante stilizate.
- Preferința pentru materiale relativ necostisitoare, cum ar fi cuprul, aliajul de cositor și plumb, pietrele semiprețioase și esențele lemnoase indigene.
- Folosirea formelor simple inspirate de mobila de țară și arta japoneză.

a.

b.

c.

d.

e.

Fig. 2. Mobilier Arts&Crafts: a. Elemente de recunoaștere a stilului[9]; b-e. Piese de mobilier Arts&Crafts[10].

[8] Mark. F. Moran, *Warman’s Arts&Crafts Furniture*, Krause Publications, SUA, 2004, p. 4.
[9] Judith Miller, *op. cit.*, p. 21.
[10] Paul Atterbury, Lars Thorp (consultanți editoriali), *Antichități. Enciclopedie ilustrată,* Editura M.A.S.T. București, 2003, p. 231.

4. Ecouri Arts and Crafts în România. A fost creația artistică a Reginei Maria influențată de stilul Arts&Crafts?

Regina Maria[12]

De regulă, se afirmă că sursele de inspirație ale Reginei Maria au fost stilul Art Nouveau, arta bizantină, ornamentica tradițională românească și scoțiană.

Din lucrarea „*Maria a României*" elaborată sub coordonarea istoricului Narcis Dorin Ion, de curând lansată, aflăm ca „*Regina Maria a venit in contact cu Arta 1900 la Darmstadt, unde se afla sora sa, Victoria Melita, căsătorită cu Marele Duce de Hessa. Școala de la Darmstadt era la vremea respectivă un pilon însemnat al Jugendstill-ului german*"[11].

La una dintre expozițiile organizate de Școala de la Darmstadt, regina a participat cu mai multe lucrări, între care și piese de mobilier creație proprie.

Totodată, cunoaștem ca Ernest Louis, Marele Duce al Hessei și cumnat al Reginei Maria a fost unul din clienții de marca ai atelierelor **Guild and School of Handicraft,** care au produs mobilier pentru reședința sa. Având în vedere acest aspect, **putem aprecia cu destulă temeinicie că Regina Maria a cunoscut, pe filiera Darmstadt, piese de mobilier semnificative în stil Arts&Crafts.**

Deși mai bogat ornamentate, prin silueta lor robustă, unele creații ale reginei ne îndreptățesc să susținem opinia că ea a putut fi influențată, în opera sa, de elemente ale stilului Arts&Crafts. Imaginile de mai jos constituie o ilustrare a acestei observații.

Regele Ferdinand decorând o piesă de mobilier[13].

[11] Narcis Dorin Ion (coord.), *Maria a României,* Muzeul Național Peleș, vol. I, 2018, p. 54.
[12] (http://www.castelulbran.ro/gallery-maria.html, 24.05.2019).
[13] Narcis Dorin Ion (coord.), *Ferdinand I. Regele Întregitor de Țară*, Muzeul Național Peleș, 2018, p. 62.

Fig. 3. Scaun proiectat de Charles Mackintosh[14].

Fig. 4. Scaun proiectat de Regina Maria[15].

Fig. 5 Scaun proiectat de E. G Punnett[16].

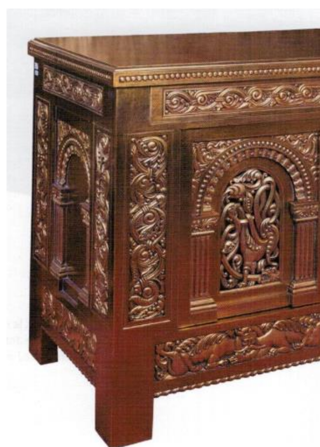

Fig. 6. Creații ale Reginei Maria[17].

Fig. 7. Piesă de mobilier Arts&Crafts[18].

---

[14] (Mackintosh, Charles Rennie. https://collection.maas.museum/object/168257; 26 sept. 2018).
[15] Narcis Dorin Ion (coord.), *Maria a României*, Muzeul Național Peleș, 2018, p. 228.
[16] (https://www.woolleyandwallis.co.uk/departments/20th-century-design/da171017/view-lot/406/26 sept. 2018).
[17] Narcis Dorin Ion (coord.), *Maria a României*, Muzeul Național Peleș, 2018, p. 231, 232.
[18] M. F. Moran, *Arts&Crafts, op. cit.*, 2004, p. 120.

5. Concluzii. Importanța stilului Arts and Crafts

- Mișcarea Arts&Crafts, de sorginte britanică, a constituit, alături de stilul Art Nouveau de expresie franceză, una din sursele mișcărilor Sezession (de la Viena) și Jugendstill (din Germania). Ea a inspirat, de asemenea, opera arhitectului și designerului scoțian Charles Rennie Mackintosh, a cărui operă originală poate fi apreciată ca o sinteză a mișcărilor Art Nouveau și Arts&Crafts și, totodată, ca o inspiratoare a unei largi pleiade de creatori americani.
- Artizanii mișcării Arts&Crafts au fost cei dintâi care au propus apropierea între Artele Frumoase și Artele Aplicate. Grație principiului călăuzitor „Mai puțin înseamna mai mult”, se poate afirma că stilul a fost un precursor de seamă al designului industrial și al modernismului în artă.
- Ca urmare a legăturilor sale cu școala și Curtea ducală de la Darmstadt, putem aprecia cu destulă temeinicie că Regina Maria a cunoscut piese de mobilier semnificative în stil Arts&Crafts. Prin silueta lor robustă, unele creații ale reginei, deși mai bogat ornamentate, ne îndreptățesc să susținem opinia că ea a putut fi influențată, în opera sa, de unele elemente ale stilului Arts&Crafts.

INCURSION DANS L'HISTOIRE
DE L’AMEUBLEMENT: ARTS & CRAFTS
Résumé

Le mouvement *Arts & Crafts*, d'origine britannique, a été, avec le style d'expression française *Art Nouveau*, l'une des sources du mouvement *Sezession* (de Vienne) et *Jugendstill* (d’Allemagne). Il a également inspiré le travail de l'architecte et designer écossais Charles Rennie Mackintosh, dont l’oeuvre originale peut être considéré comme une synthèse de l'Art Nouveau et de l'Arts&Crafts, ainsi qu’une sourse d’inspiration pour un grand nombre de créateurs américains.

Grâce au principe directeur «Moins ça veut dire plus», on peut affirmer que le style a été un important précurseur du design industriel et du modernisme dans l'art.

En raison de ses liens avec l’Ècole et la Cour ducale de Darmstadt, nous pourrions apprécier que la reine Maria de Roumanie aurait eu l’occasion de connaître des pièces significatives de meubles d’Arts & Crafts. Avec leur silhouette robuste, certaines des créations de la reine, bien que plus richement ornées, justifient notre opinion selon laquelle la reine aurait pu être influencée dans son travail par des éléments du style *Arts & Crafts*.